

A. H. Merzljak
V. B. Polonszkij
M. SZ. Jakir

MÉRTAN

Tankönyv az általános oktatási
rendszerű tanintézetek
7. osztálya számára

247/2

*Ajánlotta Ukrajna Oktatási
és Tudományos Minisztériuma*

ЗОШ № 3
І.М.Ф.РАКОЦІ ІІ
БІБЛІОТЕКА
м. Мукачево

Львів
Видавництво „СВІТ”
2015

УДК 373.167.1:514

ББК 22.151я721

М 52

Перекладено за виданням:

Мерзляк А.Г. Геометрія : підруч. для 7 кл. загальноосвіт. навч. закл. / А. Г. Мерзляк, В. Б. Полонський, М. С. Якір. – Х. : Гімназія, 2015

Рекомендовано

*Міністерством освіти і науки України
(наказ МОН України від 20.07.2015 № 777)*

**Видано за рахунок державних коштів.
Продаж заборонено**

Мерзляк А. Г.

М 52 Геометрія : підруч. для 7 кл. загальноосвіт. навч. закл. з навч. угорською мовою / А. Г. Мерзляк, В. Б. Полонський, М. С. Якір ; пер. Д. Ф. Поллої, А. А. Штерр, Ю. І. Кулін. – Львів : Світ, 2015. – 224 с. : іл.

ISBN 978-966-603-972-2

УДК 373.167.1:514

ББК 22.151я721

ISBN 978-966-603-972-2 (угор.)
ISBN 978-966-474-253-2 (укр.)

© Мерзляк А. Г., Полонський В. Б.,
Якір М. С., 2015
© ТОВ ТО „Гімназія”, оригінал-макет,
художнє оформлення, 2015
© Поллої Д. Ф., Штерр А. А., Кулін Ю. І.,
переклад угорською мовою, 2015

A SZERZŐKTŐL

TANULÓKNAK

Kedves hetedikeseik!

Most elkezdtetek egy új tantárgy – a **mértan tanulmányozását**. Figyeljétek meg, hogy a *geográfia* és a *geometria* szavakban közös a *geo* tag, ami görögül földet jelent. Azonban amíg a 6. osztályban a földrajzórán valóban a föld leírásával foglalkoztatotok (*grafia* görögül leírást, rajzot jelent), úgy a mértanórákon nem kell földméréssel foglalkozni (*metreo* görögül – mérni).

A mértan az egyik legősibb tudomány. Az elnevezését azzal lehet magyarázni, hogy a mértan kialakulása és fejlődése szorosan összefügg az ember sokoldalú gyakorlati tevékenységével: a földterületek határainak kijelölésével, utak, öntözőcsatornák és egyéb létesítmények építésével, vagyis ahogyan ilyen esetben mondják, *alkalmazott tudomány* volt. Fokozatosan, lépésről-lépésre összegyűlt az emberi tudás és a mértan szép és tökéletes, szigorú és következetes matematikai elméletté vált. Ezzel a tudománnyal és a megszerzett tudásokat gyakorlati alkalmazásával fogtok foglalkozni a mértanórákon.

A mértan ismerete rendkívül fontos. Valóban, nézzetek körül – mindenütt jelen van a mértan, pontosabban a **mértani alakzatok**: szakaszok, háromszögek, téglalapok, derékszögű paralelepipedonok (téglatestek), gömbök stb.

a

b

1. ábra. Építészeti létesítmények:

a – Szajut Hotel (Kijev);

b – közigazgatási épület (London)

2. ábra. Szeireci

tv-torony

(Kijev)

Elmélyült mértani ismeretek nélkül nem készülhettek volna bonyolult építészeti szerkezetek (1., 2. ábra), hajók és repülőgépek (3. ábra) még a gyerek-építőjátékok elemei és a hímzések mintái sem (4. ábra). A minták létrehozása megköveteli a népművéstől azt, hogy legyen elképzelése a szimmetria és a párhuzamos eltolás mértani fogalmakról. A mértan ismerete nélkül senkiből sem lehet tervezőmérnök, esztergályos, asztalos, tudós, építész, dizájnér, divattervező, számítógépes grafikai szakember stb. Általánosságban a mértani ismeretek – az emberi kultúra fontos összetevői.

a

b

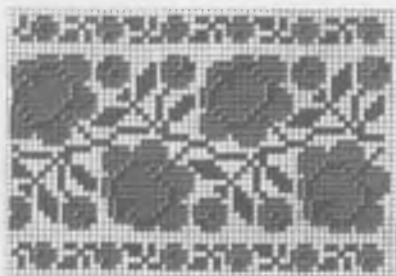
3. ábra. Gépgyártási szerkezetek:

a – hajó a mikolajivi hajógyár sólyáján;

b – AN-225-ös (Mrija) repülőgép

a

b

4. ábra. Mértan a mindennapokban:
a – gyerek-építőjáték; b – hímzés minta

A mértan egy nagyon érdekes tantárgy. Reméljük, hogy erről rövidesen meggyőződtek, amiben segít majd ez a tankönyv is. Ismerkedjete meg a szerkezetével.

A tankönyv négy paragrafusra van bontva, amelyek mindegyike pontokból áll. A pontokban található az elméleti anyag. Ezt tanulmányozva fordítsatok különös figyelmet a **vastag betűvel**, a **vastag dőlt betűvel** és **dőlt betűvel** szedett szövegre; a könyvben így jelölik a meghatározásokat, szabályokat és a legfontosabb matematikai állításokat.

Az elméleti anyag kifejtése általában mintafeladatok megoldásával zárul. Ezekre a leírásokra a megoldások elkészítésének egyik lehetséges mintájaként lehet tekinteni.

Minden egyes ponthoz önálló megoldást igénylő feladatokat találtok, megoldásukhoz csak az elméleti anyag elsajátítását követően ajánlatos nekifogni. A feladatok között vannak könnyű és közepes nehézségi szintűek, illetve bonyolult feladatok is (különösen a csillaggal (*) jelzettek).

Minden pont *Figyeljétek meg, rajzoljatok, szerkesszete, képzeljétek el* rovattal zárul. Ide olyan feladatokat gyűjtöttünk össze, melyek megoldásához nincs szükség speciális geometriai ismeretekre, csak józan észre, találékonyságra és ötletességre. Ezek a feladatok olyan hasznosak, mint a vitaminok: fejlesztik a „mértani látást” és az intuíciót.

Ezenkívül a tankönyvben érdekes elbeszéléseket olvashattok a mértan történelméből.

Hajrá, előre! Sok sikert!

TANÁROKNAK

Tisztelt kollégák!

Az általános és középiskolai tanintézmények 5–9. osztályos tanulóinak szóló matematika oktatási programjában a következő megállapítás szerepel: „A tananyag tartalma a megfelelő oktatási kurzusok témáinak megfelelően strukturált, a tanulmányozásukra szánt óraszám meghatározásával. A tartalom és a tanulmányi idő ezen felosztása tájékoztató jellegű. A tanároknak és a tankönyvek szerzőinek jogukban áll módosítani azt az elfogadott módszertani koncepciónak megfelelően...”

Erre való tekintettel célszerűnek látjuk a tankönyv második paragrafusában a *Háromszögek* téma áttekintését. Ez lehetőséget nyújt a *Párhuzamos egyenesek* paragrafus didaktikai anyagának változatosabbá tételére.

Érthető, hogy a középiskolai keretek között lehetetlen megvalósítani a mértan tanfolyamának formális-logikai elven való felépítését: az axiómarendszert a rendszer alapjába helyezni és tovább deduktív módon építeni az anyag kifejtését, vagyis szigorú logika szerint bizonyítani a tételeket, az axiómákra és a korábban bizonyított tényekre alapozva. Ez azzal magyarázható, hogy korlátozott a deduktív gondolkozásra hajlamos tanulók (különösen a hetedikesek) száma. Valójában a többségre a szemléltető-képi gondolkodásmód a jellemző. Ezért a gyerek esetén a szemmel láthatóságra való apellálás teljesen természetes és igazolható.

A kifejtetteknek megfelelően a tankönyv alapjául a **szemléltető-deduktív módszer szolgál, egyesítve a részleges axiomatizációval.**

Úgy véljük, hogy a mértan iskolai tanulmányozásának fő célja – nem kizárólag a logikus gondolkodásmód és a bizonyítás elvégzése képességének fejlesztése. A tankönyv szerzői szélesebb célt tűznek ki: pontosítani a tanulók elképzelését az elemi mértani alakzatokról (háromszög, körvonal, téglalap stb.), fejleszteni bennük a bizonyítás igényét, vagyis lerakni a deduktív és a heurisztikus gondolkodás alapjait, a legfőbb pedig – **megtanítani a tanulókat a mértani alakzatok tulajdonságainak alkalmazására a gyakorlati és elméleti feladatok megoldása során.** Bízunk benne, hogy Önök úgy értékelik majd ezt a tankönyvet, mint olyat, amely elősegíti a kijelölt célok megvalósítását.

A könyvbe nagy és változatos didaktikai anyag került be. Azonban egy tanév alatt lehetetlen megoldani az összes feladatot, ez nem is szükséges. Ezzel együtt sokkal kényelmesebb a munka, amikor jelentős tartalék feladat áll rendelkezésre. Ez lehetővé teszi a szintek alapján történő differenciáció megvalósítását és az egyéni hozzáállást a tanulás során.

Zöld szín jelzi a házi gyakorlatra javasolt feladatok számát, kék szín pedig azokat a feladatokat, amelyeket a tanár véleménye szerint (az osztály tanulói egyéni sajátosságainak figyelembe vételével) szóban is meg lehet oldani.

Tehát alakítsuk át közösen a mértan iskolai tanfolyamát érthető és vonzó tantárggyá.

Alkotói ihletet és türelmet kívánunk Önöknek.

EGYEZMÉNYES JELEK

- n° az elemi és közepes tanulmányi eredményi szinteknek megfelelő feladatok;
- $n^{\star}$ a megfelelő tanulmányi eredményi szintnek megfelelő feladatok;
- $n^{\star\star}$ a magas tanulmányi eredményi szintnek megfelelő feladatok;
- $n^{\star}$ matematikai szakköröknek és fakultatívoknak megfelelő feladatok;
- kulcsfeladatok, amelyek eredményei felhasználhatók más feladatok megoldása során
- megfelelő tanulmányi eredményi szintnek megfelelő tétel bizonyítása;
- magas tanulmányi eredményi szintnek megfelelő tétel bizonyítása;
- tanulmányozásra nem kötelező tétel bizonyítása;
- a tétel bizonyításának befejezése;
- a feladat megoldásának befejezése;

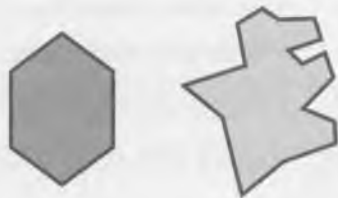
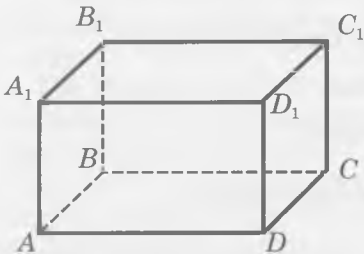
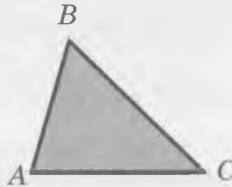
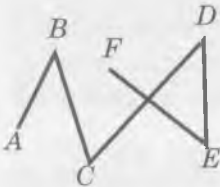
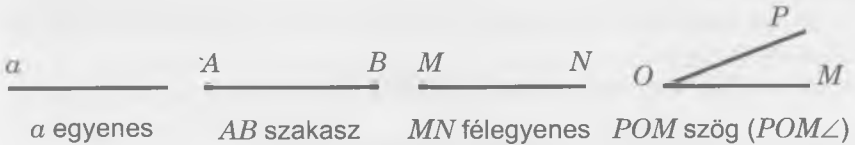
Amikor elkészültél a házi feladattal rubrika.

A rajzokon az egyenlő hosszúságú szakaszokat egyenlő számú vonalkákkal, az egyenlő nagyságú szögeket pedig egyenlő számú körívvel jelöljük. Ez alól azok a szakaszok, szögek képeznek kivételt, amelyeket meg kell határozni.

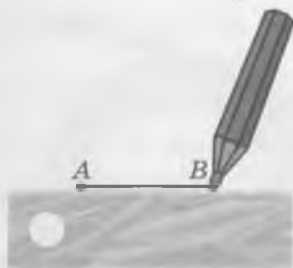
BEVEZETŐ

Mit tanulmányoz a mértan?

Habár a mértan új tantárgy a számotokra, azonban a matematikaórákon már megismerkedtetek ennek a bölcs tudománynak az alapjaival. Így, az 5. ábrán látható összes mértani alakzat jól ismert a számotokra.

5. ábra

6. ábra

7. ábra

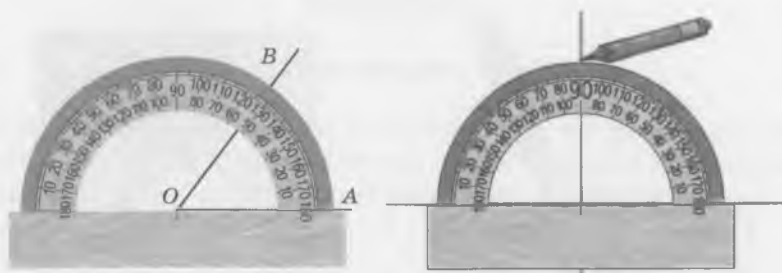
Vonalzó segítségével szakasszal tudtok összekötni két pontot (6. ábra), körző segítségével körvonalat tudtok szerkeszteni (7. ábra), egyenes és derékszögű vonalzó segítségével merőleges és párhuzamos egyeneseket tudtok rajzolni (8. ábra). Meg tudjátok mérni a szakasz hosszát és megadott hosszúságú szakaszt tudtok szerkeszteni milliméteres beosztású vonalzó segítségével (9. ábra), meg tudjátok határozni a szög mértékét és megadott mértékű szöget tudtok szerkeszteni szögmérő segítségével (10. ábra), felosztani a háromszögeket (nézd az előzőklapot).

8. ábra

9. ábra

10. ábra

Azonban az alakzat „kinézetének” felismerése, vagy az egyszerű szerkesztések elvégzésének képessége – csupán *a mértani alakzatok tulajdonságáról szóló tudomány*, vagyis a *mértan* alapismereteit jelentik.

A mértan *szisztematikus tanfolyamának* tanulmányozása során fokozatosan, bizonyos sorrendben tanulmányozni fogjátok a mértani alakzatok tulajdonságait, vagyis mind a már ismert, mind pedig az új alakzatokat. Ez azt jelenti, hogy meg kell tanulnotok az alakzat egyes tulajdonságai alapján meghatározni, és ami a legfontosabb, **bebizonyítani** más tulajdonságait.

A mértan iskolai tanfolyamát hagyományosan **planimetriára** (síkmértanra) és **sztereometriára** (térmértanra) osztják. A planimetria a síkon fekvő alakzatokat tanulmányozza (*planum* latinból fordítva – *sík*), a sztereometria pedig a térbeni alakzatokat (*sztereosz* görögből fordítva – térbeni).

Tehát elkezdjük a síkmértan tanulmányozását.

A LEGEGYSZERŰBB MÉRTANI ALAKZATOK ÉS TULAJDONSÁGAIK 1.§.

Ebben a paragrafusban áttekintjük az alsóbb osztályokból számotokra már ismert alakzatokat, jelesül: a pontokat, egyeneseket, szakaszokat, félegyeneseket és szögeket.

Többet megtudtok ezeknek az alakzatoknak a tulajdonságairól. Egyes tulajdonságokat megtanultok **bebizonyítani**. Megszokottá, érthetőkké és gyakran használttá válnak számotokra a **meghatározás, tétel, axióma** szavak.

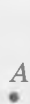

1. Pontok az egyenesen

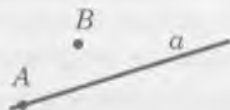
A pont – a legegyszerűbb mértani alakzat. Ez az egyetlen alakzat, amely nem bontható részekre. Például a 11. ábrán látható alakzatok részekre vannak bontva. Míg a 12. ábrán látható alakzatról, amely két pontból áll, elmondható, hogy két részből áll: az A és a B pontból.

11. ábra

12. ábra

13. ábra

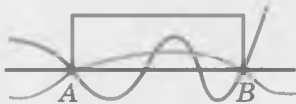
A 13. ábrán az a egyenes és két, A és B pont látható. Úgy mondják, hogy *az A pont az a egyeneshez tartozik, vagy az A pont az a egyenesen fekszik, vagy az a egyenes áthalad az A ponton, és ennek megfelelően, a B pont nem tartozik az a egyeneshez, vagy a B pont nem fekszik az a egyenesen, vagy az a egyenes nem halad át a B ponton.*

Az **egyenes** – meghatározott tulajdonságokkal rendelkező mértani alakzat.

Az egyenes alaptulajdonsága. Bármely két pont¹ át egyenest lehet húzni, méghozzá csakis egyet.

Miért tartják úgy, hogy ez az egyenes alaptulajdonsága?

Legyen egy bizonyos vonalról csak az ismert, hogy átmegy az A és a B ponton. Ahhoz, hogy elképzeljük, hogyan is néz ki ez az alakzat, ez az információ szemmel láthatóan hiányos. Hiszen az A és a B pontokon át sok különböző *vonalat* lehet meghúzni (14. ábra). Az egyenest egyértelműen meghatározza ez a két pont. Eppen ebben rejlik az egyenes alaptulajdonságának a lényege.

14. ábra

Ez a tulajdonság lehetővé teszi az egyenes megjelölését két tetszőleges pontja megnevezése által. Így az M és az N pontokon

¹ Itt és a továbbiakban, amikor azt mondjuk *két pont, három pont, két egyenes* stb., úgy tekintjük, hogy ezek különböző pontok és különböző egyenesek. Egybeesésük esetét külön meghatározzuk.

át meghúzott egyenest MN egyenesnek (vagy NM egyenesnek nevezik).

A mértani alakzat alaptulajdonságát még axiómának (az axiómákról részletesebben a 6. p. tanulók majd) is nevezik.

Ha meg kell magyarázni valamely fogalom (szakkifejezés) értelmét, akkor a **meghatározásokat** alkalmazzuk. Például:

- 1) órának nevezik az idő mérésére szolgáló műszert;
- 2) a mértan – a matematika része, amely az alakzatok tulajdonságait tanulmányozza.

A meghatározásokat a mértanban is alkalmazzák.

Meghatározás. A közös ponttal rendelkező két egyenest egymást metszőknek nevezik.

A 15. ábrán az a és b egyenes látható, amelyek az O pontban metszik egymást.

Gyakran egy tény igaz voltát *logikai megfontolások* segítségével állapítják meg.

Vizsgáljuk meg a következő feladatot. Ismert, hogy a Mértan utca összes lakója – matematikus. Jenő a Mértan u. 5-ben lakik. Jenő matematikus?

A feladat feltétele szerint Jenő a Mértan utcában lakik. Mivel pedig ennek az utcának az összes lakója matematikus, így Jenő – matematikus.

15. ábra

16. ábra

A felhozott logikai megfontolásokat azon tény **bizonyításának** nevezzük, miszerint Jenő – matematikus.

A matematikában az olyan állításokat, amelyeknek az igaz voltát bizonyítás segítségével állapítják meg, **tételeknek** nevezzük.

1.1. tétel. *Bármely két egyenesnek, amelyek metszik egymást, csak egy közös pontjuk van.*

Bizonyítás. $\odot$ Legyen az egymást metsző a és b egyeneseknek a közös A pontjukon kívül még egy közös pontjuk, a B (16. ábra).

Akkor az A és a B pontokon két egyenes megy át. Ez pedig ellentmond az egyenes alaptulajdonságának. Tehát a feltételezés az a és b egyenesek másik metszéspontjának a létezéséről hibás. ▲

1. Melyik alakzatot nem lehet részekre bontani?
2. Fogalmazzatok meg az egyenes alaptulajdonságát.
3. Az egyenes mely tulajdonsága teszi lehetővé azt, hogy két pontja megnevezésével jelöljük?
4. Mi célból alkalmazzák a meghatározásokat?
5. Milyen két egyenest neveznek egymást metszőnek?
6. Hogyan nevezik azt az állítást, amelynek az igaz voltát bizonyítással állapítják meg?
7. Fogalmazzatok meg a két egymást metsző egyenes tételét.

GYAKORLATI FELADATOK

- 1.º Húzzatok egy egyenest, jelöljétek m -el. Jelöljétek meg az ezen az egyenesen fekvő A és B pontokat, illetve a C , D , E pontokat, amelyek nem fekszenek rajta.
- 2.º Jelöljétek meg az M és a K pontokat, és húzzatok rajtuk keresztül egyenest. Ezen az egyenesen jelöljétek meg az E pontot. Írjátok le a kapott egyenes összes lehetséges megnevezését.
- 3.º Húzzatok meg az a és a b egyeneseket úgy, hogy metsszék egymást. Metszéspontjukat jelöljétek C betűvel. A C pont hozzátartozik-e az a egyeneshez?, a b egyeneshez?
- 4.º Vegyetek fel három pontot úgy, hogy azok ne feküdjenek egy egyenesen és minden egyes pontpáron át húzzatok egyenest. Hány egyenes keletkezett?
- 5.º Vegyetek fel négy pontot úgy, hogy közülük egyik hármas sem feküdjön egy egyenesen és minden egyes pontpáron át húzzatok egyenest. Hány egyenes keletkezett?
- 6.º Húzzatok három egyenest úgy, hogy közülük minden pár metssze egymást. Jelöljétek meg ezeknek az egyeneseknek a metszéspontjait. Hány metszéspontot kaphatunk?
- 7.º Vegyetek fel négy pontot úgy, hogy a rajzon az egyenesek meghúzása során a pontpárokon át: 1) egy egyenes keletkez-

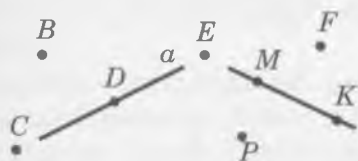
zen; 2) négy egyenes keletkezzen; 3) hat egyenes keletkezzen. Húzzátok meg ezeket az egyeneseket.

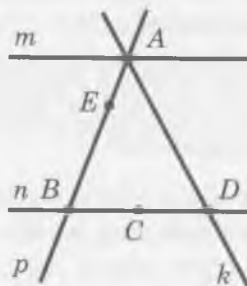
GYAKORLATOK

8.° A 17. ábra felhasználásával:

- 1) tüntessétek fel az összes megjelölt pontot, amely az a egyeneshez tartozik; az MK egyeneshez tartozik;
- 2) tüntessétek fel az összes megjelölt pontot, amely nem tartozik az a egyeneshez; MK egyeneshez;
- 3) állapítsátok meg, metszik-e egymást az a és az MK egyenesek;
- 4) nevezzétek meg az összes megjelölt pontot, amely az a egyeneshez tartozik, de nem tartozik hozzá az MK egyeneshez.

17. ábra

18. ábra

9.° A 18. ábra felhasználásával tüntessétek fel:

- 1) a megjelölt pontok közül melyek tartoznak a p egyeneshez, és melyek nem;
- 2) mely egyenesekhez tartozik az A pont; a B pont; a C pont; a D pont; az E pont;
- 3) mely egyenesek mennek át a C ponton; a B ponton; az A ponton;
- 4) mely pontban metszik egymást a k és p egyenesek; az m és n egyenesek;
- 5) mely pontban metszi egymást a négy ábrázolt egyenes közül három.

- 10.* A C pont az AB egyeneshez tartozik. Különböznek-e az AB és az AC egyenesek? A választ indokoljátok meg?
- 11.* Meghúztak négy egyenest, amelyek közül kettő metszi egymást, még hozzá minden metszésponton át csupán két egyenes megy át. Hány metszéspont keletkezett eközben?
- 12.** Hogyan kell elhelyezni hat pontot úgy, hogy azok hat egyenest határozzanak meg?
- 13.** Az adott egyenest négy egyenes metszi. Hány metszéspontjuk keletkezhet ezeknek az egyeneseknek az adott egyenessel?
- 14.** Négy egyenest húztak, amelyek közül mindegyik metsz egy másikat. Hány metszéspont keletkezhet?
- 15.** Öt egyenest húztak, amelyek közül mindegyik metsz egy másikat. Mennyi ezen egyenesek metszéspontjainak legkisebb lehetséges száma? Maximálisan hány metszéspont keletkezhet?
- 16.* Meg lehet-e szerkeszteni hat egyenest és felvenni azokon 11 pontot úgy, hogy minden egyenesen négy pont legyen megjelölve?
- 17.* A síkon három egyenest húztak. Az első egyenesen öt pontot jelöltek meg, a másodikon – hét pontot, a harmadikon pedig három pontot. Mennyi a megjelölhető pontok legkisebb lehetséges száma?
- 18.* Meg lehet-e jelölni néhány pontot és meghúzni néhány egyenest úgy, hogy minden egyenesen pontosan három megjelölt pont fekszen és minden ponton pontosan három egyenes menjen át?

**FIGYELJÉTEK MEG,
RAJZOLJATOK, SZERKESSZETEK,
KÉPZELJÉTEK EL**

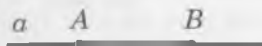

19. Rakjatok össze néhány, a 19. ábrán látható alakzathból négyzetet.

19. ábra

2. A szakasz és hossza

A 20. ábrán az a egyenes látható, amely átmegy az A és a B pontokon. Ezek a pontok határolják az a egyenes piros színnel jelölt részét. Az egyenesnek ezt a részét, beleértve az A és a B pontokat is, **szakasznak** nevezik, az A és B pontokat pedig a szakasz **végpontjainak**.

20. ábra

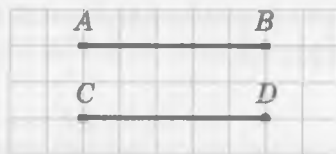
21. ábra

Bármely két pont részére *egyetlen* szakasz létezik, amelynek ezek a pontok a végpontjai, vagyis *a szakasz a végpontjai által egyértelműen meghatározott*. Ezért a szakaszt a végpontjai megnevezése által jelölik. A 21. ábrán látható szakaszt például így jelölik: MN vagy NM (így olvassuk: MN szakasz vagy NM szakasz).

A 22. ábrán az AB szakasz és a szakaszhhoz tartozó X pont látható, amely azonban nem esik egybe egyik végponttal sem. Az X pontot az AB szakasz **belső** pontjának nevezik. Ebben az esetben azt mondják, hogy az X pont az A és a B pontok **között** fekszik.

22. ábra

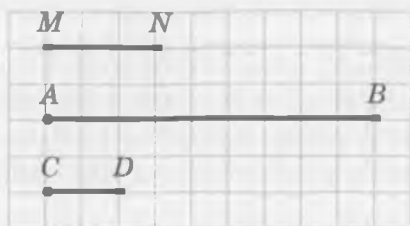
23. ábra

Így tehát az AB szakasz az A és a B pontokból, valamint az AB egyenes összes, A és B pontja között fekvő pontjából áll.

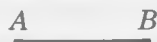
Meghatározás. Két szakaszt **egybevágónak** neveznek, ha egymásra helyezéssel fedésbe hozhatók.

A 23. ábrán két azonos hosszúságú szakasz, az AB és a CD látható. Így írják: $AB = CD$.

Tudjátok, hogy minden szakasznak bizonyos hossza van és a megméréséhez **egységszakaszt** kell választani. Egységként bármely szakasz szolgálhat.

24. ábra

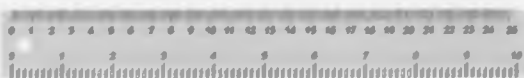
25. ábra

Tekintsük a 24. ábrán látható MN szakaszt egységnek. Ezt a tényt így írjuk le: $MN = 1$ egység. Akkor úgy tekintik, hogy az AB szakasz hossza **három hosszegység**, ezt így írják: $AB = 3$ egység, használják az $AB = 3$ jelölést, ezt így olvassák: az AB szakasz hossza 3-mal egyenlő. A CD szakasz esetében: $CD = \frac{2}{3}$.

A gyakorlatban a leggyakrabban ezeket az egységszakaszokat használják: 1 mm, 1 cm, 1 dm, 1 m, 1 km.

A hosszegység kiválasztásától függően változik a szakasz **számbeli értéke**. Például, a 25 ábrán adódik: $AB = 17$ mm vagy $AB = 1,7$ cm vagy $AB = 0,17$ dm stb.

A termelésben és a mindennapokban sokféle műszert használnak a szakaszok hosszának a meghatározására (26. ábra): beosztással ellátott vonalzót, mérőszalagot, tolómércét, mikrométert, terepkörzőt.

beosztással ellátott vonalzó

mérőszalag

tolómérce

mikrométer

terepkörző

26. ábra

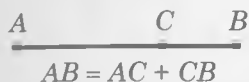
Az egybevágó szakaszoknak egyenlő a hosszuk és megfordítva, ha a szakaszok hossza egyenlő, akkor maguk a szakaszok is egybevágók.

Ha az AB szakasz hossza nagyobb, mint az MN szakaszé, akkor azt mondják, hogy az AB szakasz nagyobb, mint az MN és így jelölik: $AB > MN$. Ugyanígy mondhatjuk, hogy az MN szakasz kisebb, mint az AB , ezt így írjuk: $MN < AB$.

A továbbiakban „a szakaszok összegéről” szólva e szakaszok hosszának összegére gondolunk.

A szakasz hosszának alaptulajdonsága. Ha a C pont az AB szakasz belső pontja, akkor az AB szakasz egyenlő az AC és a CB szakasz összegével (27. ábra), vagyis

$$AB = AC + CB$$

27. ábra

28. ábra

29. ábra

Meghatározás. Az A és a B pontok közötti távolságot az AB szakasz hosszának nevezzük. Ha az A és a B pontok egybeesnek, akkor úgy tekintik, hogy a köztük lévő távolság nulla.

Meghatározás. Az AB szakasz felezőpontjának ennek a szakasznak azt a C pontját nevezik, amelyre nézve $AC = CB$.

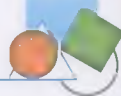
A 28. ábrán a C pont az AB szakasz felezőpontja.

Feladat. Az A , B , C pontok ugyanahhoz az egyeneshez tartoznak, $AB = 8$ cm, az AC szakasz 2 cm-el hosszabb a BC -nél. Határozzátok meg az AC és a BC szakaszokat¹.

Megoldás. A feltételben nincs kikötve, milyen az adott pontok kölcsönös elhelyezkedése az egyenesen. Ezért megvizsgálunk három lehetséges esetet.

1) A B pont az AC szakasz belső pontja (29. ábra). Akkor az AC szakasz az AB szakasznival, vagyis 8 cm-el hosszabb a BC szakasznál. Ez ellentmond a feltételnek. Tehát ez az eset nem lehetséges.

¹ Gyakran a Határozzátok meg a szakasz hosszát... helyett azt mondják: Határozzátok meg a szakaszt...

2) A C pont az AB szakasz belső pontja (30. ábra). Ebben az esetben $AC + BC = AB$. Legyen $BC = x$ cm, akkor $AC = (x + 2)$ cm. Adódik:

$$x + 2 + x = 8;$$

$$x = 3.$$

Tehát, $BC = 3$ cm, $AC = 5$ cm.

30. ábra

31. ábra

3) Az A pont a BC szakasz belső pontja (31. ábra). Ebben az esetben $AB + AC = BC$, és akkor $AC < BC$. Ez ellentmond a feltételnek. Tehát ez az eset nem lehetséges.

Felelet: $AC = 5$ cm, $BC = 3$ cm. ●

1. Hány olyan szakasz létezik, amelyek végpontjai két megadott pont?
2. Mely pontokból áll az AB szakasz?
3. Milyen két szakaszt neveznek egybevágónak?
4. Lehet-e bármely szakaszt egységszakasznak tekinteni?
5. Mit mondhatunk az egybevágó szakaszok hosszáról?
6. Mit mondhatunk azokról a szakaszokról, amelyek hossza megegyezik?
7. Fogalmazzátok meg a szakasz hosszának alaptulajdonságát.
8. Mit nevezünk két pont távolságának?
9. Mivel egyenlő két egybeeső pont távolsága?
10. Mely pontot nevezik az AB szakasz felezőpontjának?

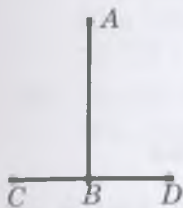

GYAKORLATI FELADATOK

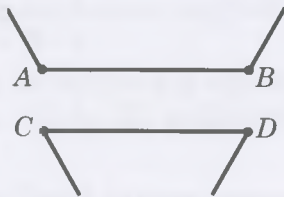
- 20.° Vegyetek fel két A és B pontot, és húzzatok rajtuk át egyenest. Jelöljétek meg az AB szakaszhoz tartozó C , D és E pontokat, valamint az F , M és K pontokat, amelyek nem tartoznak az AB szakaszhoz, de hozzátartoznak az AB egyeneshez.

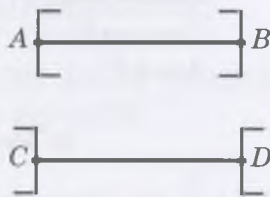
- 21.° Húzzatok egy egyenest, és vegyetek fel azon három pontot. Hány szakasz keletkezett?
- 22.° Jelöljétek meg az egyenesen az A , B , C és D pontokat úgy, hogy a C pont az A és B pont között, a D pont pedig a B és C pont között fekszen.
- 23.° Vegyetek fel az egyenesen az A , B és C pontokat úgy, hogy teljesüljön az egyenlőség: $AC = AB + BC$.

a

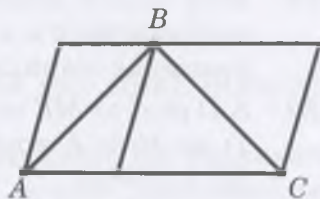
b

c

32. ábra

- 24.° Hasonlítsátok össze szemre az AB és a CB szakaszt (32. ábra). A következtetésetek helyességét ellenőrizzétek méréssel.
- 25.° Hasonlítsátok össze szemre az AB és a BC szakaszt (33. ábra). A következtetésetek helyességét ellenőrizzétek méréssel.

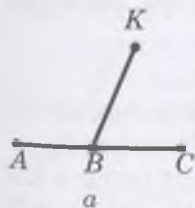

33. ábra

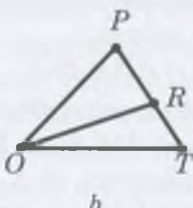

GYAKORLATOK

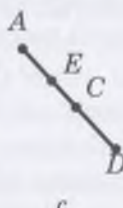
- 26.° Nevezétek meg a 34. ábrán látható összes szakaszt.

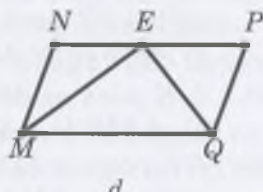
a

b

c

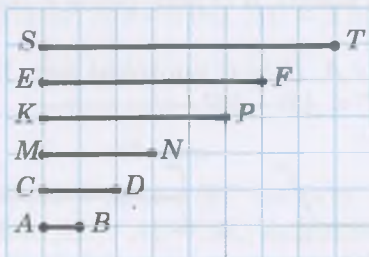
d

34. ábra

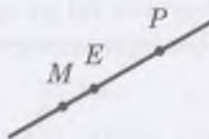

27.° Határozzátok meg a 35. ábrán látható összes szakasz hosszát, ha az egységszakasz egyenlő az:

- 1) AB szakasszal; 2) MN szakasszal.

35. ábra

36. ábra

28.° A 36. ábrán feltüntetett pontok közül melyik fekszik két másik között? Írjátok le a megfelelő egyenlőséget, amely a szakasz hosszának alaptulajdonságából ered.

29.° Mely pontok között fekszik a B pont (37. ábra)? Minden esetben írjátok le a megfelelő egyenlőséget, amely a szakasz hosszának alaptulajdonságából ered.

30.° A D pont az ME szakasz belső pontja. Határozzátok meg:

- 1) az M és E pont közötti távolságot, ha $MD = 1,8$ dm, $DE = 2,6$ dm;
2) az MD szakasz hosszát, ha $ME = 42$ mm, $DE = 1,5$ cm.

37. ábra

38. ábra

31.° Az A , B és C pontok egy egyenesen fekszenek (38. ábra). Az alábbi állítások közül melyik helyes:

- 1) $AB + BC = AC$; 2) $AC + AB = BC$?

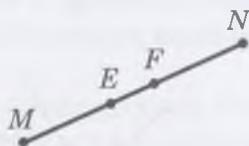
32.° A K pont az MN szakasz felezőpontja. Fedésbe hozható-e:
1) az MK és a KN szakasz; 2) az MK és az MN szakasz?

33.° A K pont az MN szakasz felezőpontja, az E pont pedig a KN szakaszé. $EN = 5$ cm. Határozzátok meg az MK , ME és MN szakaszok hosszát.

- 34.° A C pont a 20 cm hosszúságú AB szakasz belső pontja. Határozzátok meg az AC és BC szakaszokat, ha:
- 1) az AC szakasz 5 cm-el hosszabb a BC szakasznál;
  - 2) az AC szakasz 4-szer kisebb a BC szakasznál;
  - 3) $AC : BC = 9 : 11$.
- 35.° A K pont a 28 cm hosszúságú CD szakaszhoz tartozik. Határozzátok meg a CK és KD szakaszokat, ha:
- 1) a CK szakasz 4 cm-rel kisebb a KD szakasznál;
  - 2) a CK szakasz 6-szor nagyobb a KD szakasznál;
  - 3) $CK : KD = 3 : 4$.
- 36.° Az AB és a CD szakaszok egyenlők (39. ábra). Igazoljátok, hogy az AC és BD szakaszok is egyenlők.

39. ábra

40. ábra

- 37.° Az ME és FN szakaszok egyenlők (40. ábra). Bizonyítsátok be, hogy $MF = EN$.
- 38.° A C pont az a hosszúságú AB szakaszt két szakaszra osztja. Határozzátok meg az AC és a BC szakaszok felezőpontjai közötti távolságot.
- 39.° Az A , B és C pontok egy egyenesen fekszenek. Határozzátok meg a BC szakaszt, ha $AB = 24$ cm, $AC = 32$ cm. Hány megoldása van a feladatnak?
- 40.° Az egyenesen megjelölték az A , B és C pontokat úgy, hogy $AB = 15$ cm, $AC = 9$ cm. Határozzátok meg az AB és AC szakaszok felezőpontjai közötti távolságot.
- 41.° Az EF szakasz 12 cm. Határozzátok meg az EF egyenesen az összes olyan pontot, amelyek mindegyike az EF szakasz végpontjáig mért távolságainak összege egyenlő: 1) 12 cm, 2) 15 cm; 3) 10 cm.
- 42.° Az A és B pontokon át egyenest húztak. Hol fekszik ezen az egyenesen a C pont, amelynek távolsága a B pontig kétszer akkora, mint az A pontig.

- 43.** A 32 cm hosszú szakaszt három nem egybevágó szakaszra osztották. A szélső szakaszok felezőpontjai közötti távolság 18 cm. Határozzátok meg a középső szakasz hosszát.
- 44.** Legkevesebb hány belső pontot kell felvenni a 41. ábrán látható szakaszokon ahhoz, hogy mindegyikükön két belső pont legyen?

a

b

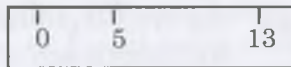
c

d

41. ábra

- 45.** Hány pontot kell felvenni az A és B pontok között ahhoz, hogy az AB szakasszal együtt hat szakasz keletkezzen?
- 46.** A vonalzó skáláján csak a 0 cm-t, az 5 cm-t és a 13 cm-t jelölő beosztás van feltüntetve (42. ábra). Hogyan lehet ennek a vonalzonak a segítségével megszerkeszteni a megadott hosszúságú szakaszokat: 1) 3 cm; 2) 2 cm; 3) 1 cm?
- 47.** A vonalzó skáláján csak a 0 cm-t, a 7 cm-t és a 11 cm-t jelölő beosztás van feltüntetve. Hogyan lehet ennek a vonalzonak a segítségével megszerkeszteni a megadott hosszúságú szakaszokat: 1) 8 cm; 2) 5 cm?

42. ábra

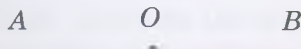
**FIGYELJÉTEK MEG, RAJZOLJATOK,
SZERKESSZETEK, KÉPZELJÉTEK EL**

48. Az 1×1 , 1×2 , $1 \times 3 \dots$, 1×13 méretű téglalapokból rakjatos ki egy olyan téglalapot, amelynek oldalai nagyobbak egynél.

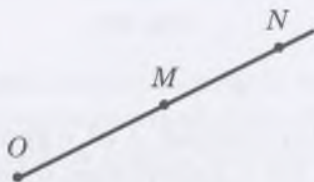
3. Félegyenes. Szög. Szögek mérése

Meghúzzuk az AB egyenest és megjelölünk rajta egy tetszőleges O pontot. Ez a pont két részre osztja az egyenest, amit két színnel jelöl a 43. ábra. Mindkét részt, az O pontot is beleértve, **félegyenesnek** nevezzük. Az O pontot a félegyenes **kezdőpontjának** nevezzük.

A 43. ábrán látható két félegyenes mindegyike az O pontból és az AB egyenes összes, az O ponttól azonos oldalra eső pontjából áll.

43. ábra

44. ábra

Ez lehetővé teszi a félegyenes megjelölését két pontja megnevezése által: elsőként kötelezően a félegyenes kezdőpontját nevezik meg, másodikként pedig bármely, a félegyeneshez tartozó pontot. Így például, az O kezdőpontú félegyeneset (44. ábra) jelölhetjük OM -mel vagy ON -nel.

Az OA és OB félegyenesek kiegészítik egymást és egyenest alkotnak (43. ábra). Állíthatjuk, hogy ezeknek a félegyeneseknek az egyesítése – egyenes.

Meghatározás. Két félegyeneset, amelyeknek közös a kezdőpontjuk és ugyanazon az egyenesen fekszenek, **kiegészítő** (komplementer) félegyeneseknek nevezzük.

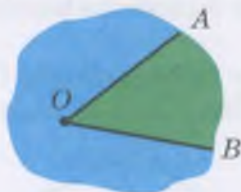
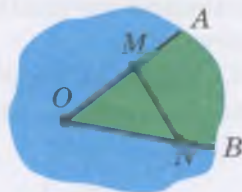

45. ábra

Például a BC és BA félegyenesek – kiegészítő félegyenesek (45. ábra). Egyesítésük az AC egyenes. Megjegyezzük, hogy a CA és az AC egyenesek egyesítése révén ugyancsak az AC egyenest kapjuk. Azonban ezek a félegyenesek már nem kiegészítők: nincs közös kezdőpontjuk.

A 46. a ábrán egy alakzat látható, amely két, OA és OB félegyeneseből áll, amelyeknek közös a kezdőpontjuk. Ez az alakzat a síkot két részre osztja, amelyeket más-más szín jelöl. Mindegyik részt, az OA és az OB félegyenesekkel együtt **szögnek** nevezzük.

Az OA és az OB félegyeneseket a szög **szárainak**, az O pontot pedig a szög **csúcsának** nevezzük.

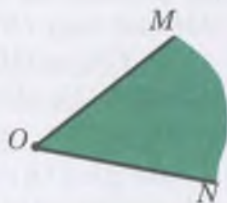
 a b

46. ábra

Amint látjuk, a 46. a ábra szögei külsőleg jelentősen különböznek. Ezt a különbséget a következő tulajdonság határozza meg. Az OA és OB félegyeneseken kiválasztunk két tetszőleges M és N pontot (46. b ábra). Az MN szakasz a **zöld** szöghöz tartozik, a **kék** szöghöz viszont csak a szakasz végpontjai.

A továbbiakban a szög alakzat alatt csak azt értjük, amely bármely olyan szakaszt tartalmaz, amelynek a végpontjai a szög szárain vannak. Azokat az eseteket, amikor olyan szögeket vizsgálunk, amelyekre nézve nem teljesül ez a feltétel, külön kiemeljük.

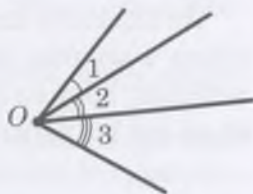
A szögek jelölésének néhány módja létezik. A 47. ábrán látható szöget jelölhetjük így: $MON\angle$ vagy $NOM\angle$ vagy egyszerűen $O\angle$ (így olvassuk: MON szög, NOM szög, O szög).

47. ábra

A 48. ábrán néhány szög látható, amelyeknek közös a csúcspont. Itt a szög jelölése a csúcspont egy betűje által zavart okozhat. Ezekben az esetekben a szögeket számokkal kényelmes megjelölni: $1\angle$, $2\angle$, $3\angle$ (ennek megfelelően olvassuk: egyes szög, kettes szög, hármas szög).

48. ábra

Meghatározás. Az olyan szöget, amelynek a szárai kiegészítő félegyenesek, **egyenesszögnek** nevezzük (49. ábra).

49. ábra

50. ábra

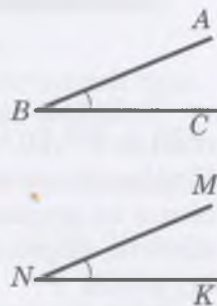
A 49. ábrán az OA és az OB szögek kiegészítő szögek, ezért a zöld és sárga színnel kiemelt szögek egyenesszögek lesznek.

Bármely egyenes a síkot két **félsík**ra osztja, melyeknek az adott egyenes a **határoló egyenesük** (50. ábra). Úgy tekintik, hogy az egyenes mindkét félsíkhoz hozzátartozik, amelyeket határol. Mivel pedig az egyenesszög szárai egyenest alkotnak, úgy elmondható, hogy az egyenesszög olyan félsík, amelynek a határoló egyenesén megjelöltek egy pontot, a szög csúcspontját.

Meghatározás. Két szöget **egyenlőnek** vagy **egybevágónak** mondanak, ha egymásra helyezéssel fedésbe hozhatók.

Az 51. ábrán két egyenlő szög látható, az ABC és az MNK . Ezt így jelöljük: $ABC\angle = MNK\angle$.

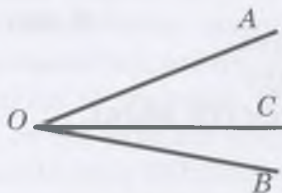
Érthető, hogy minden egyenesszög egyenlő.

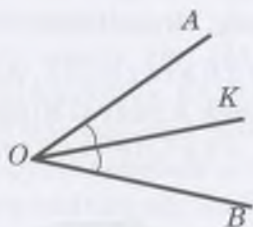
51. ábra

Az 52. ábrán az AOB szög és az OC félegyenes látható, amely ehhez a szöghöz tartozik, azonban különbözik a száraitól. Azt mondják, hogy az OC félegyenes az AOB szög szárai között megy át, és azt két szögre, az AOC -re és a COB -re osztja.

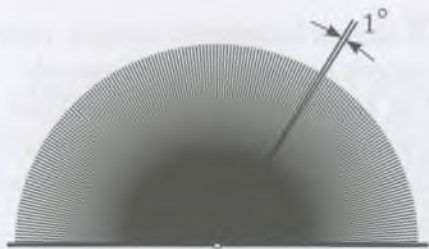
52. ábra

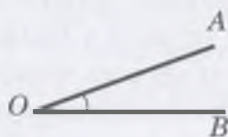
53. ábra

Meghatározás. A szög **szögfelezőjének** a szög csúcsából kiinduló félegyeneset nevezik, amely az adott szöget két egyenlő szögre osztja.

Az 53. ábrán az OK félegyenes az AOB szög szögfelezője. Tehát $\angle AOK = \angle KOB$.

54. ábra

55. ábra

Tudjátok, hogy minden szögnek bizonyos mértéke van. A méréséhez ki kell választani a mértékegységet – az **egységyszöget**. Kiválasztása a következőképpen történhet. Felosztjuk 180 egyenlő részre az egyenlő szöget (54. ábra). A két szomszédos sugár által alkotott szöget egységnek tekintik. Mértékét **foknak** nevezik és így jelölik: 1° .

Például az AOB szög fokmértéke (nagysága) (55. ábra) egyenlő 20° (ezt a tényt könnyű szögmérő segítségével ellenőrizni).

Ebben az esetben azt mondják: az AOB szög 20° -os, így jelölik: $AOB\angle = 20^\circ$.

A szög elfogadott meghatározásából következik, hogy az *egyenesszög fokmértéke* 180° .

Az 56. a ábrán ősi fokmérő műszer, az asztrolábium (görögből – a csillagokat megragadó) látható. Sok évszázadon át éppen ez a műszer segítette a tengerészeknek megtalálni az utat, a csillagászoknak pedig meghatározni a csillagok helyzetét. Napjainkban a gyakorlatban szögmérésre használják az asztrolábiumot (56. b ábra), valamint egyéb, speciális rendeltetésű műszert: a teodolitot (57. ábra) a terepen végzett mérésekhez, periszkópos tájolóműszert (58. ábra) a tűzéségnél, a sextánst (59. ábra) a tengerészetnél.

a

b

56. ábra. Asztrolábium

a – ősi;
b – modern

57. ábra. Teodolit

58. ábra. Periszkópos
tájolóműszer

59. Sextáns

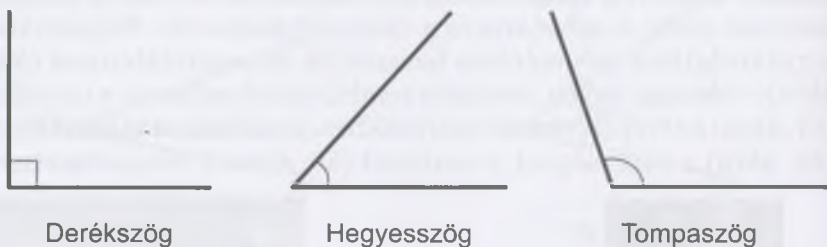
A szögek még pontosabb méréséhez a fokok törtrészeit használják: $\frac{1}{60}$ egyenlő egy szögperccel ($1'$), vagyis $1^\circ = 60'$; a perc $\frac{1}{60}$ -át szögmásodperccnek nevezik ($1''$), vagyis $1' = 60''$. Például a $23^\circ 15' 11''$ azt jelenti, hogy a szög fokmértéke 23 fok 15 perc 11 másodperc.

Léteznek egyéb szög mértékegységek: a tengerjárók például a hajózási vonást használják. 1 hajózási vonás egyenlő $11^\circ 15'$.

Meghatározás. A 90° fokmértékű szöget **derékszögnek** nevezzük. A 90° fokmértéknél kisebb szöget **hegyesszögnek** nevezzük. A 90° fokmértéknél nagyobb, de 180° -nál kisebb szöget **tompaszögnek** nevezzük.

A 60. ábrán ez a háromféle szög látható.

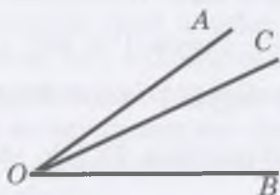
60. ábra

Az egybevágó szögek nagysága egyenlő, és megfordítva, ha a szögek nagysága megegyezik, maguk a szögek is egybevágók.

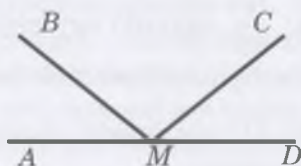
Ha az ABC szög mértéke nagyobb az MNP szögénél, akkor azt mondják, hogy az ABC szög nagyobb, mint az MNP és így jelölik: $ABC\angle > MNP\angle$. Azt is mondják, hogy az MNP szög kisebb, mint az ABC szög, ezt így írják: $MNP\angle < ABC\angle$.

A továbbiakban a szögek összegéről szólva a szögek mértékének összegére gondolunk.

A szögmérték alaptulajdonsága. Ha az OC félegyenes az AOB szöget két szögre, AOC -re, és COB -re osztja, akkor $AOB\angle = AOC\angle + COB\angle$ (61. ábra).

61. ábra

62. ábra

Feladat. A 62. ábrán $AMC\angle = DMB\angle$, $BMC\angle = 118^\circ$. Határozzátok meg¹ az AMB szöget.

Megoldás. Adódik: $AMC\angle = AMB\angle + BMC\angle$, $DMB\angle = DMC\angle + BMC\angle$.

Mivel $AMC\angle = DMB\angle$, ezért $AMB\angle = DMC\angle$.

Leírhatjuk, hogy: $AMB\angle + BMC\angle + CMD\angle = AMD\angle = 180^\circ$.

Akkor $2\ AMB\angle + 118^\circ = 180^\circ$. Ebből adódik $AMB\angle = 31^\circ$.

Felelet: 31° . ●

1. Hogy nevezzük azt az alakzatot, amely az egyeneshez tartozó pontból és az egyenesnek az egyik részéből keletkezik, amelyekre ez a pont az egyenest osztja? Hogyan nevezzük az adott pontot?
2. Hogyan jelölik a félegyenest?
3. Milyen félegyeneseket nevezünk kiegészítőknak?
4. Hogyan nevezzük azt az alakzatot, amely két, közös kezdőponttal rendelkező félegyenesből, valamint a síknak az egyik részéből, amelyekre ezek a félegyenesek felosztják a síkot, keletkezik? Ebben az esetben hogy nevezzük az adott félegyeneseket? A közös kezdőpontjukat?
5. Hogyan jelölik a szöget?
6. Milyen szöget nevezünk egyenesszögnek?
7. Hogyan nevezzük azokat a részeket, amelyekre az egyenes a síkot osztja?
8. Milyen szögeket nevezünk egybevágóknak?
9. Mit nevezünk a szög szögfelezőjének?
10. Milyen egységekben mérik a szögeket?
11. Mennyi az egyenesszög fokmértéke?
12. Hogyan nevezik a 90° nagyságú szöget?
13. Milyen szöget nevezünk hegyesszögnek?
14. Milyen szöget nevezünk tompaszögnek?
15. Mi mondható el a egybevágó szögek fokmértékéről?
16. Mi mondható el az azonos fokmértékű szögekről?
17. Fogalmazzatok meg a szög mértékének alaptulajdonságát!

¹ Gyakran ahelyett, hogy *Határozzátok meg a szög fokmértékét...* azt mondják: *Határozzátok meg a szöget...*

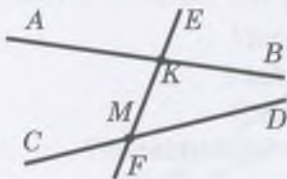
GYAKORLATI FELADATOK

- 49.° Húzzatok két, AB és AC félegyenest úgy, hogy azok ne legyenek egymás kiegészítő félegyenesei. Szerkesszettek mindkét félegyeneshöz kiegészítő félegyenest. Jelöljétek meg, és írójátok le az összes keletkezett félegyenest.
- 50.° Húzzátok meg az AB szakaszt és két félegyenest, az AB -t és a BA -t. Kiegészítő félegyenesei-e egymásnak ezek a félegyenesek? A választ indokoljátok meg.
- 51.° Rajzoljátok meg az MNE szöget, és húzzátok meg a szárai között az NA és NC félegyenéseket. Írójátok le az összes így keletkezett szöget.
- 52.° Húzzátok meg az OA , OB , OC és OD félegyenéseket úgy, hogy az OC félegyenese az AOB szög, az OD félegyenese pedig a BOC szög szárai között haladjon át.
- 53.° Rajzoljatok két félegyenest úgy, hogy a közös részük: 1) pont; 2) szakasz; 3) félegyenese legyen.

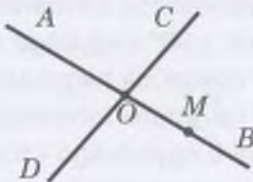

GYAKORLATOK

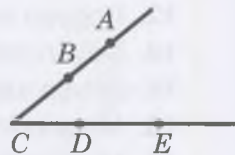
- 54.° Az EF egyenes metszi az AB és a CD egyeneseket (63. ábra). Tüntessétek fel: 1) az összes keletkezett félegyenest, amelyek kezdőpontja az M pont; 2) az összes K kezdőpontú kiegészítő félegyenese-párt.
- 55.° Írójátok le az összes félegyenest, amely a 64. ábrán látható. Tüntessétek fel, közülük melyek az O kezdőpontú kiegészítő félegyenese.

63. ábra

64. ábra

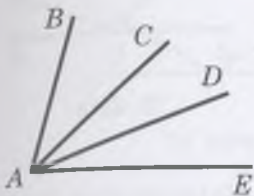

65. ábra

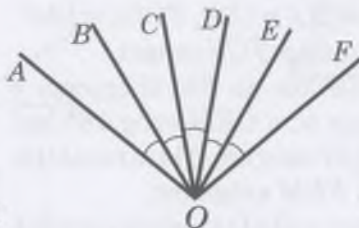
- 56.° Lehet-e a 65. ábrán látható szögeket így jelölni:
1) $ABC\angle$;	3) $ADC\angle$;	5) $ACE\angle$;	7) $BDE\angle$;
2) $ACD\angle$;	4) $DCA\angle$;	6) $BCD\angle$;	8) $ECD\angle$?

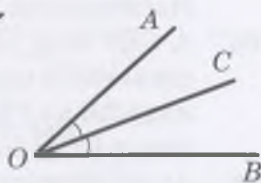
57.° Írjátok le az összes szöget, amelyeket a 66. ábrán láthatunk.

66. ábra

67. ábra

68. ábra

58.° A 67. ábrán $\angle AOB = \angle BOC = \angle COD = \angle DOE = \angle EOF$.

- 1) Melyik félegyenes az $\angle AOC$ szög szögfelezője? A $\angle DOF$ -é? A $\angle BOF$ -é?
- 2) Mely szögek szögfelezője az OC félegyenes?

59.° A 68. ábrán az OC félegyenes az $\angle AOB$ szög szögfelezője. Fedésbe hozhatók-e: 1) az $\angle AOC$ és $\angle BOC$ szögek; 2) az $\angle AOC$ és $\angle AOB$ szögek?

60.° A BD félegyenes az $\angle ABC$ szöget két szögre osztja. Határozzátok meg:

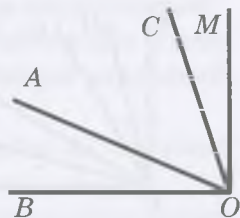
- 1) az $\angle ABC$ szöget, ha $\angle ABD = 54^\circ$, $\angle CBD = 72^\circ$;
- 2) a $\angle CBD$ szöget, ha $\angle ABC = 158^\circ$, $\angle ABD = 93^\circ$.

61.° Az OP félegyenes az $\angle MOK$ szárai között halad át. Határozzátok meg az $\angle MOP$ szöget, ha $\angle MOK = 172^\circ$, $\angle POK = 85^\circ$.

62.° Igaz-e az állítás:

- 1) bármely, tompaszögnél kisebb szög az hegyesszög;
- 2) az egyenesszögnél kisebb szög az tompaszög;
- 3) a tompaszögnél 2-szer kisebb szög az hegyesszög;
- 4) két hegyesszög összege nagyobb a derékszögnél;
- 5) az egyenesszögnél 2-szer kisebb szög nagyobb bármilyen hegyesszögnél;
- 6) az egyenesszögnél nagyobb szög az tompaszög?

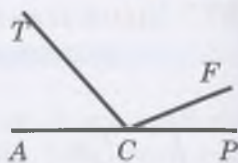
63.° A $\angle BOM$ derékszög csúcsából (69. ábra) két félegyenest, az OA -t és az OC -t húztak meg úgy, hogy $\angle BOC = 74^\circ$, $\angle AOM = 62^\circ$. Határozzátok meg az $\angle AOC$ szöget.

69. ábra

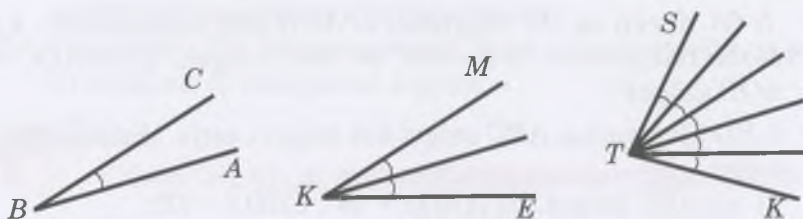

- 64.° Az ACP egyenesszög csúcsából (70. ábra) két félegyenest, a CT -t és a CF -t húztak meg úgy, hogy $ACF\angle = 158^\circ$, $TCP\angle = 134^\circ$. Határozzátok meg a TCF szöget.

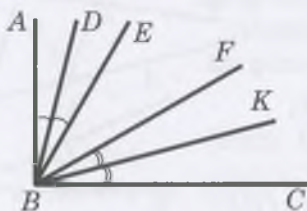
70. ábra

- 65.° A CEF szög 152° -os, az EM félegyenes a szárjai között megy át, a CEM szög 18° -kal nagyobb az FEM szögnél. Határozzátok meg a CEM és FEM szögeket.
- 66.° Az AK félegyenes a BAD szöghöz tartozik. Határozzátok meg a BAK és DAK szögeket, ha a BAK szög 7-szer kisebb a DAK szögnél és $BAD\angle = 72^\circ$.
- 67.° A 71. ábrán körívek jelzik az egyforma szögeket. Határozzátok meg az ABC , MKE és STK szögeket, ha az egységyszög: 1) az ABC szög; 2) az MKE szög.

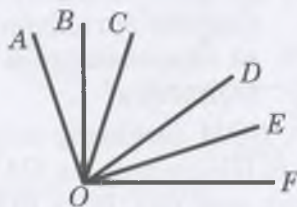

71. ábra

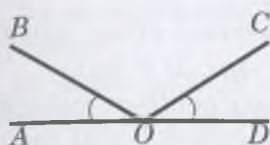
- 68.° Az A , B és C pontok úgy helyezkednek el az egyenesen, hogy $AB = 3,2$ cm, $AC = 4,8$ cm, $BC = 8$ cm. Az AB és AC félegyenesek kiegészítő félegyenesek-e?
- 69.° A 72. ábrán az ABC szög derékszög, $ABE\angle = EBF\angle = FBC\angle$, a BD és BK félegyenesek pedig megfelelően, az ABE és FBC szögek szögfelezői. Határozzátok meg a DBK szöget.

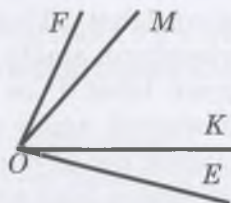
72. ábra

73. ábra

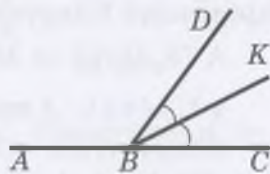

74. ábra

75. ábra

- 70.* A 73. ábrán $\angle AOC = \angle COD = \angle DOF$, az OB félegyenes az $\angle AOC$ szög szögfelezője, az OE félegyenes pedig a $\angle DOF$ szögé, $\angle BOE = 72^\circ$. Határozzátok meg az $\angle AOF$ szöget.
- 71.* A 74. ábrán $\angle AOB = \angle DOC$. Vannak-e ezen az ábrán további egybevágó szögek? A választ indokoljátok meg.
- 72.* Az $\angle FOK$ és $\angle MOE$ szögek egyenlők (75. ábra). Egyenlők-e az $\angle FOM$ és $\angle KOE$ szögek?
- 73.* A BK félegyenes a $\angle CBD$ szög szögfelezője, $\angle ABK = 146^\circ$ (76. ábra). Határozzátok meg a $\angle CBD$ szöget.
- 74.* A BK félegyenes a $\angle CBD$ szög szögfelezője, $\angle CBD = 56^\circ$ (76. ábra). Határozzátok meg az $\angle ABK$ szöget.
- 75.* Hány fokkal fordul el egy perc alatt: 1) a percmutató; 2) az óramutató?
- 76.* Határozzátok meg az óra mutatói által bezárt szöget, ha az idő: 1) 3 óra; 2) 6 óra; 3) 4 óra; 4) 11 óra; 5) 7 óra.
- 77.** Az $\angle ABC$ szög 30° -kal egyenlő, a $\angle CBD$ pedig 80° -kal. Határozzátok meg az $\angle ABD$ szöget. Hány megoldása van a feladatnak?
- 78.** Határozzátok meg az $\angle MOK$ szöget, ha $\angle MON = 120^\circ$, $\angle KON = 43^\circ$. Hány megoldása van a feladatnak?
- 79.** A derékszög csúcsából húzott félegyenes két szögre bontja azt. Bizonyítsátok be, hogy a keletkezett szögek szögfelezői 45° -os szöget alkotnak.
- 80.** Hogyan lehet a 70° -os szög sablonja segítségével 40° -os szöget szerkeszteni?
- 81.** Hogyan lehet a 40° -os szög sablonja segítségével olyan szöget szerkeszteni, amely egyenlő 1) 80° -kal; 2) 160° -kal; 3) 20° -kal?

76. ábra

- 82.** Hogyan lehet 13° -os szögsablon segítségével olyan szöget szerkeszteni, amely egyenlő 2° -kal?
- 83.* Hogyan lehet 1° -os szöget szerkeszteni olyan szögsablon segítségével, amely egyenlő: 1) 19° -kal; 2) 7° -kal?
- 84.* Húzzatok hat egyenest, amelyek egy pontban metszik egymást. Igaz-e, hogy az így keletkezett szögek között van olyan, amelyik kisebb 31° -nál?

FIGYELJÉTEK MEG, RAJZOLJATOK, SZERKESSZETEK, KÉPZELJÉTEK EL

85. Anélkül, hogy felemelnétek a ceruzát a papírról, kilenc ponton át (77. ábra) húzzatok négy szakaszt (nem kötelező visszatérni a kezdőpontba).

77. ábra

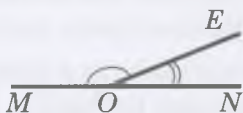
4. Mellék- és csúcsszögek

Meghatározás. Két szöget **mellékszögnek** nevezünk, ha az egyik száruk közös, a másik kettő pedig kiegészítő félegyenes.

A 78. ábrán az MOE és az EON szög mellékszögek.

4.1. tétel. A mellékszögek összege 180° -kal egyenlő.

Bizonyítás. ☉ Legyenek az AOC és a COB szögek mellékszögek (79. ábra). Azt kell bizonyítani, hogy $AOC\angle + COB\angle = 180^\circ$.

78. ábra

79. ábra

Mivel az AOC és COB mellékszögek, ezért az OA és az OB félegyenesek kiegészítő félegyenesek. Akkor az AOB szög egyenesszög. $AOB\angle = 180^\circ$. A szög mértékének alaptulajdonságából adódik: $AOC\angle + COB\angle = AOB\angle = 180^\circ$. ▲

Meghatározás. Két szöget **csúcsszögnek** nevezünk, ha az egyik szög szárai a másik szárainak kiegészítő félegyenesei.

A 80. ábrán az AOB és COD szögek csúcsszögek.

Nyilvánvaló, hogy amikor két egyenes metszi egymást, két pár csúcsszög keletkezik, amelyek nem egyenesszögek. A 80. ábrán az AOC és BOD szögek is csúcsszögek.

4.2. tétel. A csúcsszögek egyenlők.

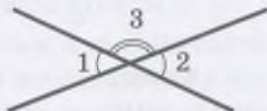
Bizonyítás. ☉ Ha a csúcsszögek egyenesszögek, akkor egyenlők.

A 81. ábrán az 1-es és a 2-es szögek csúcsszögek és különböznek az egyenesszögtől. Be kell bizonyítani, hogy $1\angle = 2\angle$.

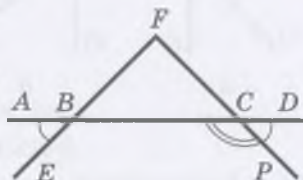
Az 1-es és a 2-es szögek mindegyike a 3-as szög mellékszöge. Akkor $1\angle + 3\angle = 180^\circ$ és $2\angle + 3\angle = 180^\circ$. Ebből adódik, hogy $1\angle = 180^\circ - 3\angle$ és $2\angle = 180^\circ - 3\angle$. Azt kaptuk, hogy az 1-es és a 2-es szögek fokmértéke egyenlő, tehát maguk a szögek is egyenlők. ▲

80. ábra

81. ábra

82. ábra

Feladat. A 82. ábrán $ABE\angle = DCP\angle$. Bizonyítsátok be, hogy $FBC\angle + BCP\angle = 180^\circ$.

Megoldás. $DCP\angle + BCP\angle = 180^\circ$, mivel a DCP és a BCP szögek mellékszögek. A DCP és az ABE szögek egyenlők a feltétel szerint. Az ABE és FBC szögek egyenlők, mint csúcsszögek.

Tehát $DCP\angle = FBC\angle$. Akkor $FBC\angle + BCP\angle = 180^\circ$. ●

1. Milyen két szöget nevezünk mellékszögnek?
2. Mivel egyenlő a mellékszögek összege?
3. Milyen két szöget nevezünk csúcsszögnek?
4. Fogalmazzatok meg a csúcsszögek tulajdonságáról szóló tételt.

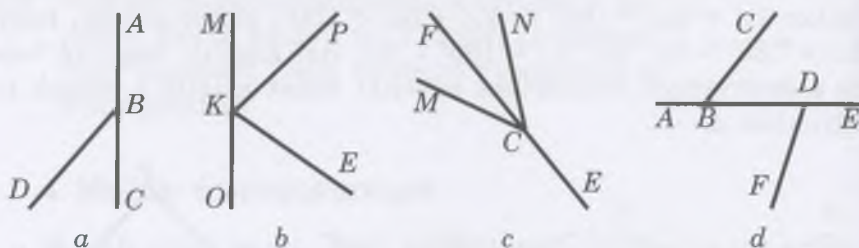
GYAKORLATI FELADATOK

- 86.º Rajzoljatok három szöget: egy-egy hegyes-, derék- és tompaszöget. Szerkesszétek meg mindegyik mellékszögét.
- 87.º Rajzoljatok két nem egyenlő mellékszöget úgy, hogy a közös száruk merőleges legyen.

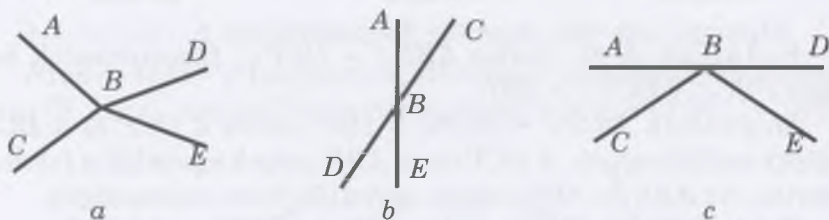
GYAKORLATOK

- 88.º Tüntessétek fel a mellékszög-párokat (83. ábra).

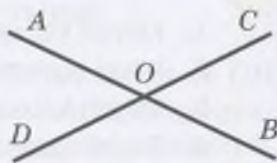
83. ábra

- 89.º Csúcsszögek-e az ABC és DBE szögek (84. ábra)?

84. ábra

- 90.º Hány mellékszög-pár látható a 85. ábrán? Nevezzétek meg őket. Tüntessétek fel a mellékszög-párokat.
- 91.º Lehet-e a két mellékszög egyenlő: 1) 24° és 156° ; 2) 63° és 107° ? A feleletet indokoljátok meg.

85. ábra

92.° Határozzátok meg a következő szögek mellékszögét: 1) 29° ; 2) 84° ; 3) 98° ; 4) 135° .

93.° Állhat-e a mellékszög-pár:

- 1) két hegyesszögből;
- 2) két tompaszögből;
- 3) egy derék- és egy tompaszögből;
- 4) egy derék és egy hegyesszögből?

94.° A mellékszögek egyike derékszög. Milyen a másik szög?

95.° Határozzátok meg az ABC szög mellékszögét, ha:

- 1) $ABC\angle = 36^\circ$; 2) $ABC\angle = 102^\circ$.

96.° Határozzátok meg a 2-es, 3-as és 4-es szögeket (86. ábra), ha $1\angle = 42^\circ$.

97.° Határozzátok meg a mellékszögeket, ha:

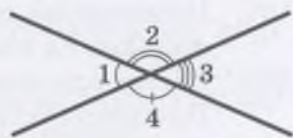
- 1) az egyik 70° -kal nagyobb a másikonál;
- 2) az egyik 8-szor kisebb a másikonál;
- 3) a fokmértékeik aránya $3 : 2$.

98.° Határozzátok meg a mellékszögeket, ha:

- 1) az egyik 17-szer nagyobb a másikonál;
- 2) a fokmértékeik aránya $19 : 26$.

99.° Igaz-e az állítás:

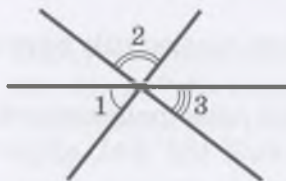
- 1) minden szöghöz csak egy csúcsszög húzható;
- 2) minden egyenesszögtől eltérő szöghöz csak egy mellékszög szerkeszthető;
- 3) ha a szögek egyenlők, akkor csúcsszögek;
- 4) ha a szögek nem egyenlők, akkor nem csúcsszögek;
- 5) ha a szögek nem csúcsszögek, akkor nem egyenlők;
- 6) ha két szög mellékszög, akkor az egyikük hegyesszög, a másikuk pedig tompa;
- 7) ha két szög mellékszög, akkor az egyikük nagyobb a másikonál;
- 8) ha két szög összege 180° , akkor azok mellékszögek;
- 9) ha két szög összege nem egyenlő 180° -kal, akkor azok nem mellékszögek;
- 10) ha két szög egyenlő, akkor a mellékszögeik is egyenlők;

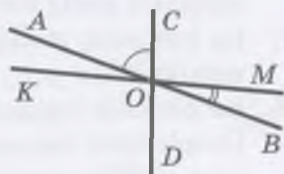
86. ábra

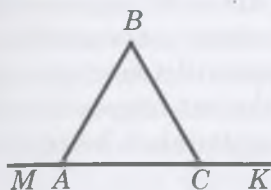
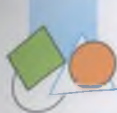
- 11) ha a mellékszögek egyenlők, akkor azok derékszögek;
 12) ha az egyenlő szögeknek közös a csúcuk, akkor azok csúcsszögek;
 13) ha két szögnek közös a szára, akkor azok mellékszögek?
- 100.*** Két egyenes metszésekor keletkezett két szög összege 140° . Bizonyítsátok be, hogy ezek a szögek csúcsszögek.
- 101.*** Határozzátok meg a két egyenes metszésekor keletkezett szögeket, ha:
 1) kettőjük összege 106° -kal egyenlő;
 2) hármójuk összege 305° -kal egyenlő.
- 102.*** Határozzátok meg a két egyenes metszésekor keletkezett szögeket, ha közülük kettő különbsége 64° .
- 103.*** Három egyenes egy pontban metszi egymást (87. ábra). Határozzátok meg: $1\angle + 2\angle + 3\angle$.
- 104.*** Az AB , CD és MK egyenesek az O pontban metszik egymást (87. ábra), $AOC\angle = 70^\circ$, $MOB\angle = 15^\circ$. Határozzátok meg a DOK , AOM és AOD szögeket.
- 105.*** Határozzátok meg a mellékszögek szögfelezői által bezárt szöget.
- 106.*** Határozzátok meg a csúcsszögek szögfelezői által bezárt szöget.
- 107.*** Az ABF és FBC szögek mellékszögek, $ABF\angle = 80^\circ$, a BD félegyenes az ABF szöghöz tartozik, $ABD\angle = 30^\circ$. Határozzátok meg a DBF és az FBC szögek szögfelezői által bezárt szöget.
- 108.*** Az AOB és BOC szögek mellékszögek, az OD félegyenes az AOB szög szögfelezője, a BOD szög 18° -kal kisebb a BOC szögnél. Határozzátok meg az AOB és BOC szögeket.
- 109.*** Határozzátok meg az MKE és PKE mellékszögeket, ha az FKE szög 24° -kal nagyobb a PKE szögnél, ahol a KF félegyenes az MKE szög szögfelezője.

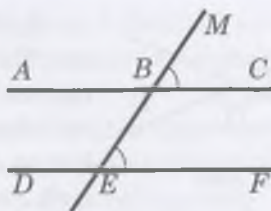
87. ábra

88. ábra

89. ábra

90. ábra

- 110.* A 89. ábrán $\angle MAB + \angle ACB = 180^\circ$. Bizonyítsátok be, hogy $\angle MAB = \angle KCB$.
- 111.* A 90. ábrán $\angle MBC = \angle BEF$. Bizonyítsátok be, hogy $\angle ABE + \angle BED = 180^\circ$.
- 112.* Két szögnek közös a szára, az összegük pedig 180° -kal egyenlő. Állíthatjuk-e, hogy ezek mellékszögek?

FIGYELJÉTEK MEG, RAJZOLJATOK, SZERKESSZETEK, KÉPZELJÉTEK EL

113. Vágjátok szét a 91. ábrán látható alakzatot hat részre két egyenes által.

91. ábra

5. Merőleges egyenesek

A 92. ábrán négy szög van feltüntetve, amelyek az a és b egyenesek kölcsönös metszése által keletkeztek. Könnyű belátni (végezzétek el önállóan), hogy amikor az egyik szög derékszög (például az 1-es szög), akkor a 2-es, 3-as és 4-es szögek is derékszögek.

92. ábra

Meghatározás. Két egyenest **merőlegesnek** nevezünk, ha kölcsönös metszésükkor derékszög keletkezik.

A 92. ábrán az a és b egyenesek merőlegesek. Ezt így jelölik: $a \perp b$ vagy $b \perp a$.

93. ábra

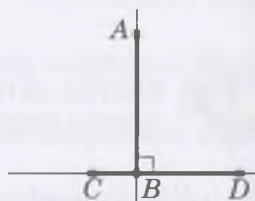
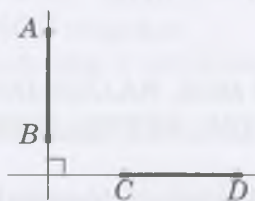
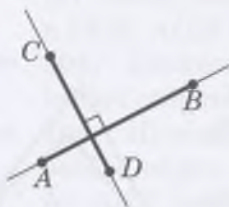
A 93. ábrán az AD és BC egyenesek nem merőlegesek. Kölcsönös metszésükkor egy egyenlő hegyesszög-pár, illetve tompaszög-pár keletkezett. A keletkezett hegyesszög mértékét az AD és a BC egyenesek közötti szögnek nevezzük.

Ha az egyenesek merőlegesek, akkor úgy tekintik, hogy az általuk bezárt szög 90° .

Az elmondottakból az következik, hogy a két egyenes közötti szög nem haladja meg a 90° -ot.

Meghatározás. Két szakaszt **merőlegesnek** neveznek, ha azok merőleges egyenesen fekszenek.

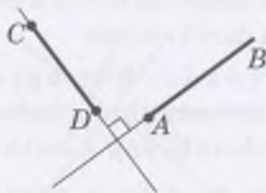
A 94. ábrán az AB és CD szakaszok merőlegesek. Így jelölik: $AB \perp CD$.

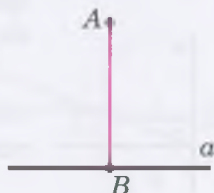
94. ábra

Ugyanígy megvizsgálható két félegyenes merőlegessége, a szakaszé és a félegyenesé, a szakaszé és az egyenesé. Például a 95. ábrán az egymásra merőleges CD szakasz és AB félegyenes látható.

A 96. ábrán az a egyenes és a rá merőleges AB szakasz látható, amelynek B végpontja az a egyeneshez tartozik.

95. ábra

96. ábra

Ebben az esetben azt mondják, hogy az A pontból az a egyenesre AB merőlegest bocsátottak. A B pontot az AB merőleges talppontjának nevezzük

Az AB merőleges hosszát az A pont és az a egyenes távolságának nevezzük. Ha az A pont az a egyeneshez tartozik, akkor az A pont és az a egyenes közötti távolság 0-val egyenlő.

A 97. ábrán az OM merőleges látható, amelyet az O pontból az AB egyenesre bocsátottak. Amennyiben az M pont, ennek az egyenesnek a talppontja, az AB szakaszhoz tartozik (az AB félegyeneshez), akkor az OM szakasz hosszát az O pont és az AB szakasz (AB félegyenes) távolságának nevezzük.

Ha a pont a szakaszhoz (félegyeneshez) tartozik, akkor természetes úgy tekinteni, hogy ennek a pontnak a távolsága a szakaszig (félegyenesig) nullával egyenlő.

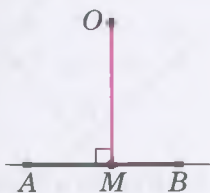
Az A pontból az a egyenesre AB merőlegest bocsátunk (98. ábra). Legyen X az a egyenes tetszőleges, B ponttól különböző pontja. Az AX szakaszt az A pontból az a egyeneshez húzott ferdének nevezzük

5.1. tétel. Az egyenes minden egyes pontjára csak egy merőleges egyenes bocsátható.

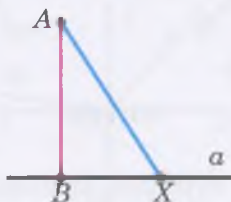
Bizonyítás. ☉ Megjelölünk egy tetszőleges M pontot az AB egyenesen, és megszerkesztjük a CMB derékszöget (99. ábra). Akkor $CM \perp AB$.

Tegyük fel, hogy az M ponton át még egy egyenes, az MD is átmegy, amely különbözik a CM -től, és merőleges az AB egyenesre.

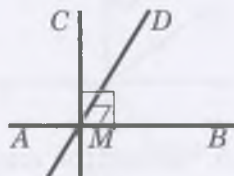
Megvizsgáljuk azt az esetet, amikor az MD félegyenes a CMB szöghöz tartozik. Akkor a szögmérték alaptulajdonsága szerint $CMB\angle = CMD\angle + DMB\angle$. Innen $CMB\angle > DMB\angle$.

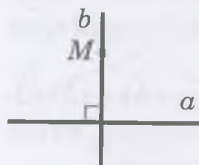
97. ábra

98. ábra

99. ábra

100. ábra

Azonban valójában $\angle CMB = \angle DMB = 90^\circ$. Tehát a feltételezésünk téves.

Hasonlóan vizsgálják azt az esetet is, amikor az MC félegyenes a DMB szöghöz tartozik. ▲

Képesek vagytok az a egyeneshez nem tartozó tetszőleges M ponton át az a egyenesre merőleges b egyenest húzni (100. ábra). Azt, hogy az ilyen b egyenes egyetlen, a 7. pontban fogjuk bizonyítani.

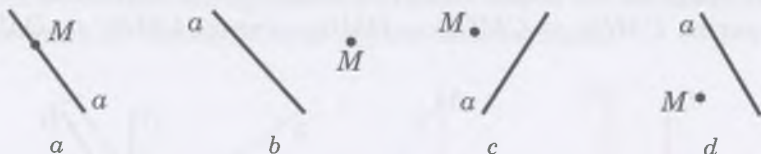

1. Milyen két egyenest nevezünk merőlegesnek?
2. Milyen szimbólummal jelölik a merőleges egyeneseket?
3. Mit nevezünk két egymást metsző egyenes közötti szögnek?
4. Milyen két szakaszt nevezünk merőlegesnek?
5. Mit nevezünk a pont és az egyenes közötti távolságnak?
6. Hány merőleges egyenes bocsátható az egyenes minden egyes pontján át?

GYAKORLATI FELADATOK

114.º Rajzoljátok át a 101. ábrát a füzetbe. Derékszögű vonalzó segítségével húzzátok az M ponton át az a egyenesre merőleges egyenest.

101. ábra

115.º Húzzátok meg a c egyenest, és jelöljétek meg rajta a K pontot. Derékszögű vonalzó segítségével húzzátok a K ponton át merőlegest a c egyenesre.

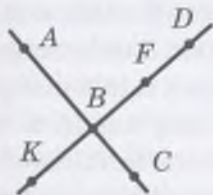

- 116.º Húzzátok meg a d egyenest, és jelöljétek meg az egyeneshez nem tartozó M pontot. Derékszögű vonalzó segítségével húzzátok az M ponton át merőlegest a d egyenesre.
- 117.º Szerkesszétek meg az ABK szöget, amely: 1) 73° ; 2) 146° . A BK félegyenesen jelöljétek meg a C pontot, és húzzátok azon át az AB és BK egyenesekre merőleges egyeneseket.
- 118.º Szerkesszetek két merőleges szakaszt úgy, hogy: 1) metsszék egymást, és ne legyen közös végpontjuk; 2) ne legyen közös pontjuk; 3) legyen közös végpontjuk.
- 119.º Rajzoljatok két merőleges félegyenest úgy, hogy azok: 1) metsszék egymást; 2) ne legyenek közös pontjaik.

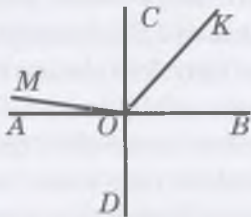

GYAKORLATOK

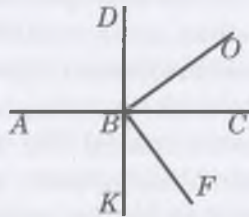
- 120.º A 102. ábrán az AC és a DK egyenesek merőlegesek. Merőlegesek-e:
- 1) az AB és BK szakaszok;
  - 2) a BC és a DF szakaszok;
  - 3) a BC és a BK félegyenesek;
  - 4) az AB szakasz és az FD félegyenes?
- 121.º Lehet-e az egyenesek által bezárt szög: 1) 1° ; 2) 80° ; 3) 90° ; 4) 92° ; 5) 101° ?
- 122.º Bizonyítsátok be, hogyha az AOB és BOC szögek szögfelezői merőlegesek, akkor az A , O és C pontok ugyanazon az egyenesen fekszenek.
- 123.º A 103. ábrán $AB \perp CD$, $\angle COK = 42^\circ$, $\angle MOC + \angle BOK = 130^\circ$. Határozzátok meg: 1) a $\angle MOK$ szöget; 2) a $\angle MOD$ szöget.
- 124.º A 104. ábrán $AC \perp DK$, $OB \perp BF$, $\angle DBO = 54^\circ$. Határozzátok meg az $\angle ABF$ szöget.

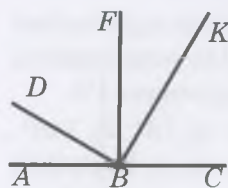
102. ábra

103. ábra

104. ábra

105. ábra

125.* Az ABC szög 160° -os, a BK és a BM félegyenesek ennek a szögnek a szárai között haladnak át, és azokra merőlegesek. Határozzátok meg az MBK szöget.

126.* A 105. ábrán $BF \perp AC$, $BD \perp BK$. Bizonyítsátok be, hogy $ABD\angle = FBK\angle$.

127.* A 105. ábrán $ABD\angle = FBK\angle$, $DBF\angle = KBC\angle$. Bizonyítsátok be, hogy $BF \perp AC$.

128.* A 70° -os ABC szög csúcsából meghúzták a BD és a BF félegyeneseket úgy, hogy $BD \perp BA$, $BF \perp BC$, a BD és BC félegyenesek az ABF szöghöz tartoznak. Határozzátok meg a DBF és ABF szögeket.

129.* Derékszögű vonalzó és 17° -os szög sablonja segítségével szerkesszetek: 1) 5° -os szöget; 2) 12° -os szöget.

130.* Derékszögű vonalzó és 20° -os szög sablonja segítségével szerkesszetek 10° -os szöget.

FIGYELJÉTEK MEG, RAJZOLJATOK, SZERKESSZETEK, KÉPZELJÉTEK EL

131. A 106. ábrán az egyenes metszi a nyolcszög összes oldalát. Metszheti-e az egyenes a tizenháromszög összes oldalát úgy, hogy nem halad át egyik csúcsán sem?

106. ábra

6. Axiómák

A korábbi pontokban négy tételt bizonyítottunk. Minden esetben, amikor az alakzat új tulajdonságát bizonyítottuk, a már korábbról ismert mértani tényekre támaszkodtunk. A csúcsszögek tételének bizonyítása során például a mellékszögek tulajdonságát használtuk fel. Ezt az elvet szem előtt tartva még sok új tételt fogunk bizonyítani. Azonban már most, a mértan tanulmányozásának kezdeti szakaszán felmerül a természetes kérdés: ha a mértani alakzatok tulajdonságaival az új a régi alapján elv szerint

ismerkedünk, akkor létezniük kell az elsődleges, kiinduló tényeknek, de akkor mire támaszkodik azok valóságának megalapozása? Hiszen mindaddig semmiféle igaz állítás nem létezett. Ezt a problémát egy módon lehet megoldani: az elsődleges tulajdonságok bizonyítás nélküli elfogadása által. A matematikusok pont így cselekednek. Ezeket a tulajdonságokat **axiómáknak** nevezzük.

Axiómaként az egyszerű, nyilvánvaló, megdönthetetlen állításokat választják ki. Hiszen nemhiába jelenti a görög *axios* szóból eredő *axióma* azt, hogy *méltó elismerés*.

Egyes axiómákat már a korábbi pontokban megfogalmaztunk. Ezeket **alapaxiómáknak** neveztük.

Az axiómák egy részét nem emeltük ki, hanem csak egyszerűen megfogalmaztuk, mint szemléletesen nyilvánvaló igaz állításokat. Például a 2., 3. pontokban megfogalmaztuk a következő axiómákat:

tetszőleges két pont számára egyetlen szakasz létezik, amelynek ezek a pontok a végpontjai;

minden szakasznak bizonyos hossza van;

minden szögnek bizonyos nagysága van.

Más igaz állításokra is támaszkodtunk, amelyeket bizonyítás nélkül fogadtunk el, vagyis lényegében ezek is axiómák, de burkoltan megfogalmazottak. Például az 1. pontban, a 13. ábra leírásakor gyakorlatilag ezt az axiómát alkalmaztuk:

bármilyen legyen is az egyenes, léteznek olyan pontok, amelyek hozzátartoznak és olyanok is, amelyek nem tartoznak hozzá.

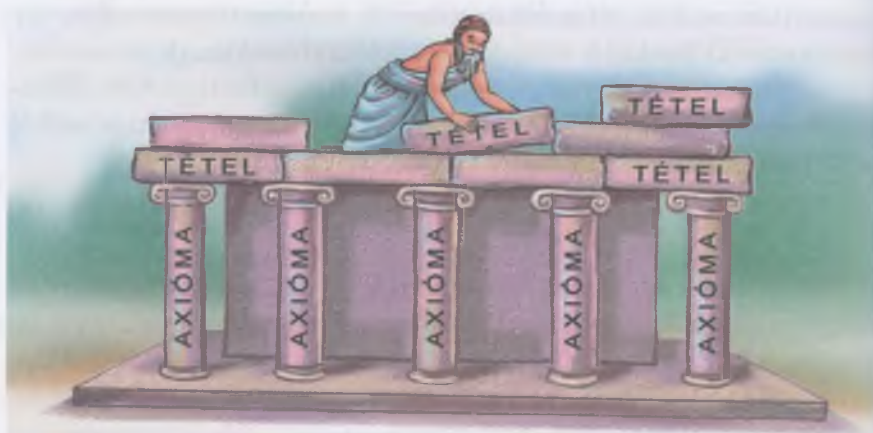
Axiómákat nemcsak a matematikában alkalmaznak. Nemritkán a mindennapi életben is axiómáknak neveznek minden olyan valós állítást, amely nem követel alátámasztást. Például azt mondják: *Március után április jön*. Ez axióma.

Az axiómák nemcsak a gyakorlat vagy a megfigyelések alapján jönnek létre.

Ukrajna minden állampolgára számára az alkotmány – axiómák listája. Ezért az axióma törvényként vagy szabályként is értelmezhető. Azonban a törvényeket (a játékszabályokat) elfogadják, vagyis az emberek egymás közötti megállapodásának eredmé-

nyeként jönnek létre. Vagyis a mértani axiómákat is jóváhagyott szabályoknak tekinthetjük, amelyek alapján a mértantudósok, akár csak a kőművesek, felépítik a tudomány házát (107. ábra).

107. ábra

Ebben az esetben megkérdézhettek: Valójában a mértan játékként is felfogható, mint például a sakk? Bizonyos mértékben – igen. Azonban mindeközben meg kell érteni, hogy a sakk szabályai, így tehát maga a játék is az emberi fantázia révén jöttek létre. Viszont a mértani szabályok (axiómák) a gyakorlatból és a megfigyelésekből keletkeztek. Ezért a mértant, a sakkal ellentétben, nagyon széleskörűen alkalmazzák.

Ha matematikusok leszték, teljesen más geometriákkal is megismerkedhettek, amelyek abban különböznek az iskolában tanulttól, hogy más axiómákra épülnek.

A MÉRTAN TÖRTÉNETÉBŐL

Mikor és hol keletkeztek az első mértani ismeretek? A szakértők erre a kérdésre nem adnak egyértelmű választ. Egyesek úgy vélik, hogy az úttörők az egyiptomi és babiloni földmérők voltak, akik i. e. 4000 évvel ezelőtt éltek, mások azt feltételezik, hogy a geometria az ókori Egyiptomban született 5000 évvel ezelőtt.

Furcsának tűnhet, de az a kérdés, hogy a **mértan** mint **tudomány**, mikor született meg, nem vált ki vitát. A történészek közös véleményre jutottak: az i. e. VI. században. Ez az egyhangúság első látásra meglepő, hiszen addig az időpontig is nagymennyiségű geometriai ismeretet halmoztak fel az ókori világ népei. Teljesen nyilvánvaló például, hogy mértani tapasztalat nélkül az egyiptomiak nem ajándékozhatták volna meg a világot a hét csoda egyikével – a piramisokkal. Mégis, miért nem

Ősi papirusz

egyenértékű a nagyszámú, összegyűjtött geometriai tény a mértantudomány létezésével?

Egyiptomi piramisok

A geometria akkor vált tudománnyá, amikor az igazságait bizonyítás útján kezdték megállapítani.

A *bizonyításos mértan* megjelenése összefügg a hét bölcs első tagja nevével – a milétoszi Thalészével¹ (i. e. közel 625–547), – aki filozófus, tudós, kereskedő és államférfi is volt.

Thalész előtt sokkal korábban ismert volt, hogy a csúcsszögek egyenlők, az is, hogy az átmérő két egyenlő részre osztja a körlapot. Senki sem kételkedett e tények valóságában. Thalész viszont bebizonyította azokat, híressé válva ezzel.

Az i. e. VI–III. században az ókori Görögország tudósainak köszönhetően, közöttük volt Püthagorasz, Eudoxosz, Arkhütasz, Theaitétosz, Eukleidész, Arkhimédész, a mértan alkalmazott tudományból matematikai elméletté változott.

Milétoszi Thalész

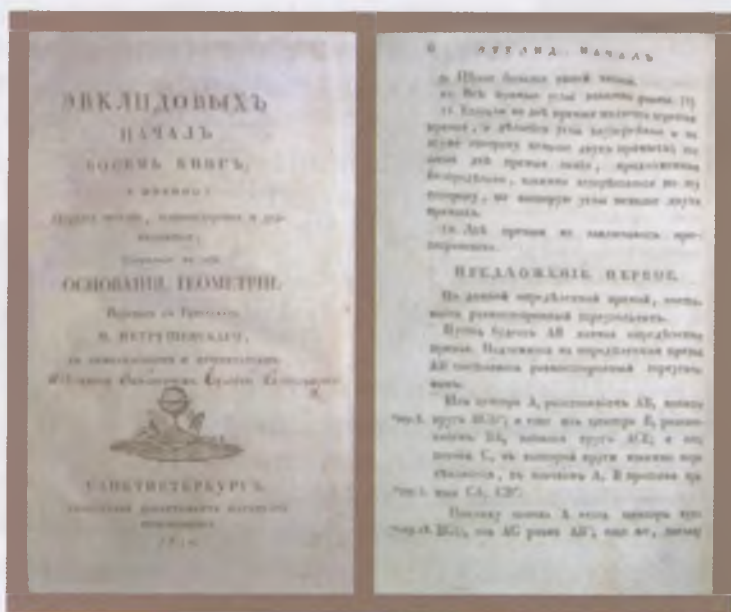
¹ *Milétosz* – kikötő Kis-Ázsiában az Égei-tenger partján

Eukleidész

Azt a könyvet, amelyből több mint 2000 évvel ezelőtt a geometriát tanulták, túlzás nélkül kiemelkedőnek nevezhetjük. A címe *Elemek*, szerzője pedig Eukleidész (kb. i. e. 365–300). Sajnos Eukleidész személyéről keveset tudunk. Ezekben az esetekben az alakot legendák övezik, amelyek egyike nagyon tanulságos. I. Ptolemaiosz király megkérdezte Eukleidészt, létezik-e a geometria megismerésének egyszerűbb útja, mint az *Elemekben* kifejtett. Eukleidész azt felelte: *A geometriához nem vezet királyi út.*

Milyen utat is választott a geometriához Eukleidész az *Elemekben*? Az axiomatikus utat. A tudomány alapja – a legegyszerűbb tények listája. Ezeket posztulátumoknak (a latin *postulatum* – követelmény szóból) és axiómáknak nevezzük. Azután ezekre alapozva, logikai megfontolások útján bizonyítják a többi tulajdonságot – a tételeket.

Eukleidész *Elemek* c. műve

Eukleidésznek öt posztulátuma volt. Kifejtjük az első négyet.

I. Szükséges, hogy minden ponttól egy tetszőleges másik pontig egyenes vonalat húzhassunk. posztulátum.

II. És, hogy minden vonalat korlátlanul meghosszabbíthassunk. posztulátum.

III. És, hogy bármely középpontból bármilyen sugarú körvonalat rajzolhassunk. posztulátum.

IV. És, hogy minden derékszög egyenlő legyen. posztulátum.

Az ötödik posztulátumról a 14. pont után szólunk.

Sok évszázadon át Eukleidész *Elemek* c. művével legfeljebb a *Biblia* vetekedhetett. Így például a XIX. században egy sor európai országban még az *Elemek* egyszerűsített kiadása alapján tanították a geometriát.

Az a mértan, amelyet most az iskolában tanultok, nagyon sokban követi Eukleidész elképzeléseit.

1. SZ. FELADAT. ÖNELLENŐRZÉS TESZT FORMÁBAN

1. Hány egyenest határoz meg három, nem egy egyenesen fekvő pont?
A) 2;   B) 4;   C) 3;   D) 1.
2. Hány olyan szakaszt lehet húzni, amelyek két adott pontot tartalmaznak?
A) 1;   B) 2;   C) 3;   D) végtelenül sok
3. Az M pont a PQ szakasz belső pontja. Az alábbi állítások között melyik igaz?
A) $PM + MQ = PQ$;   C) $MQ = PQ + PM$;
B) $PQ = PM - MQ$;   D) $PM = PQ + MQ$.
4. Az A , B és C pontok ugyanazon az egyenesen fekszenek, emellett $BC = 8$ cm, $AB - BC = 8$ cm. Az alábbi állítások közül melyik igaz?
A) az A pont a BC szakasz felezőpontja;
B) a B pont az AC szakasz felezőpontja;
C) a C pont az AB szakasz felezőpontja;
D) az A és B pont egybeesik.

5. Az AB szakasz hossza 12 cm. Hány olyan pont létezik az AB egyenesen, amely mindegyike távolságainak összege az AB szakasz végpontjáig 14 cm-rel egyenlő?
 A) számtalan; B) 1; C) 2; D) egy sem
6. Az AB szakasz hossza 12 cm. Hány olyan pont létezik az AB egyenesen, amely mindegyike távolságának összege az AB szakasz végpontjáig 12 cm-rel egyenlő?
 A) egy sem; B) 2; C) számtalan; D) 1.
7. Két félegyenes kiegészítő, ha:
 A) közös kezdőpontjuk van;
 B) egyesítésük egyenes, és közös kezdőpontjuk van;
 C) egyazon egyeneshez tartoznak;
 D) egyesítésük egyenes.
8. Az ábrán látható szög megjelölései közül melyik hibás?
 A) $O\angle$; C) $MON\angle$;
 B) $OMN\angle$; D) $NOM\angle$.
9. Az alábbi állítások közül melyik hamis?
 A) a mellékszögeknek közös a csúcuk;
 B) a mellékszögek szára közös;
 C) a mellékszögek egyike hegyes, a másik pedig tompa;
 D) ha az AOC és COB szögek mellékszögek, akkor az OA és OB félegyenesek kiegészítő félegyenesek.
10. Az alábbi állítások közül melyik hamis?
 A) a csúcsszögek egyenlők;
 B) ha a szögek egyenlők, akkor csúcsszögek;
 C) a csúcsszögeknek közös a csúcuk;
 D) a csúcsszögek szárai két pár kiegészítő félegyenest alkotnak.
11. Az alábbi állítások közül melyik igaz?
 A) a merőleges szakaszoknak mindig van közös pontjuk;
 B) a merőleges félegyeneseknek mindig van közös pontjuk;
 C) a merőleges egyeneseknek mindig van közös pontjuk;
 D) a merőleges félegyenesnek és egyenesnek mindig van közös pontja.

AZ 1. PARAGRAFUS ÖSSZEFOGLALÁSA

Az egyenes alaptulajdonsága

Tetszőleges két ponton át egyenes húzható, méghozzá kizárólag egy.

Egymást metsző egyenesek

Két, közös ponttal rendelkező egyenest egymást metszőnek nevezünk.

Két metsző egyenes tétele

Bármely két, egymást metsző egyenesnek egyetlen közös pontja van.

Egybevágó szakaszok

Két szakaszt egybevágónak nevezünk, ha egymásra helyezéssel fedésbe hozhatók.

Az egybevágó szakaszok hossza egyenlő, és megfordítva, ha a szakaszok hossza egyenlő, akkor a szakaszok egybevágók.

A szakasz hosszának alaptulajdonsága

Ha a C pont az AB szakasz belső pontja, akkor az AB szakasz egyenlő az AC és CB szakaszok összegével, vagyis $AB = AC + CB$.

A pontok közötti távolság

Az A és B pont közötti távolságnak az AB szakasz hosszát nevezzük.

Kiegészítő félegyenesek

Két, közös kezdőpontú félegyenest, amelyek azonos egyenesen fekszenek, kiegészítő félegyeneseknek nevezünk.

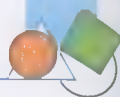
Egyenesszög

Azt a szöget, amelynek a szárai kiegészítő félegyenesek, egyenesszögnek nevezzük.

Egybevágó szögek

Két szöget egybevágónak nevezünk, ha egymásra helyezéssel fedésbe hozhatók.

Az egybevágó szögeknek egyenlő a mértékük, és megfordítva, ha a szögek mértéke egyenlő, akkor a szögek egybevágók.

A szög szögfelezője

A szög szögfelezőjének a szög csúcsából kiinduló félegyenest nevezik, amely az adott szöget két egyenlő szögre osztja.

Hegyesszög, derékszög, tompaszög

A 90° -os szöget derékszögnek nevezzük.

A 90° -nál kisebb szöget hegyesszögnek nevezzük.

A 90° -nál nagyobb, de 180° -nál kisebb szöget tompaszögnek nevezzük.

A szög fokmértékének alaptulajdonsága

Ha az OC félegyenest az AOB szöget két szögre, AOC -re, és COB -re osztja, akkor $AOB\angle = AOC\angle + COB\angle$.

Mellékszögek

Két szöget mellékszögnek nevezünk, ha az egyik szárak közös, a másik kettő pedig kiegészítő félegyenest.

A mellékszögek tulajdonsága

A mellékszögek összege 180° .

Csúcsszögek

Két szöget csúcsszögnek nevezünk, ha az egyik szög szárai a másik szárainak kiegészítő félegyenesei.

A csúcsszögek tulajdonsága

A csúcsszögek egyenlők.

Merőleges egyenesek

Két egyenest merőlegesnek nevezünk, ha kölcsönös metszésükkor derékszög keletkezik.

Az adott egyenesre merőleges egyenes tétele

Az egyenes minden egyes pontján egyetlen, az adott merőleges egyenesre merőleges egyenes megy át.

HÁROMSZÖGEK 2.§.

Hogyan lehet megállapítani két háromszögről, hogy egybevágó-e, anélkül, hogy egymásra helyeznénk? Milyen tulajdonsággal rendelkezik az egyenlő szárú és egyenlő oldalú háromszög? Milyen egy tétel „felépítése”? Ezekre és más hasonló érdekes kérdésre kaptok választ ebben a fejezetben.

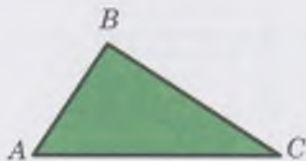

7. Egybevágó háromszögek.

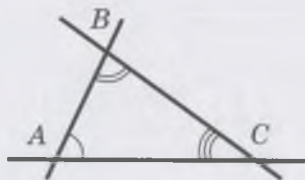
A háromszög magassága, súlyvonala és szögfelezője

Vegyünk három A , B és C pontot, amelyek nem illeszkednek egy egyenesre. Kössük őket össze az AB , BC és CA szakaszokkal. A kapott alakzat egy síkrészt határol, ami a 108. ábrán zöld színnel van jelölve. A síknak ezt a részét a szakaszokkal együtt **háromszögnek** nevezzük. Az A , B és C pontok a **háromszög csúcsai**, az AB , BC és CA szakaszok pedig a **háromszög oldalai**.

A háromszöget a csúcsai határozzák meg és a csúcsai alapján jelöljük meg. Így a 108. ábrán látható háromszög jelölése: $ABC\Delta$ ((olvassuk: az ABC háromszög), $BCA\Delta$ (olvassuk: a BCA háromszög), esetleg $ACB\Delta$ és így tovább.

108. ábra

109. ábra

Az ABC , BAC és BCA szögeket (109. ábra) az ABC háromszög **szögeinek** nevezzük.

Az ABC háromszögben (109. ábra) a B szöget az AC oldallal **szembeni szögnek**, az A és C szögeket pedig az AC oldalon lévő szögeknek nevezzük, míg az AC oldalt a B szöggel **szembeni oldalnak**, az AB és AC oldalakat pedig az A szöget **közbezáró oldalaknak** nevezzük.

Meghatározás. A **háromszög kerületének** az oldalhosszak összegét nevezzük.

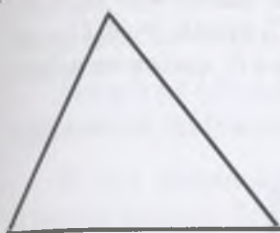
A kerületet P -vel jelöljük. Például az MNK háromszög kerületét így jelöljük: P_{MNK}

Meghatározás. Egy háromszög **hegyesszögű**, ha mind a három szöge hegyesszög.

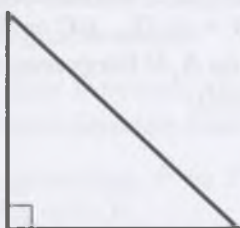
A háromszöget **derékszögűnek** nevezzük, ha az egyik szöge derékszög.

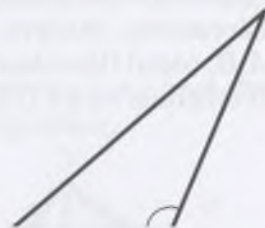
A háromszöget **tompaszögűnek** nevezzük, ha az egyik szöge tompaszög (110. ábra).

Hegyesszögű
háromszög

Derékszögű
háromszög

Tompaszögű
háromszög

110. ábra

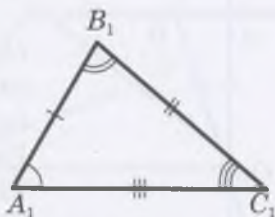
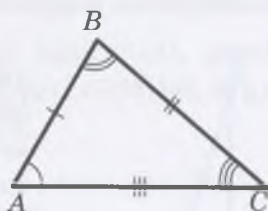
Meghatározás. Két háromszög **egybevágó**, ha egymásra helyezve kölcsönösen fedik egymást.

A 111. ábrán az ABC és $A_1B_1C_1$ háromszögek egybevágók. Így jelöljük: $ABC\Delta = A_1B_1C_1\Delta$. Ezeket a háromszögeket úgy helyezhetjük egymásra, hogy az A és A_1 csúcs, a B és B_1 csúcs és a C és C_1 csúcs illeszkedjen egymásra. Így az $\angle A = \angle A_1$, $\angle B = \angle B_1$ és $\angle C = \angle C_1$, valamint az $AB = A_1B_1$, $BC = B_1C_1$ és $AC = A_1C_1$.

Azokat az oldalakat és szögeket, melyek illeszkednek, ha egymásra helyezünk két egybevágó háromszöget, **megfelelő oldalaknak** és **megfelelő szögeknek** nevezzük. Így a 111. ábrán az AC és A_1C_1 oldal, valamint az A és A_1 szög megfelelő.

Általában a rajzokon az egyenlő hosszúságú szakaszokat azonos számú vonallal, az egyenlő fokmértékű szögeket azonos számú ívvel jelöljük (111. ábra).

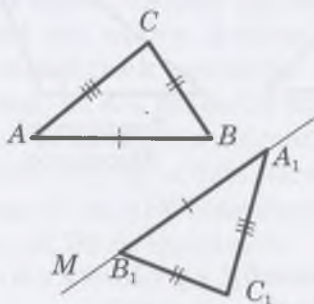
Megjegyzendő, hogy az egybevágó háromszögekben a megfelelő szögekkel szemben megfelelő oldalak vannak és viszont is, a megfelelő oldalakkal szemben megfelelő szögek vannak.

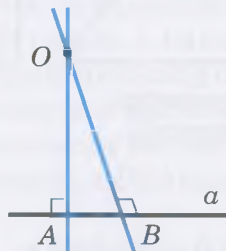
111. ábra

Az egybevágó háromszögek alaptulajdonsága (axiómája). Adott ABC háromszöggel adott A_1M félegyenesre vonatkoztatva létezik az ABC háromszöggel egybevágó $A_1B_1C_1$ háromszög, melyre $AB = A_1B_1$, $BC = B_1C_1$ és $AC = A_1C_1$, az A_1B_1 oldal illeszkedik az A_1M félegyenesre és a C_1 csúcs az adott félsíkban van (112. ábra).

112. ábra

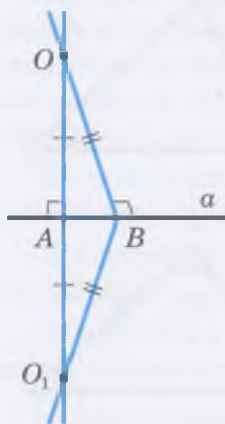
113. ábra

7.1. tétel. Adott egyenesre, az egyenesen kívül fekvő ponton keresztül csak egy, az egyenesre merőleges egyenes húzható.

Bizonyítás. ☺ Vegyünk egy a egyenest és egy rajta kívüli O pontot. Tegyük fel, hogy létezik két, OA és OB egyenes, mely merőleges az a egyenesre (113. ábra).

Az egybevágósági axióma értelmében létezik egy O_1AB háromszög, amely egybevágó az AOB háromszöggel, $AO = AO_1$ és $BO = BO_1$. Ezért az $OAB\angle = O_1AB\angle$. Tehát az $O_1AB\angle = 90^\circ$. Innen $O_1AO\angle = 180^\circ$, tehát az O_1, A és O pont egy egyenesre illeszkedik.

Hasonlóképpen igazolható, hogy O_1, B és O pontok is egy egyenesre illeszkednek. Ebben az esetben viszont az OA és OB egyeneseknek két metszéspontjuk van, az O és O_1 pont. Ez viszont ellentmond az 1.1. tételnek. Tehát a feltételezésünk hibás, nem helytálló. Így az O ponton keresztül, csak egy, az a egyenesre merőleges egyenes húzható. ▲

114. ábra

Bizonyára észrevettétek, hogy az egybevágó szakaszok, egybevágó szögek és egybevágó háromszögek meghatározásai hasonlóan egymásra. Ezért célszerű megfogalmazni az egybevágó alakzatok következő meghatározását.

Meghatározás. Két mértani alakzat **egybevágó**, ha egymásra helyezve kölcsönösen fedik egymást.

A 115. ábrán két egybevágó, F és F_1 alakzat látható. Így írjuk $F = F_1$.

Könnyű belátni, hogy két egyenes (két félegyenes, két pont) egybevágó.

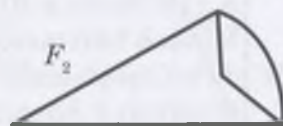
Meghatározás. A háromszög csúcsából a szemközti oldalra húzott merőlegest a **háromszög magasságának** nevezzük.

A 116. ábrán a BB_1 és CC_1 szakaszok az ABC háromszög magasságai.

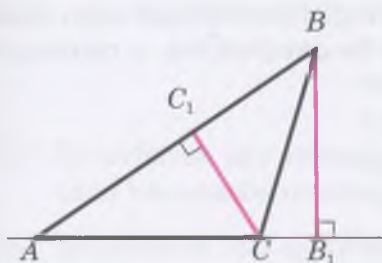
Meghatározás. Azt a szakaszt, amely összeköti a háromszög csúcsát a szemközti oldal felezőpontjával, a **háromszög súlyvonalának** nevezzük.

A 117. ábrán az AM szakasz az ABC háromszög súlyvonala.

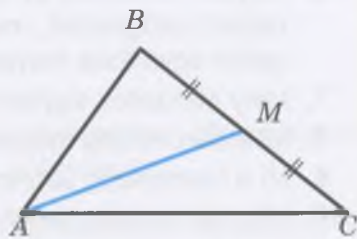
Meghatározás. A szögfelező azon szakaszát, amely összeköti a háromszög csúcsát a szemközti oldallal, a **háromszög szögfelezőjének** nevezzük.

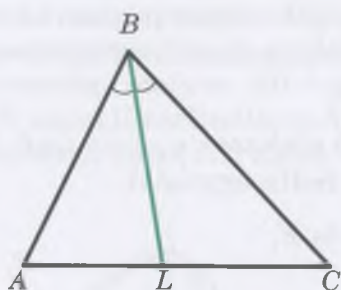
115. ábra

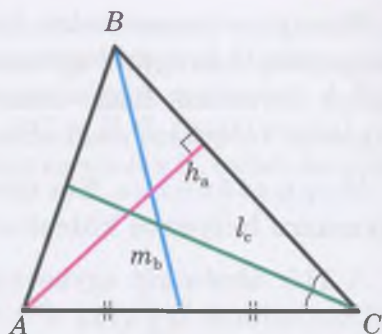
116. ábra

117. ábra

118. ábra

119. ábra

A 118. ábrán a BL szakasz a háromszög szögfelezője.

Minden háromszögnek három magassága, három súlyvonala és három szögfelezője van.

Gyakran a háromszögekben az A , B és C csúcsokkal szemközi oldalakat a , b és c -vel jelölik. A magasságok jelölése h_a , h_b és h_c , a súlyvonalaké m_a , m_b és m_c , a szögfelezőké l_a , l_b és l_c . Az alsó index azt mutatja, melyik oldalhoz tartozik a nevezetes vonal (119. ábra).

1. Mi a háromszög, és hogyan jelöljük?
2. Mi a háromszög kerülete?
3. Milyen háromszögeket különböztetünk meg szögeik szerint?
4. Melyik háromszög derékszögű? Tompaszögű? Hegyesszögű?
5. Mely háromszögek egybevágók?
6. Hogyan nevezzük az egybevágó háromszögek azon oldalpárjait, szögpárjait, melyek illeszkednek, ha a háromszögeket egymásra helyezzük?
7. Mely alakzatok egybevágók?
8. Mi a háromszög magassága?
9. Mi a háromszög súlyvonala?
10. Mi a háromszög szögfelezője?
11. Egy háromszögnek hány magassága, súlyvonala és szögfelezője van?

GYAKORLATI FELADATOK

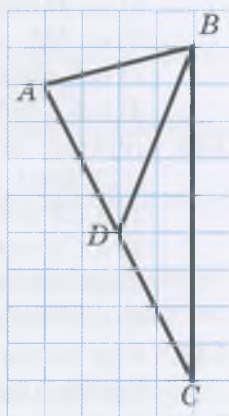
132.° Rajzoljatok:

- 1) hegyesszögű;
- 2) derékszögű;
- 3) tompaszögű háromszöget.

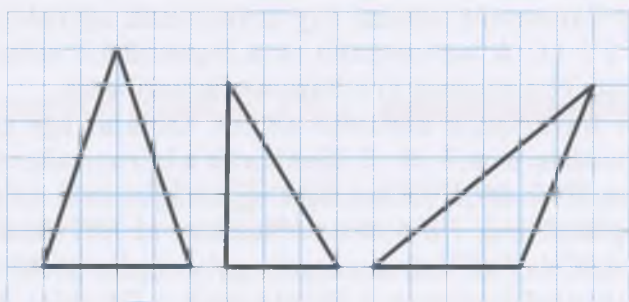
Húzzátok minden csúcsából magasságot.

133.° Rajzoljátok át a füzetbe a 120. ábrát. Húzzátok meg azt a magasságot, amely egybeesik mind a három háromszögbe. Melyik háromszögben esik ez a magasság a háromszögön kívülre?

134.° Rajzoljátok át a füzetbe a 121. ábrát. Húzzátok meg mind a három háromszög mindegyik magasságát.

120. ábra

121. ábra

135.° Rajzoljatok egy tetszőleges háromszöget. Húzzátok meg ezen háromszög mindhárom súlyvonalát.

136.° Rajzoljatok egy tetszőleges háromszöget. Húzzátok meg ezen háromszög mindhárom súlyvonalát.

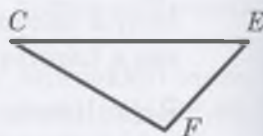
GYAKORLATOK

137.° Rajzoljatok egy tetszőleges háromszöget. Csúcsait jelöljétek M , K és E pontokkal. Nevezzétek meg:

- 1) az M szöggel szembeni oldalt;
- 2) az MK oldallal szembeni szöget;
- 3) a K szöget bezáró oldalakat;
- 4) a KE oldalon lévő szögeket.

138.° Írjátok le a CEF háromszög oldalait, csúcsait és szögeit (122. ábra). Nevezzétek meg:

- 1) a CF oldallal szemben lévő szöget;
- 2) a CE oldalon lévő szögeket;
- 3) az E szöggel szembeni oldalt;
- 4) az F szöget bezáró oldalakat.

122. ábra

139.° Egy háromszög egyik oldala ötször kisebb a másik oldalnál és 25 cm-rel rövidebb a harmadik oldalnál. Határozzátok meg a háromszög oldalait, ha a kerülete 74 cm.

140.° Egy háromszög oldalai úgy aránylanak egymáshoz, mint $5 : 7 : 11$. A leghosszabb és a legrövidebb oldal összege 80 cm. Számítsátok ki a háromszög területét.

141.° Egy háromszög kerülete 48 cm. Oldalai úgy aránylanak egymáshoz, mint $7 : 9 : 8$. Mekkora a háromszög oldalai?

142.° Az APK és MCE háromszögek egybevágók, az A szögnek a C szög felel meg. $PK = 10$ cm. Mekkora az ME oldal?

143.° Az ABC és DEF háromszögek egybevágók, az AB oldalnak a DE oldal felel meg, a BC oldalnak a DF oldal, $B\angle = 32^\circ$. Mekkora a D szög?

144.° Az ABC és KTM háromszögek egybevágók, az A szögnek az M szög felel meg, valamint a B szögnek a K szög, $C\angle = 40^\circ$, $MK = 5$ cm. Határozzátok meg a T szög fokmértékét és az AB oldal hosszát.

145.° Igaz-e az alábbi állítás:

- 1) ha két háromszög egybevágó, akkor a kerületeik is egyenlők;
- 2) ha két háromszög kerülete egyenlő, akkor a háromszögek egybevágók?

- A háromszög nevezetes vonalai közül (magasság, súlyvonal, szögfelező) melyik illeszkedik mindig a háromszögre?
- A háromszög nevezetes vonalai közül (magasság, súlyvonal, szögfelező) melyik illeszkedhet a háromszög oldalára? Nevezzétek meg azt a háromszögfajtát, melyre ez a feltétel teljesülhet.
- 1) Lehetséges-e, hogy a háromszög egyik magassága illeszkedik a háromszögre, míg a másik kettő nem?
- 2) Lehetséges-e, hogy csak az egyik magassága illeszkedjen a háromszög oldalára?
- 3) Melyik háromszögben lesz mind a három magasság metszéspontja a háromszög egyik csúcsa?
- Az ABC háromszöget a BD súlyvonala két olyan háromszögre bontja, melyek kerülete 32 cm és 36 cm. Határozzátok meg az ABC háromszög területét, ha $BD = 10$ cm.
- Egy háromszöget, melynek a kerülete 60 cm, egyik súlyvonala olyan két háromszögre bontja, melyek kerületei 36 cm és 50 cm. Mekkora ez a súlyvonal?

ISMÉTLŐ GYAKORLATOK

A 123. ábrán $KP = PE = EF = FT = 1$ cm. Mely szakaszok még egyenlő hosszúságúak a rajzon? Határozzátok meg a hosszukat.

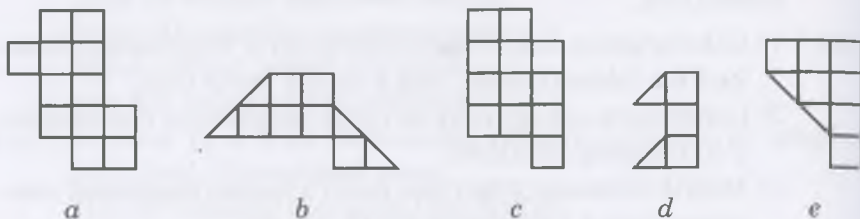
123. ábra

A 72° -os ABC szöget a BD belső félegyenese két, ABD és CBD szögre bontja úgy, hogy $\angle ABD = 5\angle CBD$. A BK félegyenest úgy húzták meg, hogy a BA félegyenese a DBK szög szögfelezője. Határozzátok meg a DBK szög fajtáját és fokmértékét.

FIGYELJÉTEK MEG, RAJZOLJATOK, SZERKESSZETEK, KÉPZELJÉTEK EL

153. A 124. ábrán látható alakzatokat vágjátok két egybevágó részre (nem feltétlenül a rácsvonalak mentén).

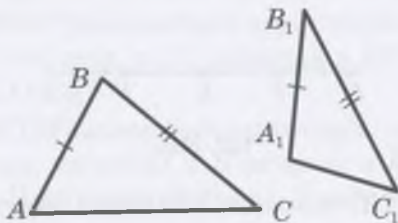

124. ábra

8. A háromszögek egybevágóságának első és második ismertetőjele (alapesete)

Ha két, ABC és $A_1B_1C_1$ háromszög egybevágó, akkor hat egyenlőségnek kell teljesülnie. Az ABC és $A_1B_1C_1$ háromszögekre ez $A\angle = A_1\angle$, $B\angle = B_1\angle$ és $C\angle = C_1\angle$, valamint $AB = A_1B_1$, $BC = B_1C_1$ és $CA = C_1A_1$. Ez könnyen belátható, mert ezek a háromszögek fedik egymást, ha egymásra helyezzük.

Próbáljuk meg csökkenteni a feltételeket. Például hagyjunk meg csak két feltételt: $AB = A_1B_1$ és $BC = B_1C_1$. Ebben az esetben a két, ABC és $A_1B_1C_1$ háromszög nem feltétlenül egybevágó (125. ábra).

125. ábra

Hogyan csökkentjük le a feltételeket minimálisra úgy, hogy teljesüljön az egybevágóság? Erre a kérdésre azok a tételek adnak

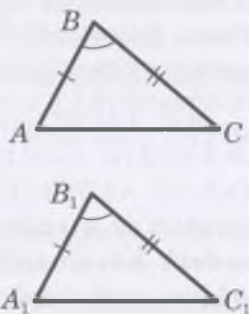

választ, melyek a **háromszögek egybevágóságának ismertetőjeleit** mondják ki.

8.1. tétel (a háromszögek egybevágóságának első ismertetőjele: két oldaluk és általuk közbezárt szögük alapján). Ha az egyik háromszög két oldala és az általuk közbezárt szög egyenlő egy másik háromszög két oldalával és az általuk közbezárt szöggel, akkor ez a két háromszög egybevágó.

Bizonyítás. ☉ Tekintsük az ABC és $A_1B_1C_1$ háromszögekre, melyekben $AB = A_1B_1$, $BC = B_1C_1$ és $B\angle = B_1\angle$ (126. ábra). Bizonyítsuk be, hogy $ABC\Delta = A_1B_1C_1\Delta$.

Tegyük az ABC háromszögre az $A_1B_1C_1$ háromszöget úgy, hogy a BA illeszkedjen a B_1A_1 félegyenesre, a BC pedig a B_1C_1 félegyenesre. Ez lehetséges, mivel a feltételek alapján $B\angle = B_1\angle$. Mivel a feltétel szerint $AB = A_1B_1$ és $BC = B_1C_1$, ezért a BA oldal illeszkedik a B_1A_1 oldalra, a BC pedig a B_1C_1 oldalra. Tehát az ABC és az $A_1B_1C_1$ háromszögek teljesen fedik egymást, vagyis egybevágóak. ▲

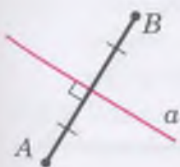

126. ábra

Meghatározás. Azt az egyenest, amely illeszkedik a szakasz felezőpontjára és merőleges a szakaszra, **szakaszfelező merőlegesnek** vagy **felezőmerőlegesnek** nevezzük.

A 127. ábrán az a egyenes az AB szakaszfelező merőlegese. Jegyezd meg, hogy az A és B pont azonos távolságra van az a egyenestől.

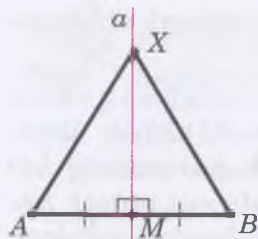
8.2. tétel. A szakaszfelező merőleges bármelyik pontja azonos távolságra van a szakasz végpontjaitól.

127. ábra

Bizonyítás. ☉ Legyen az X pont az AB szakasz felezőmerőlegesének egyik tetszőleges pontja. Be kell bizonyítani, hogy $XA = XB$.

Legyen az AB szakasz felezőpontja az M pont. Ha az X pont illeszkedik az M pontra (ez lehetsé-

128. ábra

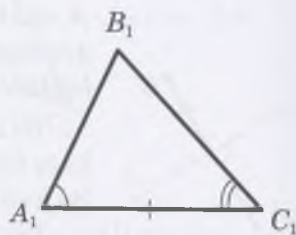
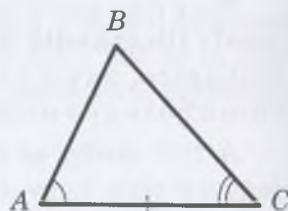
ges, mivel az X pont az a egyenes tetszőleges pontja), akkor $XA = XB$.

Ha az X nem esik egybe az M ponttal, akkor megvizsgáljuk az AXM és BXM háromszögeket (128. ábra). Ezekben a háromszögekben az $AM = MB$, mivel az M pont az AB szakasz felezőpontja, az XM oldal közös, az $AMX\angle = BMX\angle = 90^\circ$, tehát az AXM és BXM háromszögek egybevágók két oldaluk és a közbezárt szög alapján, vagyis a háromszögek egybevágóságának első ismertetőjele alapján. Innen következik, hogy az XA és XB szakaszok egyenlők, mint az egybevágó háromszögek megfelelő oldalai. ▲

8.3. tétel (a háromszögek egybevágóságának második ismertetőjele: egy oldaluk és a rajta fekvő szögeik alapján). *Ha az egyik háromszög egy oldala és a rajta fekvő két szöge megfelelően egyenlő egy másik háromszög egy oldalával és a rajta fekvő szögével, akkor ezek a háromszögek egybevágók.*

Bizonyítás. ☉ Legyen az ABC és az $A_1B_1C_1$ háromszögekben $AC = A_1C_1$, $A\angle = A_1\angle$, $C\angle = C_1\angle$ (129. ábra). Bebizonyítjuk, hogy $ABC\Delta = A_1B_1C_1\Delta$.

Úgy helyezzük egymásra az ABC és az $A_1B_1C_1$ háromszögeket, hogy az A pont az A_1 ponttal, az AC szakasz az A_1C_1 szakasszal essen egybe (ezt megtehetjük, mert $AC = A_1C_1$) és a B és B_1 csúcsok pedig az A_1C_1 egyeneshez viszonyítva egy félsíkban helyezkedjenek el. Mivel $A\angle = A_1\angle$ és $C\angle = C_1\angle$, ezért az AB félegyenes az A_1B_1 félegyenessel, a CB pedig a C_1B_1 félegyenessel esik egybe. Ekkor a B pont, mint az AB és CB félegyenesek közös pontja egybeesik az A_1B_1 és a C_1B_1 félegyenesek közös pontjával, a B_1 ponttal. Tehát az ABC és az $A_1B_1C_1$ háromszögek fedik egymást, vagyis egybevágók. ▲

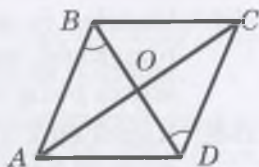

129. ábra

Feladat. A 130. ábrán az O pont a BD szakasz felezőpontja, $\angle ABO = \angle CDO$. Bizonyítsátok be, hogy $BC = AD$.

Megoldás. Vizsgáljuk meg az AOB és COD háromszögeket. Mivel O a BD szakasz felezőpontja, ezért $BO = OD$. A feladat feltétele alapján $\angle ABO = \angle CDO$. Az AOB és COD szögek egyenlők, mint csúcsszögek. Tehát az $AOB \Delta = COD \Delta$ az oldaluk és a rajta fekvő két szögük alapján, vagyis a háromszögek egybevágóságának második ismertetőjele alapján. Megjegyezzük, hogy BD az ABD és CDB háromszögek közös oldala. A feladat feltételéből az is következik, hogy $\angle ABD = \angle CDB$. Tehát az ABD és CDB háromszögek egybevágóak a két oldal és a közbezárt szög alapján is, vagyis a háromszögek egybevágóságának első ismertetőjele alapján. Tehát $BC = AD$. ●

130. ábra

1. Fogalmazzátok meg a háromszögek egybevágóságának az első ismertetőjelét.
2. Milyen egyenest nevezünk a szakasz felezőmerőlegesének?
3. Milyen tulajdonsággal rendelkeznek a szakasz felezőmerőlegesének pontjai?
4. Fogalmazzátok meg a háromszögek egybevágóságának a második ismertetőjelét.

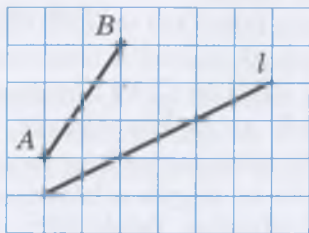

GYAKORLATI FELADATOK

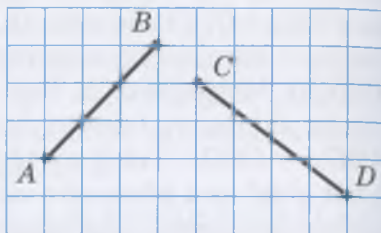
- 154.° Vonalzó és szögmérő segítségével szerkesszettek egy háromszöget, melynek két oldala 3 cm és 6 cm, a köztük lévő szög pedig 40° .
- 155.° Vonalzó és szögmérő segítségével szerkesszettek egy háromszöget, melynek két oldala 3 cm és 4 cm, a köztük lévő szög pedig 90° . Határozzátok meg a háromszög fajtáját.
- 156.° Vonalzó és szögmérő segítségével szerkesszettek egy háromszöget, melynek egyik oldala 3 cm, ezen az oldalon lévő szögei pedig 100° és 20° . Határozzátok meg a háromszög fajtáját.

- 157.° Vonalzó és szögmérő segítségével szerkesszettek egy háromszöget, melynek egyik oldala 6 cm, ezen az oldalon lévő szögei pedig 90° és 45° .
- 158.° Rajzoljátok át a füzetetekbe a 131. ábrát. Derékszögű vonalzó és egyszerű vonalzó segítségével határozzátok meg az l egyenesnek azt a pontját, amely egyenlő távolságra van az AB szakasz végpontjaitól.

131. ábra

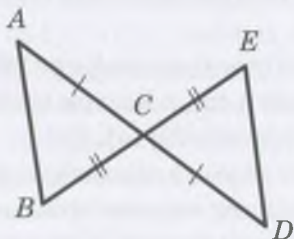
132. ábra

- 159.° Rajzoljátok át a füzetetekbe a 132. ábrát. Derékszögű vonalzó és egyszerű vonalzó segítségével határozzátok meg azt a pontot, amely egyenlő távolságra lesz az A és B pontoktól, és egyidejűleg egyenlő távolságra a C és D pontoktól is.

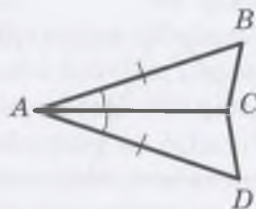

GYAKORLATOK

- 160.° A 133. ábrán $AC = DC$, $BC = EC$. Bizonyítsátok be, hogy $ABC\Delta = DEC\Delta$.
- 161.° A 134. ábrán $AB = AD$, $BAC\angle = DAC\angle$. Bizonyítsátok be, hogy $ABC\Delta = ADC\Delta$.

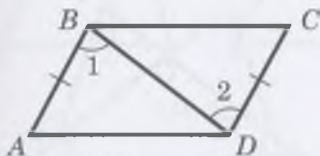
133. ábra

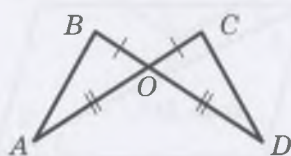
134. ábra

162.° A 135. ábrán $AB = CD$, $\angle 1 = \angle 2$, $AD = 7$ cm, $\angle C = 34^\circ$. Határozzátok meg a BC szakasz hosszát és az A szöget.

163.° A 136. ábrán $AO = OD$, $BO = OC$. Határozzátok meg az OCD háromszög CD oldalát és OCD szögét, ha $AB = 8$ cm, $\angle OBA = 43^\circ$.

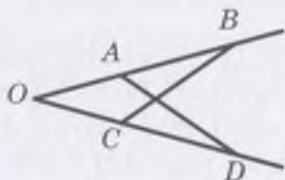
135. ábra

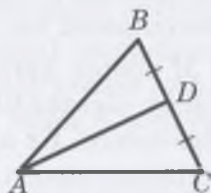
136. ábra

164.° Adott $OA = OC$, $OB = OD$ (137. ábra). Bizonyítsátok be, hogy $\angle OAD = \angle OCB$.

165.° Adott $\angle ADC = \angle ADB$, $BD = CD$ (138. ábra). Bizonyítsátok be, hogy $AB = AC$.

137. ábra

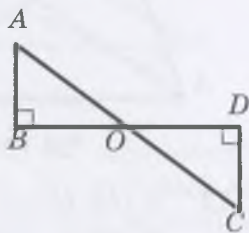

138. ábra

166.° Az A és B pontokból, melyek az a egyeneshez viszonyítva egy félsíkhoz illeszkednek, és egyenlő távolságokra vannak tőle, AC és BD merőlegeseket húztak erre az egyenesre. Határozzátok meg az ACB szöget, ha $\angle ADC = 25^\circ$.

167.° Az AD és BC szakaszok az O pontban metszik és felezik egymást. Határozzátok meg az ACD szöget, ha $\angle ABC = 64^\circ$, $\angle ACO = 56^\circ$.

168.° A 139. ábrán $AB \perp BD$, $CD \perp BD$, az O pont pedig a BD szakasz felezőpontja. Bizonyítsátok be, hogy $\triangle ABO \cong \triangle CDO$.

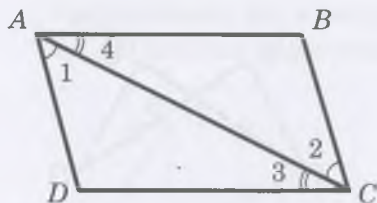

139. ábra

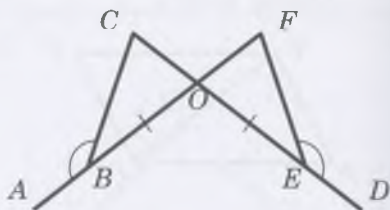

169.° A 140. ábrán $1\angle = 2\angle$, $3\angle = 4\angle$, $AB = 8$ cm, $BC = 6$ cm. Határozzátok meg az ADC háromszög AD és CD oldalát.

170.° A 141. ábrán $ABC\angle = DEF\angle$, $BO = OE$. Bizonyítsátok be, hogy $BCO\Delta = EFO\Delta$.

140. ábra

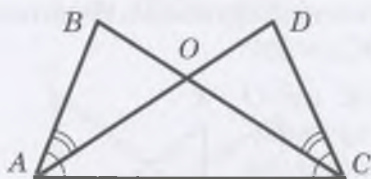
141. ábra

171.° A 142. ábrán $BAO\angle = DCO\angle$, $BAC\angle = DCA\angle$. Bizonyítsátok be, hogy $ABC\Delta = CDA\Delta$.

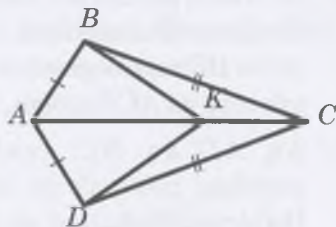
172.° A B szög különböző szárain megjelölték az A és C pontokat, a szögfelezőn pedig egy D pontot úgy, hogy $ADB\angle = CDB\angle$. Bizonyítsátok be, hogy $AB = BC$.

173.° Az M ponton keresztül, amely az O csúcsú szög szögfelezőjéhez illeszkedik, merőleges egyenest fektettek erre a szögfelezőre. Ez az egyenes az adott szög szárait A és B pontokban metszi. Bizonyítsátok be, hogy $AM = MB$.

174.° A 143. ábrán $ABC\Delta = ADC\Delta$. Bizonyítsátok be, hogy $ABK\Delta = ADK\Delta$.

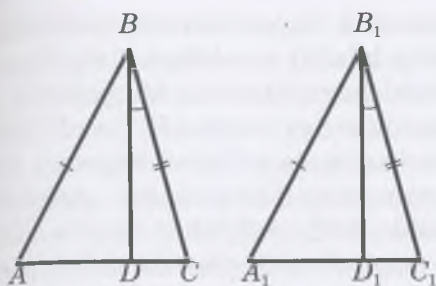

142. ábra

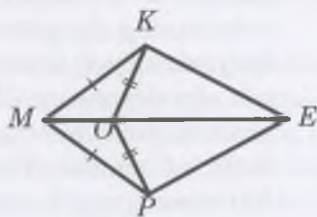

143. ábra

175.° A 144. ábrán $ABC\Delta = A_1B_1C_1\Delta$, $DBC\angle = D_1B_1C_1\angle$. Bizonyítsátok be, hogy $DBC\Delta = D_1B_1C_1\Delta$.

144. ábra

145. ábra

176.* A 145. ábrán $MKO\Delta = MPO\Delta$. Bizonyítsátok be, hogy $KOE\Delta = POE\Delta$.

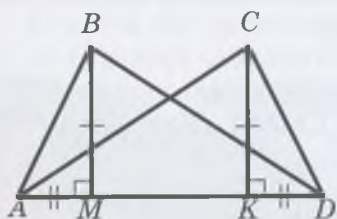
177.* A 146. ábrán $BM \perp AD$, $CK \perp AD$, $BM = CK$, $AM = KD$. Bizonyítsátok be, hogy $ABD\Delta = CDA\Delta$.

178.* Bizonyítsátok be, hogy az egybevágó háromszögekben a megfelelő szögek szögfelezői egyenlők egymással.

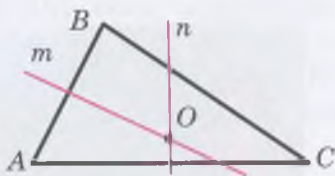
179.* Bizonyítsátok be, hogy az egybevágó háromszögekben a megfelelő oldalak súlyvonalai egyenlők egymással.

180.* Az ABC háromszög AM súlyvonalának meghosszabbítására felmértek egy MK szakaszt, melynek hossza az AM szakasz hosszával egyenlő. Határozzátok meg a K pont és a C csúcs közötti távolságot, ha $AB = 6$ cm.

181.* Az AB és CD szakaszok az O pontban metszik és felezik egymást. Bizonyítsátok be, hogy $ABC\Delta = BAD\Delta$.

146. ábra

147. ábra

182.* A 147. ábrán az ABC háromszög AB és AC oldalainak a felezőmerőlegesei az m és n egyenesek. Bizonyítsátok be, hogy az O pont a háromszög minden csúcsától egyenlő távolságra lesz.

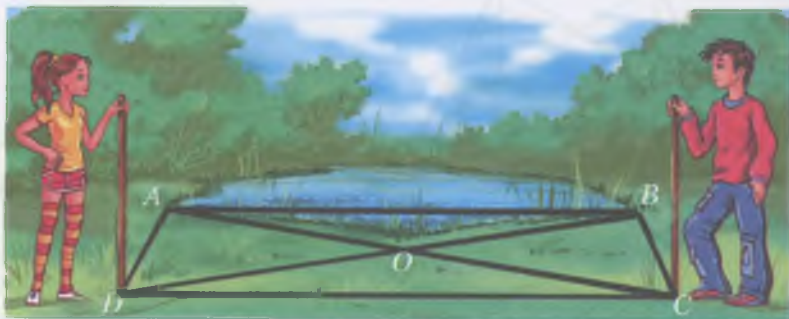

- 183.* Ahhoz, hogy meghatározzuk a B pont és a folyó másik partján lévő A harangtorony közötti távolságot (148. ábra), mérőszalag és asztrolábium használatával megjelölték a helyszínen a C , D és E pontokat úgy, hogy a B , C és D pontok egy egyenesre illeszkedjenek, és a C pont legyen a BD szakasz felezőpontja. Aztán megjelölték az AE egyenest, mely a C ponthoz illeszkedik, $\angle ABC = \angle CDE$. Majd a CDE háromszög egyik oldalát megmérve meghatározták a B és az A pontok közötti távolságot. Melyik oldalát mérték meg? Feleleteteket indokoljátok meg.

148. ábra

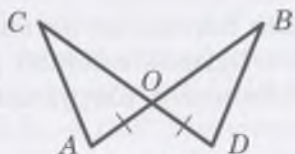
- 184.* A tó szélességének meghatározására (149. ábra) a partján megjelölték az A és B pontokat, aztán a C , D és O pontokat úgy, hogy az O pont az AC és a BD szakaszok közös felezőpontja legyen. Hogyan lehet meghatározni a tó szélességét? Feleleteteket indokoljátok meg.

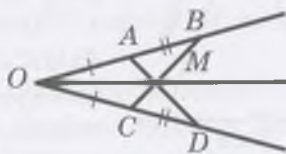
149. ábra

- 185.** Bizonyítsátok be két háromszög egybevágóságát egyik oldala, az ehhez az oldalhoz húzott súlyvonala, valamint az adott oldal és a súlyvonal közötti szög alapján.
- 186.** Bizonyítsátok be két háromszög egybevágóságát egyik oldala, az oldalon fekvő szöge és az adott szög szögfelezője alapján.
- 187.** Bizonyítsátok be két háromszög egybevágóságát a szöge, az adott szög szögfelezője valamint a szögfelező és a háromszög oldala közötti szög alapján. A háromszögnek azt az oldalát számítjuk, melyhez a szögfelezőt húztuk.
- 188.** Az ABC háromszög BC oldalának felezőmerőlegese az AB oldalt a D pontban metszi. Határozzátok meg az AD szakasz hosszát, ha $CD = 4$ cm, $AB = 7$ cm.
- 189.** Az ABC háromszög AB oldalának felezőmerőlegese a BC oldalt egy M pontban metszi. Határozzátok meg az ABC háromszög AC oldalának hosszát, ha $BC = 16$ cm, az AMC háromszög kerülete pedig 26 cm.
- 190.** A 150. ábrán $OA = OD$. Adjatok hozzá a feladathoz még egy feltételt, hogy az AOC és DOB háromszögek egybevágók legyenek: 1) a háromszögek egybevágóságának első ismertetőjele alapján;
2) a háromszögek egybevágóságának második ismertetőjele alapján.
- 191.** Az AB és CD szakaszok az O pontban metszik és metszéspontjukban felezik egymást. Az AC szakaszon felvettek egy M pontot, a BD szakaszon pedig egy K pontot úgy, hogy $AM = BK$. Bizonyítsátok be: 1) $OM = OK$; 2) az M , O és K pontok egy egyenesre illeszkednek.
- 192.** Az O csúcsú szög egyik szárán (151. ábra) megjelölték az A és B pontokat, a másikon pedig a C és a D pontokat úgy, hogy $OA = OC$, $OB = OD$. Bizonyítsátok be, hogy OM a BOD szög szögfelezője, ahol az M pont az AD és BC szakaszok felezőpontja.

150. ábra

151. ábra

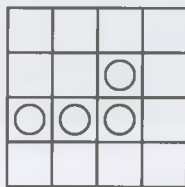
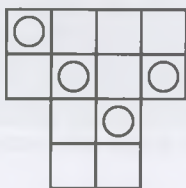
ISMÉTLŐ GYAKORLATOK

193. Igaz-e az állítás: ha három pontot páronként összekötünk egy egyenessel, akkor három egyenest kapunk?
194. Az AOB és BOC szögek megfelelő szögfelezői az OD és OF félegyenese, $AOD\angle : FOC\angle = 2 : 7$. Határozzátok meg az AOD és FOC szögeket.

FIGYELJÉTEK MEG, RAJZOLJATOK, SZERKESSZETEK, KÉPZELJÉTEK EL

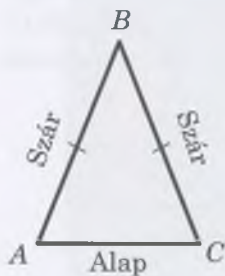
195. A 152. ábrán látható alakzatokat a rácsvonalak mentén vágjátok négy olyan egybevágó részre, hogy mindegyikben csak egy kör legyen.

152. ábra

9. Az egyenlő szárú háromszög és tulajdonságai

Meghatározás. Azt a háromszöget, melynek két oldala egyenlő, **egyenlő szárú háromszög-nek** nevezzük.

153. ábra

A 153. ábrán az ABC egyenlő szárú háromszög látható, melyben $AB = BC$.

Az egyenlő szárú háromszög egyenlő oldalait **száraknak**, a harmadik oldalát pedig az egyenlő szárú háromszög **alapjának** nevezzük.

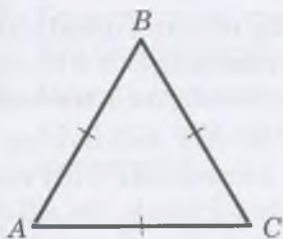
Szárainak közös pontját az **egyenlő szárú háromszög csúcsának** nevezzük (a B pont

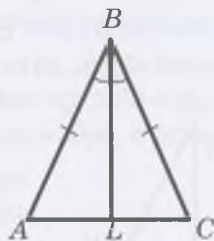
a 153. ábrán). A B szöget a háromszög **csúcsnál lévő szögének** (szárszögének), az A és C szögeket pedig az egyenlő szárú háromszög **alapnál lévő szögeinek** nevezzük.

Meghatározás. Azt a háromszöget, melynek minden oldala egyenlő, **egyenlő oldalú háromszögnek** nevezzük.

A 154. ábrán egy ABC egyenlő oldalú háromszög látható. Az egyenlő oldalú háromszög az egyenlő szárú háromszögnek egy speciális esete.

154. ábra

155. ábra

9.1. tétel (az egyenlő szárú háromszög tulajdonságai). Az egyenlő szárú háromszögnek: 1) az alapon fekvő szögei egyenlők; 2) az alapra bocsátott szögfelezője a háromszög súlyvonala és magassága is.

Bizonyítás: ☺ Vizsgáljuk meg az ABC egyenlő szárú háromszöget, melyben $AB = BC$, a BL szakasz a háromszög szögfelezője (155. ábra). Be kell bizonyítani, hogy $\angle A = \angle C$, $AL = LC$, $BL \perp AC$.

Az ABL és CBL háromszögekben BL közös oldal, $\angle ABL = \angle CBL$, mivel a feltétel szerint a BL szakasz az ABC szög szögfelezője, az AB és BC szakaszok egyenlők, mint az egyenlő szárú háromszög szárai. Tehát $ABL\Delta = CBL\Delta$, a háromszögek egybevágóságának első ismertetőjele alapján. Ebből az alábbi következtetéseket lehet levonni: 1) $\angle A = \angle C$; 2) $AL = LC$; 3) $\angle ALB = \angle CLB$.

Mivel az AL és LC szakaszok egyenlők, ezért a BL szakasz az ABC háromszög súlyvonala.

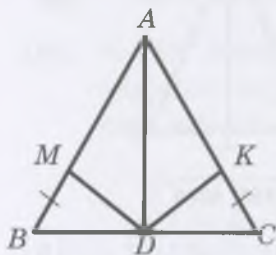
Mivel az ALB és CLB szögek mellékszögek, ezért $\angle ALB + \angle CLB = 180^\circ$. Figyelembe véve azt, hogy az $\angle ALB = \angle CLB$ azt kapjuk, hogy $\angle ALB = \angle CLB = 90^\circ$. Tehát a BL szakasz az ABC háromszög magassága. ▲

A 9.1. tételből következik, hogy:

- 1) *a háromszögben egyenlő oldalakkal szemben egyenlő szögek helyezkednek el;*
- 2) *az egyenlő szárú háromszögben a csúcsból az alaphoz húzott szögfelező egyben magasság és súlyvonal is;*
- 3) *az egyenlő oldalú háromszögekben minden szög egyenlő;*
- 4) *az egyenlő oldalú háromszögekben a csúcsból húzott szögfelező egyben magasság és súlyvonal is.*

Meghatározás. Ha a háromszög minden oldala különböző hosszúságú, akkor az ilyen háromszöget **különböző oldalú háromszögnek** nevezzük.

156. ábra

Feladat. Az AD szakasz az ABC egyenlő szárú háromszög súlyvonala, amelyet az alaphoz húztak. Az AB és AC oldalakon jelölték az M és K pontokat úgy, hogy $BM = CK$. Bizonyítsátok be, hogy AMD és AKD háromszögek egybevágóak.

Megoldás. Az M pont az AB szakaszra illeszkedik, a K pont pedig az AC -re, $AB = AM + BM$, $AC = AK + CK$ (156. ábra).

Mivel $AB = AC$ és $BM = CK$, ezért $AM = AK$.

A BAD és CAD szögek egyenlők, mivel az egyenlő szárú háromszög alaphoz bocsátott súlyvonala egyúttal szögfelező is.

Megjegyezzük, hogy AD az AMD és AKD háromszögek közös oldala.

Tehát az AMD és AKD háromszögek egybevágóak a két oldal és közbezárt szögük alapján, vagyis a háromszögek egybevágóságának az első ismertetőjele alapján. ●

1. Milyenek lehetnek a háromszögek oldalaik szerint?
2. Milyen háromszögeket nevezünk egyenlő szárúaknak? Egyenlő oldalúaknak? Különböző oldalúaknak?
3. Az egyenlő szárú háromszög mely oldalait nevezzük száraznak?

4. Az egyenlő szárú háromszög mely oldalát nevezzük alapnak?
5. Fogalmazzatok meg az egyenlő szárú háromszög szögeinek tulajdonságát.
6. Fogalmazzatok meg az egyenlő szárú háromszög alaphoz húzott szögfelezőjének tulajdonságát.
7. Milyen tulajdonsággal rendelkeznek a háromszögnek az egyenlő oldalaival szemközti szögei?
8. Fogalmazzatok meg az egyenlő oldalú háromszög szögeinek tulajdonságát.
9. Milyen tulajdonsággal rendelkezik az egyenlő oldalú háromszög egy csúcsából húzott szögfelezője, magassága és súlyvonala?

GYAKORLATI FELADATOK

196.º Rajzoljatok:

- 1) különböző oldalú hegyesszögű háromszöget;
- 2) egyenlő szárú derékszögű háromszöget;
- 3) egyenlő szárú tompaszögű háromszöget.

197.º Rajzoljatok:

- 1) különböző oldalú derékszögű háromszöget;
- 2) különböző oldalú tompaszögű háromszöget.

198.º Rajzoljatok egyenlő szárú háromszöget, melynek szára 3 cm, csúcsszöge pedig: 1) hegyesszög; 2) derékszög; 3) tompaszög. Az így kapott háromszögekben a száraihoz húzzátok meg a magasságait.

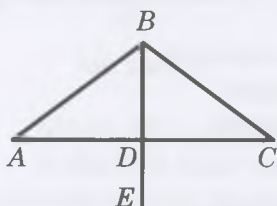

GYAKORLATOK

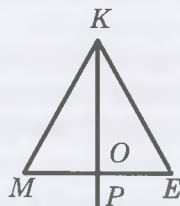
- 199.º 1) Határozzátok meg az egyenlő szárú háromszög területét, ha az alapja 13 cm, a szára pedig 8 cm.
2) Az egyenlő szárú háromszög területe 39 cm, az alapja 15 cm. Határozzátok meg a szárainak hosszát.

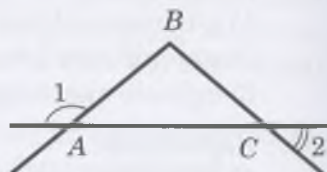
- 200.° Az egyenlő szárú háromszög kerülete 28 cm, a szára pedig 10 cm. Határozzátok meg az alapjának hosszát.
- 201.° Határozzátok meg az egyenlő szárú háromszög oldalait, ha a kerülete 32 cm, az alapja pedig 5 cm-rel nagyobb, mint a szára.
- 202.° Határozzátok meg az egyenlő szárú háromszög oldalait, ha a kerülete 54 cm, az alapja pedig 4-szer kisebb, mint a szára.
- 203.° Az AC alapú ABC egyenlő szárú háromszögben $\angle BCA = 40^\circ$, $\angle ABC = 100^\circ$, BD pedig súlyvonal. Határozzátok meg az ABD háromszög szögeit.
- 204.° A 157. ábrán $AB = BC$, BD az ABC háromszög súlyvonala, $\angle ABD = 53^\circ$. Határozzátok meg az ABC és ADE háromszög szögeit.
- 205.° A 158. ábrán $MK = KE$, $OE = 6$ cm, $\angle MKE = 48^\circ$, $\angle POE = 90^\circ$. Határozzátok meg az ME oldal hosszát, és az MKO szöget.
- 206.° A 159. ábrán $AB = BC$, $\angle A = 140^\circ$. Határozzátok meg a 2-es szöget.

157. ábra

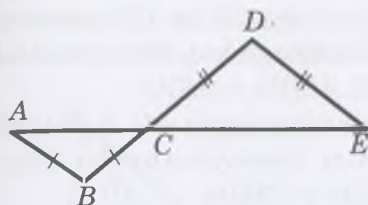

158. ábra

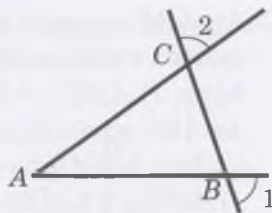

159. ábra

- 207.° Az egyenlő szárú háromszög csúcsszöge 68° . Határozzátok meg a háromszög szára és az alaphoz húzott súlyvonala közötti szöget.
- 208.° Az egyenlő szárú háromszög csúcsánál lévő szögének mellékszöge 76° . Határozzátok meg a háromszög szára és az alaphoz húzott magassága közötti szöget.
- 209.° A 160. ábrán $AB = BC$, $DC = DE$. Bizonyítsátok be, hogy $\angle A = \angle E$.
- 210.° Az A szög szarait a B és C pontokban metsző egyenes úgy metszi ezeket, hogy $\angle AB = \angle BC$ (161. ábra). Bizonyítsátok be, hogy $\angle 1 = \angle 2$.

160. ábra

161. ábra

211.° A 162. ábrán $AO = CO$, $\angle AOB = \angle COB$. Bizonyítsátok be, hogy az ABC háromszög egyenlő szárú.

212.° Az ABC háromszög egyenlő szárú, melynek az alapja AC , BD a háromszög szögfelezője, DM pedig a BDC háromszög szögfelezője. Határozzátok meg az ADM szöget.

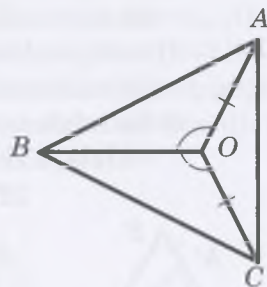
213.° Az egyik tanuló azt állítja, hogy az adott háromszög egyenlő szárú, a másik pedig azt, hogy ez a háromszög egyenlő oldalú.

1) Előfordulhat-e, hogy mindkét tanuló igazat mond?

2) Milyen esetben lesz csak az egyiknek igaza, és melyiknek?

214.° Alkalmazva a háromszögek egybevágóságának ismertetőjeleit, bizonyítsátok be az egyenlő szárú háromszögek egybevágóságát száruk és a csúcsnál lévő szögük egyenlősége alapján.

215.° Alkalmazva a háromszögek egybevágóságának ismertetőjeleit, bizonyítsátok be az egyenlő szárú háromszögek egybevágóságát alapjuk és a mellette lévő szögük egyenlősége alapján.

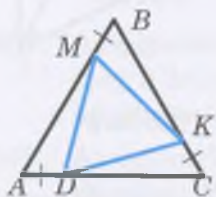
162. ábra

216.° Az ABC egyenlő szárú háromszög AC alapján úgy vették fel az M és K pontokat, hogy az M pont az A és K pontok közé esik, és eközben $AM = CK$. Bizonyítsátok be, hogy az MBK háromszög egyenlő szárú.

217.° Az MKE háromszögben ismert, hogy $MK = ME$. A KE oldalán úgy jelölték az F és N pontokat, hogy az N pont az F és E közé került, eközben $\angle KMF = \angle EMN$. Bizonyítsátok be, hogy $\angle MFN = \angle MNF$.

- 218.* Az ABC egyenlő szárú háromszög CA és CB száraitra felmérték a CK és CM egyenlő szakaszokat. Bizonyítsátok be, hogy: 1) $AMC\Delta = BKC\Delta$; 2) $AMB\Delta = BKA\Delta$.
- 219.* Az ABC egyenlő szárú háromszög alapja AC . A BD oldalfelezőjén felvettek egy M pontot. Bizonyítsátok be, hogy :
1) $AMB\Delta = CMB\Delta$; 2) $AMD\Delta = CMD\Delta$.
- 220.* Bizonyítsátok be, hogy az egyenlő szárú háromszögben az alap végpontjaiból húzott szögfelezői egyenlők egymással.
- 221.* Bizonyítsátok be, hogy az egyenlő szárú háromszögben a szárakhoz húzott oldalfelezők egyenlők egymással.
- 222.* Bizonyítsátok be, hogy az egyenlő szárú háromszög oldalainak a felezőpontjai egy egyenlő szárú háromszög csúcsai lesznek.
- 223.* Határozzátok meg az egyenlő szárú háromszög harmadik oldalát, ha a két oldalának a hossza 7 cm és 4 cm. Hány megoldása lesz a feladatnak?
- 224.* Az egyenlő szárú háromszög egyik oldala 4 cm. Határozzátok meg a másik két oldalát, ha a háromszög kerülete 14 cm.
- 225.* Igaz-e a következő állítás:
1) az egyenlő szárú háromszögben a szögfelező magasság és súlyvonal is egyben;
2) az egyenlő oldalú háromszögben a szögfelező magasság és súlyvonal is egyben;
3) ha a háromszög kerülete 3-szor nagyobb, mint az egyik oldala, akkor ez a háromszög egyenlő oldalú?

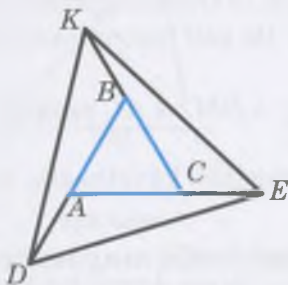
163. ábra

226.* Az ABC egyenlő oldalú háromszög (163. ábra) oldalain úgy jelölték az M , K és D pontokat, hogy $AD = BM = CK$. Bizonyítsátok be, hogy az MKD háromszög egyenlő oldalú.

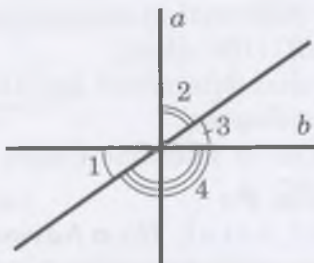
227.** Az ABC egyenlő oldalú háromszög AB , BC , AC oldalainak meghosszabbításán AD , BK és CE egyenlő szakaszokat mértek fel. Bizonyítsátok be, hogy a DEK háromszög egyenlő oldalú.

228.** Az egyenlő szárú háromszög alapja 20 cm. Ennek az oldalnak a súlyvonala a háromszöget két olyan háromszögre osztja, hogy az egyik kerülete 6 cm-rel kisebb a másik há-

romszög kerületénél. Határozzátok meg az adott háromszög szárát. Hány megoldása lesz a feladatnak?

164. ábra

165. ábra

ISMÉTLŐ GYAKORLATOK

229. A 165. ábrán $a \perp b$, $1\angle = 35^\circ$. Határozzátok meg a 2-es, 3-as és 4-es szögeket.
230. Az a hosszúságú AB szakaszt a C és D pontok három, AC , CD és DB szakaszra osztják úgy, hogy $AC = 2CD$, $CD = 2DB$. Határozzátok meg: 1) az A pont és a CD szakasz felezőpontja közötti távolságot; 2) az AC és DB szakaszok felezőpontjai közötti távolságot.

FIGYELJÉTEK MEG, RAJZOLJATOK, SZERKESSZETEK, KÉPZELJÉTEK EL

231. Rajzoljatok egy olyan hatszöget, melyet egy vágással két háromszögre lehet osztani.

10. Az egyenlő szárú háromszögek ismertetőjelei

Az előző pontban megvizsgáltuk az egyenlő szárú háromszögek tulajdonságait. De hogyan lehet a háromszögek között felismerni az egyenlő szárúakat? Erre a kérdésre felelnek a következő ismertetőjel-tételek.

10.1. tétel. *Ha a háromszög súlyvonala magassága is egyben, akkor a háromszög egyenlő szárú.*

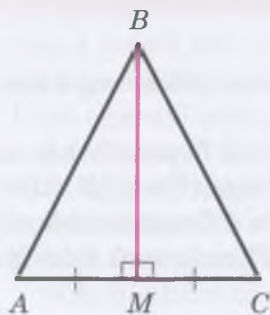
Bizonyítás. ☉ Vizsgáljuk meg az ABC háromszöget, melyben a BM súlyvonal és magasság is egyben. Be kell bizonyítani, hogy $AB = BC$ (166. ábra).

A tétel feltételéből következik, hogy a BM az AC szakasz felezőmerőlegese.

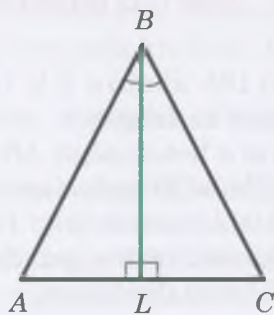
Ekkor a felezőmerőleges tulajdonságából következik, hogy $AB = BC$. ▲

10.2. tétel. *Ha a háromszög szögfelezője magassága is egyben, akkor az ilyen háromszög egyenlő szárú.*

Bizonyítás. ☉ Vizsgáljuk meg az ABC háromszöget, melyben a BL szögfelező és magasság is. Be kell bizonyítani, hogy $AB = BC$ (167. ábra).

166. ábra

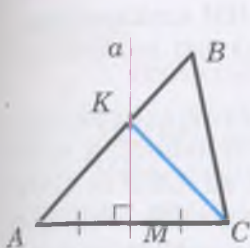

167. ábra

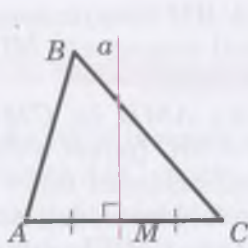
Az ABL és CBL háromszögeknek BL a közös oldala, $ABL\angle = CBL\angle$ (mivel BL az ABC szög szögfelezője), $ALB\angle = CLB\angle = 90^\circ$ (mivel BL a háromszög magassága). Tehát az ABL és CBL háromszögek egybevágóak a háromszögek egybevágóságának második ismertetőjele alapján. Ezért az AB és BC oldalak egyenlők, mint az egybevágó háromszögek megfelelő oldalai. ▲

10.3. tétel. *Ha a háromszög két szöge egyenlő, akkor a háromszög egyenlő szárú.*

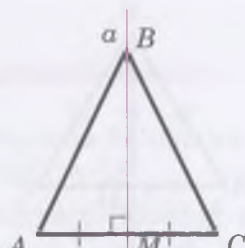
Bizonyítás. ☉ Vizsgáljuk meg az ABC háromszöget, melyben $A\angle = C\angle$. Be kell bizonyítani, hogy $AB = BC$.

168. ábra

169. ábra

170. ábra

Meghúzzuk az AC oldal a felezőmerőlegesét. Bebizonyítjuk, hogy az a egyeneshez a B csúcs illeszkedik.

Feltételezzük, hogy ez nincs így. Ekkor az a egyenes egy belső pontjában metszi az AB (168. ábra) vagy a BC szakaszt (169. ábra).

Vizsgáljuk meg az első esetet. Legyen K az A egyenes és a KB oldal metszéspontja. Ekkor a felezőmerőleges tulajdonsága alapján (8.2. tétel) $AK = CK$. Tehát az AKC háromszög egyenlő szárú lesz, ebből következik, hogy $\angle A = \angle ACK$. A feltétel szerint, $\angle A = \angle ACB$. Ebből kapjuk, hogy $\angle ACB = \angle ACK$, ami ellentmond a szögmérték alaptulajdonságának (3. pont).

Hasonlóan ellentmondásra jutunk a második esetben is (169. ábra).

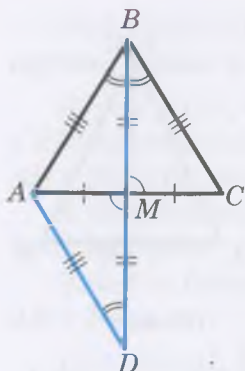
Tehát, a mi feltételezésünk nem helyes. Az a egyeneshez a B pont illeszkedni fog (170. ábra). Ekkor a felezőmerőleges tulajdonsága szerint $BA = BC$. ▲

Ebből a tételből következik:

- 1) a háromszögben egyenlő szögekkel szemben egyenlő oldalak fekszenek;
- 2) ha a háromszögben minden szög egyenlő, akkor a háromszög egyenlő oldalú.

10.4. tétel. Ha a háromszög súlyvonala egyben a szögfelezője is, akkor a háromszög egyenlő szárú.

Bizonyítás. ☉ Vizsgáljuk meg az ABC háromszöget, melyben a BM súlyvonal oldalfelező és szögfelező is. Be kell bizonyítani, hogy $AB = BC$.

171. ábra

A BM félegyenesen, a BM szakasz hosszával megegyező MD szakaszt mérünk fel (171. ábra).

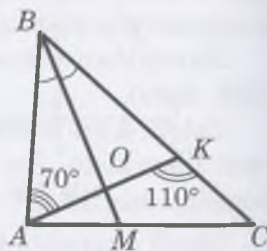
Az AMD és CMB háromszögekben: $AM = MC$ (mivel a BM oldalfelező); a szerkesztés alapján $BM = MD$, az AMD és CMB szögek csúcsszögek, ezért egyenlők. Tehát az AMD és CMB háromszögek a háromszögek egybevágóságának első ismertetőjele alapján egybevágóak. Tehát az AD és BC oldalai, az ADM és CBM szögeik egyenlők, mint az egybevágó háromszögek megfelelő elemei.

Mivel a BD az ABC szög szögfelezője, ezért $ABM\angle = CBM\angle$. Mivel $CBM\angle = ADM\angle$, ezért az $ABM\angle = ADM\angle$. Ekkor az egyenlő szárú háromszögek ismertetőjele (10.3. tétel) alapján azt kaptuk, hogy a DAB háromszög egyenlő szárú, innen következik, hogy $AD = AB$. És mivel már bizonyította van, hogy $AD = BC$, ezért $AB = BC$. ▲

Feladat. Az ABC háromszögben megrajzolták a BM szögfelezőt (172. ábra). $BAK\angle = 70^\circ$, $AKC\angle = 110^\circ$. Bizonyítsátok be, hogy $BM \perp AK$.

Megoldás. Mivel a BKA és AKC szögek mellékszögek, ezért $BKA\angle = 180^\circ - AKC\angle$. Ekkor $BKA\angle = 180^\circ - 110^\circ = 70^\circ$.

Tehát az ABK háromszögben megkaptuk, hogy $BAK\angle = BKA\angle = 70^\circ$. Ezért az ABK háromszög egyenlő szárú, melynek AK az alapja, szögfelezője pedig BO (O – az AK és a BM metszéspontja), amely magassága is egyben, tehát $BM \perp AK$. ●

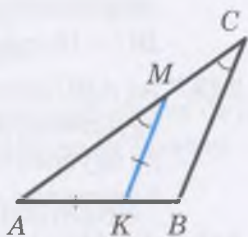
172. ábra

1. Fogalmazzátok meg az egyenlő szárú háromszög ismertetőjelét.
2. Milyen összefüggés van a háromszögek egyenlő oldalai és egyenlő szögei között?
3. Mit állíthatunk arról a háromszögről, melynek a szögei egymással egyenlők.

GYAKORLATOK

- 232.° Az ABC háromszög BK súlyvonala merőleges az AC oldalra. Határozzátok meg az ABC szögét, ha $ABK\angle = 25^\circ$.
- 233.° Az ABC háromszög AC oldalának felezőmerőlegeséhez a B csúcs illeszkedik. Határozzátok meg a C szöget, ha $A\angle = 17^\circ$.
- 234.° Az ABC háromszögben ismert, hogy $ACB\angle = 90^\circ$, $A\angle = B\angle = 45^\circ$, CK pedig a háromszög magassága. Határozzátok meg az AB oldalát, ha $CK = 7$ cm.
- 235.° A 173. ábrán az $AMK\angle = ACB\angle$, $AK = MK$. Bizonyítsátok be, hogy az ABC háromszög egyenlő szárú.
- 236.° Az egyenes merőleges az A szög szögfelezőjére, és B és C pontokban metszi a szárait. Bizonyítsátok be, hogy az ABC háromszög egyenlő szárú.
- 237.° Az ABC háromszögben az alapon fekvő szögek szögfelezői AM és CK félegyenese, amelyek az O pontban metszik egymást. Bizonyítsátok be, hogy az AOC háromszög egyenlő szárú.
- 238.° Az ABC háromszögben a BK szögfelező egyben a háromszög magassága is. Határozzátok meg a háromszög területét, ha az ABK háromszög területe 16 cm és a $BK = 5$ cm.
- 239.° Igazak-e a következő állítások:
- 1) ha az egy csúcsból húzott súlyvonal és a szögfelező nem esik egybe, akkor az ilyen háromszög nem lesz egyenlő szárú;
  - 2) ha a háromszög szögfelezője a szemközti oldalát felezi, akkor ez a háromszög egyenlő szárú?

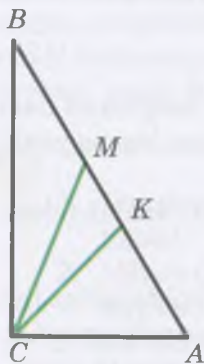

173. ábra

- 240.° Az ABC egyenlő szárú háromszög BC és AB oldalaihoz húzott AE és CF oldalfelezők az M pontban metszik egymást. Bizonyítsátok be, hogy az AMC háromszög egyenlő szárú.

- 241.*** Az ABC egyenlő szárú háromszög AB és BC megfelelő oldalain felvették az M és K pontokat úgy, hogy $AB = CK$. Az AK és CM szakaszok az O pontban metszik egymást. Bizonyítsátok be, hogy az AOC háromszög egyenlő szárú.
- 242.**** Az ABC háromszög AB és BC megfelelő oldalain felvették a D és E pontokat úgy, hogy $EAC\angle = DCA\angle$. Az AE és CD szakaszok az F pontban metszik egymást, és $DF = EF$. Bizonyítsátok be, hogy az ABC háromszög egyenlő szárú.
- 243.**** Az ABC háromszög AB oldalának D felezőpontján át az ABC és BAC szögek szögfelezőire merőleges egyeneseket húztak. Ezek az egyenesek az AC és BC oldalakat megfelelően M és K pontokban metszik. Bizonyítsátok be, hogy $AM = BK$.
- 244.**** Az ABC háromszög AM oldalfelezője merőleges a BK szögfelezőre. Határozzátok meg az AB oldal hosszát, ha $BC = 16$ cm.
- 245.**** Az ABC háromszögben a BD oldalfelező merőleges egy olyan egyenesre, amelyre a háromszög A csúcsa illeszkedik, és ez az egyenes felezi az oldalfelezőt. Határozzátok meg az ABC háromszög AB és AC oldalai hosszának az arányát.
- 246.**** Az ABC háromszögben adott, hogy $C\angle = 90^\circ$; $A\angle = 67,5^\circ$, $B\angle = 22,5^\circ$, CK az ABC háromszög szögfelezője, CM pedig a BCK háromszög szögfelezője (174. ábra). Bizonyítsátok be, hogy az M pont az AB oldal felezőpontja lesz.

174. ábra

247.* A háromszög oldalainak centiméterekben mért hossza három egymást követő természetes szám. Határozzátok meg az adott háromszög oldalait, ha az egyik oldalfelezője merőleges az egyik szögfelezőjére.

248.* Az ABC háromszögben adott, hogy $AB = 3$ cm, $AC = 6$ cm. A BC oldalán úgy jelöltek egy M pontot, hogy $CM = 1$ cm. Az M ponthoz illeszkedő egyenes merőleges az ACB szög szögfelezőjére, és az AC szakaszt egy K pontban metszi. Ismert továbbá, hogy

a K pontra illeszkedő egyenes, amely merőleges a BAC szög szögfelezőjére, az AB oldalt egy D pontban metszi. Határozzátok meg a BD szakasz hosszát.

ISMÉTLŐ GYAKORLATOK

249. Az egyenesen egymás után jelölték meg az A, B, C, D, E és F pontokat úgy, hogy $AB = BC = CD = DE = EF$. Határozzátok meg az $AB : CF$, $AB : BF$, $BD : AE$ arányok értékét.
250. Határozzátok meg két egyenes metszésekor keletkezett szögeket, ha az egyik 42° -kal nagyobb, mint a másik szög fele.

FIGYELJÉTEK MEG, RAJZOLJATOK, SZERKESSZETEK, KÉPZELJÉTEK EL

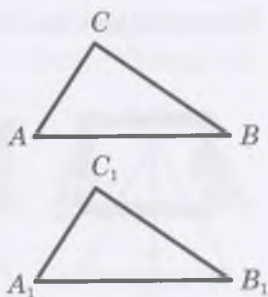
251. A 4×9 méretű téglalapot vágjátok két egyenlő részre úgy, hogy ezekből a részekből egy négyzetet lehessen kirakni.

11. A háromszög egybevágóságának harmadik ismertetőjele

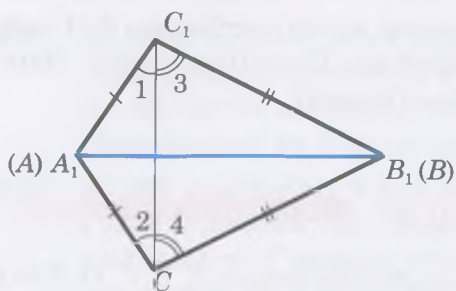
11.1. tétel (a háromszög egybevágóságának harmadik ismertetőjele: három oldal alapján). Ha az egyik háromszög három oldala megfelelően egyenlő a másik háromszög három oldalával, akkor ezek a háromszögek egybevágóak.

Bizonyítás. ☉ Vizsgáljuk meg az ABC és $A_1B_1C_1$ háromszögeket (175. ábra), melyekben $AB = A_1B_1$, $BC = B_1C_1$ és $CA = C_1A_1$ (ezek az egyenlőségek azt mutatják, hogy a háromszögek mely oldalai lesznek a megfelelő oldalak). Bebonyítjuk, hogy $ABC \Delta = A_1B_1C_1 \Delta$.

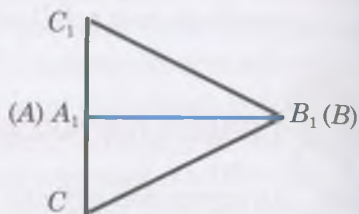
Úgy helyezzük el az ABC és $A_1B_1C_1$ háromszögeket, hogy az A csúcsa az A_1 csúcsra, a B csúcs pedig a B_1 -re kerüljön,

175. ábra

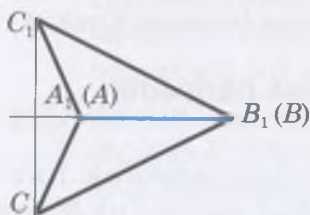
176. ábra

177. ábra

a C és C_1 csúcsok pedig az AB egyeneshez viszonyítva különböző félsíkokhoz illeszkednek (176. ábra). Meghúzzuk a CC_1 szakaszt. Mivel $AC = A_1C$, ezért a C_1A_1C háromszög egyenlő szárú lesz, tehát $1\angle = 2\angle$. Hasonlóan be lehet bizonyítani, hogy $3\angle = 4\angle$.

Tehát az $A_1C_1B_1\angle = A_1CB_1\angle$. Ekkor az $A_1C_1B_1\Delta$ és $A_1CB_1\Delta$ egybevágóak a két oldaluk és közbezárt szögük alapján, vagyis az első ismertetőjel alapján.

178. ábra

Ezzel a bizonyítást akár befejeztnek tekinthetjük. De mi csak azt az esetet vizsgáltuk, amikor a CC_1 szakaszt az A_1B_1 szakasz egy belső pontban metszi. A valóságban a CC_1 szakasz átmehet az A_1B_1 szakasz egyik végpontján, például az A_1 ponton (177. ábra), vagy az is előfordulhat, hogy az A_1B_1 szakasszal nincs közös pontja (178. ábra).

Ezekben az esetekben a bizonyítás hasonló az előzőhöz. Végezzétek el önállóan. ▲

179. ábra

Távvezetékek oszlópai

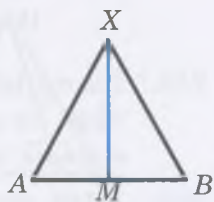
Kijevi tévétorony

180. ábra. Merev szerkezetek

A háromszögek egybevágóságának harmadik ismertetőjeléből következik, hogy a *háromszög egy merev szerkezet*. Valóban, ha négy pálcát úgy kötünk össze, mint a 179. *a* ábra mutatja, akkor ez a szerkezet nem lesz merev (179. *b*, *c* ábrák). Ha még egy pálcát hozzáteszünk, akkor két háromszöget kapunk (179. *d* ábra), és a keletkezett szerkezet merev lesz. Ezt a tényt széleskörűen alkalmazzák a gyakorlatban (180. ábra).

11.2. tétel. *Ha a pont egyenlő távolságra van a szakasz végpontjaitól, akkor a szakasz felezőmerőlegesére illeszkedik.*

Bizonyítás. ☉ Legyen az X pont egyenlő távolságra az AB szakasz végpontjaitól, vagyis $XA = XB$ (181. ábra). Vizsgáljuk meg az AXM és BXM háromszögeket, ahol az M az AB szakasz felezőpontja. Ekkor az $AXM \Delta = BXM \Delta$ a három oldal alapján, vagyis a háromszögek egybevágóságának harmadik ismertetőjele alapján. Innen $\angle AMX = \angle BMX$. E szögek összege 180° , ezért mindegyikük 90° -kal egyenlő. Tehát az XM az AB szakasz felezőmerőlegesese.

181. ábra

Megjegyezzük, hogy csak azt az esetet vizsgáltuk meg, amikor az X pont nem illeszkedik az AB szakaszra. Ha az X pont az AB szakaszra illeszkedik, akkor egybeesik az AB szakasz felezőpontjával, tehát a felezőmerőlegesre illeszkedik. ▲

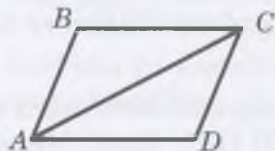

1. Fogalmazzátok meg a háromszögek egybevágóságának harmadik ismertetőjelét.
2. Hol helyezkednek el azok a pontok, amelyek egyenlő távolságra vannak a szakasz végpontjaitól?

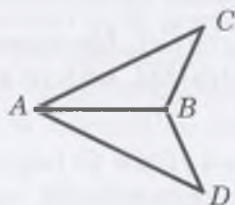

GYAKORLATOK

- 252.°** A 182. ábrán $AB = CD$, $BC = AD$. Bizonyítsátok be, hogy $B\angle = D\angle$.
- 253.°** A 183. ábrán $AC = AD$, $BC = BD$. Határozzátok meg a BAC szöget, ha $BAD\angle = 25^\circ$.
- 254.°** Bizonyítsátok be, hogy két egyenlő szárú háromszög egybevágó, ha az egyik háromszög szára és alapja megfelelően egyenlő a másik háromszög szárával és alapjával.

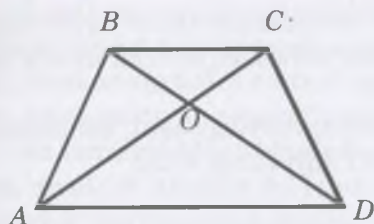

182. ábra

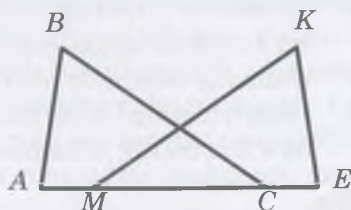

183. ábra

- 255.°** Bizonyítsátok be, hogy két egyenlő oldalú háromszög egybevágó, ha az egyik háromszög oldalai megfelelően egyenlők a másik háromszög oldalaival.
- 256.°** A 184. ábrán $ABC\Delta = DCB\Delta$, miközben $AB = CD$. Bizonyítsátok be, hogy $ABD\Delta = DCA\Delta$.

184. ábra

185. ábra

257.° A 184. ábrán $AB = CD$, $AC = BD$. Bizonyítsátok be, hogy a BOC háromszög egyenlő szárú.

258.° Az M és N pontok az AB szakasz végpontjaitól egyenlő távolságra vannak. Bizonyítsátok be, hogy az MN egyenes az AB szakasz felezőmerőlegese.

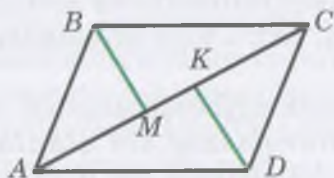
259.° A 185. ábrán $AB = KE$, $BC = KM$, $AM = EC$. Bizonyítsátok be, hogy az $AMK\angle = BCE\angle$.

260.° A 186. ábrán $AB = CD$, $BC = AD$, BM az ABC szög szögfelezője, DK pedig az ADC háromszög szögfelezője. Bizonyítsátok be, hogy $ABM\Delta = CDK\Delta$.

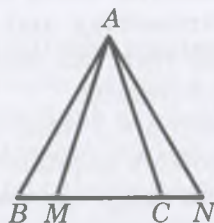
261.° Az AB és CD szakaszok az O pontban metszik egymást úgy, hogy $OA = OD$. Bizonyítsátok be, hogy $ABC\Delta = DCB\Delta$.

262.° A BD és B_1D_1 szakaszok az ABC és $A_1B_1C_1$ háromszögek megfelelő szögfelezői, $AB = A_1B_1$, $BD = B_1D_1$, $AD = A_1D_1$. Bizonyítsátok be, hogy $ABC\Delta = A_1B_1C_1\Delta$.

263.** Miki azt állítja, hogy sikerült egy olyan rajzot készítenie, melyen $AB = AC$ és $AM = AN$ (187. ábra). Vajon igaza van-e Mikinek?

186. ábra

187. ábra

- 264.* Ki lehet-e jelenteni, hogy két háromszög akkor egybevágó, ha az egyik háromszög minden oldala egyenlő a másik háromszög valamely oldalával?
- 265.* Bizonyítsátok be két háromszög egybevágóságát, két oldaluk és a harmadik oldalhoz húzott súlyvonal által.

ISMÉTLŐ GYAKORLATOK

266. Az AB szakaszon úgy vették fel a C és D pontokat, hogy $AC : BC = 7 : 8$, $AD : BD = 13 : 17$. Határozzátok meg az AB szakasz hosszát, ha a C és D pontok közötti távolság 2 cm.
267. Az AB és CD szakaszok az O pontban metszik egymást. Az OM és OK félegyenese az AOC és BOC szögek megfelelő szögfelezői. Lehet-e az MOK szög derékszög?

FIGYELJÉTEK MEG, RAJZOLJATOK, SZERKESSZETEK, KÉPZELJÉTEK EL

268. A négyzetet az átlói mentén négy háromszögre vágták szét (188. ábra). A kapott háromszögekből rakjatok ki két négyzetet.

188. ábra

12. Tételek

A tankönyvben egyre szaporodik a tételek száma. Ez nem meglepő, mert a mértan többségében tételekből és azok bizonyításából áll.

Az általunk eddig bizonyított tételek két részből állnak. A tétel első részét (az, ami adva van) a tétel **feltételének** nevezzük, a második részt (az, amit bizonyítani kell) a tétel **következményének** nevezzük.

Például a 8.1. tétel (a háromszögek egybevágóságának első ismertetőjele) feltétele: **az egyik háromszög két oldala és közbezárt szöge egyenlő a másik háromszög két oldalával és közbezárt szögével**, a következménye pedig: **a háromszögek egybevágóak**.

A már ismert tételeket feltételesen két csoportra oszthatjuk: a **tulajdonság-tételekre** és az **ismertetőjel-tételekre**. Például az 1.1. tétel az egymást metsző egyenesek tulajdonságát adja meg, a 9.1. tétel pedig az egyenlő szárú háromszög tulajdonságát.

Az **ismertetőjel-tételek** adják meg azokat az ismertetőjeleket, amelyek alapján fel lehet ismerni az adott alakzatot, vagyis az egyik vagy a másik csoportba lehet azt besorolni.

A háromszögek egybevágóságának ismertetőjel-tételei meghatározzák azokat a feltételeket, amelyek alapján két háromszöget az egybevágó háromszögek csoportjába sorolhatunk. Például a 10.1. – 10.4. tételekben fogalmazódnak meg azok a feltételek, amelyek alapján az egyenlő szárú háromszögek felismerhetők.

Azokat a tételeket, amelyek az axiómákból vagy tételekből *közvetlenül* következnek, **következmény-tételeknek** vagy egyszerűen **következményeknek** nevezzük.

Például a háromszög egyenlő oldalaival szemközti szögek tulajdonsága a 9.1. tétel következménye.

Ha a 8.2. tételben – a felezőmerőleges tulajdonságáról szóló tételben – felcseréljük a feltételt a következménnyel, akkor a 11.2. tételt kapjuk. Azt a két tételt, amelyekben az egyik tételben a feltétel és a következmények felcserélésével megkapjuk a másik tételt, és fordítva, **kölcsönösen fordított (inverz)** tételeknek nevezzük. Ha az egyik tételt **egyenestételnek** nevezünk, akkor a másik lesz a **fordítottja (inverze)**.

Óvatosan kell eljárni a tételek feltétele és következménye felcserélésekor, mert nem mindig kapunk ilyenkor igaz állítást. Például a mellékszögek összegéről szóló 4.1. tétel fordítottja nem lesz igaz. Valóban, ha bármely két szög összege 180° , akkor ezek a szögek nem biztos, hogy mellékszögek.

Már tudjátok, hogy a tétel igaz voltát a logikus gondolatmenet által igazolják, vagyis bizonyítás útján.

Ennek a tankönyvnek az első tételét **indirekt módon** (az ellenkezőt állítva) bizonyítottuk. A módszer neve elárulja a bizonyítás lényegét. Feltételeztük az 1.1. tétel állításának az ellenkezőjét. A feltételezésből kiindulva logikus gondolatmenet által olyan tényt kaptunk, ami ellentmond az egyenesek alaptulajdonságának.

Az indirekt bizonyítási mód alkalmazásával bebizonyítottunk több tétel is, például az 5.1., 10.3. tételeket.

Nagyon fontos, hogy a tétel bizonyítása teljes legyen, vagyis minden lehetséges esetre kiterjedjen. A 11.1. tétel (a háromszögek egybevágóságának harmadik ismertetőjele) bizonyítása során három lehetséges esetet kellett megvizsgálni.

A matematikai kultúra kialakításának legfontosabb része az a képesség, amely lehetővé teszi a bizonyítás minden részletének átlátását. Ha például a 8.2. tétel bizonyításánál nem vizsgáltuk volna külön azt az esetet, amikor az X pont az AB szakasz felezőpontja, akkor ebben az esetben az AXM és BXM háromszögek vizsgálata lehetetlen lenne.

A 10.4. tétel (az egyenlő szárú háromszög ismertetőjele) bizonyítása során a **kiegészítő szerkesztési módszert** alkalmaztuk: a rajzot olyan elemekkel egészítettük ki, melyekről a tétel feltételében nem esett szó. Ez a módszer nagyon sok feladat megoldása során alkalmazható, és sok tétel bizonyításakor is. Ezért nagyon fontos, hogy megtanuljuk észrevenni az optimális kisegítő szerkesztés lehetőségét, amellyel a kívánt eredmény elérhető.

Hogyan tehetünk szert geometriai szemléletre? Ez egy nem könnyű kérdés, amire nagyon nehéz válaszolni, vagy konkrét tanácsot adni. Mégis azt tanácsoljuk: először is ne legyetek közömbösek a geometria iránt, és szeressétek ezt a csodálatos tantárgyat; másodszor, nagyon sok feladatot oldjatok meg, hogy minél nagyobb tapasztalatra tegyetek szert. Mindehhez sok sikert és kitartást kívánunk!

1. Milyen két részből áll a tétel megfogalmazása?
2. Hogyan nevezzük azt a tételt, amely az alakzat tulajdonságainak felsorolásával teszi felismerhetővé az alakzatot?
3. Hogyan nevezzük azt a tételt, amely közvetlenül az axiómákból vagy más tételekből következik?
4. Hogyan nevezik az olyan tételpárt, amelyekben a feltétel és a következmény fel van cserélve?
5. Miben áll az indirekt bizonyítási mód?
6. A 1.1., 4.2., 5.1. és 8.3. tételek közül melyiket bizonyítják indirekt módon?
7. Miben áll a kisegítő szerkesztési módszer?

GYAKORLATOK

269.° A 4.1., 8.2., 9.1., 10.3. és 11.2. tételekben nevezzétek meg a feltételt és a következményt.

270.° A 4.1., 8.2., 9.1., 10.3. és 11.2. tételek közül válasszátok ki: 1) a tulajdonság-tételeket; 2) az ismertetőjel-tételeket.

271.° Fogalmazzátok meg a következő állításokkal ellentétes állítást:

- 1) ha a háromszög egyenlő oldalú, akkor a szögei egyenlők;
- 2) ha két szög csúcsszög, akkor a szögfelezői egymás kiegészítő félegyenesei;
- 3) ha két szög szögfelezői közötti szög derékszög, akkor ezek a szögek mellékszögek;
- 4) ha az egyik háromszög oldala és szemközti szöge megegyezik egy másik háromszög oldalával és szemközti szögével, akkor az ilyen háromszögek egybevágók.

Az előző állítások melyikére mondhatjuk, hogy:

- 1) az egyenes és a fordított állítás is igaz;
- 2) az egyenes állítás igaz, de a fordítottja hamis;
- 3) az egyenes állítás hamis, de a fordítottja igaz?

272.° Fogalmazzátok meg azt az állítást, amely fordítottja az adottnak:

- 1) ha a B pont az A és C pontok között fekszik, akkor $AB + BC = AC$;
- 2) ha két háromszög nem egybevágó, akkor a területük sem egyenlő;
- 3) ha a szög fokmértéke nagyobb, mint 90° , akkor ez a szög tompaszög.

Az előző állításokra melyik lesz igaz:

- 1) az egyenes és a fordított állítás is igaz;
- 2) az egyenes állítás igaz, de a fordítottja hamis;
- 3) az egyenes állítás hamis, de a fordítottja igaz?

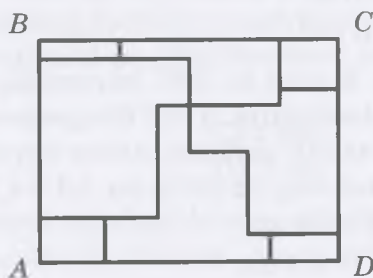
- 273.°** Fogalmazzatok meg azt az állítást, amely tagadja az adottat;
- 1) az AB szakasz metszi az m egyenest;
  - 2) az ABC szög fokmértéke nagyobb 40° -nál;
  - 3) két mellékszög közül legalább az egyik nem nagyobb 90° -nál;
  - 4) az OA és OB félegyenesek nem lesznek kiegészítő félegyenesek;
  - 5) a szakasznak csak egyetlen középpontja van.
- 274.°** Fogalmazzatok meg azt az állítást, amely tagadja az adottat;
- 1) az ABC szög nem derékszög;
  - 2) az MKE háromszög egyenlő szárú;
  - 3) az egyenes egy pontjába csak egy olyan egyenes húzható, amelyik merőleges az adottra;
  - 4) az AC félegyenes felezi a BAK szöget.
- 275.°** Indirekt módszerrel bizonyítsátok be, hogyha a háromszög egyetlen magassága sem esik egybe az adott csúcsból bocsátott szögfelezővel, akkor ez a háromszög nem egyenlő szárú.
- 276.°** Indirekt módszerrel bizonyítsátok be, hogyha az ABC háromszög AB és AC oldalai nem egyenlők, akkor a BD oldalfelezője nem lesz a háromszög magassága.
- 277.°** Indirekt módszerrel bizonyítsátok be, hogyha két szög fokmértékének különbsége 1° -kal egyenlő, akkor ezek a szögek nem lehetnek mellékszögek.
- 278.°** Indirekt módszerrel bizonyítsátok be, hogy a mellékszögek közül legalább az egyik kisebb, mint 90° .
- 279.°** Fogalmazzatok meg, és bizonyítsátok be az egyenlő szárú háromszögek egybevágóságának ismertetőjelét a szára és a szárához húzott súlyvonala alapján.
- 280.°** Fogalmazzatok meg, és bizonyítsátok be a háromszögek egybevágóságának ismertetőjelét az oldala, az adott oldalhoz húzott súlyvonala és a súlyvonal valamint az adott oldal által közbezárt szög alapján.
- 281.**** Bizonyítsátok be a háromszögek egybevágóságát súlyvonala és azoknak a szögeknek alapján, amelyekre az súlyvonal felosztja a háromszög szögét.

ISMÉTLŐ GYAKORLATOK

282. Az egyenesen jelöljétek az A , B és C pontokat. A pontok helyére tegyetek megfelelő relációs jelet a „ $<$ ”, „ $>$ ” vagy „ $=$ ” közül úgy, hogy igaz egyenlőséget kapjunk:
1) $AB + BC \dots AC$;   3) $AC + BC \dots AB$.
2) $AB + AC \dots BC$;
283. A mellékszögek egyikének szögfelezője a szögek közös szarával olyan szöget alkot, amely $\frac{1}{3}$ -a a másik mellékszögnek. Határozzátok meg a mellékszögek fokmértékeit.

FIGYELJÉTEK MEG, RAJZOLJATOK, SZERKESSZETEK, KÉPZELJÉTEK EL

284. Az $ABCD$ téglalap oldalai 4 cm és 3 cm. Határozzátok meg a téglalapban lévő szakaszok hosszának összegét (189. ábra).

189. ábra

2. SZÁMÚ FELADAT. ÖNELLENŐRZÉS TESZT FORMÁBAN

1. A háromszög hegyesszögű, ha:
- A) szögei között nincs tompaszög;
  - B) mindegyik szöge kisebb a derékszögnél;
  - C) szögei között nincs derékszög;
  - D) mindegyik szöge kisebb, mint a tompaszög.

2. Ha a magasságvonál a háromszögön kívül esik, akkor ez a háromszög:
- derékszögű;
  - tompaszögű;
  - egyenlő oldalú;
  - hegyesszögű.
3. Két háromszög egybevágó, ha:
- az egyik háromszög két oldala egyenlő a másik háromszög két oldalával;
  - az egyik háromszög oldala és két szöge egyenlő a másik háromszög oldalával és két szögével;
  - az egyik háromszög két oldala és a szöge egyenlő a másik háromszög két oldalával és szögével;
  - az egyik háromszög két oldala és az általuk közbezárt szög megfelelően egyenlő a másik háromszög két oldalával és általuk közbezárt szöggel.
4. Hány egybevágó háromszögpár van a rajzon:
- 1;
  - 2;
  - 3;
  - 4?

5. Ismert, hogy az M pont az ABC háromszög AC oldalának felezőpontja. A BM félegyenesen a háromszögen kívül felmérték az ME szakaszt, amely egyenlő a BM szakasszal. Határozzátok meg az EC -t, ha $AB = 4,2$ cm.
- 2,1 cm;
  - 4,2 cm;
  - 4,8 cm;
  - 8,4 cm.
6. Melyik igaz a következő állítások közül?
- az egyenlő szárú háromszög a különböző oldalú háromszög speciális esete;
  - az egyenlő oldalú háromszög a különböző oldalú háromszög speciális esete;
  - az egyenlő oldalú háromszög az egyenlő szárú háromszög speciális esete;
  - az egyenlő szárú háromszög az egyenlő oldalú háromszög speciális esete.

7. Melyik hamis a következő állítások közül?
- A) ha a háromszög magassága a szemközti oldalt egyenlő szakaszokra osztja, akkor ez a háromszög egyenlő szárú;
  - B) ha a háromszög egy csúcsból bocsátott súlyvonala és szögfelezője nem esik egybe, akkor ez a háromszög nem egyenlő szárú;
  - C) ha a háromszög egyenlő oldalú, akkor bármelyik magasságának a hossza megegyezik bármelyik szögfelezőjének a hosszával;
  - D) ha a háromszög két szöge egyenlő, akkor a harmadik szögének szögfelezője a szemközti oldalt egyenlő részekre osztja.
8. A háromszög egyenlő oldalú, ha:
- A) az oldala háromszor kisebb, mint a kerülete;
  - B) minden oldala háromszor kisebb, mint a kerülete;
  - C) két magassága egyenlő;
  - D) két szögfelezője egyenlő.
9. Az ABC ($AB = BC$) egyenlő szárú háromszög kerülete 16 cm. Az ABM háromszög kerülete, amelyben az M pont az AC szakasz felezőpontja, 12 cm. Határozzátok meg a BM súlyvonal hosszát.
- A) 4 cm;
  - B) 6 cm;
  - C) 2 cm;
  - D) 5 cm.
10. Az X és Y pontok mindegyike egyenlő távolságra van az AB szakasz végpontjaitól. Melyik hamis a következő állítások közül?
- A) az XY és az AB egyenesek merőlegesek;
  - B) $\angle XAY = \angle XBY$;
  - C) $\angle AXB = \angle AYB$;
  - D) $\angle AXY = \angle BXY$.
11. Az M pont az AB szakasz felezőpontja. Az X pont nem illeszkedik az AB szakasz felezőmerőlegesére, ha:
- A) $XA = XB$;
  - B) $XM = XB$;
  - C) $XM \perp AB$;
  - D) $\angle XAM = \angle XBM$.

A 2. PARAGRAFUS ÖSSZEFOGLALÁSA

Egybevágó alakzatok

Két alakzat akkor egybevágó, ha egymásra helyezve fedik egymást.

A háromszögek egybevágóságának alaptulajdonsága

Az adott ABC háromszögnek és egy adott A_1M félegyenesnek létezik egy olyan $A_1B_1C_1$ háromszöge, amely egybevágó lesz az ABC háromszöggel, és igaz, hogy $AB = A_1B_1$, $BC = B_1C_1$, $AC = A_1C_1$ valamint az A_1B_1 oldal az A_1M félegyenesen fekszik, a C_1 csúcsa pedig az A_1M egyeneshez viszonyítva az adott félsíkra illeszkedik.

Az adott egyenesre merőleges egyenes tétele

Az egyenesre nem illeszkedő ponton át egy és csakis egy az adott egyenesre merőleges egyenes húzható.

Háromszög magassága

A háromszög csúcsából a szemközti oldalát tartalmazó egyenesre bocsátott merőlegest, a háromszög magasságának nevezzük.

A háromszög súlyvonala

A háromszög csúcsát a szemközti oldal felezőpontjával összekötő szakaszt, a háromszög súlyvonalának nevezzük.

A háromszög szögfelezője

A háromszög szögfelezőjének azt a szakaszt nevezzük, amely az adott szög szögfelező egyenesének a háromszögben lévő része.

A háromszögek egybevágóságának első ismertetőjele: a két oldal és a közbezárt szög alapján

Ha az egyik háromszög két oldala és az általuk közbezárt szög megfelelően egyenlő a másik háromszög két oldalával és az általuk közbezárt szöggel, akkor ezek a háromszögek egybevágók.

A háromszögek egybevágóságának második ismertetőjele: az oldala és az azon lévő két szög alapján

Ha az egyik háromszög oldala és az azon lévő két szöge megfelelően egyenlő a másik háromszög oldalával és azon lévő két szögével, akkor ezek a háromszögek egybevágóak.

A háromszögek egybevágóságának harmadik ismertetőjele: a három oldaluk alapján

Ha az egyik háromszög három oldala megfelelően egyenlő a másik háromszög három oldalával, akkor ezek a háromszögek egybevágóak.

A szakasz felezőmerőlegese

Azt az egyenest, amely merőleges az adott szakaszra, és a szakasz felezőpontján megy át, a szakasz felezőmerőlegesének nevezzük.

Egyenlő szárú háromszögek

Azt a háromszöget, amelynek két oldala egyenlő, egyenlő szárú háromszögnek nevezzük.

Egyenlő oldalú háromszögek

Azt a háromszöget, amelynek minden oldala egyenlő, egyenlő oldalú háromszögnek nevezzük.

Az egyenlő szárú háromszög tulajdonságai

Az egyenlő szárú háromszögben:

- 1) az alapon lévő szögek egyenlők;
- 2) az alapra húzott szögfelező egyúttal a háromszög súlyvonala és magassága is.

Az egyenlő szárú háromszög ismertetőjelei

- Ha a háromszög súlyvonala egyúttal magassága is, akkor ez a háromszög egyenlő szárú.
- Ha a háromszög szögfelezője egyúttal a magassága is, akkor ez a háromszög egyenlő szárú.
- Ha a háromszögben két szög egyenlő, akkor ez a háromszög egyenlő szárú.

- Ha a háromszög oldalfelelezője egyúttal a szögfelezője is, akkor ez a háromszög egyenlő szárú.

A háromszögek tulajdonságai, melyek az egyenlő szárú háromszögek tulajdonságaiból és ismertetőjeleiből következnek

- A háromszögekben az egyenlő oldalakkal szemben egyenlő szögek vannak.
- A háromszögben egyenlő szögekkel szemben egyenlő oldalak vannak.
- Az egyenlő szárú háromszögben az alapra húzott szögfelező, magasság és súlyvonal egybeesik.
- Az egyenlő oldalú háromszögben minden szög egyenlő.
- Az egyenlő szárú háromszögben az egy csúcsból húzott szögfelező, magasság és súlyvonal egybeesik.
- Ha a háromszögben minden szög egyenlő, akkor ez a háromszög egyenlő oldalú.

PÁRHUZAMOS EGYENESEK. A HÁROMSZÖG SZÖGEINEK ÖSSZEGE 3.§.

Hogyan állapítható meg két egyenesről, hogy párhuzamos-e vagy sem? Milyen tulajdonságai vannak a párhuzamos egyeneseknek? Mivel egyenlő egy tetszőleges háromszög szögeinek összege? Milyen tulajdonságokkal bír a derékszögű háromszög? A paragrafusból választ kaptok ezekre a kérdésekre.

HA EGY EGYENES ÚGY
METSZ KÉT EGYENEST,
HOGY AZ EGYIK OLDALÁN
KELETKEZŐ BELSŐ
SZÖGEK ÖSSZEGE KISEBB
KÉT DERÉKSZÖGNÉL,
AKKOR E KÉT EGYENES
A METSZŐNEK EZEN
OLDALÁN MEGHOSSZABÍTVÁ
METSZI EGYMÁST.

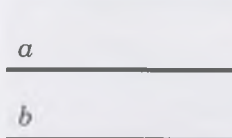

13. Párhuzamos egyenesek

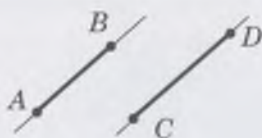
Meghatározás. Két egyenes **párhuzamos**, ha egy síkban vannak és nem metszik egymást.

A 190. ábrán a és b párhuzamos egyeneseket ábrázoltak. Ezt így jelölik $a \parallel b$ (olvassák: az a és b egyenesek párhuzamosak, vagy az a egyenes párhuzamos a b egyenessel).

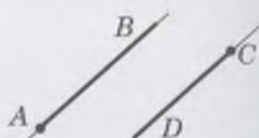
Ha két szakasz párhuzamos egyeneseken fekszik, akkor ezek is párhuzamosak lesznek. A 191. ábrán az AB és CD szakaszok párhuzamosak. Ezt így jelölik: $AB \parallel CD$.

190. ábra

191. ábra

192. ábra

Ugyanilyen értelemben beszélhetünk két félegyenes, félegyenes és szakasz, szakasz és egyenes párhuzamosságáról. A 192. ábra az AB és CD párhuzamos félegyeneseket szemlélteti.

Például, a 192. ábrán AB és CD párhuzamos félegyeneseket ábrázoltak.

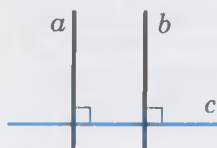
13.1. tétel (az egyenesek párhuzamosságának ismertetőjele). Ha két egyenes külön-külön merőleges egy harmadikra, akkor ez a két egyenes párhuzamos egymással.

Bizonyítás. ☉ A 193. ábrán az $a \perp c$ és $b \perp c$. Be kell bizonyítani, hogy $a \parallel b$.

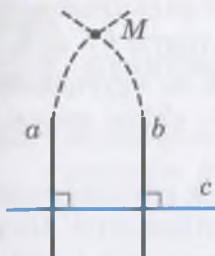
Feltételezzük, hogy az a és b egyenesek metszik egymást egy M pontban (194. ábra). Ekkor az M ponton át, amely nem illeszkedik a c egyenesre, az a és b egyenesek is átmennek, melyek merőlegesek a c egyenesre. Ellentmondást kaptunk, mert a ponton

keresztül csak egy merőleges egyenest lehet fektetni az adott egyenesre (7.1. tétel). Vagyis a mi feltevésünk nem volt helyes, tehát $a \parallel b$. ▲

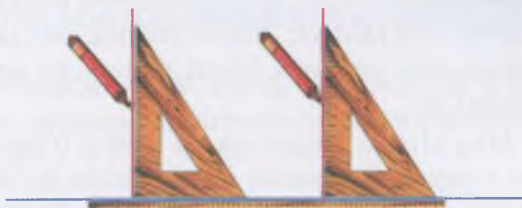
A tétel magyarázatot ad arra, miért tudunk vonalzó és derékszögű vonalzó segítségével párhuzamos egyeneseket húzni a 195. ábrán szemléltetett módon.

193. ábra

194. ábra

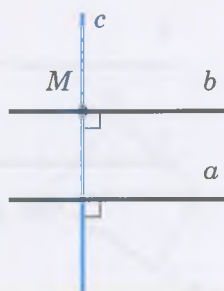
195. ábra

Következmény. Az a egyeneshez nem tartozó M ponton keresztül az a egyenessel párhuzamos b egyenes húzható.

Bizonyítás. ☉ Tételezzük fel, hogy az M pont nem tartozik az a egyeneshez (196. ábra).

Az M ponton keresztül egy c egyenest húzunk, amely merőleges az a egyenessel (például derékszögű vonalzó segítségével). Ezután az M ponton át merőlegesen a c -vel egy b egyenest húzunk. Az egyenesek párhuzamosságának ismertetőjele (13.1. tétel) alapján azt kapjuk, hogy $a \parallel b$. ▲

Húzható-e az M ponton keresztül (196. ábra) még egy, az a egyenessel párhuzamos egyenes? Erre a kérdésre az egyenesek párhuzamosságának alaptulajdonsága ad választ.

196. ábra

Az egyenesek párhuzamosságának alaptulajdonsága (párhuzamossági axióma). Az adott egyenesre nem illeszkedő ponton keresztül csak egy olyan egyenes húzható, amely párhuzamos az adattal.

13.2. tétel. Ha két egyenes mindegyike párhuzamos egy harmadik egyenessel, akkor a két egyenes párhuzamos egymással.

Bizonyítás. ☉ Legyen $b \parallel a$ és $c \parallel a$. Bizonyítsuk be, hogy $b \parallel c$.

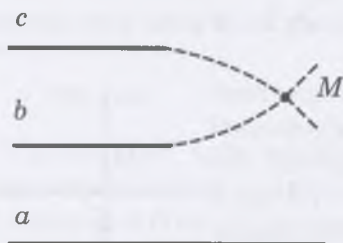
Feltételezzük, hogy a b és c egyenesek nem párhuzamosak, tehát metszik egymást egy M pontban (197. ábra). Akkor azt kaptuk, hogy az M ponton át két egyenes is átmegy, melyek pár-

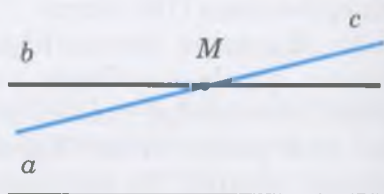
huzamosak az a -val. Ez ellentmond az egyenesek párhuzamossági axiómájának. Tehát feltételezésünk nem igaz, vagyis $b \parallel c$. ▲

Feladat. Bizonyítsátok be, hogyha az egyenes, két párhuzamos egyenes közül metszi az egyiket, akkor metszi a másikat is.

Megoldás. Legyenek az a és a b egyenesek párhuzamosak és a c egyenes metssze a b egyenest az M pontban (198. ábra). Feltételezzük, hogy a c egyenes nem fogja metszeni az a -t. Ekkor $c \parallel a$. Innen adódik, hogy az M ponton két olyan egyenes megy át, amely párhuzamos az a -val, ami ellentmond párhuzamossági axiómájának. Tehát feltételezésünk helytelen, vagyis a c egyenes metszi az a egyenest. ●

197. ábra

198. ábra

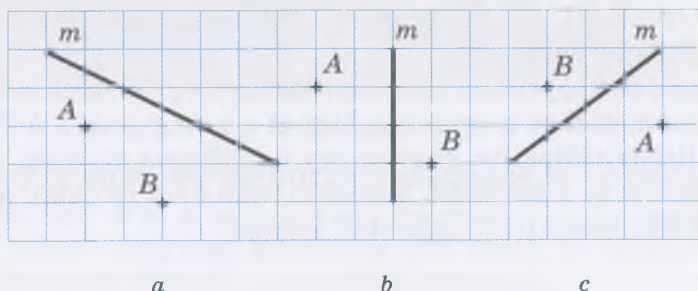

1. Mikor nevezünk két egyenest párhuzamosnak?
2. Hogyan jelöljük a párhuzamos egyeneseket?
3. Hogyan olvassuk az $m \parallel n$ felírást?
4. Milyen szakaszokat nevezünk párhuzamosnak?
5. Milyen lesz a kölcsönös helyzete annak a két egyenesnek, melyek merőlegesek egy harmadikkal?
6. Fogalmazzátok meg az egyenesek párhuzamossági axiómáját.
7. Milyen lesz a kölcsönös helyzete annak a két egyenesnek, melyek párhuzamosak egy harmadik egyenessel?
8. Ha az egyenes metszi két párhuzamos egyenes közül az egyiket, akkor hogyan helyezkedik el ez az egyenes a másikhoz viszonyítva?

GYAKORLATI FELADATOK

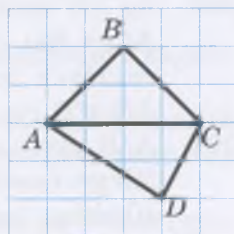
- 285.° Rajzoljátok át a füzetbe a 199. ábrát. Húzzatok az A és B pontokon át az m egyenessel párhuzamos egyeneseket!

199. ábra

- 286.° Rajzoljátok egy háromszöget, és mind-egyik csúcán keresztül fektessetek a háromszög szemben fekvő oldalaival párhuzamos egyeneseket.

- 287.° Rajzoljátok át a füzetbe a 200. ábrát. A B ponton keresztül rajzoljátok az AC oldallal párhuzamos m egyenest, az AC egyenessel párhuzamosan pedig a D ponton keresztül egy n egyenest. Milyen lesz az m és n egyenesek kölcsönös helyzete?

200. ábra

GYAKORLATOK

- 288.° Lehet-e olyan egyenest rajzolni, amely párhuzamos az a és b egymást metsző egyenesekkel?
- 289.° Az a egyenes párhuzamos az ABC háromszög AB oldalával. Lehet-e az a egyenes párhuzamos az AC oldallal is? És a BC -vel?
- 290.° Az a és b egyenesek metszik egymást. Lehet-e egy olyan c egyenest fektetni, amely párhuzamos lesz az a egyenessel, és metszi a b egyenest?

- 291.º** Ki lehet-e jelenteni, hogy két szakasz akkor lesz párhuzamos, ha nincs közös pontjuk?
- 292.º** Ki lehet-e jelenteni, hogy csak egyetlen olyan félegyenes létezik, amely az adott egyenessel párhuzamos, és egy adott pont a kezdőpontja?
- 293.*** Hány olyan szakasz létezik, amely párhuzamos egy adott egyenessel, és átmegy egy adott ponton, amely nem illeszkedik az egyenesre?
- 294.*** Az a és b egyenesek merőlegesek egy c egyenessel, a d egyenes metszi az a egyenest. Metszi-e a d egyenes a b -t?
- 295.**** Bizonyítsátok be, hogyha egy tetszőleges egyenes, amely metszi az a egyenest, metszeni fogja a b -t is, ekkor az a és b egyenesek párhuzamosak lesznek.

ISMÉTLŐ GYAKORLATOK

- 296.** Az AB szakaszon úgy vették fel a C és D pontokat, hogy $AC = BD$. Az O pont a CD szakasz felezőpontja. Határozzátok meg a C és D pontok közötti távolságot, ha $AB = 21$ cm, $AO : OD = 7 : 2$.
- 297.** A B pont az AC egyenesre illeszkedik, a BD és BF félegyenesek az AC egyeneshez viszonyítva különböző fél-síkokban helyezkednek el, $\angle ABD = 80^\circ$, $\angle ABF = 150^\circ$, BM pedig a $\angle DBF$ szög szögfelezője. Határozzátok meg az $\angle MBC$ szög fokmértékét.
- 298.** Az ABC háromszögben CM súlyvonal az AB oldal felével egyenlő, $\angle A = 47^\circ$, $\angle B = 43^\circ$. Mivel egyenlő az $\angle ACB$ szög fokmértéke?

FIGYELJÉTEK MEG, RAJZOLJATOK, SZERKESSZETEK, KÉPZELJÉTEK EL

- 299.** Katinka és Jenő egy négyzet alakú tóhoz értek, melynek közepén egy négyzet alakú sziget van (201. ábra). A parton találtak két deszkát, amelyek kicsit rövidebbek voltak, mint a tó partja és a sziget közötti távolság. Hogyan juthatnak át a szigetre, ha csak ezeket a deszkákat használhatják?

201. ábra

14. Két egyenes párhuzamosságának ismertetőjelei

Ha két, a és b egyenest egy harmadik c egyenessel metszünk, akkor nyolc szög keletkezik (202. ábra). A c egyenest az a és b egyenesek **metsző** egyenesének nevezzük.

A 3 és 6, a 4 és 5 szögeket **egy oldalon fekvő szögeknek** nevezzük.

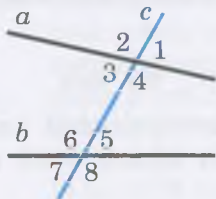
A 3 és 5, 4 és 6 szögeket **különböző oldalon fekvő szögeknek** nevezzük.

A 6 és 2, 5 és 1, 3 és 7, 4 és 8 szögeket **megfelelő szögeknek** nevezzük.

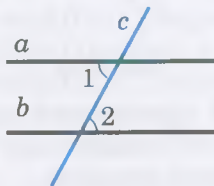
14.1. tétel. *Ha két egyenesnek a harmadikkal való metszésekor a különböző oldali szögek egyenlők, akkor az egyenesek párhuzamosak.*

Bizonyítás. ☺ A 203. ábrán a c egyenes lesz az a és b egyenesek metsző egyenese, az $1\angle = 2\angle$. Bebizonyítjuk, hogy $a \parallel b$.

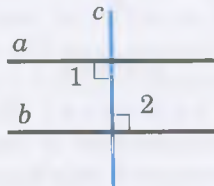
Ha az $1\angle = 2\angle = 90^\circ$ (204. ábra), akkor az a és b egyenesek párhuzamossága az egyenesek párhuzamosságának az ismertetőjeléből (13.1. tétel) következik.

202. ábra

203. ábra

204. ábra

Tegyük fel, hogy a c egyenes az a és b egyenesek közül egyikre sem merőleges. Jelöljük meg A és B -vel a c egyenes megfelelő

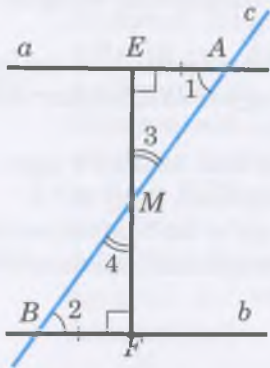

metszéspontjait az a és b egyenesekkel. Megjelöljük az M pontot, amely az AB szakasz felezőpontja lesz (205. ábra). Az M ponton keresztül ME merőlegest bocsátunk az a egyenesre. Az ME egyenes és a b egyenes metszéspontja legyen F . Ekkor a következőket kaptuk: az 1 és 2 szögek a feladat feltétele alapján egyenlők; a 3 és a 4 szögek pedig egyenlők, mert csúcsszögek. Tehát az AME és BMF háromszögek egybevágóak, az oldaluk és a rajta fekvő szögeik alapján, vagyis a háromszögek egybevágóságának második ismertetőjele alapján. Innen következik, hogy $\angle AEM = \angle MFB = 90^\circ$. Ezzel bebizonyítottuk, hogy az a és b egyenesek merőlegesek az EF egyenesre, tehát párhuzamosak egymással. ▲

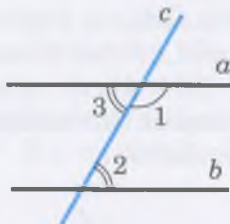
14.2. tétel. *Ha két egyenesnek egy harmadikkal való metszésekor keletkezett egyoldali szögek összege 180° -kal egyenlő, akkor ezek az egyenesek párhuzamosak.*

Bizonyítás. ☉ A 206. ábrán a c egyenes lesz az a és b egyenesek metsző egyenese, $1\angle + 2\angle = 180^\circ$. Bebizonyítjuk, hogy $a \parallel b$.

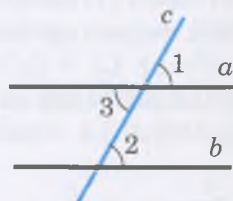
Az 1 és 3 szögek mellékszögek, tehát az $1\angle + 3\angle = 180^\circ$. Mivel az $1\angle + 2\angle = 180^\circ$, ezért a $2\angle = 3\angle$. A 2 és 3 különböző oldalon fekvő szögek, ezért a 14.1. tétel alapján $a \parallel b$. ▲

205. ábra

206. ábra

207. ábra

14.3. tétel. *Ha két egyenesnek egy harmadikkal való metszésekor a megfelelő szögek egyenlők, akkor ezek az egyenesek párhuzamosak lesznek.*

Bizonyítás. A 207. ábrán a c egyenes az a és b egyenesek metsző egyenese lesz, $1\angle = 2\angle$. Bebizonyítjuk, hogy $a \parallel b$.

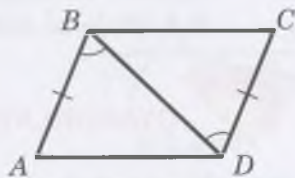
Az 1 és 3 szögek egyenlők, mert csúcsszögek. Mivel $1\angle = 2\angle$ és $1\angle = 3\angle$, innen következik, hogy $2\angle = 3\angle$. De a 2 és a

3 szögek különböző oldalon fekvő szögek. Ezért a két egyenes párhuzamosságának ismertetőjele alapján (14.1. tétel) $a \parallel b$. ▲

Feladat. A 208. ábrán az $AB = CD$, $\angle ABD = \angle CDB$. Bizonyítsátok be, hogy $BC \parallel AD$.

Megoldás. Az ABD és CDB háromszögeknél az adottak alapján ismert, hogy $AB = CD$, $\angle ABD = \angle CDB$, a BD pedig a közös szár. Tehát, az ABD és CDB háromszögek egybevágóak két oldaluk és közbezárt szögük alapján, vagyis az első ismertetőjel alapján.

Ekkor $\angle BDA = \angle DBC$. Mivel a BDA és DBC szögek a BC és AD egyeneseket metsző BD egyenes különböző oldalain fekvő szögei, és ezek egyenlők, tehát $BC \parallel AD$. ●

208. ábra

- ?
1. Milyenek kell lenniük két egyenes egy harmadikkal történő metszésénél a különböző oldalakon fekvő szögeknek, hogy az adott egyenesek párhuzamosak legyenek?
  2. Milyenek kell lenniük két egyenes egy harmadikkal történő metszésénél az egy oldalon fekvő szögeknek, hogy az adott egyenesek párhuzamosak legyenek?
  3. Milyenek kell lenniük két egyenes egy harmadikkal történő metszésénél a megfelelő szögeknek, hogy az adott egyenesek párhuzamosak legyenek?

GYAKORLATI FELADAT

300.° Rajzoljatok két AB és CD egyenest. Húzzatok egy MK egyenest, amely metszi az AB és CD egyeneseket. Az AB és az MK metszéspontját jelöljük O betűvel, a CD és MK metszéspontját pedig E betűvel. Pótoljátok ki a szövegben a hiányzó részeket:

- 1) az AOM szög és ... megfelelő;
- 2) az AOE szög és ... megfelelő;
- 3) az AOE szög és ... különböző oldalon fekvő;
- 4) az AOE szög és ... egy oldalon fekvő

Nevezzétek meg, milyenek (megfelelő, különböző oldalon fekvő vagy egy oldalon fekvő) lesznek a: 1) BOM és DEM ; 2) BOE és DEM ; 3) BOE és OEC szögek.

- 301.°** Rajzoljatok két egyenest és a metsző egyenesüket. Számozzátok meg a szögeket, amelyek az adott egyenesek metszésekor keletkeztek. Soroljátok fel azokat a szög párokat, melyek: 1) megfelelő szögek; 2) egy oldalon fekvő szögek; 3) különböző oldalon fekvő szögek lesznek.

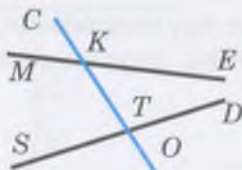

GYAKORLATOK

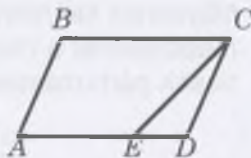
- 302.°** Nevezzétek meg a 209. ábrán lévő összes szög párt, melyek különböző oldalon fekvők, egy oldalon fekvők és megfelelőek.

- 303.°** Írjátok le a 210. ábrán lévő szögek közül melyek:

- 1) egy oldalon fekvő szögei a BC és AD egyenesek és az AB metsző egyenes által alkotott szögeknek;
- 2) egy oldalon fekvő szögei a CE és CD egyenesek és az AD metsző egyenes által alkotott szögeknek;
- 3) különböző oldalon fekvő szögei a BC és AD egyenesek és a CE metsző egyenes által alkotott szögeknek;
- 4) megfelelő szögei a CE és CD egyenesek és az AD metsző egyenes által alkotott szögeknek;
- 5) egy oldalon fekvő szögei a BC és AD egyenesek és a CE metsző egyenes által alkotott szögeknek.

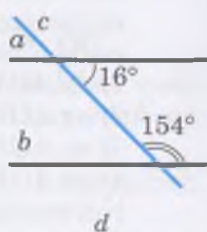
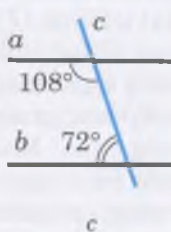
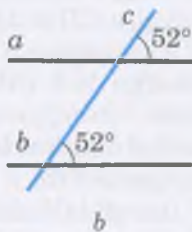
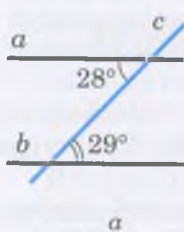

209. ábra

210. ábra

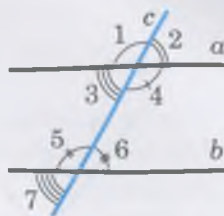
- 304.°** A 211. a–d ábrán lévő a és b egyenesek közül melyek lesznek párhuzamosak?

211. ábra

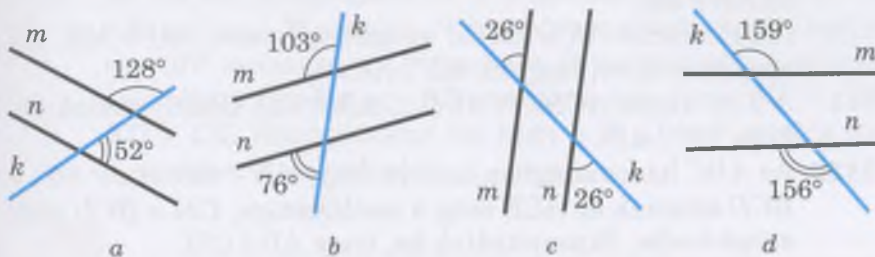
305.° Párhuzamosak-e a 212. ábrán lévő a és b egyenesek, ha:

- 1) $3\angle = 6\angle$;
- 2) $2\angle = 6\angle$;
- 3) $4\angle = 125^\circ$, $6\angle = 55^\circ$;
- 4) $2\angle = 35^\circ$, $5\angle = 146^\circ$;
- 5) $1\angle = 98^\circ$, $6\angle = 82^\circ$;
- 6) $1\angle = 143^\circ$, $7\angle = 37^\circ$?

212. ábra

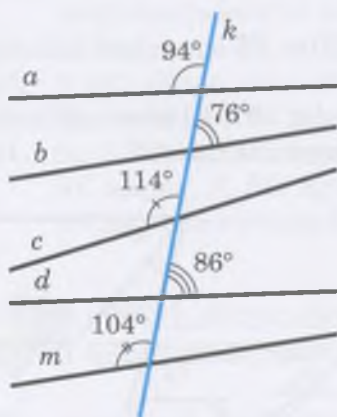
306.° A 213. a – d ábrák melyikén lesznek az m és n egyenesek párhuzamosak?

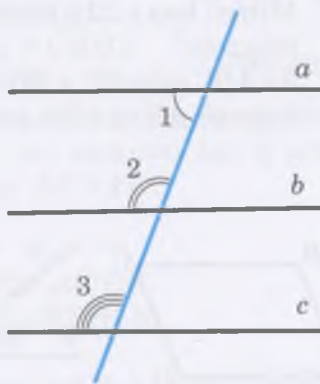
213. ábra

307.° A 214. ábrán nevezzétek meg a párhuzamos egyenespárokat.

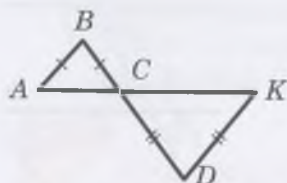
308.° Írjátok le a 215. ábrán lévő párhuzamos egyeneseket, ha $1\angle = 53^\circ$, $2\angle = 128^\circ$, $3\angle = 127^\circ$.

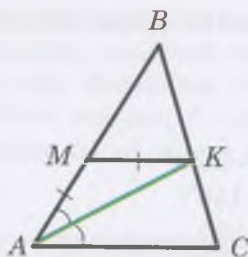
214. ábra

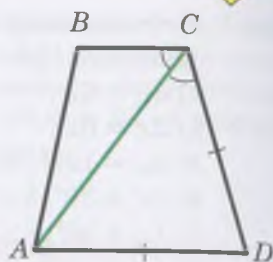
215. ábra

216. ábra

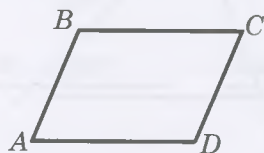

217. ábra

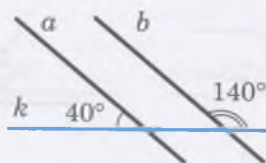

218. ábra

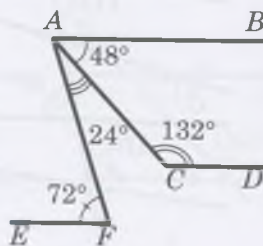
- 309.°** A 216. ábrán $AB = BC$, $CD = DK$. Bizonyítsátok be, hogy az $AB \parallel DK$.
- 310.°** A 217. ábrán AK a $BAC\angle$ szögfelezője lesz, $AM = MK$. Bizonyítsátok be, hogy az $MK \parallel AC$.
- 311.°** A 218. ábrán $ACB\angle = ACD\angle$, $AD = CD$. Bizonyítsátok be, hogy $BC \parallel AD$.
- 312.°** Az ABC háromszögben ismert, hogy $AB = BC$, $A\angle = 60^\circ$, a BCD szögnek az ACB szög a mellékszöge, CM a BCD szög szögfelezője. Bizonyítsátok be, hogy $AB \parallel CM$.
- 313.°** Az AB és CD szakaszok az O pontban metszik és felezik is egymást. Bizonyítsátok be, hogy $AC \parallel BD$.
- 314.°** A 219. ábrán az $AB = CD$, $BC = AD$. Bizonyítsátok be, hogy $AB \parallel CD$.
- 315.°** A 220. ábrán az a , b és k egyenesek láthatók. Ismert, hogy egy m egyenes metszi az a egyenest. Metszi-e az m egyenes a b -t?
- 316.°** Milyen lesz a 221. ábrán lévő CD és EF egyenesek kölcsönös helyzete?
- 317.**** Az ABC szög 60° , a BCD szög pedig 120° . Ki lehet-e jelenteni, hogy az AB és CD egyenesek párhuzamosak?

219. ábra

220. ábra

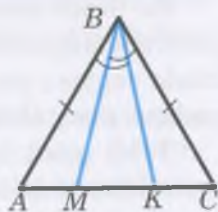
221. ábra

- 318.** Az a és c egyenesek közötti szög egyenlő a b és c egyenesek közötti szöggel. Ki lehet-e jelteni, hogy az a és b egyenesek párhuzamosak?
- 319.** Az a és b egyeneseket metsző c egyenes által keletkezett nyolc szög közül négy szög 40° -os, a többi pedig 140° -os. Ki lehet-e jelteni, hogy az a és b egyenesek párhuzamosak?
- 320.** Egy egyenes az ABC háromszög BM szögfelezőjét egy O pontban metszi, amely a BM szakasz felezőpontja, a BC oldalát pedig egy K pontban. Bizonyítsátok be, hogyha $OK \perp BM$, akkor $MK \parallel AB$.
- 321.** Az AM és CK szakaszok az ABC háromszög súlyvonalai. Az AM szakasz M pontján túli meghosszabbításán felmértek egy MF szakaszt, a CK szakasz K pontján túli meghosszabbításán pedig egy KD szakaszt úgy, hogy $MF = AM$, $KD = CK$. Bizonyítsátok be, hogy a B , D és F pontok egy egyenesre illeszkednek?

ISMÉTLŐ GYAKORLATOK

322. Az OC félegyenes az AOB szöget két részre osztja úgy, hogy $\angle AOC : \angle BOC = 3 : 5$. Határozzátok meg az OC félegyenes és az AOB szög mellékszögének szögfelezője közötti szöget, ha $\angle BOC$ szög 42° -kal nagyobb, mint az $\angle AOC$ szög.

222. ábra

323. A 222. ábrán $AB = BC$, $\angle ABK = \angle CBM$. Bizonyítsátok be, hogy $BM = BK$.
324. Az ABC és ADC egyenlő szárú háromszögeknek közös az AC alapja. A BD egyenes az AC szakaszt egy E pontban metszi. Bizonyítsátok be, hogy $AE = EC$.

FIGYELJÉTEK MEG, RAJZOLJATOK, SZERKESSZETEK, KÉPZELJÉTEK EL

325. Mondjatok példákat arra, amikor a háromszögnek és a négyszögnek a közös része (metszete) nyolcszög.

EUKLEIDÉSZ ÖTÖDIK POSZTULÁTUMA

A 6. pontban megismerkedtünk azzal, hogy az axióma egy egyértelmű, nyilvánvaló kijelentés. Akkor viszont az 1.1. és az 5.1. tételeket miért nem sorolják az axiómák közé, hiszen ezek is egyértelműek? Erre a kérdésre a felelet kézenfekvő: ha valamilyen kijelentést be lehet bizonyítani axiómák vagy már bizonyított tételekkel, akkor az ilyen kijelentés már tétel lesz és nem axióma.

Ebből az álláspontból vizsgálva, egy nagyon tanulságos történet Eukleidész ötödik posztulátuma (emlékeztetőül: a *Mértan története* fejezetben már megfogalmaztuk az első négy posztulátumot).

V. posztulá- tum.

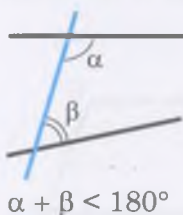
Ha egy egyenes úgy metsz két egyenest, hogy az egyik oldalán keletkező belső szögek összege kisebb két derékszögnél, akkor e két egyenes a metszőnek ezen oldalán meghosszabbítva metszi egymást (223. ábra).

Be lehet bizonyítani, hogy az ötödik posztulátum és a 13. pontban megadott egyenesek párhuzamossági axiómája egyenértékűek, vagyis a posztulátumból következik az axióma, az axiómából pedig a posztulátum.

Több mint húsz évszázadon keresztül nagyon sok tudós próbálkozott az ötödik posztulátum bebizonyításával, vagyis levezetni azt a többi euklideszi axióma segítségével. De csak a XIX. század elején jutott el egymástól függetlenül néhány matematikus a következő megállapításra: az az állítás, hogy *az adott egyeneshez egy külső ponton át egyetlen párhuzamos húzható* – axióma.

Nektek úgy tűnhet, hogy ebben nincs semmi különleges: csak a párhuzamossági axiómát kell az eddig ismert axiómákhoz hozzákapcsolni és bizonyíthatók a tételek.

De ha a futball játékszabályaihoz hozzáadunk még egyet, például megengedjük, hogy a játékosok a kezüket is használhassák, akkor egy egészen más játékot kapunk.

223. ábra

Ha az ötödik posztulátum egy elfogadott szabály, és nem tétel, akkor azt helyettesíthetjük egy másik szabállyal.

Így tett a híres orosz matematikus, a kazanyi egyetem professzora, Mikola Ivanovics Lobacsevszkij (1792–1856). Ő csak egy szabályt – az egyenesek párhuzamosságának axiómáját – helyettesítette egy másikkal: *Az egyeneshez egy külső pontból legalább két olyan egyenes húzható, amely nem metszi az adott egyenest.* Az új axióma segítségével építette fel a matematikus a nem euklideszi geometriát.

Hasonló felfedezésre jutott kicsit később Bolyai János (1802–1860) magyar matematikus.

M. I. Lobacsevszkij

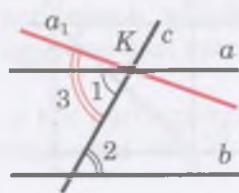
15. Párhuzamos egyenesek tulajdonságai

15.1. tétel (a 14.1. tétel fordítottja). *Ha két párhuzamos egyenest egy harmadik metsz, akkor a különböző oldalakon lévő szögpárok egyenlők.*

Bizonyítás. ☉ A 224. ábrán az a és b egyenesek párhuzamosak, c pedig az őket metsző egyenes. Bebizonyítjuk, hogy $1\angle = 2\angle$.

Legyen $1\angle \neq 2\angle$. Ekkor a K ponton keresztül fektetünk egy olyan a_1 egyenest, hogy $3\angle = 2\angle$ (224. ábra). A 3-as és a 2-es szögek az a_1 és b , valamint az őket metsző c egyenesek különböző oldalain fekvő szögei lesznek. Két egyenes párhuzamosságának ismertetőjele alapján (14.1. tétel) az $a_1 \parallel b$. Azt kaptuk, hogy a K ponton keresztül két egyenes megy át, melyek párhuzamosak a b egyenessel. Ez ellentmond a párhuzamossági axiómának. Vagyis a feltételezésünk nem igaz, tehát $1\angle = 2\angle$. ▲

15.2. tétel (a 14.3. tétel fordítottja (inverze)). *Ha két párhuzamos egyenest egy harmadikkal metszünk, akkor a megfelelő szögpárokat alkotó szögek egyenlők.*

224. ábra

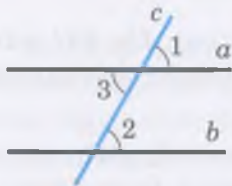
Bizonyítás. ☉ A 225. ábrán az a és b egyenesek párhuzamosak, a c egyenes pedig metsző egyenes. Bebonyítjuk, hogy $1\angle = 2\angle$.

A párhuzamos egyenesek tulajdonsága (15.1. tétel) alapján a 3-as és a 2-es szögek egyenlők, mint az a és b párhuzamos egyenesek és a c metsző egyenes által alkotott különböző oldali szögek. De a 3-as és az 1-es szögek is egyenlők, mint csúcsszögek. Tehát $1\angle = 2\angle$. ▲

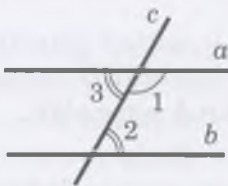
15.3. tétel (a 14.2. tétel inverze). *Ha két párhuzamos egyenest egy metsző egyenes metsz, akkor az egyoldali szögek összege 180° .*

Bizonyítás: ☉ A 226. ábrán az a és b párhuzamos egyenesek, a c egyenes pedig metsző egyenes. Bebonyítjuk, hogy $1\angle + 2\angle = 180^\circ$.

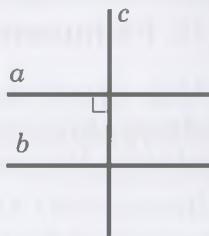
Az egyenesek párhuzamosságának tulajdonsága alapján (15.1. tétel) a 3-as és a 2-es szögek egyenlők, mint az a és b párhuzamos egyenesek és a c metsző egyenes által alkotott különböző oldali szögek. De a 3-as és az 1-es szögek mellékszögek, ezért $1\angle + 3\angle = 180^\circ$. Tehát $1\angle + 2\angle = 180^\circ$. ▲

225. ábra

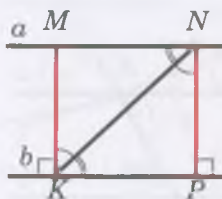
226. ábra

227. ábra

Következmény. *Ha az egyenes merőleges két párhuzamos egyenes közül az egyikre, akkor merőleges lesz a másikra is (227. ábra).*

Ezt a következményt önállóan bizonyítsátok be.

228. ábra

1. feladat. Bizonyítsátok be, hogy a párhuzamos egyeneseknek minden pontja egyenlő távolságra van a másik egyenestől.

Megoldás. Legyen a és b párhuzamos egyenesek (228. ábra), az M és N pedig az a egyenes két tetszőleges pontja. Ezekből MK és NP merőlegeseket bocsátunk a b egyenesre. Bebonyítjuk, hogy $MK = NP$.

Megvizsgáljuk az MKN és PNK háromszögeket. A KN szakasz a közös oldaluk. Mivel $MK \perp b$ és $NP \perp b$, ezért $MK \parallel NP$, az MKN és PNK szögek egyenlők, mint az MK és NP párhuzamos egyenesek és a KN metsző egyenese által alkotott különböző oldali szögek.

Hasonlóan az MNK és PNK szögek is egyenlők, mint az MN és NP párhuzamos egyenesek és a KN metsző egyenes által alkotott különböző oldali szögek.

Tehát az MKN és PNK háromszögek egybevágóak az oldaluk és a rajtuk lévő két szögük alapján, vagyis a háromszögek egybevágóságának második ismertetőjele szerint. Ekkor $MN = NP$. ●

Meghatározás. Két párhuzamos egyenes közötti távolságnak az egyenes bármely pontja és a másik egyenes közötti távolságot nevezzük.

A 228. ábrán például az a és b párhuzamos egyenesek közötti távolság az MK szakasz hossza lesz.

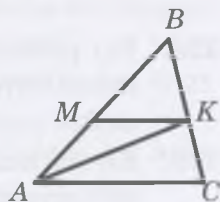
2. feladat. A 229. ábrán az AK szakasz az ABC háromszög szögfelezője, $MK \parallel AC$. Bizonyítsátok be, hogy az AMK háromszög egyenlő szárú.

Megoldás. Mivel az AK az ABC háromszög szögfelezője, ezért $\angle MAK = \angle KAC$.

A KAC és MKA szögek egyenlők, mint az MK és AC párhuzamos egyenesek és az AK metsző egyenes által alkotott különböző oldali szögek.

Vagyis $\angle MAK = \angle MKA$.

Tehát az AMK háromszög egyenlő szárú. ●

229. ábra

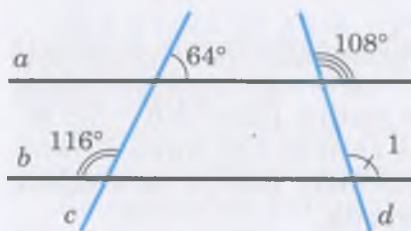
- ?
1. Milyen tulajdonsága van a különböző oldalon lévő szögeknek, melyek két párhuzamos egyenes és a metsző egyenes által keletkeznek?
  2. Milyen tulajdonsága van a megfelelő szögeknek, melyek két párhuzamos egyenes és a metsző egyenes által keletkeznek?
  3. Milyen tulajdonsága van az egyoldali szögeknek, melyek két párhuzamos egyenes és a metsző egyenes által keletkeznek?
  4. Ismert, hogy az egyenes merőleges a két párhuzamos egyenes közül az egyikre. Biztosan merőleges lesz-e a másik egyenesre is?
  5. Mit nevezünk két párhuzamos egyenes közötti távolságnak?

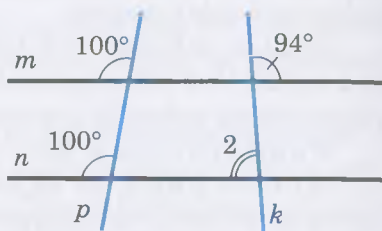
GYAKORLATOK

326.º A 230. ábrán határozzátok meg az 1-es szög nagyságát.

327.º A 231. ábrán határozzátok meg a 2-es szög nagyságát.

230. ábra

231. ábra

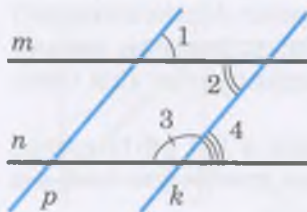
328.º Két párhuzamos egyenes és a metsző egyenes által keletkezett egyoldali szögek különbsége 50° . Határozzátok meg ezeket a szögeket.

329.º Két párhuzamos egyenes és a metsző egyenes által keletkezett egyoldali szögek közül az egyik a másiknak a 4-szerese. Határozzátok meg ezeket a szögeket.

330.º Határozzátok meg minden szög értékét, melyek két párhuzamos egyenes és a metsző egyenes által keletkeznek, ha:
1) az egyik szög 48° ;
2) két szög fokmértékének az aránya $2 : 7$.

331.º Határozzátok meg minden szög értékét, melyek két párhuzamos egyenes és a metsző egyenes által keletkeznek, ha az egyik fokmértéke 24° -kal kisebb, mint a másik.

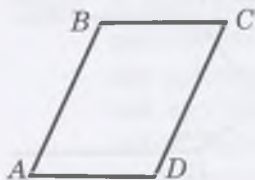
332.º A 232. ábrán az $m \parallel n$, $p \parallel k$, $\angle 1 = 50^\circ$. Határozzátok meg a 2-es, 3-as és 4-es szöget.

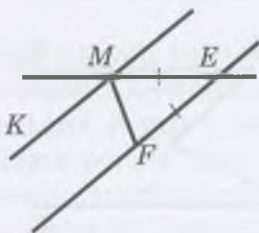
232. ábra

333.º Az ABC egyenlő szárú háromszögnek az AC alapjával párhuzamos egyenes az AB és BC szarat megfelelően a D és F pontokban metszi. Bizonyítsátok be, hogy a DBF háromszög egyenlő szárú.

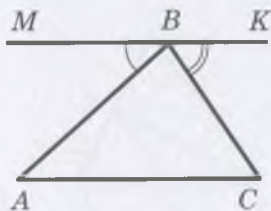
- 334.°** Az ABC egyenlő oldalú háromszög ($AB = BC$) AC és BC oldalainak meghosszabbításán az A és B pontokon túl a P és K pontokat úgy vették fel, hogy $PK \parallel AB$. Bizonyítsátok be, hogy a KPC háromszög egyenlő szárú.
- 335.°** Az AB és CD szakaszok az O pontban metszik egymást, $AO = BO$, $AC \parallel BD$. Bizonyítsátok be, hogy $CO = DO$.
- 336.°** Az MK és DE szakaszok az F pontban metszik egymást, $DK = ME$, $DK \parallel ME$. Bizonyítsátok be, hogy $MEF\Delta = KDF\Delta$.
- 337.°** Válaszoljatok a kérdésekre.
- 1) Lehetnek-e tompaszögek a két párhuzamos és a metsző egyenesük által keletkezett egyoldali szögek?
  - 2) Lehet-e a két párhuzamos és a metsző egyenesük által keletkezett különböző oldali két szög összege 180° ?
  - 3) Lehetnek-e egyenlő szögek a két párhuzamos és a metsző egyenesük által keletkezett egyoldali szögek?
- 338.*** A 233. ábrán $AB \parallel CD$, $BC \parallel AD$. Bizonyítsátok be, hogy $BC = AD$.
- 339.*** A 233. ábrán $BC = AD$, $BC \parallel AD$. Bizonyítsátok be, hogy $AB \parallel CD$.
- 340.*** A 234. ábrán $MK \parallel EF$, $ME = EF$, $KMF\angle = 70^\circ$. Határozzátok meg az MEF szög fokmértékét.
- 341.*** A ABC háromszög B csúcsán keresztül az AC egyenessel párhuzamosan egy MK egyenest fektettek (235. ábra), $MBA\angle = 42^\circ$, $CBK\angle = 56^\circ$. Határozzátok meg az ABC háromszög szögeit.
- 342.*** Az ABC háromszög A csúcsán átmenő, a szemközti oldallal párhuzamos egyenes az AC oldallal olyan szöget alkot, amely a BAC szöggel egyenlő. Bizonyítsátok be, hogy az ABC háromszög egyenlő szárú.

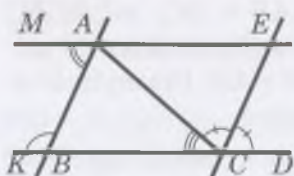
233. ábra

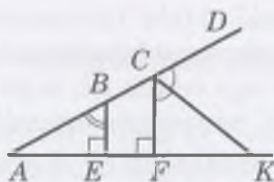
234. ábra

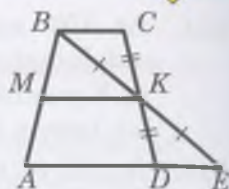
235. ábra

236. ábra

237. ábra

238. ábra

343.* A 236. ábrán az $\angle MAB = 50^\circ$, $\angle ABK = 130^\circ$, $\angle ACB = 40^\circ$. CE az $\angle ACD$ szög szögfelezője. Határozzátok meg az $\triangle ACE$ háromszög szögeit.

344.* A 237. ábrán $BE \perp AK$, $CF \perp AK$, CK az $\angle FCD$ szög szögfelezője, $\angle ABE = 62^\circ$. Határozzátok meg az $\angle ACK$ szöget.

345.* A 238. ábrán $BC \parallel MK$, $BK = KE$, $CK = KD$. Bizonyítsátok be, hogy az $AD \parallel MK$.

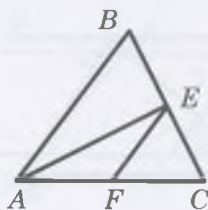
346.* A 239. ábrán $AB = AC$, $AF = FE$, $AB \parallel EF$. Bizonyítsátok be, hogy $AE \perp BC$.

347.* Az $\triangle ABC$ egyenlő szárú háromszög alapja AC . A BD szögfelezőjének egy tetszőleges M pontján keresztül egyeneseket húztak, melyek párhuzamosak az AB és BC oldalakkal, és az AC oldalt megfelelően az E és F pontokban metszik. Bizonyítsátok be, hogy $DE = DF$.

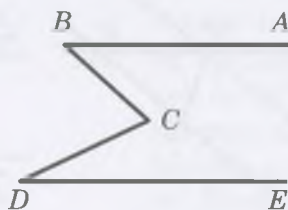
348.** A 240. ábrán $AB \parallel DE$. Bizonyítsátok be, hogy $\angle BCD = \angle ABC + \angle CDE$.

349.** A 241. ábrán $AB \parallel DE$, $\angle ABC = 120^\circ$, $\angle CDE = 150^\circ$. Bizonyítsátok be, hogy $BC \perp CD$.

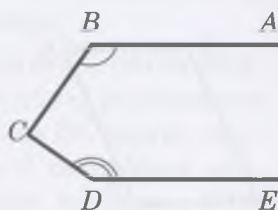
350.** Az $\triangle ABC$ háromszög B csúcsán át egy egyenest fektettek párhuzamosan a háromszög AM szögfelezőjével. Ez az egyenes az AC oldalt egy K pontban metszi. Bizonyítsátok be, hogy a $\triangle BAK$ háromszög egyenlő szárú.

239. ábra

240. ábra

241. ábra

- 351." Az ABC háromszög AE és CF szögfelezőinek O metszéspontján keresztül az AC egyenessel párhuzamos egyenest fektettünk. Ez az egyenes az AB oldalt M pontban, a BC oldalt pedig K pontban metszi. Bizonyítsátok be, hogy $MK = AM + CK$.
- 352." Az ABC háromszög BAC és BCA szögeinek szögfelezői az O pontban metszik egymást. Ezen a ponton át az AB és BC egyenesekkel párhuzamosan egyeneseket fektetünk, melyek az AC oldalt megfelelően az M és K pontban metszik. Bizonyítsátok be, hogy az MOK háromszög kerülete az AC oldal hosszával egyenlő.

ISMÉTLŐ GYAKORLATOK

353. Az AB szakaszon úgy jelöltünk egy C pontot, hogy $AC : BC = 2 : 1$. Az AC szakaszon pedig úgy jelöltünk egy D pontot, hogy $AD : CD = 3 : 2$. Milyen arányban osztja a D pont az AB szakaszt?
354. Az AC és BD szakaszok egy O pontban metszik egymást, $AB = BC = CD = AD$. Bizonyítsátok be, hogy $AC \perp BD$.
355. Az MOE háromszög MO oldalán úgy jelöltünk egy A pontot, a TPK háromszög TP oldalán pedig egy B pontot, hogy $MA = TB$. Mekkora a BKP szög fokmértéke, ha $MO = TP$, $M\angle = T\angle$, $O\angle = P\angle$, $AEO\angle = 17^\circ$?

FIGYELJÉTEK MEG, RAJZOLJATOK, SZERKESSZETEK, KÉPZELJÉTEK EL

356. A 242. ábrán egy nagyon bonyolult zárt töröttvonal látható. A töröttvonal egy sokszöget határol. A rajzon jelöltek egy tetszőleges pontot. Hogyan lehet leghamarabb meghatározni, hogy a pont a sokszöghöz illeszkedik, vagy nem illeszkedik hozzá?

242. ábra

16. A háromszög szögeinek összege. Háromszög-egyenlőtlenség

A háromszög a síkmértan legfontosabb alakzata. A háromszögek világa nagyon változatos, de a következő tulajdonság minden háromszögre jellemző lesz.

16.1. tétel. A háromszög szögeinek összege 180° .

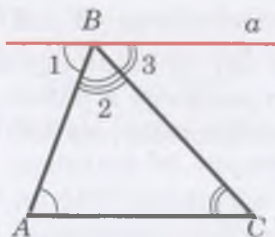
Bizonyítás. ☉ Vizsgáljunk meg egy tetszőleges ABC háromszöget. Be kell bizonyítani, hogy $A\angle + B\angle + C\angle = 180^\circ$.

A B csúcán keresztül egy olyan a egyenest húzunk, amely párhuzamos az AC egyenessel (243. ábra). Azt kaptuk, hogy az $A\angle$ és az $1\angle$ egyenlők, mint az AC és a párhuzamos egyenesek valamint az AB metsző egyenesek által alkotott (váltószögek) különböző oldalon fekvő szögek. Hasonlóan bizonyítjuk, hogy $C\angle = 3\angle$. De az 1-es, 2-es és 3-as szögek B csúcsú egyenesszöveget alkotnak. Tehát $A\angle + ABC\angle + C\angle = 1\angle + 2\angle + 3\angle = 180^\circ$. ▲

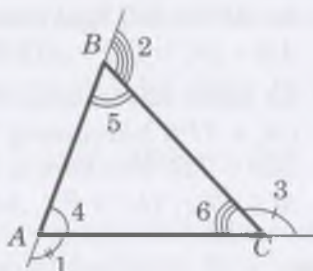
Következmény. A háromszög szögei között legalább két hegyesszög van.

Bizonyítások be ezt a következményt önállóan.

Ebből a következményből az is adódik, hogy az egyenlő szárú háromszögnek az alapnál lévő szöge mindig hegyesszög.

243. ábra

244. ábra

Meghatározás. A háromszög **külső szögének** azt a szöveget nevezzük, amely mellékszöge a háromszög szögének.

A 244. ábrán az 1-es, 2-es és 3-as szögek lesznek az ABC háromszög külső szögei.

16.2. tétel. A háromszög külső szöge egyenlő a vele mellékszöveget nem alkotó két belső szög összegével.

Bizonyítás. ☉ A 244. ábrán az 1-es, 2-es és 3-as szögek az ABC háromszög külső szögei. Be kell bizonyítani, hogy $1\angle = 5\angle + 6\angle$, $2\angle = 4\angle + 6\angle$, $3\angle = 4\angle + 5\angle$.

Bebizonyítjuk a három egyenlőség közül például az elsőt (a többi egyenlőség is hasonlóan bizonyítható be).

A mellékszögek tulajdonságából következik, hogy $1\angle + 4\angle = 180^\circ$. A háromszög szögeinek összegéről szóló tétel alapján $4\angle + 5\angle + 6\angle = 180^\circ$. Ezekből következik, hogy $1\angle + 4\angle = 4\angle + 5\angle + 6\angle$, innen pedig kapjuk, hogy $1\angle = 5\angle + 6\angle$ ▲

Következmény. A háromszög külső szöge nagyobb a vele mellékszöget nem alkotó bármely belső szögnél.

Bizonyítsátok be önállóan ezt a következményt.

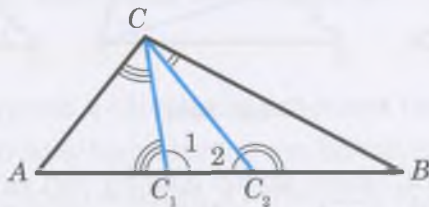
16.3. tétel (a háromszög-egyenlőtlenség). A háromszög bármely oldalának hossza kisebb a másik két oldal hosszának összegénél.

Bizonyítás: ☉ Vizsgáljuk meg az ABC háromszöget (245. ábra). Be kell bizonyítani, hogy: 1) $AB < AC + CB$; 2) $AC < AB + BC$; 3) $BC < BA + AC$.

Bebizonyítjuk az első egyenlőtlenséget (a másik két bizonyítás hasonlóan történik).

Feltételezzük, hogy az az egyenlőtlenség, amit be kell bizonyítani nem igaz. Ekkor $AB > AC + CB$ vagy $AB = AC + CB$.

1) Legyen $AB > AC + CB$. Akkor az AB oldalon fel lehet venni a C_1 és C_2 pontokat úgy, hogy $AC = AC_1$ és $BC = BC_2$ (245. ábra). Mivel mi azt feltételeztük, hogyha $AB > AC + CB$, ezért $AB > AC_1 + BC_2$. Tehát az AC_1 és BC_2 szakaszoknak nincs közös pontja.

245. ábra

Az AC_1C és BC_2C hegyesszögek lesznek, mert az AC_1C és BC_2C egyenlő szárú háromszögeknek az alapon fekvő megfelelő szögei. Ekkor az 1-es és 2-es szögek tompaszögek lesznek, mint a hegyesszögeknek a mellékszögei. Ellentmondásra jutottunk, mert így a C_1CC_2 háromszögnek két tompaszöge lenne.

2) Hasonlóan bizonyítható (önállóan végezzétek el), hogy az $AB = AC + CB$ egyenlőséggel is ellentmondásra jutunk. ▲

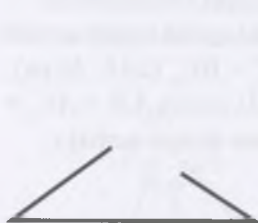
A bebizonyított tételből következik, hogy *amikor három szakasz közül az egyiknek a hossza nem kisebb, mint a másik két szakasz hosszának az összege, akkor ezek a szakaszok nem lehetnek a háromszög oldalai* (246. ábra).

A 23. pontban fogtok megismerni azzal, hogy amikor három adott szakasz közül bármelyik kisebb, mint a másik kettő összege, akkor ezek a szakaszok lehetnek egy háromszög oldalai.

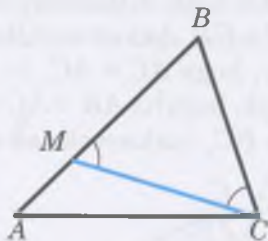
Már tudjátok, hogy a háromszögben egyenlő oldalakkal szemben egyenlő szögek vannak, és egyenlő szögekkel szemközt egyenlők a háromszög oldalai (9., 10. pontok). Ezeket a tulajdonságokat a következő tétel egészíti ki.

16.4. tétel. *Bármely háromszögben nagyobb oldallal szemben nagyobb szög van, és fordítva, nagyobb szöggel szemben nagyobb oldal fekszik.*

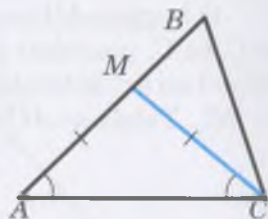
Bizonyítás. ☉ 1) Nézzünk egy ABC háromszöget, melyben $AB > BC$. Be kell bizonyítani, hogy $ACB\angle > A\angle$ (247. ábra).

246. ábra

247. ábra

248. ábra

Mivel $AB > BC$, ezért az AB oldalon van egy olyan M pont, hogy $BM = BC$. Kaptunk egy MBC egyenlő szárú háromszöget, melyben $BMC\angle = BCM\angle$.

Mivel a BMC szög az AMC háromszög külső szöge, ezért $BMC\angle > A\angle$. Az alábbi egyenlőtlenséglánc bizonyítja a tétel első részét:

$$ACB\angle > MCB\angle = BMC\angle > A\angle.$$

2) Vizsgáljuk meg az ABC háromszöget, melyben $C\angle > A\angle$. Be kell bizonyítani, hogy $AB > BC$.

Mivel $\angle ACB > \angle A$, ezért az $\angle ACB$ szöget fel lehet osztani $\angle ACM$ és $\angle MCB$ szögekre úgy, hogy $\angle ACM = \angle A$ (248. ábra). Ekkor az $\triangle AMC$ háromszög egyenlő szárú lesz, MA és MC egyenlő oldalakkal.

A BC oldalra felírjuk a háromszög-egyenlőtlenséget: $MC + MB > BC$. Következőt kapjuk: $AB = AM + MB = MC + MB > BC$. ▲

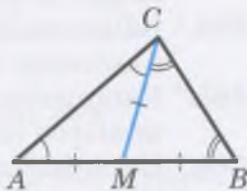
Megjegyezzük, hogy a 16.4. tétel második felét indirekt bizonyítással is be lehet bizonyítani: feltételezzük, hogy $BC \geq AB$, és ezután alkalmazzuk a már bebizonyított első részét a tételnek. Végezzétek el önállóan ezt a bizonyítást.

Feladat. Az $\triangle ABC$ háromszög CM súlyvonala az AB oldal felével egyenlő. Bizonyítsuk be, hogy az $\triangle ABC$ háromszög derékszögű.

Megoldás. A feladat feltétele alapján $AM = CM$ (249. ábra). Tehát az $\triangle AMC$ háromszögben az A és az $\angle ACM$ szögek egyenlők.

Az $\triangle ACB$ háromszögben: $\angle A + \angle B + \angle ACB = 180^\circ$. Figyelembe véve, hogy $\angle A = \angle ACM$ és $\angle B = \angle BCM$, ebből azt kapjuk, hogy: $\angle ACM + \angle BCM + \angle ACB = 180^\circ$. Mivel $\angle ACM + \angle BCM = \angle ACB$, ezért $2\angle ACB = 180^\circ$. Vagyis $\angle ACB = 90^\circ$

Tehát az $\triangle ABC$ háromszög derékszögű. ●

249. ábra

1. Mivel egyenlő a háromszög szögeinek összege?
2. Legalább hány hegyesszög van bármilyen háromszögnek?
3. Milyen szöget nevezünk a háromszög külső szögének?
4. Milyen összefüggés van a háromszög külső szöge és a vele mellékszög nem alkotó belső szögek között?
5. Hasonlítsátok össze a háromszög külső szögét, a vele mellékszög nem alkotó belső szögével.
6. Fogalmazzatok meg a háromszög-egyenlőtlenségről szóló tételt.
7. Fogalmazzatok meg a háromszög oldalai és szögei közötti összefüggésről szóló tételt.

GYAKORLATOK

- 357.°** Határozzátok meg a háromszög szögét, ha a másik két szöge 35° és 96° .
- 358.°** A háromszög egyik szöge háromszor kisebb, mint a másik, és 35° -kal kisebb, mint a harmadik. Határozzátok meg a háromszög szögeit.
- 359.°** Határozzátok meg a háromszög szögeit, ha fokmértékük úgy aránylik egymáshoz, mint $2 : 3 : 7$.
- 360.°** Határozzátok meg az egyenlő oldalú háromszög szögeit.
- 361.°** Határozzátok meg az egyenlő szárú derékszögű háromszög szögeit.
- 362.°** Az egyenlő szárú háromszög alapon fekvő szöge 63° . Határozzátok meg a csúcsánál lévő szögét (szárszögét).
- 363.°** Határozzátok meg az egyenlő szárú háromszög alapon fekvő szögét, ha szárszöge 104° .
- 364.°** Határozzátok meg az egyenlő szárú háromszög szögeit, ha a szárszöge 4-szer nagyobb, mint az alapon fekvő szöge.
- 365.°** Határozzátok meg az egyenlő szárú háromszög szögeit, ha az alapon fekvő szöge 48° -kal kisebb, mint a szárszöge.
- 366.°** Határozzátok meg az egyenlő szárú háromszög szögeit, ha az egyik szöge: 1) 110° ; 2) 50° . Hány megoldása van a feladatnak?
- 367.°** Határozzátok meg az egyenlő szárú háromszög szögeit, ha az egyik szöge: 1) 42° ; 2) 94° . Hány megoldása van a feladatnak?
- 368.°** Lehetnek-e az alábbi mennyiségek egy háromszög oldalai: 1) 6 cm, 5 cm, 12 cm; 2) 6 cm, 5 cm, 11 cm?
- 369.°** Az ABC háromszögben ismert, hogy $C\angle = 90^\circ$, AK szögfelező, $BAK\angle = 18^\circ$. Határozzátok meg az AKC és ABC szögek mértékeit.
- 370.°** Az ABC háromszögben ismert, hogy $AB = BC$, CK szögfelező, $A\angle = 66^\circ$. Határozzátok meg az AKC szög mértékét.
- 371.°** Az ABC háromszög AK és CM szögfelezői az O pontban metszik egymást, $BAC\angle = 116^\circ$, $BCA\angle = 34^\circ$. Határozd meg az AOC szögét.
- 372.°** Az egyenlő szárú ABC háromszögben, amelynek B szárszöge 36° -kal egyenlő, meghúzták az AD szögfelezőt. Bizonyítsátok be, hogy az ADB és CAD háromszögek egyenlő szárúak.

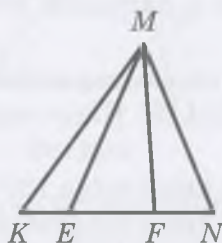
373.° Az ABC háromszögben megrajzolták a BF szögfelezőt. Határozzátok meg a C szögét, ha $A\angle = 39^\circ$, $AFB\angle = 78^\circ$.

374.° Bizonyítsátok be, hogyha a háromszög egyik szöge egyenlő a másik két szögének összegével, akkor az ilyen háromszög derékszögű lesz.

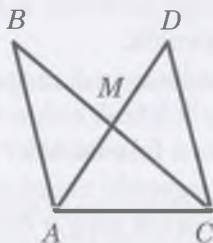
375.° A 250. ábrán nevezzétek meg a külső szögeket:

- 1) az MEF háromszög E és F csúcsainál;
- 2) az MKE háromszög E csúcsánál.

376.° A 251. ábrán nevezzétek meg azokat a háromszögeket, melyeknek a külső szöge: 1) AMB szög; 2) BMD szög lesz.

250. ábra

251. ábra

377.° A háromszög egyik külső szöge 75° . Mivel lesz egyenlő:

- 1) az ehhez a csúcshoz tartozó belső szöge;
- 2) a vele mellékszöget nem alkotó szögek összege?

378.° Lehet-e a háromszög külső szöge kisebb, mint a vele mellékszöget alkotó szög? A kérdés megválaszolása után adjátok meg a háromszög típusát.

379.° Állapítsátok meg a háromszög fajtáját, ha az egyik külső szöge egyenlő a vele mellékszöget alkotó belső szögével.

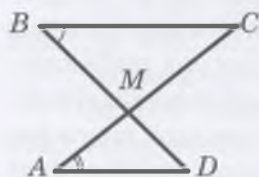
380.° A háromszög egyik külső szöge 136° , a háromszög egyik szöge pedig 61° . Határozzátok meg a háromszög ismeretlen szögét, amely nem alkot mellékszöget az adott külső szöggel.

381.° A háromszög egyik külső szöge 154° . Határozzátok meg a háromszög azon szögeit, amelyek nem alkotnak mellékszöget az adott szöggel, és az egyik 28° -kal nagyobb a másiknál.

382.° A háromszög egyik külső szöge 98° . Határozzátok meg a háromszög azon szögeit, amelyek nem alkotnak mellékszöget az adott szöggel, ha az egyikük 6-szor kisebb, mint a másik.

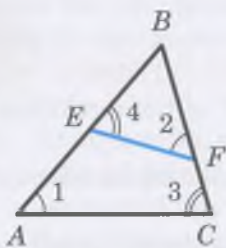
- 383.°** Határozzátok meg az egyenlő szárú háromszög szögeit, ha a szárszögének külső szöge 38° .
- 384.°** Hasonlítsátok össze az ABC háromszög szögeit, ha:
1) $AB > AC > BC$;   2) $AB = BC$, $BC > AC$.
- 385.°** Az ABC háromszögben ismert, hogy $A\angle = 34^\circ$, $B\angle = 28^\circ$. Hasonlítsátok össze az AB , BC és AC oldalait.
- 386.°** Hasonlítsátok össze az ABC háromszög oldalait, ha:
1) $C\angle > A\angle > B\angle$;   2) $B\angle > C\angle$, $A\angle = B\angle$.
- 387.°** Bizonyítsátok be, hogyha az egyik háromszög két szöge megfelelően egyenlő a másik háromszög két szögével, akkor ezeknek a háromszögeknek a harmadik szögük is egyenlők.
- 388.°** Határozzátok meg az egyenlő szárú háromszög szögeit, ha az egyik külső szöge egyenlő: 1) 54° ; 2) 112° . Hány megoldása lesz a feladatnak?
- 389.°** Az egyenlő szárú háromszög egyik külső szöge 130° . Határozzátok meg a háromszög szögeit. Hány megoldása lesz a feladatnak?
- 390.°** A háromszög kerülete 30 cm. Lehet-e az egyik oldala:
1) 20 cm; 2) 15 cm?
- 391.°** A háromszög két oldalának hossza 7 cm és 9 cm. Lehet-e a háromszög kerülete: 1) 20 cm; 2) 32 cm; 3) 18 cm?
- 392.°** Létezik-e olyan háromszög, melynek egyik oldala 2 cm-rel kisebb a másiknál, és 6 cm-rel kisebb a harmadiknál, ha kerülete 20 cm-rel egyenlő?
- 393.°** Az ABC egyenlő szárú háromszög AC alapján fekvő szögek szögfelezői az O pontban metszik egymást. Bizonyítsátok be, hogy az AOC szög egyenlő az ABC háromszög A csúcsánál lévő külső szöggel.

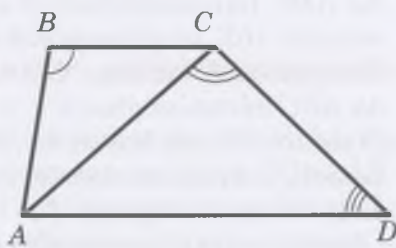
252. ábra

- 394.°** A 252. ábrán $BC \parallel AD$, $A\angle = 25^\circ$, $B\angle = 55^\circ$. Határozzátok meg a CMD szöget.
- 395.°** A BC alapú ABC egyenlő szárú háromszögben a BK szakasz a háromszög szögfelezője. $AKB\angle = 105^\circ$. Határozzátok meg a háromszög szögeit.

- 396.** Az ABC háromszög AB oldalán felvettek egy D pontot úgy, hogy $BD = BC$, $ACD\angle = 15^\circ$, $DCB\angle = 40^\circ$. Határozzátok meg az ABC háromszög szögeit.
- 397.** Az ABC háromszög oldalain (253. ábra) felvettek egy E és F pontot úgy, hogy $1\angle = 2\angle$. Bizonyítsátok be, hogy $3\angle = 4\angle$.
- 398.** A 254. ábrán $BC \parallel AD$, $B\angle = 100^\circ$, $ACD\angle = 95^\circ$, $D\angle = 45^\circ$. Bizonyítsátok be, hogy $AB = BC$.

253. ábra

254. ábra

- 399.** Az ABC háromszög C csúcsán keresztül egy egyenest fektettek, amely párhuzamos a háromszög AM szögfelezőjével és K pontban metszi az AB oldalt. Határozzátok meg az AKC háromszög szögeit, ha $BAC\angle = 70^\circ$.
- 400.** Az ABC háromszögben az A és C szögek szögfelezői egy O pontban metszik egymást. Határozzátok meg az AOC szöget, ha $B\angle = 100^\circ$.
- 401.** Bizonyítsátok be, hogy az egyenlő szárú háromszög szárszöge mellékszögének szögfelezője párhuzamos a háromszög alapjával.
- 402.** Bizonyítsátok be, hogyha a háromszög mellékszögének szögfelezője párhuzamos a háromszög oldalával, akkor ez a háromszög egyenlő szárú lesz.
- 403.** Az ABC egyenlő szárú háromszög AC alapján fekvő szöge 2-szer nagyobb, mint a szárszöge. AM a háromszög szögfelezője. Bizonyítsátok be, hogy $BM = AC$.
- 404.** Az ABC egyenlő szárú háromszög alapja AC . A BC oldalán úgy vettek fel egy M pontot, hogy $BM = AM = AC$. Határozzátok meg az ABC háromszög szögeit.
- 405.** Bizonyítsátok be, hogy bármilyen háromszögnek van olyan szöge amely:
- 1) nem kisebb, mint 60° ; 2) nem nagyobb, mint 60° .

- 406.*** Állapítsátok meg a háromszög fajtáját, ha:
- 1) az egyik szöge nagyobb, mint a másik két szögének összege;
  - 2) bármelyik szöge kisebb, mint a másik két szögének összege.
- 407.*** Állapítsátok meg a háromszög fajtáját, ha tetszőleges két szögének összege nagyobb, mint 90° .
- 408.*** Az ABC háromszögben $B \angle$ tompaszög. Az AB oldal A csúcsán túli meghosszabbításán felvettek egy D pontot. Bizonyítsátok be, hogy $CD > AC$.
- 409.*** Az ABC háromszögben $C \angle > 90^\circ$. A BC oldalán jelöltek egy D pontot. Bizonyítsátok be, hogy $AD > AC$.
- 410.**** Létezik-e olyan háromszög, melynek két szögfelezője derékszögben metszi egymást?
- 411.**** Létezik-e olyan háromszög, melynek az egyik szögfelezője felezi a másikat?
- 412.**** Határozzátok meg az ABC háromszög szögeit, ha a B szögének szögfelezője két egyenlő szárú háromszögre osztja az eredeti háromszöget.
- **413.**** Az A , B és C pontokra teljesül a következő egyenlőség: $AB = AC + CB$. Bizonyítsátok be, hogy a C pont az AB szakasz belső pontja.
- 414.**** Az m egyenesen (255. ábra) határozzátok meg azt a C pontot, amelytől az A és B pontokig mért távolságok összege lehető legkisebb legyen. A feleletet magyarázzátok is meg.
- 415.*** A háromszög egyik oldala $2,8$ cm, a másik pedig $0,6$ cm. Határozzátok meg a háromszög harmadik oldalának hosszát, ha centiméterekben mért értéke egész szám lesz.
- 416.*** Az ABC háromszögben $A \angle = \alpha$, a B és C csúcsánál lévő külső szögek szögfelezői az O pontban metszik egymást. Határozzátok meg a BOC szög mértékét.
- 417.*** Az AM szakasz az ABC háromszög súlypontja, $CAM \angle > BAM \angle$. Bizonyítsátok be, hogy $AB > AC$.

255. ábra

- 418.*** Az ABC egyenlő szárú háromszög AB és BC szárain felvettek megfelelően egy E és F pontot úgy, hogy $AC = AF = EF = BE$. Határozzátok meg az ABC háromszög szögeit.

- 419.* Az ABC háromszögben $AB = 2$ cm, $A\angle = 60^\circ$, $B\angle = 70^\circ$. Az AC oldalán úgy vettek fel egy D pontot, hogy $AD = 1$ cm. Határozzátok meg a BDC háromszög szögeit.
- 420.* Bizonyítsátok be, hogy a háromszög két oldalának az összege nagyobb a harmadik oldalára bocsátott súlyvonal kétszeresénél.

ISMÉTLŐ GYAKORLATOK

421. Az egyenesen az A , B és C pontokat úgy vették fel, hogy a B pont az A és C pontok között van, emellett $BC = 2AB$. A BC szakaszon úgy vettek fel egy D pontot, hogy $BD : DC = 3 : 7$. Számítsátok ki az AB és CD szakaszok felezőpontjai közötti távolságot, ha a CD szakasz 16 cm-rel hosszabb a BD -nél.
422. Az ABC háromszög BM súlyvonalán úgy vettek fel egy O pontot, hogy $OAC\angle = OCA\angle$. Bizonyítsátok be, hogy az ABC háromszög egyenlő szárú.

FIGYELJÉTEK MEG, RAJZOLJATOK, SZERKESSZETEK, KÉPZELJÉTEK EL

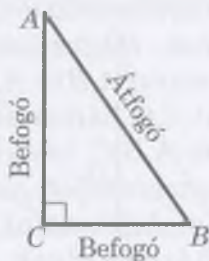
423. Igaz-e a következő állítás: a hatszögnek nincs két olyan átlója, amelyeknek a csúcson kívül nincs közös pontjuk?

17. Derékszögű háromszög

A 256. ábrán az ABC derékszögű háromszög látható, melyben a $C\angle = 90^\circ$.

A derékszögű háromszögnek azt az oldalát, amely a derékszöggel szemben fekszik átfogónak, a derékszög szárait alkotó oldalakat pedig **befogóknak** nevezzük (256. ábra).

Két háromszög egybevágóságának bizonyításához az egyenlő elemeinek a meghatározása

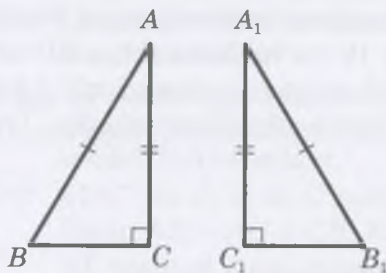
256. ábra

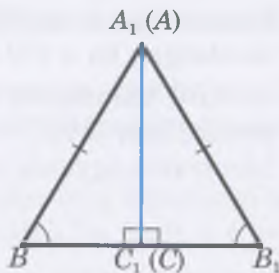
szükséges. Bármilyen két derékszögű háromszög egybevágósághoz az egyik elem mindig adott, ez a derékszögük. Ezért a derékszögű háromszögeknek egyediek lesznek az egybevágóság ismertetőjelei.

17.1. tétel (a derékszögű háromszögek egybevágósága átfogójuk és befogójuk alapján). *Ha az egyik derékszögű háromszög átfogója és befogója megfelelően egyenlő a másik derékszögű háromszög átfogójával és befogójával, akkor ezek a háromszögek egybevágók lesznek.*

Bizonyítás. Megvizsgáljuk az ABC és $A_1B_1C_1$ háromszögeket, melyeknél $C\angle = C_1\angle = 90^\circ$, $AB = A_1B_1$, $AC = A_1C_1$ (257. ábra). Be kell bizonyítani, hogy $ABC\Delta = A_1B_1C_1\Delta$.

257. ábra

258. ábra

Az ABC és $A_1B_1C_1$ háromszögeket úgy helyezzük el, hogy az A csúcsa egybeessen az A_1 csúccsal, a C csúcs pedig a C_1 csúccsal, a B és B_1 pontok pedig az A_1C_1 egyeneshez viszonyítva különböző félsíkokhoz tartozzanak (258. ábra).

Ekkor $A_1C_1B\angle + A_1C_1B_1\angle = 90^\circ + 90^\circ = 180^\circ$. Tehát BC_1B_1 szög egyenesszög lesz, ezért a B, C_1, B_1 pontok egy egyenesre illeszkednek. Megkaptuk a BA_1B_1 egyenlő szárú háromszöget, melynek szárjai A_1B és A_1B_1 , magassága pedig A_1C_1 (258. ábra). Ekkor az A_1C_1 a háromszög súlyvonala, vagyis $C_1B = C_1B_1$. Tehát az A_1BC_1 és $A_1B_1C_1$ háromszögek egybevágóak az egybevágóság harmadik ismertetőjele alapján. ▲

A feladatok megoldása során érdemes még a derékszögű háromszögek egybevágóságának többi ismertetőjelét is alkalmazni.

A derékszögű háromszögek egybevágóságának ismertetőjele két befogójuk alapján. Ha az egyik derékszögű háromszög befogói megfelelően egyenlők a másik derékszögű háromszög befogóival, akkor ezek a háromszögek egybevágók.

A derékszögű háromszögek egybevágóságának ismertetőjele befogójuk és a rajta lévő szögük alapján. Ha az egyik derékszögű háromszög befogója és a rajta lévő szöge megfelelően egyenlők a másik derékszögű háromszög befogójával és rajta lévő szögével, akkor ezek a háromszögek egybevágók.

Egyértelmű, hogyha az egyik derékszögű háromszög hegyesszöge egyenlő a másik derékszögű háromszög hegyesszögével, akkor mindkét hegyesszögük egyenlők. Alkalmazva ezt a megállapítást, a derékszögű háromszögek egybevágóságának ismertetőjeleit még két ismertetőjellel lehet kiegészíteni.

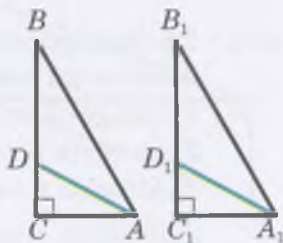
A derékszögű háromszögek egybevágóságának ismertetőjele befogójuk és szemközti hegyesszögük alapján. Ha az egyik derékszögű háromszög befogója és a befogóval szemközti hegyesszöge megfelelően egyenlő a másik háromszög befogójával és szemközti szögével, akkor ezek a háromszögek egybevágók.

A derékszögű háromszög egybevágóságának az ismertetőjele az átfogója és hegyesszöge alapján. Ha a derékszögű háromszög átfogója és hegyesszöge megfelelően egyenlő a másik háromszög átfogójával és hegyesszögével, akkor ezek a háromszögek egybevágók.

Feladat. Bizonyítsátok be a derékszögű háromszögek egybevágóságát, ha hegyesszögük és ebből a csúcsból húzott szögfelezőjük megfelelően egyenlők.

Megoldás. Az ABC és $A_1B_1C_1$ háromszögekben (259. ábra) $C\angle = C_1\angle = 90^\circ$, $BAC\angle = B_1A_1C_1\angle$, az AD és A_1D_1 szakaszok a szögfelezők és $AD = A_1D_1$.

Ekkor: $CAD\angle = \frac{1}{2} BAC\angle = \frac{1}{2} B_1A_1C_1\angle = C_1A_1D_1\angle$. Mivel $AD = A_1D_1$, ekkor az

259. ábra

ACD és $A_1C_1D_1$ háromszögek egybevágók lesznek az átfogójuk és a hegyesszögük alapján. Ebből következik, hogy $AC = A_1C_1$ és mivel $BAC\angle = B_1A_1C_1\angle$, ezért az ABC és $A_1B_1C_1$ derékszögű háromszögek egybevágók a befogójuk és a rajta fekvő hegyesszögük alapján. ●

1. Milyen háromszöget nevezünk derékszögűnek?
2. A derékszögű háromszög melyik oldalát nevezzük átfogónak?
3. A derékszögű háromszög melyik oldalát nevezzük befogónak?
4. Fogalmazzatok meg a derékszögű háromszögek egybevágóságának ismertetőjelét átfogója és befogója alapján.
5. Fogalmazzatok meg a derékszögű háromszögek egybevágóságának ismertetőjelét két befogója alapján.
6. Fogalmazzatok meg a derékszögű háromszögek egybevágóságának ismertetőjelét befogója és rajta fekvő szöge alapján.
7. Fogalmazzatok meg a derékszögű háromszögek egybevágóságának ismertetőjelét befogója és vele szemközti hegyesszöge alapján.
8. Fogalmazzatok meg a derékszögű háromszögek egybevágóságának ismertetőjelét átfogója és hegyesszöge alapján.
9. Mivel egyenlő a derékszögű háromszög hegyesszögeinek összege?

GYAKORLATI FELADAT

424.° Derékszögű vonalzó és vonalzó segítségével szerkesszettek derékszögű háromszöget, ha:

- 1) befogói 3 cm és 4 cm;
- 2) az egyik befogója 2,5 cm, rajta lévő szöge 40° ;
- 3) átfogója 6 cm, az egyik hegyesszöge 70° .

Jelöljétek meg a megszerkesztett háromszögeket, és nevezzétek meg mindegyiknek a befogóit és az átfogóját.

425.° Derékszögű vonalzó és vonalzó segítségével szerkesszettek egyenlő szárú derékszögű háromszöget, ha:

- 1) befogója 5 cm-rel egyenlő;
- 2) átfogója 4 cm-rel egyenlő.

GYAKORLATOK

426.° A 260. ábrán az MKE derékszögű háromszög látható, melynek K a derékszöge. Nevezzétek meg:

- 1) a háromszög befogóit és átfogóját;
- 2) az E szög melletti befogót;
- 3) az M szöggel szembeni befogót.

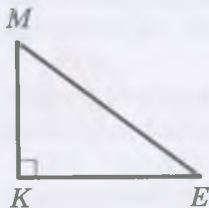
427.° A 261. ábrán az ABC háromszög magassága AD . Keressetek ezen az ábrán derékszögű háromszögeket, mindegyiknek nevezzétek meg a befogóit és átfogóját.

428.° A derékszögű háromszög egyik hegyesszögének a fokmértéke 43° . Határozzátok meg a másik hegyesszögét.

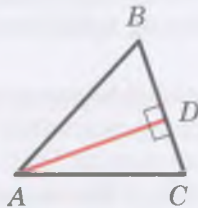
429.° Az ABC egyenlő szárú háromszögben ($AB = BC$) AH a magasság. Határozzátok meg a CAH szöget, ha $B\angle = 76^\circ$.

430.° Az egyenlő szárú háromszögben az alap és a szárhoz húzott magasság közötti szög 19° -kal egyenlő. Határozzátok meg az adott háromszög szögeit.

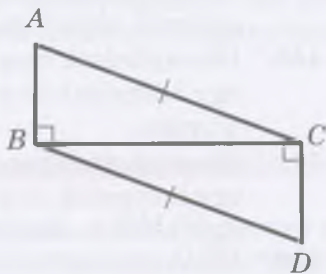
431.° A 262. ábrán $AB \perp BC$, $CD \perp BC$, $AC = BD$. Bizonyítsátok be, hogy $AB = CD$.

260. ábra

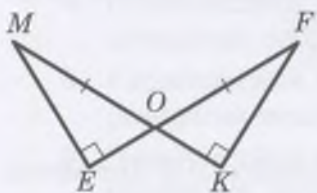
261. ábra

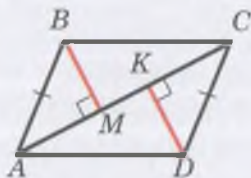
262. ábra

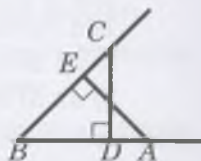
- 432.° A 263. ábrán $MO = FO$, $\angle MEO = \angle FKO = 90^\circ$. Bizonyítsátok be, hogy $\triangle MEO \cong \triangle FKO$.
- 433.° Az A és B pontokból, melyek az a egyeneshez viszonyítva egyfűlsíkhöz illeszkednek, AM és BK merőlegeseket bocsátunk erre az egyenesre, $AM = BK$. Bizonyítsátok be, hogy $AK = BM$.
- 434.° A 264. ábrán $AB = CD$, $AB \parallel CD$, $BM \perp AC$, $DK \perp AC$. Bizonyítsátok be, hogy $BM = DK$.
- 435.° A 265. ábrán $AB = BC$, $CD \perp AB$, $AE \perp BC$. Bizonyítsátok be, hogy $BE = BD$.

263. ábra

264. ábra

265. ábra

- 436.°** A B csúcsú szög szögfelezőjén felvettek egy M pontot, melyből MD és MC merőlegeseket bocsátottak a szög száraitra. Bizonyítsátok be, hogy $MD = MC$.
- 437.° A B csúcsú szög szárain A és C pontokat jelöltek úgy, hogy $AB = BC$. Az A és C pontokon keresztül merőleges egyeneseket fektettek a BA és BC szögszárakra, melyek az O pontban metszik egymást. Bizonyítsátok be, hogy az ABC szögnek a BO szögfelezője lesz.
- 438.°** Bizonyítsátok be, hogy az egyenlő szárú háromszög száraihoz húzott szögfelezői egyenlők egymással.
- 439.°** Bizonyítsátok be, hogyha a háromszög két magassága egyenlő, akkor ez a háromszög egyenlő szárú lesz.
- 440.° Bizonyítsátok be a derékszögű háromszögek egybevágóságát egy befogójuk és a derékszög szögfelezőjének egyenlősége alapján.
- 441.° Bizonyítsátok be a derékszögű háromszögek egybevágóságát egy befogójuk és a derékszög csúcsából bocsátott magasság egyenlősége alapján.
- 442.° Bizonyítsátok be a derékszögű háromszögek egybevágóságát egy befogójuk és a rajtuk lévő szög szögfelezőjének egyenlősége alapján.

- 443.* Bizonyítsátok be a derékszögű háromszögek egybevágóságát egy befogójuk és a másik befogóhoz húzott súlyvonal egyenlősége alapján.
- 444.* Bizonyítsátok be, hogy az egybevágó háromszögekben a megfelelő oldalakra húzott magasságok egyenlők.
- 445.* Bizonyítsátok be a hegyesszögű háromszögek egybevágóságát egy oldaluk és azok végpontjaiból húzott két magasságuk egyenlősége alapján.
- 446.* Bizonyítsátok be a háromszögek egybevágóságát egy oldaluk valamint erre az oldalra bocsátott magasságuk és súlyvonaluk egyenlősége alapján.
- 447.* Az ABC háromszög AB és BC oldalait egy egyenes megfelelően az M és K pontban metszi. Ezek a pontok háromszög oldalainak a felezőpontjai. Bizonyítsátok be, hogy az adott háromszög csúcsai egyenlő távolságra vannak az MK egyenestől.
- 448.* Az ABC háromszög AB és BC oldalait egy egyenes megfelelően M és K pontokban metszi. Az adott háromszög csúcsai egyenlő távolságra vannak az MK egyenestől. Bizonyítsátok be, hogy az M és K pontok az AB és BC szakaszok megfelelő felezőpontjai.
- 449.** Az ABC háromszög AM és CK magasságai egy H pontban metszik egymást, $HK = HM$. Bizonyítsátok be, hogy az ABC háromszög egyenlő szárú.
- 450.** Az MKN háromszög ME és NF magasságai egy O pontban metszik egymást, $OM = ON$. $MF = KE$. Bizonyítsátok be, hogy az MKN háromszög egyenlő oldalú.
- 451.** Ki lehet-e jelenteni, hogy az egyik háromszög két oldala és a harmadikhoz húzott magassága megfelelően egyenlő a másik háromszög két oldalával és a harmadik oldalához húzott magasságával, akkor ezek a háromszögek egybevágók?
- 452.** Bizonyítsátok be a háromszögek egybevágóságát két szögük és a harmadik szög csúcsából bocsátott magasságaik egyenlősége alapján.

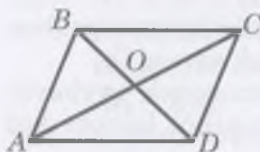

ISMÉTLŐ GYAKORLATOK

453. Az ABC és DBC szögek mellékszögek, a BM félegyenes az ABC szöghöz tartozik, a BK félegyenes pedig a DBC szöghöz. $MBC\angle = CBK\angle = 30^\circ$, a DBK szög pedig 5-ször nagyobb, mint az ABM szög. Határozzátok meg az ABC és DBC szögeket.

454. Az ABC háromszög AB és BC szárain M és K pontokat jelöltek úgy, hogy $BM = BK$. Az AK és CM szakaszok az O pontban metszik egymást. Bizonyítsátok be, hogy:

266. ábra

- 1) az AOC háromszög egyenlő szárú;
- 2) a BO egyenes az AC szakasz felezőmerőlegese.

455. A 266. ábrán $AB = CD$, $BC = AD$. Bizonyítsátok be, hogy $AO = OC$.

FIGYELJÉTEK MEG, RAJZOLJATOK, SZERKESSZETEK, KÉPZELJÉTEK EL

456. Be lehet-e takarni a síkot olyan burkolólapokkal, amely a 267. ábrán látható?

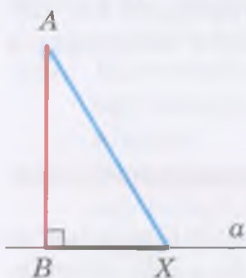
267. ábra

18. A derékszögű háromszög tulajdonságai

18.1. tétel. *A derékszögű háromszögben az átfogó nagyobb, mint a befogó.*

Bizonyítás. ☉ Bármelyik befogó hegyesszöggel szemben fekszik, az átfogó pedig derékszöggel szemben. A derékszög nagyobb, mint a hegyesszög, és a háromszögben a nagyobb szöggel szemben nagyobb oldal fekszik (16.4. tétel). Ezért az átfogó nagyobb bármelyik befogónál. ▲

Következmény. *Ha egy pontból, amely az egyeneshez nem illeszkedik, egy merőlegest és egy ferdét húzunk az egyeneshez, akkor a merőleges hossza kisebb lesz, mint a ferdeé.*

268. ábra

A 268. ábrán az AB a merőleges, az AX pedig a ferde, $AB < AX$.

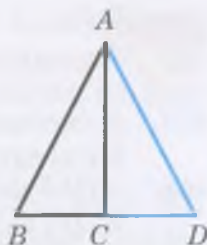
🔑 **1. feladat.** Bizonyítsátok be, a derékszögű háromszögben a 30° -os szöggel szemben fekvő befogó egyenlő az átfogó felével!

Megoldás. Vizsgáljuk meg az ABC háromszöget, melyben $ACB\angle = 90^\circ$,

$BAC\angle = 30^\circ$. Be kell bizonyítani, hogy

$$BC = \frac{1}{2} AB.$$

A BC félegyenesre felmérjük a CD szakaszt, melynek hossza a BC -vel legyen egyenlő (269. ábra). Megrajzoljuk az AD szakaszt. Ekkor az ABC és ADC háromszögekben kapjuk: $ACB\angle = ACD\angle = 90^\circ$, a BC és CD egyenlők a szerkesztés alapján, az AC szakasz a háromszögek közös oldala. Tehát a háromszögek egybevágóak a két oldaluk alapján. Ekkor $DAC\angle = 30^\circ$, vagyis a $BAD\angle = 2DAC\angle = 60^\circ$. Az $ABD\angle = 90^\circ - 30^\circ = 60^\circ$. Tehát $ADB\angle = 60^\circ$ és az ABD háromszög egyenlő oldalú. Vagyis: $BC = \frac{1}{2} BD = \frac{1}{2} AB$. ●

269. ábra

2. feladat. Bizonyítsátok be, hogy amikor a befogó az átfogó felével egyenlő, akkor ezzel a befogóval szemközti szög 30° -os.

Megoldás. Megvizsgáljuk az ABC háromszöget, melyben $ACB\angle = 90^\circ$, $BC = \frac{1}{2} AB$. Be kell bizonyítani, hogy $BAC\angle = 30^\circ$.

A BC félegyenesre felmérjük a CD szakaszt, melynek hossza a BC -vel egyenlő (269. ábra). Ekkor $AB = BD$. Ezenkívül az AC szakasz a BAD háromszög súlyvonala és magassága, tehát az egyenlő szárú háromszög ismertetőjele alapján $AB = AD$. Innen azt kaptuk, hogy $AB = BD = AD$, vagyis a BAD egyenlő oldalú háromszög, tehát $BAD\angle = 60^\circ$.

Mivel az AC szakasz a BAD szög szögfelezője, ezért $BAC\angle = \frac{1}{2} BAD\angle = 30^\circ$. ●

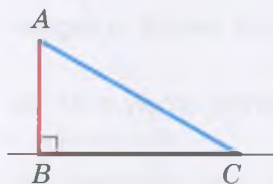

1. A derékszögű háromszög oldalai közül melyik a legnagyobb?
2. Milyen tulajdonsága van annak a befogónak, amely a 30° -os szöggel szemben fekszik?
3. Milyen annak a szögnek a fokmértéke, ami szemben van azzal a befogóval, amely az átfogó felével egyenlő?

GYAKORLATOK

- 457.° A derékszögű háromszög oldalai 24 cm, 10 cm és 26 cm. Mivel egyenlő a háromszög nagyobb befogója?
- 458.° A DEF derékszögű háromszög DE átfogója 18 cm-rel egyenlő. $D\angle = 30^\circ$. Határozzuk meg az FE befogót.
- 459.° Az MKC derékszögű háromszögben $M\angle = 90^\circ$, $C\angle = 60^\circ$, $CM = 7$ cm. Határozzátok meg a CK átfogót.
- 460.° Az ABC egyenlő oldalú háromszögben a D pont az AB oldal felezőpontja. Ebből a pontból DE merőleget állítottak az AC oldalra. Milyen részekre osztja fel az E pont az AC szakaszt, ha az adott háromszög oldala 16 cm-rel egyenlő?
- 461.° A derékszögű háromszög egyik szöge 30° , az átfogó és a kisebbik befogó különbsége pedig 5 cm. Határozzátok meg a háromszög oldalait.
- 462.° Az ABC háromszögben adott, hogy $A\angle = 30^\circ$, $B\angle = 45^\circ$, CK a háromszög magassága, $AC = 10$ cm. Határozzátok meg a BK szakasz hosszát.
- 463.° Az ABC háromszögben adott, hogy $C\angle = 90^\circ$, $A\angle = 30^\circ$, CK a háromszög magassága, $BD = 7$ cm. Határozzátok meg az AB átfogó hosszát.
- 464.° Az ABC háromszögben adott, hogy $C\angle = 90^\circ$, CK a háromszög magassága, $CK = 7$ cm, $AC = 14$ cm. Határozzátok meg a háromszög B szögét.
- 465.° A 270. ábrán az AB merőleges, az AC pedig ferde, $AC = 2$ cm. Határozzátok meg az ACB szög fokmértékét és az AB merőleges hosszát, ha ez centiméterekben megadva egész szám lesz.
- 466.° Az egyenlő szárú háromszög alapja 18 cm, egyik szöge pedig 120° . Határozzátok meg a háromszögnek azt a magasságát, melyet az alapnál lévő csúcsból bocsátunk.
- 467.° A BC alapú ABC egyenlő szárú háromszögben meghúzták a BM magasságot, melynek hossza 7,5 cm. $MBC\angle = 15^\circ$. Határozzátok meg a háromszög szárát.

270. ábra

- 468.° Az ABC egyenlő oldalú háromszög AM és BK szögfelezői egy O pontban metszik egymást. Bizonyítsátok be, hogy $AO : OM = 2 : 1$.

469.** Az ABC háromszögben $C\angle = 90^\circ$, $B\angle = 30^\circ$. Az AB szakasz felezőmerőlegese az AB szakaszt egy M pontban, a BC szakaszt pedig egy K pontban metszi. Bizonyítsátok be, hogy $MK = \frac{1}{3} BC$.

470.** Az MKE háromszögben adott, hogy $K\angle = 90^\circ$, $E\angle = 30^\circ$, $KE = 12$ cm. Határozzátok meg az MC szögfelező hosszát.

471.** Az ABC háromszögben ismertek: $C\angle = 90^\circ$, $BAC\angle = 60^\circ$, az AD szakasz szögfelező, a CD szakasz 3 cm-rel kisebb a BD -nél. Határozzátok meg az AD szögfelezőt.

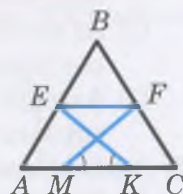

ISMÉTLŐ GYAKORLATOK

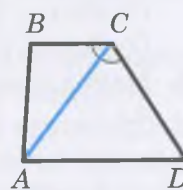
472. A 271. ábrán $AB = BC$, $AM = KC$, $AKE\angle = FMC\angle$. Bizonyítsátok be, hogy az FBE háromszög egyenlő szárú.

473. Az ABC háromszög A és B csúcsain át egyeneseket fektettek, melyek merőlegesek az ACB szög szögfelezőjére. A szögfelezők a BC és AC egyeneseket megfelelően az M és K pontokban metszik. Határozzátok meg az ABC háromszög területét, ha $AC > BC$, $CM = 6$ cm, $BK = 2$ cm, $AB = 7$ cm.

474. A 272. ábrán $BC \parallel AD$, a CA félegyenes a BCD szög szögfelezője, $AD = 9$ cm, $AC = 8$ cm. Határozzátok meg a CAD háromszög területét.

271. ábra

272. ábra

FIGYELJÉTEK MEG, RAJZOLJATOK, SZERKESSZETEK, KÉPZELJÉTEK EL

475. Vágd szét a háromszöget négy részre úgy, hogyha hármat tükröznünk közülük, akkor össze lehessen rakni egy ugyanilyen háromszöget.

3. SZÁMÚ FELADAT. ÖNELLENŐRZÉS TESZT FORMÁBAN

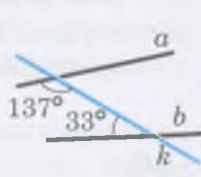
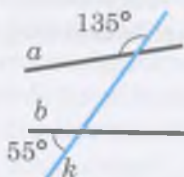
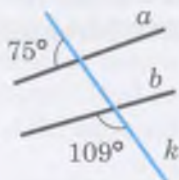
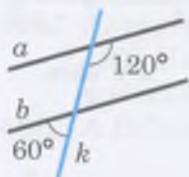
1. Melyik igaz a következő állítások közül?
  - A) Ha két szakasznak nincs közös pontjuk, akkor párhuzamosak lesznek.
  - B) Ha két félegyenesnek nincs közös pontjuk, akkor párhuzamosak lesznek.
  - C) Ha a félegyenesnek és a szakasznak nincs közös pontjuk, akkor párhuzamosak lesznek.
  - D) Ha két egyenesnek nincs közös pontjuk, akkor párhuzamosak lesznek.
2. A következő állítások közül melyik igaz?
  - A) Az egyeneshez nem illeszkedő ponton át csak egy olyan szakasz húzható, amely párhuzamos ezzel az egyenessel.
  - B) Az egyeneshez nem illeszkedő ponton át csak egy olyan félegyenes húzható, amely párhuzamos ezzel az egyenessel.
  - C) Az egyeneshez nem illeszkedő ponton át végtelen sok egyenes húzható, amely nem párhuzamos ezzel az egyenessel.
  - D) Az egyeneshez nem illeszkedő ponton át csak két olyan egyenes húzható, amely párhuzamos ezzel az egyenessel.
3. A következő állítások közül melyik igaz?
  - A) Ha $a \parallel b$ és $b \parallel c$, akkor $a \parallel c$.
  - B) Ha $a \perp b$ és $b \perp c$, akkor $a \parallel c$.
  - C) Ha $a \perp b$ és $b \perp c$, akkor $a \perp c$.
  - D) Ha $a \parallel b$ és $c \perp b$, akkor $c \perp a$.
4. Melyik rajzon lesznek párhuzamosak az a és b egyenesek?

A)

B)

C)

D)

5. Melyik állítás hamis?
  - A) Ha az egyik különböző oldali szögpár összege megegyezik a szögpár összegével, akkor az egyenesek nem párhuzamosak.
  - B) Ha a különböző oldali szögek nem egyenlők, akkor az egyenesek nem párhuzamosak.

A 3. PARAGRAFUS ÖSSZEFOGLALÁSA

Párhuzamos egyenesek

Két egyenest párhuzamosnak nevezünk, ha nem metszik egymást.

Párhuzamos egyenesek alaptulajdonsága (párhuzamossági axióma)

Az egyenesre nem illeszkedő ponton át az adott egyeneshez egyetlen párhuzamos egyenes húzható.

Két egyenes párhuzamosságának ismertetőjele

- Két egyenes, amelyek merőlegesek egy harmadik egyenesre, párhuzamosak egymással.
- Ha két egyenes külön-külön merőleges egy harmadikra, akkor ez a két egyenes párhuzamos egymással.
- Ha két egyenesnek egy harmadikkal való metszésekor keletkezett különböző oldali szögek egyenlők, akkor az egyenesek párhuzamosak.
- Ha két egyenesnek egy harmadikkal való metszésekor keletkezett egyoldali szögek összege 180° -kal egyenlő, akkor ezek az egyenesek párhuzamosak.
- Ha két egyenesnek egy harmadikkal való metszésekor keletkezett megfelelő szögek egyenlők, akkor az egyenesek párhuzamosak.

Két egyenes párhuzamosságának tulajdonságai

Ha két egyenest egy harmadikkal metszünk, akkor:

- a különböző oldalon fekvő szögpárok egyenlők;
- a megfelelő szögpárok egyenlők;
- az egyoldali szögpárok összege 180° .

Párhuzamos egyenesek közötti távolság

Két párhuzamos egyenes közötti távolságnak az egyik egyenes bármely pontjának a másik egyeneshez mért távolságát nevezzük.

Háromszög szögeinek összege

A háromszög szögeinek összege 180° .

A háromszög külső szöge

A háromszög külső szögének azt a szöget nevezzük, amely mellékszöge a háromszög szögének.

A háromszög külső szöge egyenlő a háromszög adott szöggel nem szomszédos belső szögeinek összegével.

A háromszög külső szöge nagyobb bármelyik vele mellékszöget nem alkotó belső szögénél.

Háromszög-egyenlőtlenség

A háromszög bármely oldala kisebb a másik két oldal összegénél.

Háromszögek szögeinek és oldalainak összehasonlítása

Minden háromszögben a nagyobb oldallal szemben nagyobb szög, a nagyobb szöggel szemben nagyobb oldal fekszik.

Átfogó és befogó

A derékszögű háromszögben a derékszöggel szemközti oldalt átfogónak, a derékszög melletti oldalakat pedig befogóknak nevezzük.

A derékszögű háromszög egybevágóságának ismertetőjele

- *Átfogó és befogó alapján:* ha az egyik derékszögű háromszög átfogója és befogója megfelelően egyenlő a másik derékszögű háromszög átfogójával és befogójával, akkor ezek a háromszögek egybevágóak.
- *A két befogó alapján:* ha az egyik derékszögű háromszög két befogója megfelelően egyenlő a másik derékszögű háromszög két befogójával, akkor ezek a háromszögek egybevágóak.
- *A befogó és a rajta fekvő szöge alapján:* ha az egyik derékszögű háromszög befogója és rajta fekvő szöge megfelelően egyenlő a másik derékszögű háromszög befogójával és rajta fekvő szögével, akkor ezek a háromszögek egybevágóak.
- *A befogó és a szemközti szöge alapján:* ha az egyik derékszögű háromszög befogója és szemközti szöge megfelelően egyenlő a másik derékszögű háromszög befogójával és szemközti szögével, akkor ezek a háromszögek egybevágóak.

- *Az átfogó és a hegyesszöge alapján:* ha az egyik derékszögű háromszög átfogója és hegyesszöge megfelelően egyenlő a másik derékszögű háromszög befogójával és hegyesszögével, akkor ezek a háromszögek egybevágók.

Derékszögű háromszögek tulajdonságai

- Az átfogó nagyobb, mint a befogó.
- A 30° -os szöggel szemkötti befogó egyenlő az átfogó felével.
- Ha a befogó az átfogó felével egyenlő, akkor a befogóval szemkötti szög 30° -os.

KÖRVONAL ÉS KÖRLAP 4.§.

Ebben a paragrafusban a körvonal tulajdonságaival fogtok megismerkedni. Megtanuljátok a körvonal és az egyenes, valamint a körvonal és a háromszög kölcsönös helyzetét. Megismerkedtek olyan különleges alakzatokkal, melyeknek minden pontja egy és ugyanazon tulajdonságokkal rendelkezik.

19. A pontok mértani helye. Körvonal és körlap

A pontok bármilyen halmaza egy mértani alakzatot alkot. Bármilyen alakzatot nagyon egyszerű ábrázolni: bármit amit lerajzoltok – az egy mértani alakzat lesz (273. ábra). De nem célszerű olyan alakzatot tanulmányozni, mely kaotikus pontthalmazokból áll. Ezért célszerű azokkal az alakzatokkal foglalkozni, amelyek közös tulajdonságú pontokból tevődnek össze. Az ilyen alakzatokat **a pontok mértani helyének** nevezzük.

273. ábra

Meghatározás. A **pontok mértani helyének (PMH)** az összes olyan pontok halmazát nevezzük, melyek közös tulajdonsággal rendelkeznek.

A PMH-t ábrázolni a következőképpen lehet: megadnak egy bizonyos tulajdonságot, és ezután a fehér síkra piros színnel ábrázolják *azokat a pontokat*, amelyek rendelkeznek az adott tulajdonsággal. A kapott „piros alakzat”, lesz a PMH.

Például, jelöljünk két pontot, az **A**-t és a **B**-t. Minden pontra megadjuk a tulajdonságot: egyidejűleg illeszkedjenek az **AB** és a **BA** félegyenesekre.

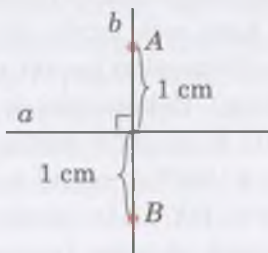

Érthető, hogy ezzel a tulajdonsággal csak az AB szakasz pontjai rendelkeznek, és csak ezek (274. ábra). Ezért az AB szakasz azon pontok mértani helye lesz, amelyek rendelkeznek a fenti tulajdonsággal.

Megvizsgáljuk az a és b merőleges egyeneseket. Minden pontra a következő tulajdonságot adjuk meg: illeszkedjen a b egyenesre, és 1 cm távolságra legyen az a egyenestől. Szemmel látható, hogy az A és B pontok (275. ábra) kielégítik ezt a feltételt. Az is érthető, hogy az A és B pontoktól különböző egyetlen más pont sem rendelkezik ezzel a tulajdonsággal. Tehát a keresett PMH egy olyan alakzat lesz, amely két A és B pontból áll (275. ábra).

274. ábra

275. ábra

Ahhoz, hogy valamilyen tulajdonsággal rendelkező pontok halmazát PMH-nek nevezhessük, be kell bizonyítani két, kölcsönösen fordított tételt:

1) **egyenes tétel:** az adott ponthalmaz minden pontja rendelkezik ezzel a tulajdonsággal;

2) **fordított tétel:** ha a pont rendelkezik az adott tulajdonsággal, akkor az adott halmazhoz fog tartozni.

19.1. tétel. *A szakasz felezőmerőlegese az adott szakasz végpontjaitól egyenlő távolságra lévő pontok mértani helye lesz.*

Egyenes tétel: *A szakasz felezőmerőlegesének minden pontja egyenlő távolságra van a szakasz végpontjaitól.*

Bizonyítás. ☉ A 8.2. tétel alapján a szakasz felezőmerőlegesének minden pontja rendelkezik ezzel a tulajdonsággal

Fordított tétel: *Ha a pont egyenlő távolságra van a szakasz végpontjaitól, akkor a szakasz felezőmerőlegesére illeszkedik.*

Bizonyítás. ☉ A 11.2. tétel alapján, ha a pont rendelkezik ezzel a tulajdonsággal, akkor a felezőmerőlegeshez illeszkedik. ▲

19.1. tétel. *A szögfelező azon pontok mértani helye, melyek egyenlő távolságra vannak a szög száraitól.*

Egyenes tétel: *A szögfelező minden pontja egyenlő távolságra van a szög száraitól.*

Bizonyítás. ☉ Természetes, hogy a szög csúcsa rendelkezik ezzel a tulajdonsággal.

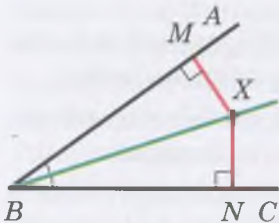
Megvizsgálunk bármilyen X pontot, amely az ABC szög csúcsával nem esik egybe és a szögfelezőjéhez illeszkedik. XM és XN merőlegeseket bocsátunk megfelelően a BA és a BC szárakra (276. ábra). Bebizonyítjuk, hogy $XM = XN$.

A BXM és BXN derékszögű háromszögekben a BX – közös, $MBX\angle = NBX\angle$, mivel a BX az ABC szög szögfelezője. Tehát a BXM és BXN háromszögek egybevágóak az átfogójuk és a hegyesszögük alapján. Innen következik, hogy $XM = XN$. ▲

Fordított tétel. *Ha a pont egyenlő távolságra van a szög száraitól, akkor az adott szög szögfelezőjére illeszkedik.*

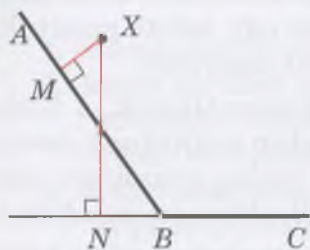
Bizonyítás. ☉ Természetesen a szög csúcsa rendelkezik ezzel a tulajdonsággal.

Megvizsgálunk egy bármilyen X pontot, amely az ABC szögben helyezkedik el, nem esik egybe a csúcsával, és egyenlő távolságra van a szög száraitól (276. ábra). A BA és BC szárakra megfelelően XM és XN merőlegeseket bocsátunk. Be kell bizonyítani, hogy $MBX\angle = NBX\angle$.

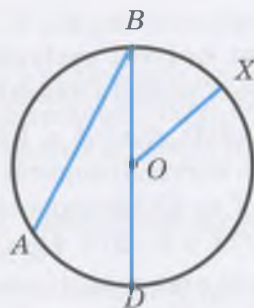

276. ábra

A BXM és BXN derékszögű háromszögekben a BX közös átfogó lesz, az XM és XN szakaszok egyenlők a feltétel alapján. Tehát a BXM és BXN háromszögek egybevágóak az átfogó és a befogó alapján. Innen $MBX\angle = NBX\angle$. ▲

277. ábra

278. ábra

Megjegyezzük, hogy a tétel bizonyítása akkor lesz teljes, ha azt is megmutatjuk, hogy a pont egyenlő távolsága a szög száraitól kizárja azt a lehetőséget, amikor az M és N pontok közül az egyik a szög szárának a meghosszabbítására illeszkedik (277. ábra). Ezt az esetet a matematika szakkörön megvizsgálhatjátok.

Megjegyezzük még azt is, hogy a bebizonyított tétel az egyenesszögre is igaz lesz.

Meghatározás. **Körvonalnak** nevezzük azon pontok mértani helyét, melyek távolsága egy adott ponttól egy megadott pozitív számmal lesz egyenlő.

Az adott pontot a körvonal **középpontjának** nevezzük. A 278. ábrán az O pont a körvonal középpontja.

Bármilyen szakaszt, amely a körvonal pontját a középpontjával köti össze, a körvonal **sugarának** nevezzük. Ennek a szakasznak a hosszát is a körvonal sugarának szokták nevezni. A 278. ábrán az OX szakasz lesz a sugár. A meghatározásból az is következik, hogy az adott körvonal minden sugara egyenlő.

A körvonal két pontját összekötő szakaszt **húrnak** nevezzük. A 278. ábrán az AB és BD szakaszok húrok lesznek. Azt a húr, amely a körvonal középpontjára illeszkedik, a körvonal **átmérőjének** nevezzük. A 278. ábrán a BD szakasz a körvonal átmérője. A $BD = 2OX$, vagyis a körvonal átmérője kétszer nagyobb a sugaránál.

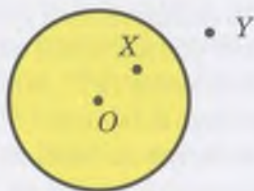
A 6. osztályos matematikából már tudjátok, hogy a körvonallal határolt alakzatot körlapnak nevezzük (279. ábra). Most már a pontok mértani helyével is meg lehet adni a körlap meghatározását.

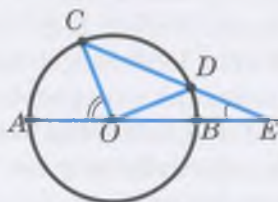
Meghatározás. **Körlapnak** nevezzük azon pontok mértani helyét, melyek távolsága egy adott ponttól egy megadott pozitív számnál nem lesz nagyobb.

Az adott pontot a **körlap középpontjának**, a körlapot határoló körvonal sugarát pedig a **körlap sugarának** nevezzük.

Ha X az O középpontú R sugarú körlap tetszőleges pontja, akkor $OX \leq R$ (279. ábra). Ha $OX < R$, akkor azt mondják, hogy az X pont arra a körlapra illeszkedik, melyet az adott körvonal határol. Az Y pont nem illeszkedik a körlapra (279. ábra). Ebben az esetben azt mondják, hogy az Y pont a körlapot határoló körvonalon kívül fekszik.

279. ábra

280. ábra

A körlap meghatározásából az is következik, hogy a körlapot határoló körvonal a körlaphoz tartozik.

A **körlap húrja és átmérője** a körlapot határoló körvonal húrja és átmérője lesz.

Feladat. Az O középpontú körvonal CD húrjának meghosszabbításán egy E pontot jelöltek úgy, hogy a DE szakasz hossza egyenlő a körvonal sugarával. Az OE egyenes az adott körvonalat az A és B pontokban metszi (280. ábra). Bizonyítsátok be, hogy $\angle AOC = 3\angle CEO$

Megoldás. Legyen $\angle CEO = \alpha$

Mivel az ODE háromszög egyenlő szárú, ezért $\angle DOE = \angle CEO = \alpha$.

Az ODC szög az ODE háromszög külső szöge. Ezért $\angle ODC = \angle DOE + \angle CEO = 2\alpha$.

Mivel a COD háromszög egyenlő szárú, ezért $\angle OCD = \angle ODC = 2\alpha$.

Az $\angle AOC$ szög a COE háromszög külső szöge. Tehát $\angle AOC = \angle OCD + \angle CEO = 2\alpha + \alpha = 3\alpha$, vagyis $\angle AOC = 3\angle CEO$ ●

1. Milyen ponthalmazt nevezünk a pontok mértani helyének?
2. Milyen két tételt kell ahhoz bebizonyítani, hogy közös tulajdonsággal rendelkező ponthalmazt a pontok mértani helyének nevezhessük?
3. Milyen alakzat lesz a szakasz végpontjaitól egyenlő távolságra lévő pontok mértani helye?
4. Milyen alakzat lesz azon pontok mértani helye, melyek a szög száraitól egyenlő távolságra lesznek?
5. Mit nevezünk körvonalnak?
6. Mit nevezünk a körvonal sugarának?
7. Mit nevezünk a körvonal húrjának?
8. Mit nevezünk a körvonal átmérőjének?
9. Milyen a kapcsolat a körvonal átmérője és a sugara között?
10. Mit nevezünk körlapnak?
11. A körvonalhoz tartozik-e a középpontja?
12. A körlaphoz tartozik-e a középpontja?
13. Milyen egyenlőtlenség teljesül bármely olyan A pontra, amely az O középpontú és R sugarú körlaphoz tartozik?
14. Milyen egyenlőtlenség teljesül bármely olyan BA pontra, amely az O középpontú és R sugarú körlaphoz nem tartozik?

GYAKORLATI FELADATOK

- 476.º Rajzoljatok egy O középpontú és 3,5 cm sugarú körvonalat. Jelöljétek rajta:
- 1) olyan A és B pontot, melyekre teljesül, hogy $OA < 3,5$ cm, $OB < 3,5$ cm;
  - 2) olyan C és D pontot, melyekre teljesül, hogy $OC = 3,5$ cm, $OD = 3,5$ cm;
  - 3) olyan E és F pontot, melyekre teljesül, hogy $OE > 3,5$ cm, $OF > 3,5$ cm.
- 477.º Rajzoljatok egy 3 cm-es AB szakaszt. Határozzátok meg azt a pontot, amely az AB szakasz mindkét végpontjától 2 cm távolságra lesz. Hány ilyen pont létezik?

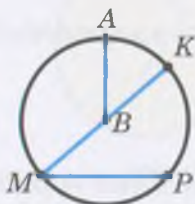

- 478.° Rajzoljatok egy 4 cm hosszúságú CD szakaszt. Határozzátok meg azt a pontot, amely a C ponttól 2,5 cm távolságra, a D ponttól pedig 3,5 cm távolságra van. Hány ilyen pont létezik?
- 479.° Rajzoljatok egy 7 cm-es átmérőjű körvonalat. Jelöljétek a körvonalon egy A pontot. Határozzátok meg a körvonalnak azt a pontját, amely az A ponttól 4 cm távolságra lesz.

GYAKORLATOK

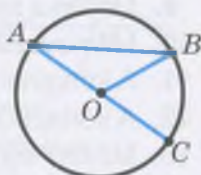
- 480.° A 281. ábrán egy B középpontú körvonal látható. Nevezzétek meg a körvonal sugarát, húrját és átmérőjét. Hány sugar látható az ábrán, és hány húr?

281. ábra

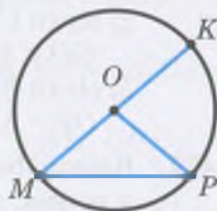

282. ábra

283. ábra

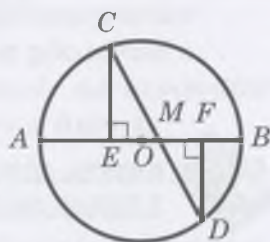
- 481.° Az O középpontú körben az AB és CD húrok egyenlők. Bizonyítsátok be, hogy $AOB\angle = COD\angle$.
- 482.° A 282. ábrán egy O középpontú körvonal látható. $COD\angle = MOK\angle$. Bizonyítsátok be, hogy a CD és MK húrok egyenlők.
- 483.° Az AB és CD szakaszok a körvonal átmérői. Bizonyítsátok be, hogy $BAC\angle = CDB\angle$.
- 484.° Az MK és EF szakaszok egy O középpontú körvonal átmérői, $MK = 12$ cm, $ME = 10$ cm. Határozzátok meg az FOK háromszög területét.
- 485.° Az AC és AB szakaszok, megfelelően az O középpontú körvonal átmérője és húrja lesz, $BAC\angle = 26^\circ$ (283. ábra). Határozzátok meg a BOC szög mértékét.
- 486.° Az MP és MK szakaszok, megfelelően az O középpontú körvonal átmérője és húrja lesz, $POK\angle = 84^\circ$ (284. ábra). Határozzátok meg az MPO szög mértékét.

284. ábra

- 487.° Az AB és AC szakaszok, megfelelően a körvonal átmérője és húrja lesz, az AC húr egyenlő a körvonal sugarával. Határozzátok meg a BAC szöget.
- 488.° A CD szakasz egy O középpontú körvonal átmérője lesz. A körvonalon egy E pontot jelöltek úgy, hogy $COE\angle = 90^\circ$. Bizonyítsátok be, hogy $CE = DE$.
- 489.° Mivel egyenlő annak a körnek az átmérője, amelyről tudjuk, hogy 4 cm-rel nagyobb, mint az adott körvonal sugara?
- 490.° Az AB és a CD szakaszok a körvonal átmérői. Bizonyítsátok be, hogy $AC \parallel BD$.
- 491.* A húr a körvonal átmérőjét 30° -os szög alatt metszi és felossza azt egy 4 cm és 10 cm-es szakaszra. Határozzátok meg a körvonal középpontja és e húr közötti távolságot.
- 492.* A CD húr az AB átmérőt egy M pontban metszi, $CE \perp AB$, $DF \perp AB$, $AMC\angle = 60^\circ$, $ME = 18$ cm, $MF = 12$ cm (285. ábra). Határozzátok meg a CD húr hosszát.
- 493.** Határozzátok meg azon adott sugarú körvonalak középpontjainak mértani helyét, melyek az adott pontot tartalmazzák.
- 494.** Határozzátok meg azon körvonalak középpontjainak mértani helyét, melyek az adott két pontot tartalmazzák.
- 495.** Határozzátok meg azon pontok mértani helyét, melyek egyenlő távolságra vannak két egymást metsző egyenestől.
- 496.** Határozzátok meg a közös alapú egyenlő szárú háromszögek csúcsainak mértani helyét.
- 497.** Határozzátok meg két párhuzamos egyenestől egyenlő távolságra lévő pontok mértani helyét.
- 498.** Határozzátok meg az adott egyenestől megadott távolságra lévő pontok mértani helyét.
- 🔑 499.** Az AB szakasz egy körvonal átmérője, az M pont az adott körvonal tetszőleges pontja, de különbözik az A és B pontoktól. Bizonyítsátok be, hogy $AMB\angle = 90^\circ$.
- 500.* Adott az A és B pont. Határozzátok meg azon X pontok mértani helyét, melyekre $AX > BX$.
- 501.* Adott az A és B pont. Határozzátok meg azon X pontok mértani helyét, melyekre $AX > AB$.

285. ábra

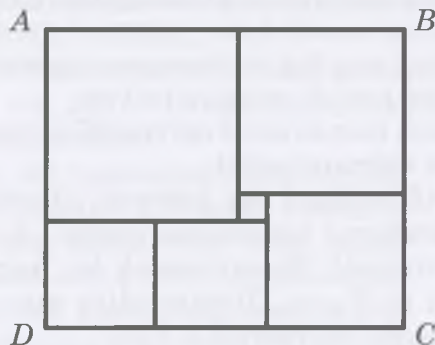
ISMÉTLŐ GYAKORLATOK

502. Az AC alapú egyenlő szárú ABC háromszögben AD és CE szögfelezőket rajzoltunk. Bizonyítsátok be, hogy $AE = ED$.
503. Az O pontból az A , B és C pontokon keresztül OA , OB és OC félegyeneseket húztunk. Ismert, hogy $OA = OB = OC$, $AOB\angle = 80^\circ$, $BOC\angle = 110^\circ$, $AOC\angle = 170^\circ$. Határozzátok meg az ABC háromszög szögeit.
504. Az ABC háromszög AB oldalán úgy jelöltünk egy M pontot, hogy $BM = CM$, az MK félegyenese az AMC szög szögfelezője lesz. Bizonyítsátok be, hogy $MK \parallel BC$.
505. A hegyesszögű háromszög egyik külső szöge 160° . Határozzátok meg azon egyenesek közötti szöget, melyek tartalmazzák a háromszög másik két csúcsából bocsátott magasságokat.

FIGYELJÉTEK MEG, RAJZOLJATOK, SZERKESSZETEK, KÉPZELJÉTEK EL

506. A 286. ábrán egy $ABCD$ téglalap látható, amelyet négyzetekből raktak ki. Határozzátok meg a legnagyobb négyzet oldalát, ha a legkisebb négyzet oldala 1 egység lesz.

286. ábra

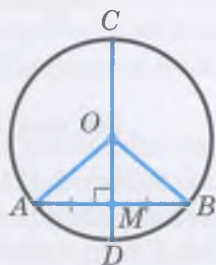
20. A körvonal tulajdonságai. A körvonal érintője

20.1. tétel. *A körvonal átmérője, amely merőleges a húrra, felezi ezt a húst.*

Bizonyítás. ☉ Ha a húr átmérője e körnek, akkor a tétel állítása szemmel látható lesz.

A 287. ábrán egy O középpontú körvonal látható, melynek CD átmérőjét metszi egy M pontban az AB húr, amely nem átmérője a körnek, $CD \perp AB$. Bebizonyítjuk, hogy $AM = MB$.

Meghúzzuk az OA és az OB sugarakat. Az AOB háromszög egyenlő szárú ($AO = OB$), melyben az OM szakasz magasság, tehát oldalfelező is, vagyis $AM = MB$. ▲

287. ábra

20.2. tétel. *A körvonal átmérője, amely az átmérőtől különböző húst felezi, merőleges lesz erre a húrra.*

Bizonyítsátok be ezt a tételt önállóan. Gondolkozzatok el azon, hogy igaz-e ez az állítás akkor is, ha a húr átmérő lesz.

A 288. ábrán látható az egyenes és a kör kölcsönös helyzetének összes esete: nincs közös pontjuk (288. a ábra), két közös pontjuk van (288. b ábra), egy közös pontjuk van (288. c ábra).

Meghatározás. Azt az egyenest, amelynek a körrel csak egy közös pontja van, a kör **érintőjének** nevezzük.

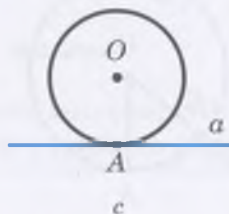
A 288. c ábrán az a egyenes érintője az O középpontú körvonalnak, az A pont pedig az **érintési pont**.

a

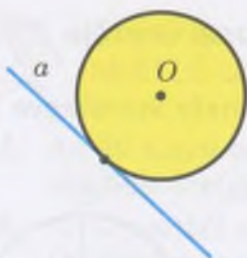

b

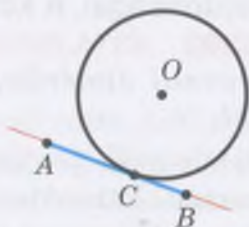

c

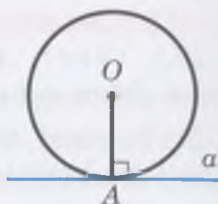
288. ábra

289. ábra

290. ábra

291. ábra

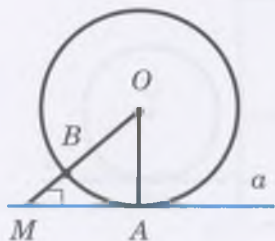
A körvonal érintőjének azzal a körlappal, melyet az adott körvonal határol, csak egy közös pontja van. Ezért úgy is mondhatjuk, hogy ez az egyenes az adott körvonallal határolt **körlap érintője** is. A 289. ábrán az a egyenes az O középpontú körlap érintője.

Ha a szakasz (félegyenes) a kör érintőjéhez tartozik, és az adott körrel van közös pontja, akkor úgy is mondhatjuk, hogy a szakasz (félegyenes) *érinti* a körvonalat. Például a 290. ábrán az AB szakasz a C pontban érinti a körvonalat.

20.3. tétel (az érintő tulajdonsága). *A körvonal érintője merőleges az érintési ponthoz húzott sugárra.*

Bizonyítás. ☉ A 291. ábra egy O középpontú körvonalat ábrázol, ahol az A pont az érintési pontja az a egyenesnek és a körvonalnak. Be kell bizonyítani, hogy $OA \perp a$.

Tételezzük fel, hogy ez nem így van, vagyis az OA szakasz ferde az a egyeneshez viszonyítva. Ekkor az O pontból egy OM merőlegest bocsátunk az a egyenesre (292. ábra). Mivel az A pont az egyetlen közös pontja az a egyenesnek és az O középpontú körlapnak, melyet az adott körvonal határol, ezért az M pont nem illeszkedik erre a körlapra. Innen következik, hogy $OM = MB + OB$, ahol a B pont a körvonal és az OM merőleges metszéspontja. Az OA és az OB szakaszok egyenlők, mivel a kör sugarai. Ezekből azt kapjuk, hogy az $OM > OA$. Ellentmondásra jutottunk: az OM merőleges hosszabb az OA ferdénél.

292. ábra

Tehát, $OA \perp a$. ▲

20.4. tétel (az érintő ismertetőjele). *Ha az egyenes, amely a körvonal egy pontjára illeszkedik, és merőleges ehhez a ponthoz húzott sugárra, akkor ez az egyenes az adott körvonal érintője lesz.*

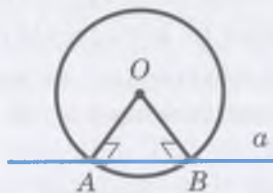
Bizonyítás. ☉ A 291. ábrán egy O középpontú körvonal látható, melyben az OA az adott kör sugara, és az A pont illeszkedik az a egyenesre, $OA \perp a$. Bebizonyítjuk, hogy az a egyenes az adott körvonal érintője lesz.

Legyen az a egyenes nem érintő, tehát az adott körvonnallal van még egy B közös pontja is (293. ábra). Ekkor az OA és OB szakaszok egyenlők, mint a körvonal sugarai, tehát az AOB háromszög egyenlő szárú. Innen következik, hogy $OBA\angle = OAB\angle = 90^\circ$. Tehát ellentmondásra jutottunk: az AOB háromszögnek két derékszöge van. Vagyis az a egyenes a körvonal érintője lesz. ▲

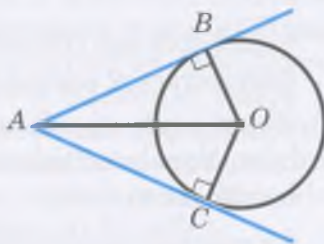
Következmény. *Ha a körvonal középpontjának távolsága az egyeneshez a körvonal sugarával egyenlő, akkor ez az egyenes az adott kör érintője lesz.*

Bizonyítsátok be önállóan ezt a következményt.

🔑 **Feladat.** Bizonyítsátok be, hogyha az adott pontból a körhöz két érintőt húzunk, akkor az adott pont és az érintési pontok közötti szakaszok egyenlők.

293. ábra

294. ábra

Megoldás. A 294. ábrán egy O középpontú körvonal látható. Az AB és AC egyenesek az érintői, a B és C pontok az érintési pontok. Be kell bizonyítani, hogy $AB = AC$.

Meghúzzuk az érintési pontokba az OB és OC sugarakat. Az érintő tulajdonsága (20.3. tétel) alapján $OB \perp AB$ és $OC \perp AC$.

Az AOB és AOC derékszögű háromszögekben az OB és az OC befogók egyenlők, mint a körvonal sugarai, az AO pedig a közös átfogó lesz. Tehát az AOB és az AOC háromszögek egybevágóak az átfogó és a befogó alapján. Ebből következik, hogy $AB = AC$. ●

1. Hogyan ossza fel az átmérő a rá merőleges húrt?
2. Mivel egyenlő az átmérőtől különböző húr és az adott húr felező átmérő közötti szög fokmértéke?
3. Írjátok le az egyenes és a körvonal kölcsönös helyzetének különböző eseteit.
4. Milyen egyenest nevezünk a körvonal érintőjének?
5. Milyen tulajdonsággal rendelkezik az a sugár, amelyet a körvonal és az érintője érintési pontjába húztak?
6. Fogalmazzátok meg a körvonal érintőjének ismertetőjelét.
7. Milyen tulajdonsággal rendelkeznek a körhöz egy pontból húzott érintők?

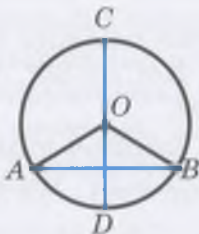
GYAKORLATI FELADATOK

- 507.° Rajzoljatok egy O középpontú körvonalat, és egy AB húrt. A négyzetrácsok segítségével osszátok fel két egyenlő részre.
- 508.° Rajzoljatok egy O középpontú körvonalat, és egy CD húrt. Vonalzó alkalmazásával, húzzátok meg a CD húrra merőleges átmérőt.
- 509.° Rajzoljatok egy tetszőleges sugarú kört, jelöljétek rajta az A és B pontokat. A vonalzót és a füzet négyzetrácsait felhasználva rajzoljátok meg azokat az egyeneseket, melyek az A és B pontokban érintik a körvonalat.
- 510.° Rajzoljatok egy a egyenest, melyen jelöljétek egy M pontot. Felhasználva a füzet négyzetrácsait, a vonalzót és a körzőt, rajzoljatok egy 3 cm-es sugarú kört, amely az M pontban érinti az a egyenest. Hány ilyen kört lehet rajzolni?

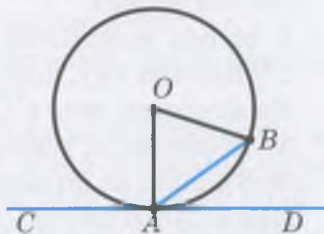

GYAKORLATOK

- 511.° A 295. ábrán egy O középpontú kör látható, melynek CD átmérője merőleges az AB húrra. Bizonyítsátok be, hogy $\angle AOD = \angle BOD$.

295. ábra

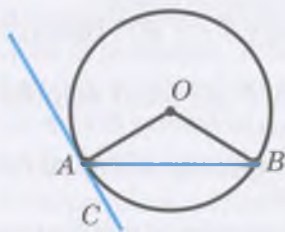

296. ábra

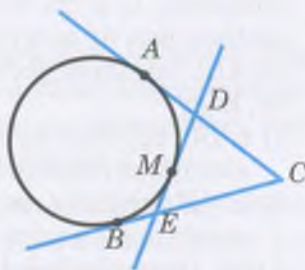
- 512.° Bizonyítsátok be, hogy a körvonal egyenlő húrjai egyenlő távolságra vannak a körvonal középpontjától.
- 513.° Bizonyítsátok be, hogy amikor a körvonal húrjai egyenlő távolságra vannak a középponttól, akkor ezek a húrok egyenlők lesznek.
- 514.° Ki lehet-e jelteni, hogy az az egyenes, amely merőleges a kör sugarára, ennek a körnek az érintője lesz?
- 515.° A CD egyenes az A pontban érinti az O középpontú körvonalat, az AB szakasz a körvonal húrja lesz, $\angle BAD = 35^\circ$ (296. ábra). Határozzátok meg a $\angle AOB$ szöget.
- 516.° A CD egyenes az A pontban érinti az O középpontú körvonalat, az AB szakasz a körvonal húrja lesz, $\angle AOB = 80^\circ$ (296. ábra). Határozzátok meg a $\angle BAC$ szöget.
- 517.° Adott egy 6 cm átmérőjű körvonal. Az a egyenes a középpontjától: 1) 2 cm-re; 2) 3 cm-re; 3) 6 cm-re lesz. Melyik esetben lesz az a egyenes a körvonal érintője?
- 518.° Az ABC háromszögben ismert, hogy $\angle C = 90^\circ$. Bizonyítsátok be, hogy:
- 1) a BC egyenes az A középpontú körvonal érintője lesz, amelyhez illeszkedik a C pont;
  - 2) az AB egyenes nem lesz a C középpontú körvonal érintője, amelyre az A pont illeszkedik.
- 519.° Bizonyítsátok be, hogy a körvonal átmérője nagyobb, mint bármelyik húrja, ha az nem átmérő lesz.

- 520.* Az O középpontú körvonalban a sugár felezőpontján át egy AB merőleges húr rajzoltak. Bizonyítsátok be, hogy $AOB \angle = 120^\circ$.
- 521.* Határozzátok meg a körvonal OA és OB sugarai közötti szöget, ha a körvonal O középpontja és az AB húr közötti távolság 2-szer kisebb, mint: 1) az AB húr hossza; 2) a kör sugara.
- 522.* A körben meghúzták az AB átmérőt valamint az AC és CD húrokat úgy, hogy $AC = 12$ cm, $BAC \angle = 30^\circ$, $AB \perp CD$. Határozzátok meg a CD húr hosszát.
- 523.* Az M pontból a körhöz MA és MB érintőket húztak, az A és B pontok az érintési pontok, $OAB \angle = 20^\circ$. Határozzátok meg az AMB szöget.
- 524.* Az AB húr hossza egyenlő a kör sugarával, végpontjain keresztül két érintőt húztak, melyek egy C pontban metszik egymást. Határozzátok meg az ACB szöget.
- 525.* Az O középpontú körvonal C pontján keresztül a körhöz érintő van húzva, AB a kör átmérője. Az A pontból az érintőre AD merőlegest bocsátottak. Bizonyítsátok be, hogy az AC félegyenes a BAD szög szögfelezője lesz.
- 526.* Az AC egyenes az A pontban érinti az O középpontú körvonalat (297. ábra). Bizonyítsátok be, hogy BAC szög 2-szer kisebb, mint az AOB szög.
- 527.* Az AB és AC szakaszok megfelelően a körvonal húrja és átmérője, $ABC \angle = 30^\circ$. Az A ponton keresztül a körvonalhoz egy érintő van húzva, amely a BC egyenest a D pontban metszi. Bizonyítsátok be, hogy az ABD egyenlő szárú háromszög lesz.

297. ábra

298. ábra.

- 528.* Ismert, hogy az AB átmérő felezi a CD húrt, de nem lesz merőleges vele. Bizonyítsátok be, hogy a CD szintén a körvonal átmérője lesz.
- 529.** Határozzátok meg az adott egyenest egy adott pontban érintő körvonalak középpontjainak mértani helyét.
- 530.** Határozzátok meg az adott szög mindkét szárát érintő körvonalak középpontjainak mértani helyét.
- 531.** Határozzátok meg az adott egyenest érintő körvonalak középpontjainak mértani helyét.
- 532.** Az egyenesek, amelyek az O középpontú körvonalat az A és B pontokban érintik, egy K pontban metszik egymást, $AKB\angle = 120^\circ$. Bizonyítsátok be, hogy $AK + BK = OK$.
- 533.** Az ABC háromszög AB oldalát a körvonal egy M pontban érinti, a másik két oldalnak meghosszabbítását is érinti ez a körvonal. Bizonyítsátok be, hogy a BC és BM szakaszok összege az ABC háromszög félkerületével lesz egyenlő.
- 534.** A C ponton keresztül a körvonalhoz AC és BC érintőket húztak, A és B pontok az érintési pontok (298. ábra). A körön felvettek egy tetszőleges M pontot, amely egy félsíkban lesz a C ponttal az AB egyeneshez viszonyítva, és az M ponton keresztül is érintőt húztunk a körhöz, amely az AC és BC egyeneseket megfelelően D és E pontokban metszi. Bizonyítsátok be, hogy a DEC háromszög kerülete független az M pont helyzetétől.

ISMÉTLŐ GYAKORLATOK

535. Bizonyítsátok be, hogy a szakasz M felezőpontja, melynek végpontjai párhuzamos egyenesekre illeszkednek, bármilyen szakasz felezőpontja lesz, amelyre az M pont illeszkedik, végpontjai pedig illeszkednek az adott egyenesekre
536. Az AB és CD szakaszok egy egyenesen vannak, és közös felezőpontjuk van. Az M pontot úgy választották meg, hogy az AMB egyenlő szárú háromszög, melynek AB az alapja. Bizonyítsátok be, hogy a CMD háromszög is egyenlő szárú, melynek CD lesz az alapja.

537. Az MPK háromszög MK oldalán jelöltek egy E és egy F pontot úgy, hogy az E pont az M és F pontok között helyezkedik el, $ME = EP$, $PF = FK$. Határozzátok meg az M szögét, ha $EPF\angle = 92^\circ$, $K\angle = 26^\circ$.
538. Az ABC hegyesszögű háromszögben meghúzták a BM szögfelezőt. Az M pontból a BC oldalra pedig MK merőlegest bocsátottak. Ekkor $ABM\angle = KMC\angle$. Bizonyítsátok be, hogy az ABC háromszög egyenlő szárú.

FIGYELJÉTEK MEG, RAJZOLJATOK, SZERKESSZETEK, KÉPZELJÉTEK EL

539. Állapítsátok meg, milyen szabály szerint vannak elhelyezve a 299. ábrán lévő alakzatok. Milyen alakzat kerül a következő helyre?

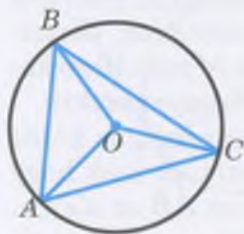

299. ábra

21. A háromszögbe és köré írt körvonalak

Meghatározás. Azt a körvonalat, amely a háromszög minden csúcán átmegy, a háromszög **köré írható** körvonalnak nevezzük.

A 300. ábrán egy olyan körvonal látható, amely a háromszög köré lett írva. Ebben az esetben azt is mondják, hogy **a háromszög körbe van írva**.

300. ábra

A 300. ábrán az O pont annak a körvonalnak a középpontja, melyet az ABC háromszög köré írtunk. Az OA , OB és OC szakaszok a körvonal sugarai, ezért $OA = OB = OC$. Tehát **a háromszög köré írható körvonal középpontja egyenlő távolságra van mindegyik csúcától**.

21.1. tétel. Bármilyen háromszög köré írható kör.

Bizonyítás. ☺ A bizonyításhoz elegendő bemutatni, hogy tetszőleges ABC háromszögre létezik egy olyan O pont, amely egyenlő távolságra van mindegyik csúcsától. Ekkor az O pont a háromszög köré írt kör középpontja lesz, az OA , OB és OC szakaszok pedig a sugarai.

A 301. ábrán egy tetszőleges ABC háromszög látható. Megrajzoljuk az AB és AC oldalak felezőmerőlegeseit, ezek megfelelően a k és l egyenesek lesznek. Legyen az O pont ezeknek az egyeneseknek a metszéspontja. Mivel az O pont a k felezőmerőlegesre illeszkedik, ezért $OA = OB$. Mivel az O pont az l felezőmerőlegesre illeszkedik, ezért $OA = OC$. Tehát $OA = OB = OC$, vagyis az O pont egyenlő távolságra lesz a háromszög mindegyik csúcsától. ▲

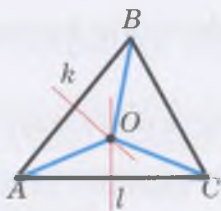
Megállapítjuk, hogy a háromszög köré csak egyetlen körvonal írható. Ez abból következik, hogy a k és l felezőmerőlegeseinek csak egy közös metszéspontja van (301. ábra). Tehát létezik egy és csakis egy pont, amely egyenlő távolságra van a háromszög mindegyik csúcsától.

1. következmény. A háromszög három oldalfelező merőlegese egy pontban metszik egymást.

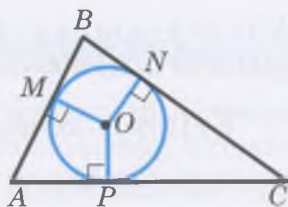
2. következmény. A háromszög köré írható körvonal középpontja a háromszög oldalfelező merőlegeseinek a metszéspontja lesz.

Meghatározás. A háromszögbe írható körnek azt a körvonalat nevezzük, mely érinti a háromszög minden oldalát.

A 302. ábrán egy háromszögbe írt körvonal látható. Ebben az esetben azt is mondják, hogy a háromszöget a körvonal köré írták.

301. ábra

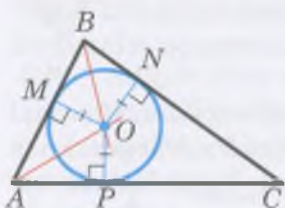
302. ábra

A 302. ábrán az O pont az ABC háromszögbe írt körvonal középpontja lesz, az OM , ON , OP szakaszok a körvonal sugarai, melyek az érintési pontokba vannak húzva, $OM \perp AB$, $ON \perp BC$, $OP \perp AC$. Mivel $OM = ON = OP$, ezért a beírt kör középpontja egyenlő távolságra van a háromszög minden oldalától.

21.2. tétel. Bármilyen háromszögbe lehet kört írni.

Bizonyítás. ☉ A 303. ábrán egy tetszőleges ABC háromszög látható. Megrajzoljuk az A és B szögeinek a szögfelezőit, megjelöljük a metszéspontjukat egy O ponttal. Az ABC háromszög AB ,

303. ábra

BC és CA oldalaira az O pontból OM , ON és OP merőlegeseket bocsátunk. Mivel az O pont az A szög szögfelezőjére illeszkedik, ezért a szögfelezőről szóló tétel (19.2. tétel) alapján $OM = OP$. Hasonlóan, az O pont a B szög szögfelezőjére illeszkedik, ezért $OM = ON$. Legyen $OM = r$. Ekkor $OM = ON = OP = r$. Ezért az O pont a háromszög minden oldalától r távolságra lesz. A körvonal érintőjéről szóló tétel

következményéből (a 20.4. tétel következménye) az következik, hogy az O pont lesz az r sugarú körvonal középpontja, amely érinteni fogja az AB , BC és AC oldalakat. ▲

Megjegyezzük, hogy a háromszögbe csak egy körvonal írható. Ez abból következik, hogy az A és B szögek szögfelezői (303. ábra) csak egy pontban metszik egymást. Tehát csak egy olyan pont létezik, amely egyenlő távolságra van a háromszög oldalaitól.

1. következmény. A háromszög szögfelezői egy pontban metszik egymást.

2. következmény. A háromszögbe írt kör középpontja a szögfelezők metszéspontja lesz.

Feladat. Bizonyítsátok be, hogy a derékszögű három-

szögbe írt körvonal sugara az $r = \frac{a+b-c}{2}$ képlettel határozható meg,

ahol r – a beírt körvonal sugara, a , b – befogók, c – átfogó.

Megoldás. Az ABC háromszögben: $ACB\angle = 90^\circ$, $BC = a$, $AC = b$, $AB = c$, az O pont a beírt kör középpontja, M , E és K a körvonal megfelelő érintési pontjai a BC , AC és AB oldalakkal (304. ábra).

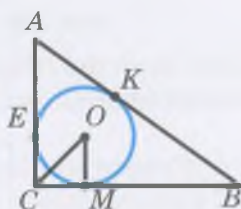
Az OM szakasz az érintési pontba húzott körvonal sugara. Ezért $OM \perp BC$.

Mivel az O pont a beírt kör sugara, ezért a CO félegyenes az ACB szög szögfelezője, tehát $OCM\angle = 45^\circ$. A CMO háromszög egyenlő szárú háromszög lesz. Innen $CM = OM = r$.

Az egy pontból húzott érintő szakaszok tulajdonságait felhasználva kapjuk: $CE = CM$. Mivel $CM = r$, ebből következik, hogy $CE = r$. Tehát $AK = AE = b - r$; $BK = BM = a - r$.

Mivel $AK + BK = AB$, ebből kapjuk, hogy $b - r + a - r = c$. Innen következik, hogy

$$2r = a + b - c; \quad r = \frac{a + b - c}{2}. \quad \bullet$$

304. ábra

1. Mit nevezünk a háromszög köré írható körvonalnak?
2. Milyen háromszöget nevezünk körbe írt háromszögnek?
3. Milyen háromszög köré írható körvonal?
4. Milyen pont lesz a háromszög köré írt kör középpontja?
5. Milyen kört nevezünk a háromszögbe írtnak?
6. Milyen háromszöget nevezünk a kör köré írt háromszögnek?
7. Milyen háromszögbe írható körvonal?
8. Milyen az a pont, amely a háromszögbe írt kör középpontja lesz?

GYAKORLATI FELADATOK

540.° Rajzoljatok egy különböző oldalú hegyesszögű háromszöget.

- 1) A füzet négyzetrácsait és a vonalzó skáláját felhasználva határozzátok meg az adott háromszög köré írt kör középpontját.
- 2) Írjátok a háromszög köré kört.

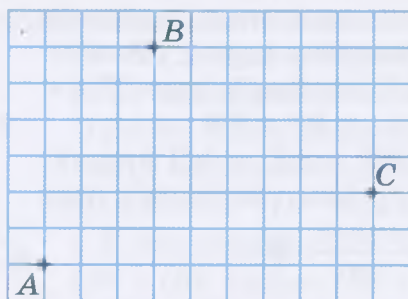
Végezzétek el az 1. és 2. feladatokat a különböző oldalú derékszögű és tompaszögű háromszögekre is.

541.° Rajzoljatok:

- 1) egy egyenlő szárú hegyesszögű háromszöget;
- 2) egy egyenlő szárú tompaszögű háromszöget.

Végezzétek el az 1. és 2. feladatokat az 540. gyakorlatból.

542.° Rajzoljátok át a füzetbe a 305. ábrát. Az A , B , C pontokon keresztül rajzoljatok egy körvonalat, eközben használhattok vonalzó, négyzetrácsos lapot és körzőt.

305. ábra

543.° Rajzoljatok egy különböző oldalú háromszöget.

- 1) Vonalzót és szögmérőt alkalmazva határozzátok meg a háromszögbe írt kör középpontját.
- 2) A füzetlap négyzetrácsait felhasználva határozzátok meg a beírt körnek és a háromszög oldalainak az érintési pontjait.
- 3) Rajzoljátok meg az adott háromszögbe írt körvonalat.

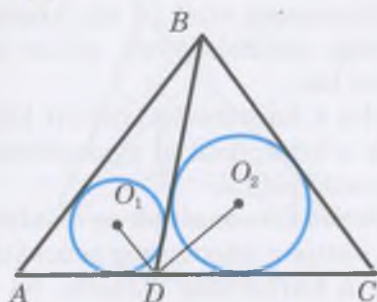
544.° Rajzoljatok egy egyenlő szárú háromszöget. Végezzétek el az 543. gyakorlat 1., 2. és 3. feladatát az adott háromszögön.

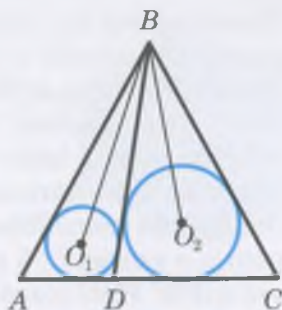
GYAKORLATOK

545.° Bizonyítsátok be, hogy az egyenlő szárú háromszög köré írható kör középpontja az alapra bocsátott oldalfelezőre illeszkedik.

546.° Bizonyítsátok be, hogy az egyenlő szárú háromszög köré írható kör középpontja az alapra bocsátott magasságra illeszkedik.

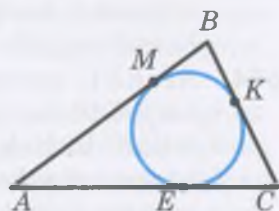

306. ábra

307. ábra

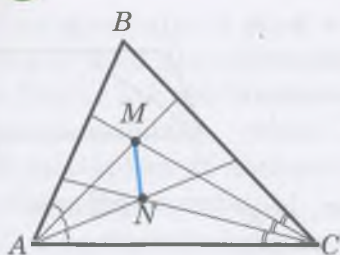
- 547.°** Bizonyítsátok be, hogyha a háromszögbe írt körvonal középpontja a magasságra illeszkedik, akkor az ilyen háromszög egyenlő szárú.
- 548.°** Bizonyítsátok be, hogy az egyenlő oldalú háromszög köré írt körvonal középpontja a szögfelezők metszéspontja lesz.
- 549.°** A 306. ábrán az ABD és CBD háromszögekbe írt körvonalak középpontjai megfelelően O és O_1 . Bizonyítsátok be, hogy az O_1DO_2 szög derékszög lesz.
- 550.°** A 306. ábrán az ABD és CBD háromszögekbe írt körvonalak középpontjai megfelelően O és O_1 . $\angle ABC = 50^\circ$. Határozzátok meg az O_1BO_2 szög fokmértékét.
- 551.°** Az ABC háromszög köré írt kör O középpontján keresztül egy egyenest fektettek, amely merőleges az AC oldalra, és az AB oldalát egy M pontban metszi. Bizonyítsátok be, hogy $AM = MC$.
- 552.°** Az ABC háromszögbe egy olyan kör van írva (308. ábra), amely M , K és E pontokban érinti az oldalait, $BK = 2$ cm, $KC = 4$ cm, $AM = 8$ cm. Határozzátok meg az ABC háromszög területét.
- 553.°** Az ABC háromszögbe egy olyan kör van írva (308. ábra), amely M , K és E pontokban érinti az oldalait, $AB = 13$ cm, $BC = 8$ cm, $BK = 3$ cm. Határozzátok meg az AC oldal hosszát.
- 554.°** Bizonyítsátok be, hogyha a háromszög köré írt kör középpontja illeszkedik a háromszög magasságára, akkor az ilyen háromszög egyenlő szárú lesz.

308. ábra

- 555.*** Bizonyítsátok be, hogyha a háromszög köré írt kör középpontja illeszkedik a háromszög oldalfelezőjére, akkor az ilyen háromszög egyenlő szárú lesz.
- 556.*** Bizonyítsátok be, hogyha a háromszög köré írt körvonalának és a beírt körének a középpontjai egybeesnek, akkor az ilyen háromszög egyenlő oldalú.
- 557.*** Az egyenlő szárú háromszögbe írt körvonalnak az érintési pontja a szárat $7 : 5$ arányba osztja a háromszög csúcsától számítva. Határozzátok meg a háromszög oldalait, ha a kerülete 68 cm.
- 558.*** Az ABC kör köré írt háromszög kerülete 52 cm, az AB oldalra illeszkedő érintési pont az adott oldalt az A csúctól számítva $2 : 3$ arányba osztja. A BC oldal érintési pontja a C csúctól 6 cm távolságra van. Határozzátok meg a háromszög oldalait.
- 559.*** A háromszög szögei 30° , 70° és 80° , és kör van bele írva. Határozzátok meg annak a háromszögnek a szögeit, amelynek a csúcsai az adott háromszög és a belé írt körvonal érintési pontjai lesznek.
- 560.*** Az egyenlő szárú ABC háromszögbe kört írtak, amely M és N pontokban érinti az AB és BC oldalait. Bizonyítsátok be, hogy $MN \parallel AC$.
- 561.*** Bizonyítsátok be, hogyha a háromszög köré írt körvonal középpontja az oldalára illeszkedik, akkor az ilyen háromszög derékszögű lesz.
- 562.**** Az ABC háromszögbe kör van írva, amely az M pontban érinti az AB oldalát, $BC = a$. Bizonyítsátok be, hogy $AM = p - a$, ahol a p az ABC háromszög félkerülete lesz.
- 563.**** Az egyenlő oldalú háromszögbe, melynek oldala a , kör van írva. Ehhez a körhöz egy érintőt húztak, amely metszi a háromszög két oldalát. Határozzátok meg annak a háromszögnek a kerületét, amelyet ez az érintő vág le az adott háromszögből.
- 564.*** Az ABC egyenlő szárú háromszögnek ($AB = BC$) az alapja 10 cm. Ebbe kört írtak, és ehhez a körhöz három érintőt húztak, amelyek levágják az ADK , BEF és CMN háromszögeket az adott háromszögből. A keletkezett háromszögek kerületeinek az összege 42 cm. Mennyi lesz az adott háromszög szárának a hossza?

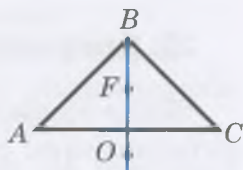

309. ábra

310. ábra

- 565.* Az ABC háromszögben a BD oldalfelező, $AB = 7$ cm, $BC = 8$ cm. Az ABD és BDC háromszögekbe körvonalat írtak. Határozzátok meg az érintési pontok távolságát a BD szakasztól.
- 566.* Az ABC háromszög BAC és ACB szögei három-három egyenlő részre van osztva (309. ábra). Bizonyítsátok be, hogy $AMN\angle = CMN\angle$.
- 567.* A szög B csúcsát nem tudjuk elérni (310. ábra). Szögmérő és skála nélküli vonalzó felhasználásával szerkesszettek egy egyenest, amely tartalmazza a B szög szögfelezőjét.
- 568.* Az ABC egyenlő szárú háromszög beírt és körülírt köreinek középpontjai megfelelően az F és O pontok lesznek (311. ábra). Ezek a pontok a háromszög AC alapjától egyenlő távolságra vannak. Határozzátok meg az ABC háromszög szögeit.

311. ábra

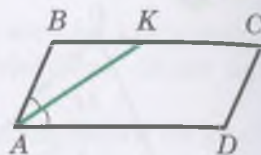

ISMÉTLŐ GYAKORLATOK

569. Az ABC szögnek a szögfelezője a szög szárával olyan szöget alkot, amely egyenlő lesz az ABC szög mellékszögével. Határozzuk meg az ABC szöget.
570. Az egyenlő szárú háromszögben az alap csúcsából meghúzták a háromszög magasságát, az alap másik csúcsából pedig a szögfelezőt. A magasság és a szögfelező metszéspontjában keletkezett szögek egyike 64° . Határozzátok meg az adott háromszög szögeit.

571. A 312. ábrán a $BC \parallel AD$, $AB = 3$ cm, $BC = 10$ cm. A BAD szög szögfelezője a BC szakaszt egy K pontban metszi. Határozzátok meg a BK és KC szakaszok hosszát.

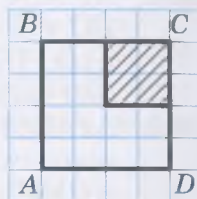
312. ábra

572. Az ABC háromszögben ismert, hogy $AB = BC$, AM és CK pedig a háromszög oldalfelőzői. Bizonyítsátok be, hogy $MK \parallel AC$.

FIGYELJÉTEK MEG, RAJZOLJATOK, SZERKESSZETEK, KÉPZELJÉTEK EL

573. Az $ABCD$ négyzetből kivágták a bevonalkázott alakzatot (313. ábra). Osszátok fel négy egyenlő alakzatra a négyzet maradék részét.

313. ábra

22. Szerkesztési feladatok¹

Skálás vonalzóval, körzővel, szögmérővel, a 314. ábrán látható görbevonalzóval már nagyon sokszor kellett különböző mértani szerkesztéseket végeznetek.

Lehet-e kevesebb eszközzel geometriai szerkesztéseket végezni? Kiderült, nagyon sok esetben a szerkesztéshez elegendő a körző és a *skála nélküli vonalzó* is. Például ahhoz, hogy megszerkesszük a szög szögfelezőjét, egyáltalán nem szükséges a szögmérő, olyan vonalzóval is el lehet végezni a szakaszt felezését, amelyen nincs skála.

Érdemes-e a mai világban, amikor olyan pontos eszközöket hoztak létre és számítógép programok is rendelkezésünkre állnak, melyek segítségével a legbonyolultabb méréseket és

314. ábra

¹ Nem kötelező tananyag

szerkesztéseket is el lehet végezni, olyan egyszerű eszközöket használni, mint a körző és a vonalzó? A gyakorlatban természetesen nem. Ezért a mérnökök, építészek, formatervezők nagyon sok ilyen eszközt használnak.

A mértanban az alakzatok szerkesztésénél a következő szabályokat alkalmazzák:

- 1) a szerkesztéseket körzővel és olyan vonalzóval végzik, amelyiken nincs skála;
- 2) vonalzó segítségével az adott ponton keresztül lehet egyenest rajzolni, és két ponton keresztül, például az A és B ponton át megrajzolható az AB egyenes;
- 3) körző segítségével lehet kört rajzolni, ha adott a kör középpontja és sugara, amely egy adott szakasz hosszával egyenlő.

Ha a feladatban meg kell szerkeszteni valamilyen alakzatot, akkor azt csak a fenti szabályok alkalmazásával lehet elvégezni.

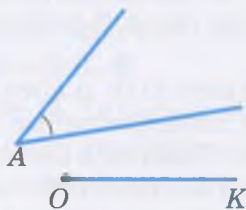
A szerkesztési feladatot elvégezni annyit jelent, hogy összeállítani a feladat megoldásához szükséges munkatervet (*algoritmust*); megvalósítani a munkatervet, elkészíteni a szerkesztést; bebizonyítani, hogy a kapott alakzat lesz a keresett.

Vizsgáljuk meg a szerkesztési feladatok legfontosabbjait.

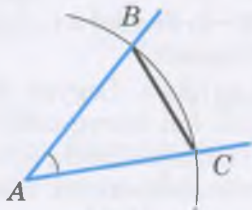
 1. feladat. Szerkesszetek egy adott szöggel egyenlő szöveget, melynek egyik szára az adott félegyenes lesz.

Megoldás. A 315. ábrán az A szög és egy OK félegyenes látható. Meg kell szerkeszteni egy szöveget, amely egyenlő lesz az A -val, az egyik szára pedig az OK félegyenes.

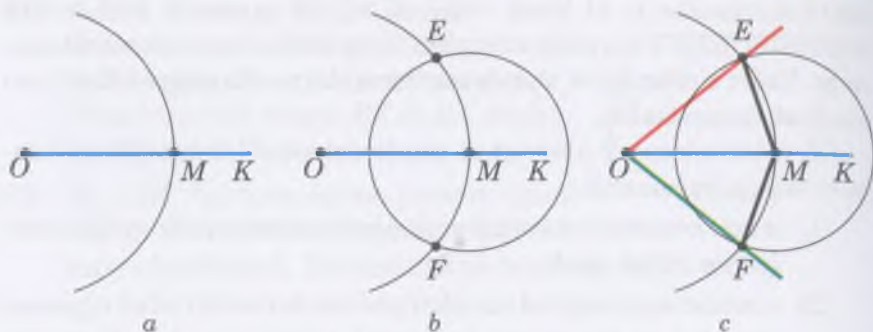
Rajzolunk egy tetszőleges r sugarú kört, melynek középpontja az A pont lesz. A kör és az A szög szárainak metszéspontját jelöljük B és C -vel (316. ábra). Ekkor $AB = AC = r$.

315. ábra

316. ábra

317. ábra

Rajzolunk egy O középpontú és r sugarú kört. Az OK félegyenest a kör egy pontban metszi, legyen ez az M pont (317. *a* ábra). Ezután az M pontból rajzolunk egy BC sugarú körvonalat. Legyen az O és M középpontú körvonalak metszéspontja E és F (317. *b* ábra). Megrajzoljuk az OE és OF félegyeneseiket (317. *c* ábra).

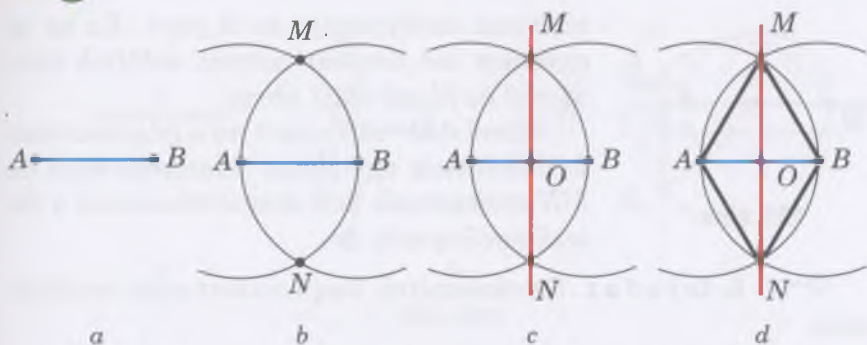
Bebizonyítjuk, hogy az EOM és az FOM szög is a keresett szög lesz. Bebizonyítjuk, hogy például az $EOM\angle = BAC\angle$.

Megvizsgáljuk az ABC (316. ábra) és az OEM (317. *c* ábra) háromszögeket. Adott: $AB = OE = r = AC = OM$. A szerkesztésből következik, hogy $EM = BC$. Tehát az ABC és OEM háromszögek egyenlők három oldaluk alapján, vagyis a háromszögek egybevágóságának harmadik ismertetőjele alapján. Ebből következik, hogy $EOM\angle = BAC\angle$. Ehhez hasonlóan azt is be lehet bizonyítani, hogy $BAC\angle = FOM\angle$. ●

Mi két olyan szöget, az EOM és az FOM szerkesztettünk, melyek mindegyike kielégíti a feladat feltételeit. Ezek a szögek egyenlők. Ilyen esetekben úgy tekintik, hogy a szerkesztési feladatnak egy megoldása van.

2. feladat. Szerkesszétek meg az adott szakasz felezőmerőlegesét.

Megoldás. Legyen AB az adott szakasz (318. *a* ábra). Megrajzolunk két körvonalat, melyeknek a középpontjai az A és B pontok, sugaruk pedig az AB szakasz lesz. Ezeknek a körvonalaknak a metszéspontjait megjelöljük M -mel és N -nel (318. *b* ábra). Meghúzzuk az MN egyenest (318. *c* ábra). Bebizonyítjuk, hogy az MN lesz a keresett egyenes.

318. ábra

A szerkesztésből következik, hogy $MA = MB = AB$ és $NA = NB = AB$ (318. d ábra). Tehát az M és N pontok az AB szakasz felezőmerőlegesére illeszkedik. Ezért az MN egyenes lesz az AB szakasz felezőmerőlegese. ●

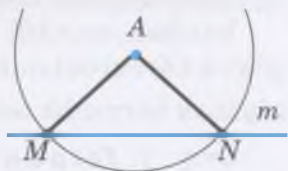
Megjegyzés. Mivel az MN egyenes az AB szakaszt az O felezőpontjában metszi, ezért a következő feladatokat is a fenti feladatok alapján oldjuk meg.

🔑 **3. feladat.** Felezzétek meg az adott szakaszt.

🔑 **4. feladat.** Adott egy egyenes, és egy pont, amely nem illeszkedik az egyenesre. Ezen a ponton keresztül fektessetek egy egyenest, amely merőleges az adott egyenesre.

Megoldás. Legyen m az adott egyenes, A pedig a rajta kívüli pont. Rajzolunk egy olyan kört, melynek a középpontja az A pont, és két pontban metszi az m egyenest. Megjelöljük ezeket a pontokat M -mel és N -nel (319. ábra).

Mivel $AM = AN$, ezért az A pont illeszkedik az MN szakasz felezőmerőlegesére. Megszerkesztve ezt a felezőmerőlegest (lásd a 2. feladatot), ezzel megoldjuk a feladatunkat. ●

319. ábra

🔑 **5. feladat.** Adott egy egyenes, és egy pont, amely illeszkedik az egyenesre. Ezen a ponton keresztül fektessetek egy egyenest, amely merőleges az adott egyenesre.

Megoldás. Legyen m az adott egyenes, A pedig az egyenesre illeszkedő pont. Rajzoljunk egy tetszőleges sugarú körvonalat,

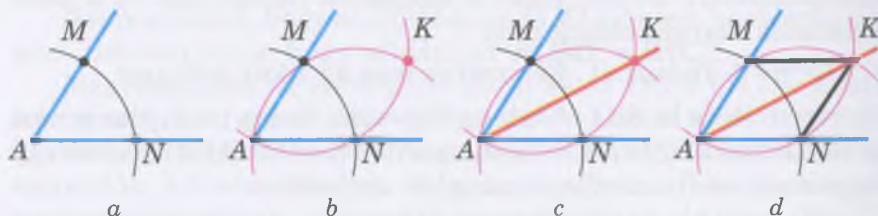
320. ábra

melynek középpontja az A pont. Ez az m egyenest két pontban metszi. Jelöljük őket M -mel és N -nel (320. ábra).

Mivel $AM = AN$, ezért mi a feladatunkat átalakítottuk egy olyan feladattá, ahol az MN szakasznak kell megszerkeszteni a felezőmerőlegesét. ●

6. feladat. Szerkesszék meg az adott szög szögfelezőjét.

Megoldás. Legyen A az adott szög. Rajzolunk egy tetszőleges sugarú körvonalat, melynek középpontja az A pont. Ez a kör a szög szárait két pontban metszi. Jelöljük ezeket a metszéspontokat M -mel és N -nel (321. a ábra). Ugyanezzel a sugárral rajzolunk még két kört, melyeknek a középpontjai M és N pont lesz. Ezek a körvonalak A és K pontokban metszik egymást (321. b ábra). Meghúzzuk az AK félegyenest (321. c ábra).

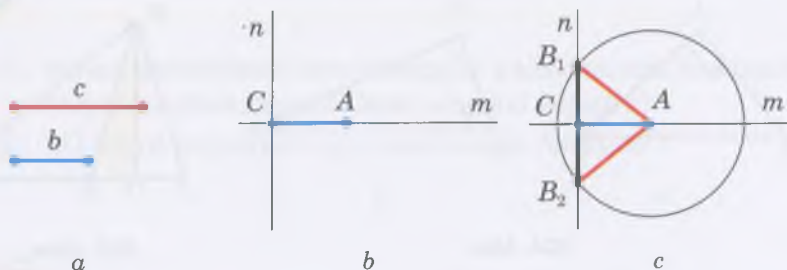
321. ábra

Bebizonyítjuk, hogy az AK félegyenes lesz a keresett szögfelező.

Valóban, az AMK és ANK háromszögek (321. d ábra) egybevágók a három oldaluk alapján, vagyis a háromszögek egybevágóságának harmadik ismertetőjele szerint. Tehát $\angle MAK = \angle NAK$ ●

7. feladat. Szerkesszék derékszögű háromszöget átfogója és befogója alapján.

Megoldás. Legyen két szakasz b és c , ahol $b < c$ (322. a ábra). Mivel az átfogó nagyobb, mint a befogó, ezért az átfogó a nagyobbik szakasz lesz ezek közül, a befogó pedig a kisebbik. Tehát egy olyan ABC derékszögű háromszöget kell szerkeszteni, melyben $\angle C = 90^\circ$, $AB = c$, $AC = b$.

322. ábra

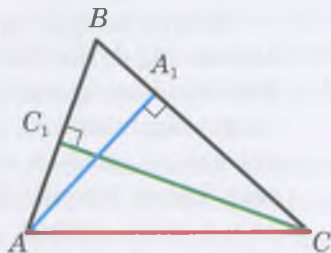
Rajzolunk két merőleges m és n egyenest. C pont lesz a metszéspontjuk. Az m egyenesen felmérjük a CA szakaszt, amely a b befogóval lesz egyenlő (322. b ábra). Rajzoljunk egy A középpontú körvonalat, melynek sugara megegyezik a c átfogóval. A körvonal az n egyenest két pontban metszi, ezek legyenek B_1 és B_2 (322. c ábra). Az ACB_1 és ACB_2 háromszögek lesznek a keresett háromszögek.

Mivel az ACB_1 és ACB_2 háromszögek egybevágók, ezért a feladatnak egyetlen megoldása lesz. ●

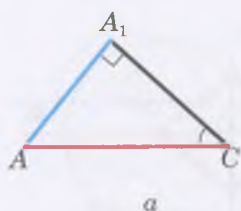
8. feladat. Szerkesszettek háromszöget oldala, és a másik két oldal magassága alapján.

Megoldás. A 323. ábrán egy ABC háromszög látható, melynek magasságai AA_1 és CC_1 . Ha ismertek az AC , AA_1 és CC_1 szakaszok, akkor meg lehet szerkeszteni az AA_1C és CC_1A háromszögeket az átfogó és a befogó alapján (lásd a 7. feladatot).

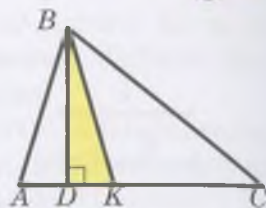
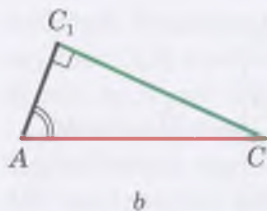
A fenti gondolatmenetet a **szerkesztési feladat analízisének** nevezzük, amely segít a szerkesztés tervének elkészítésében.

323. ábra

324. ábra

325. ábra

Megszerkesszük az AA_1C derékszögű háromszöget, melyben az AC átfogó megegyezik az adott oldallal, és az AA_1 befogó az egyik adott magassággal (324. *a* ábra). A megszerkesztett ACA_1 háromszögnek egyik szöge, az adott oldal melletti szög, megegyezik a keresett háromszög szögével. Hasonló szerkesztéssel meg lehet kapni a keresett háromszögnek az adott oldalra fekvő másik szögét is. A 324. *b* ábrán ez a szög C_1AC szög lesz.

Most már csak az ABC háromszög megszerkesztése maradt hátra, az AC oldala és a rajta fekvő két szög alapján. Ezt a szerkesztést önállóan végezzétek el. ●

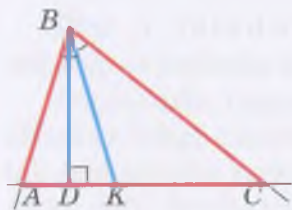
9. feladat. Szerkesszettek háromszöget, ha adott egyik szöge, és ebből a szögből bocsátott szögfelezője és magassága.

Megoldás. Elvégezzük ennek a szerkesztési feladatnak az elemzését. A 325. ábrán egy ABC háromszög látható, melyben a BD szakasz magasság, a BK pedig szögfelező.

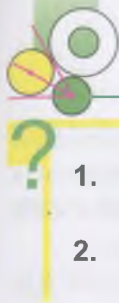
Ha ismert a BD és BK szakaszok hossza, akkor a BDK derékszögű háromszöget meg lehet szerkeszteni a befogó és átfogó alapján. Szintén megállapítjuk, hogyha ismert az ABC szög, akkor meg lehet szerkeszteni az ABK és KBC szögeket, melyek

mindegyike $\frac{1}{2}ABC\angle$ lesz. Innen megkapjuk a szerkesztés tervét.

Szerkesztünk egy derékszögű BDK háromszöget, melyben a BK átfogó a szögfelezővel lesz egyenlő, a BD befogó pedig a magasság lesz (326. ábra). Szerkesztünk két szöget, melyek mindegyike az adott szög felével egyenlő és ezeknek a szögeknek a közös száruk a BK félegyenes. A rajzon ezek az ABK és KBC szögek lesznek. Az ABC lesz a keresett háromszög. ●

326. ábra

1. Milyen eszközökkel lehet elvégezni a szerkesztési feladatot? Milyen szerkesztéseket lehet ezekkel végezni?
2. Mit jelent megoldani egy szerkesztési feladatot?

GYAKORLATOK

- 574.° Rajzoljatok: 1) hegyesszöget; 2) tompaszöget. Szerkesszetek olyan szöget, amely egyenlő a megrajzolttal.
- 575.° Rajzoljatok egy ABC hegyesszöget és egy DK félegyenest. Szerkesszetek egy $MDK\angle$ -t, amelyre igaz: $MDK\angle = 2\,ABC\angle$.
- 576.° Osszátok fel az adott szakaszt négy egyenlő részre.
- 577.° Rajzoljatok egy tetszőleges szöget. Osszátok fel azt négy egyenlő részre.
- 578.° Szerkesszetek: 1) 45° ; 2) 60° ; 3) 75° ; 4) 120° szöget.
- 579.° Szerkesszetek: 1) 30° ; 2) $22^\circ 30'$; 3) 15° szöget.
- 580.° Rajzoljatok: 1) hegyesszögű háromszöget; 2) tompaszögű háromszöget. Szerkesszék meg ennek a háromszögnek mindegyik magasságát.
- 581.° Rajzoljatok egy ABC háromszöget. Szerkesszék meg: 1) az AM magasságát; 2) BD oldalfelezőjét; 3) CK szögfelezőjét.
- 582.° Az adott ponton keresztül, amely nem illeszkedik egy adott egyenesre, rajzoljatok párhuzamos egyenest vele.
- 583.° Szerkesszetek háromszöget:
1) két oldala és közbezárt szöge alapján;
2) oldala és rajta fekvő két szöge alapján.
- 584.° Szerkesszetek adott sugarú körvonalat, amely érinti egy adott pontban az adott egyenest.
- 585.° A szög adott pontján keresztül fektessetek olyan egyenest, amely a szög száraiból egyenlő szakaszokat metsz ki.
- 586.° Szerkesszetek érintőt a körhöz, amely egy adott ponton megy át.
- 587.° Szerkesszetek körvonalat, amely egy adott szög szarait érinti.

- 588.°** Adott egy 30° -os szög. Szerkesszettek egy adott sugarú körvonalat, melynek a sugara is adott, a körvonal középpontja a szög egyik szárára illeszkedik, és a körvonal érinti a szög másik szárát.
- 589.°** Szerkesszettek körvonalat, amely érinti az adott szög szárait, és az egyik szárát egy adott pontban.
- 590.°** Szerkesszettek derékszögű háromszöget:
- 1) két befogója alapján;
  - 2) átfogója és hegyesszöge alapján;
  - 3) befogója és a rajta fekvő hegyesszöge alapján.
- 591.°** Szerkesszettek derékszögű háromszöget befogója és szemben fekvő hegyesszöge alapján.
- 592.°** Szerkesszettek egyenlő szárú háromszöget:
- 1) szára és a csúcsnál lévő szöge alapján;
  - 2) az alapra bocsátott magasság és a csúcsnál lévő szöge alapján;
  - 3) az alapja és az alaphoz tartozó oldalfelelező alapján;
  - 4) az alapja és a szárra bocsátott magassága alapján.
- 593.°** Szerkesszettek egyenlő szárú háromszöget:
- 1) az alapja és az alapján fekvő szöge alapján;
  - 2) szára és az alapján fekvő szöge alapján;
  - 3) szára és az alapra bocsátott magassága alapján.
- 594.°** Szerkesszettek egyenlő szárú derékszögű háromszöget:
- 1) befogója alapján;
  - 2) átfogója alapján.
- 595.°** Szerkesszettek körvonalat, melynek középpontja egy adott pont lesz, amely az adott hegyesszög egyik szárára illeszkedik, és a szög másik szárából egy adott hosszúságú szakaszt metsz ki.
- 596.°** Hogyan lehet megfelelni egy olyan szakaszt, amelynek hossza többszöröse a körző végei közti legnagyobb lehetséges távolságnak?
- 597.°** Szerkesszettek derékszögű háromszöget:
- 1) hegyesszöge és ennek a szögnek a szögfelezője alapján;
  - 2) befogója és az átfogóra bocsátott magassága alapján.
- 598.°** Szerkesszettek derékszögű háromszöget:
- 1) befogója és a másik befogóhoz húzott oldalfelelező alapján;
  - 2) hegyesszöge és a derékszög csúcsából bocsátott magassága alapján.

- 599.* Szerkesszetek egyenlő szárú háromszöget az alapja és a beírt körvonal sugara alapján.
- 600.* Szerkesszetek háromszöget oldala, mellette lévő szöge, és ennek a szögnek a csúcsából bocsátott szögfelezője alapján.
- 601.* Szerkesszetek háromszöget oldala, a másik oldalához húzott oldalfelezője, és az adott oldal valamint az oldalfelező közti szöge alapján.
- 602.* Szerkesszetek háromszöget oldala, a mellette lévő hegyes szöge és az adott oldalra bocsátott magassága alapján.
- 603.* Szerkesszetek háromszöget két oldala és ezek közül az egyikre bocsátott magassága alapján. Hány megoldása lesz ennek a feladatnak?
- 604.* Szerkesszetek háromszöget oldala, valamint az adott oldal egyik végpontjából bocsátott oldalfelező és a magasság alapján. Hány megoldása lesz ennek a feladatnak?
- 605.* Szerkesszetek háromszöget magassága és annak a két szögnek az alapján, melyet ez a magasság alkot az oldalaival, valamint közös csúcsuk van a magassággal. Hány megoldása lesz ennek a feladatnak?
- 606.* Szerkesszetek háromszöget két oldala és a harmadik oldalára bocsátott magassága alapján. Hány megoldása lesz ennek a feladatnak?
- 607.* Szerkesszetek háromszöget két oldala és az egyik oldallal szemközti szöge alapján. Hány megoldása lesz ennek a feladatnak?
- 608.* Szerkesszetek háromszöget oldala, rajta fekvő szöge és az adott oldalhoz húzott oldalfelezője alapján. Hány megoldása lesz ennek a feladatnak?
- 609.** Szerkesszetek háromszöget szöge és a másik két csúcsából bocsátott magasságai alapján.
- 610.** Szerkesszetek háromszöget két magassága és azon szöge alapján, amelyből az adott magasságok közül az egyiket bocsátották. Hány megoldása lesz ennek a feladatnak?
- 611.** Szerkesszetek derékszögű háromszöget befogója és a beírt körvonal sugara alapján.

- 612.*** Szerkesszettek háromszöget oldala, rajta fekvő szöge és a beírt körvonal sugara alapján.
- 613.*** Szerkesszettek háromszöget a beírt körvonal sugara és azon szakaszok alapján, melyekre a beírt körvonal érintési pontja osztja az egyik oldalát.
- 614.*** Szerkesszettek háromszöget oldala és az erre az oldalra bocsátott magassága és oldalfelezője alapján.
- 615.*** Szerkesszettek háromszöget, ha adva van három pont, melyek a háromszögbe írt körvonal érintési pontjai lesznek.
- 616.*** Hogyan kell az 54° -os szöget három egyenlő részre felosztani?

ISMÉTLŐ GYAKORLATOK

- 617.** Az ABC háromszögben ismert, hogy $AB = BC$, az AE és CF szakaszok a szögfelezői lesznek. Bizonyítsátok be, hogy $EF \parallel AC$.
- 618.** Határozzátok meg az ABC háromszög szögeit, ha:
- 1) $A\angle + B\angle = 110^\circ$, $A\angle + C\angle = 85^\circ$;
  - 2) $C\angle - A\angle = 29^\circ$, $A\angle + C\angle = 121^\circ$.
- 619.** Az ABC derékszögű háromszög AB átfogójának felezőmerőlegese a BC befogót az M pontban metszi. Ismert, hogy $MAC\angle : MAB\angle = 8 : 5$. Határozzátok meg az ABC háromszög hegyesszögeit.
- 620.** Állapítsátok meg a háromszög fajtáját, ha valamelyik külső szöge nagyobb a vele mellékszöget nem alkotó két belső szögénél:
- 1) 60° -kal, a másiknál 40° -kal;
  - 2) 25° -kal, a másiknál 35° -kal.

FIGYELJÉTEK MEG, RAJZOLJATOK, SZERKESSZETEK, KÉPZELJÉTEK EL

- 621.** A lapra rajzoltak egy egyenlő oldalú háromszöget, és teljesen befedték két másik egyenlő oldalú háromszöggel, melyek különböző méretűek voltak. Bizonyítsátok be, hogy a háromszög eltakarásához elegendő lenne az egyik háromszög.

23. A pontok mértani helye módszer alkalmazása a szerkesztési feladatoknál¹

Az ismert, hogyha a kék és a sárga színt összekeverjük, akkor zöldet fogunk kapni.

A síkon olyan pontokat kell ábrázolni, melyek egyidejűleg kétféle tulajdonsággal rendelkeznek. Ha az egyik tulajdonsággal rendelkező pontokat kékre festjük, a másik tulajdonsággal rendelkezőket pedig sárgára, akkor érthető, hogy a zöld pontok mindkét tulajdonsággal fognak rendelkezni. Ebben rejlik a pontok mértani helyének (PMH) módszere. Ezzel a módszerrel megoldunk néhány feladatot.

1. feladat. Szerkesszettek háromszöget, ha adott a háromszög három oldala.

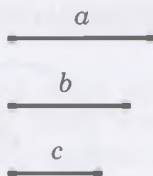
Megoldás. Legyen adott három szakasz, melyeknek a hossza a , b , c (327. ábra). Meg kell szerkeszteni az ABC háromszöget, ha $AB = c$, $AC = b$, $BC = a$.

Rajzolunk egy tetszőleges egyenest. Körző segítségével felmérjük rá a BC szakaszt, melynek hossza a (328. ábra). A feladat megoldásához már csak a háromszög harmadik csúcsának, az A pontnak a megszerkesztése szükséges.

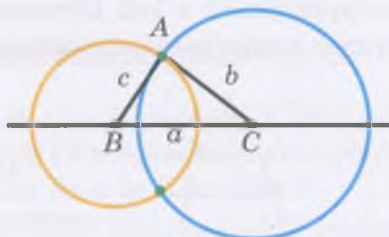
Felhasználjuk azt, hogy az A pontnak egyszerre két feltételnek kell megfelelnie:

1) olyan pontnak kell lennie, hogy a B ponttól c távolságra lévő pontok mértani helyéhez tartozzon, vagyis a c sugarú körvonal pontjaihoz (a 328. ábrán ez a sárga kör lesz);

2) olyan pontnak kell lennie, hogy a C ponttól b távolságra lévő pontok mértani helyéhez tartozzon, vagyis a b sugarú körvonal pontjaihoz (a 328. ábrán ez a kék kör lesz).

327. ábra

328. ábra

¹ Nem kötelező tananyag

Az A pontnak a keletkezett két zöld pont közül bármelyiket tekinthetjük.

A keletkezett ABC háromszög lesz a keresett, mivel kielégíti $AB = c$, $AC = b$, $BC = a$ feltételeket. ●

A szerkesztés fenti leírásából az következik, ha az adottak közül bármelyik szakasz hossza kisebb, mint a másik két szakasz hosszának összege, akkor ezek a szakaszok a háromszög oldalai lehetnek.

2. feladat. Szerkesszettek egy alakzatot, melynek minden pontja egy adott szöghöz tartozik, egyenlő távolságra van a szög száraitól és a távolságra a szög csúcsától.

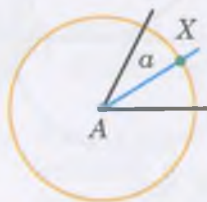
Megoldás. A keresett pont egyszerre két mértani hely pontjaihoz tartozik: a szög szögfelezőjéhez és egy a sugarú körvonalhoz, melynek középpontja a szög csúcsa.

Megszerkesszük a szög szögfelezőjét és az adott körvonalat (329. ábra). Metszéspontjuk a keresett X pont lesz. ●

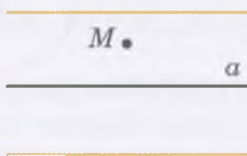
3. feladat. Szerkesszétek meg az adott R sugarú körvonal középpontját, ha az adott M pont illeszkedik a körre és egy adott a egyenest is érint.

Megoldás. Mivel a kör érinti az a egyenest, ezért a középpontja R távolságra lesz ettől az egyenestől. Az adott egyenestől adott távolságra lévő pontok mértani helye két párhuzamos egyenes lesz (498. példa). Tehát a körvonal középpontját a sárga egyeneseken (330. ábra) kell keresni.

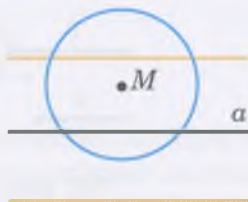
Az egy adott M pontra illeszkedő R sugarú körvonal középpontjai, az M középpontú R sugarú körvonal pontjainak mértani helye lesz (331. ábra kék körvonala.) Ezért a keresett körvonal középpontjának a kék körvonal valamely pontjának és a sárga egyenes pontjának a metszéspontját tekintjük (331. ábra).

329. ábra

330. ábra

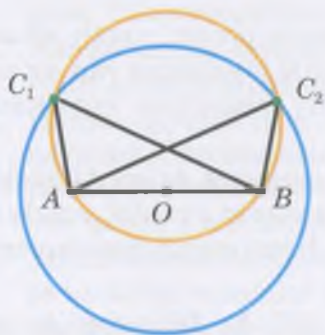
331. ábra

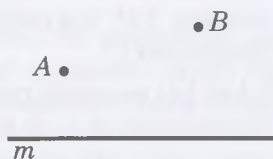
Azt az esetet, amikor az adott pont az adott egyenesre illeszkedik, önállóan vizsgáljátok meg. ●

4. feladat. Szerkesszettek háromszöget egyik oldala, az erre az oldalra húzott oldalfelezője és a körülírt körvonal sugara alapján.

Megoldás. Szerkesztünk egy adott sugarú körvonalat, és meghúzzuk az AB hűrt benne, amelynek hossza megegyezik a keresett háromszög oldalával. Ekkor a húr végpontjai a keresett háromszög két csúcsa lesz. Érthető, hogy a háromszög harmadik csúcsának egyidejűleg illeszkednie kell a megszerkesztett körvonalra (sárga körhöz) és az O középpontú körvonalra is, ha ennek a körnek a középpontja az AB szakasz felezőpontja, és a sugara egyenlő az adott oldalfelező hosszával (ez lesz a kék körvonal). Az ABC_1 és ABC_2 háromszögek (332. ábra) mindegyike a megszerkesztendő háromszög lesz. Mivel ezek egybevágók, ezért a feladatnak egyetlen megoldása van. ●

332. ábra

333. ábra

GYAKORLATOK

- 622.° Adott az m egyenes, és a rá nem illeszkedő A és B pont (333. ábra). Szerkesszék meg az m egyenesen azt a pontot, amely egyenlő távolságra lesz az A és B pontoktól.
- 623.° Az A és B pontok az m egyenesre illeszkednek. Szerkesszék meg egy olyan pontot, amely az egyenestől a távolságra lesz, az A és B pontoktól pedig egyenlő távolságra. Hány megoldása van ennek a feladatnak?

- 624.° A B és C pontok az A szög különböző száraira illeszkednek, és $AB \neq AC$. Szerkesszék meg a szöghöz tartozó M pontot, amely egyenlő távolságra lesz a száraitól, és $MB = MC$.
- 625.° A B és C pontok az A szög különböző száraira illeszkednek. Szerkesszék meg azt a D pontot, amely a szöghöz tartozik, egyenlő távolságra van a száraitól és kielégíti a $DC = BC$ egyenlőséget. Hány megoldása van ennek a feladatnak?
- 626.° Szerkesszék meg egyenlő szárú háromszöget, ha adott az alapja és a szára.
- 627.° Az adott körvonalnak szerkesszék meg a középpontját.
- 628.° Szerkesszék meg adott sugarú kört, melynek középpontja egy adott egyenesre illeszkedik, és a körvonalhoz egy adott pont is illeszkedjen.
- 629.° Szerkesszék meg adott sugarú körvonalat, amelyre két adott pont is illeszkedik.
- 630.° Határozzátok meg az összes olyan pontot, amely az adott körvonalra illeszkedik, és egyenlő távolságra van az adott szakasz két végpontjától. Hány megoldása van ennek a feladatnak?
- 631.° Adott két egymást metsző m és n egyenes, és egy AB szakasz. Szerkesszék meg az m egyenesen azt a pontot, amely az n egyenestől AB távolságra lesz. Hány megoldása van ennek a feladatnak?
- 632.° Az ABC háromszögben $C\angle = 90^\circ$. Az AC befogóján szerkesszék meg azt a D pontot, amely az AB egyenestől CD távolságra lesz.
- 633.° Szerkesszék meg egy egyenlő szárú háromszöget, ha adott az alapja és a körülírt körének sugara. Hány megoldása van ennek a feladatnak?
- 634.° Szerkesszék meg egy háromszöget, ha adott két oldala és az egyik ismert oldalának az oldalelezője.
- 635.° Szerkesszék meg egyenlő szárú háromszöget, ha ismert a szára és a szárához húzott oldalelezője.
- 636.° Az adott körvonalon szerkesszék meg azt a pontot, amely adott távolságra lesz egy adott egyenestől. Hány megoldása van ennek a feladatnak?

- 637.** Az adott körvonalon szerkesszettek egy pontot, amely egyenlő távolságra van két adott egymást metsző egyenestől. Hány megoldása van ennek a feladatnak?
- 638.** Két párhuzamos egyenes között adott egy pont. Szerkesszettek egy körvonalat, amelyre az adott pont illeszkedik, és a körvonal érinti az adott egyeneseket. Hány megoldása van ennek a feladatnak?
- 639.** Szerkesszettek egy körvonalat, amelyre az adott A pont illeszkedik, és egy adott B pontban érinti az adott m egyenest.
- 640.** Adott két párhuzamos egyenes és egy őket metsző egyenes. Szerkesszettek egy kört, amely érinti ezt a három egyenest.
- 641.** Szerkesszettek egy háromszöget, ha adott két oldala és a köré írt körvonal sugara. Hány megoldása van ennek a feladatnak?
- 642.** Szerkesszettek egy háromszöget, ha adott az oldala, az erre az oldalra bocsátott magassága és a köré írt körvonal sugara. Hány megoldása van ennek a feladatnak?
- 643.** Szerkesszettek egyenlő oldalú háromszöget, ha adott a körülírt körvonalának sugara.
- 644.* Három egyenes nem egy pontban, de páronként metszik egymást. Szerkesszettek meg azt a pontot, amely egyenlő távolságra lesz mindhárom egyenestől. Hány megoldása van ennek a feladatnak?
- 645.* Szerkesszettek derékszögű háromszöget, ha adott a befogója és az átfogó valamint a másik befogójának összege.
- 646.* Szerkesszettek derékszögű háromszöget, ha adott az átfogója és a befogók összege.
- 647.* Szerkesszettek derékszögű háromszöget, ha adott az átfogója és a befogók különbsége.
- 648.* Szerkesszettek derékszögű háromszöget, ha adott a befogója és az átfogó valamint a másik befogó különbsége.
- 649.* Szerkesszettek egyenlő szárú háromszöget, ha adott az alapja és a szárának valamint az alapra bocsátott magasságának a különbsége.
- 650.* Szerkesszettek háromszöget egyik oldala, rajra fekvő szöge és a másik két oldal összege alapján.
- 651.* Szerkesszettek háromszöget egyik oldala, rajra fekvő szöge és a másik két oldal különbsége alapján.

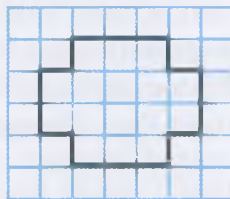

662. Az ABC háromszögben a C derékszögének csúcsából CH magasságot és CM szögfelezőt húztak. A HM szakasz hossza kétszer kisebb, mint a CM szakaszé. Határozzátok meg az ABC háromszög hegyesszögeit.
663. A 335. ábrán $BD = DC$, $DN \perp BC$, $BDM\angle = MDA\angle$. Határozzátok meg az MBN és BMD szögek összegét.

**FIGYELJÉTEK MEG,
RAJZOLJATOK, SZERKESSZETEK,
KÉPZELJÉTEK EL**

664. A 336. ábrán lévő alakzatot vágjátok három olyan nem négyzet alakú részre, hogy ezekből a részekből ki lehessen rakni egy négyzetet.

336. ábra

FEJEZETEK A MÉRTANI SZERKESZTÉSEK TÖRTÉNETÉBŐL

Valamilyen eredmény eléréséhez a legkevesebb eszközt felhasználni mindig is a legmagasabb képzettséget kívánt meg. Az ókori Görögországban nagyon fejlett volt a mértani szerkesztések művészete, ezekhez csak két eszközt használtak: lécet, melynek a széle egyenes volt (vonalzó) és két kihegyezett pálcát, melyek az egyik végükön össze voltak kötve (körző). Az, hogy a használat ezekre az eszközökre korlátozódott az ókori görög tradícióból ered, mert az egyenest és a kört az ókori görögök a legharmonikusabb alakzatoknak tekintették. Így Eukleidész az *Elemek* című könyvében leírja azokat a mértani alakzatokat, amelyeket körzővel és vonalzóval meg lehet rajzolni.

Nagyon sok szerkesztési feladat létezik. Ezek közül néhányat már megismerkedtetek. De van három olyan szerkesztési feladat, amelynek nagyon fontos szerepe volt a matematika fejlődésében. Ezek a feladatok híresek lettek.

A kör négyszögesítése. Szerkesszettek olyan négyzetet, melynek területe az adott körlap területével egyenlő.

Szögharmadolás. Az adott szöget három egyenlő részre osztani.

A kocka megkettőzése. Olyan kockát szerkeszteni, melynek térfogata az adott kocka térfogatának a duplája.

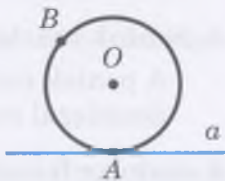
Ezek a feladatok évezredekig nem hagyták nyugodni az embereket. Az ókori idők olyan híres tudósai próbálták megoldani ezeket, mint kósi Hippokratész, knidoszi Eudoxosz, Eukleidész, Eratoszthenész Pentatlosz, Pergai Apollóniosz, Hérón, Papposz, Platón, Arkhimédész, valamint az újkor olyan kimagasló tudósai, mint René Descartes, Francois Viète, Isaac Newton. Csak a XIX. század közepén nyert bizonyítást, hogy ezeket megoldani nem lehet, vagyis csak körző és vonalzó alkalmazásával nem lehet elvégezni a szerkesztést. Erre az eredményre nem geometriai, hanem algebrai módszerekkel jutottak, vagyis egyenletekre vezették vissza a geometriai feladatokat.

Amikor a szerkesztési feladatokat oldottátok meg, különösen a csillagos feladatoknál, gyakran találkozottok azzal a nehézséggel, hogy a szerkesztő eszközök száma korlátozva van. Ezért az a javaslat, hogy tovább kell szűkíteni az eszközök felhasználását, elég furcsának tűnhet. A X. században egy perzsa matematikus, Abu l-Vafá Muhammad ibn Muhammad al-Búzdzsáni, olyan feladatok megoldását írta le, amelyben a szerkesztést vonalzóval és körzővel úgy is el lehet végezni, hogy a szerkesztés közben a körző szárainak nyílását nem változtatjuk meg. Elég furcsának tűnik az a tétel, melyet 1797-ben egy olasz matematikus, Lorenzo Mascheroni (1750 – 1800) tett közzé: *minden, ami megszerkeszthető körzővel és vonalzóval, az megszerkeszthető csak körzővel is.* Mascheroni bevezette a következőt: mivel csak körzővel egyenes nem rajzolható, ezért az egyenest akkor tekintjük megszerkesztettnek, ha meg van szerkesztve bármilyen két pontja.

A XX. században találták meg a Georg Mohr (1640–1697) dán tudós könyvét, melyben ő szintén leírja a csak körzővel való szerkesztéseket. Ezért a fentebb megfogalmazott tételt Mohr – Mascheroni tételnek nevezik.

4. SZÁMÚ FELADAT. ÖNELLENŐRZÉS TESZT FORMÁBAN

- Adott három nem egy egyenesen fekvő pont. Hány pontból áll a tőlük egyenlő távolságra lévő pontok mértani helye?
A) végtelen sok; B) 2; C) 1; D) egyetlen egy sem
- Adott három egy egyenesen fekvő pont. Hány pontból áll a tőlük egyenlő távolságra lévő pontok mértani helye?
A) 1; B) 2; C) végtelen sok; D) egyetlen egy sem
- Hány pontot tartalmaz azoknak a pontoknak a mértani helye, melyek a szög száraitól és a csúcsától is egyenlő távolságra van?
A) 1; B) 2; C) végtelen sok; D) egyetlen egy sem
- Az X pont egy O középpontú R sugarú körvonal egyik pontja. A következő állítások közül melyik a hamis?
A) $OX \leq R$; B) $OX \geq R$; C) $OX < R$; D) $OX = R$
- Az egyenesnek és az O középpontú R sugarú körnek két közös pontja van. Milyen alakzatot képeznek az egyenesnek azon X pontjai, melyekre teljesül az $OX \geq R$?
A) szakasz; C) félegyenes;
B) két félegyenes; D) egyenes
- A rajzon egy a egyenes látható, amely A pontban érinti az O középpontú kört. A körvonalon megjelöltünk egy B pontot, az X az a egyenes tetszőleges pontja. A következő állítások közül melyik a hamis?
A) $OX > OB$; B) $OX \geq OA$; C) $OX \geq OB$; D) $OX = OB$
- Melyik állítás igaz?
A) Ha két húr merőleges egymásra, akkor az egyik átmérő lesz.
B) Ha két húr metszéspontjuk által feleződnek, akkor egymásra merőlegesek lesznek.
C) Ha a húr végpontján áthaladó érintő merőleges rá, akkor ez a húr átmérő lesz.
D) Ha az egyik húr felezi a másikat, akkor ez a húr átmérő is.

8. A háromszög köré írt körvonal középpontja metszéspontja:
A) a háromszög magasságainak;
B) a háromszög súlyvonalainak;
C) a háromszög oldalfelező merőlegeseinek;
D) a háromszög szögfelezőinek.
9. A háromszögbe írt körvonal középpontja metszéspontja:
A) a háromszög magasságainak;
B) a háromszög súlyvonalainak;
C) a háromszög az oldalfelező merőlegeseinek;
D) a háromszög szögfelezőinek.
10. A háromszögbe írt és a háromszög köré írt kör középpontjai egybeesnek:
A) az egyenlő szárú háromszögeknél;
B) az egyenlő oldalú háromszögeknél;
C) a derékszögű háromszögeknél;
D) a különböző oldalú háromszögeknél.

A 4. PARAGRAFUS ÖSSZEFOGLALÁSA

A pontok mértani helye (PMH)

A pontok mértani helyének (PMH) nevezzük az adott tulajdonsággal rendelkező összes pontok halmazát.

A szakasz felezőmerőlegese, mint PMH

A szakasz felezőmerőlegesének azon pontok mértani helyét nevezzük, melyek egyenlő távolságra vannak a szakasz végpontjaitól.

A szögfelező, mint PMH

A szög szögfelezőjének azon pontok mértani helyét nevezzük, melyek a szöghöz tartoznak, és egyenlő távolságra vannak a szög száraitól.

Körvonal

Körvonalnak nevezzük azoknak a pontoknak a mértani helyét, melyek egyenlő távolságra vannak egy adott ponttól.

Körlap

Körlapnak nevezzük azon pontok mértani helyét, melyek egy adott ponttól adott pozitív számnál nem nagyobb távolságra vannak.

Körvonal húrja

Azt a szakaszt, amely a körvonal két pontját köti össze, húrnak nevezzük.

Körvonal átmérője

Azt a húrta, amely keresztülmegy a körvonal középpontján, átmérőnek nevezzük.

A kör tulajdonságai

A körvonal átmérője, amely merőleges a húrta felezi azt. Ha a kör átmérője felezi az átmérőtől különböző húrta, akkor merőleges erre a húrta.

Körvonal érintője

Azt az egyenest, melynek a körvonallal csak egy közös pontja van, a körvonal érintőjének nevezzük.

Körvonal érintőjének tulajdonsága

A körvonal érintője merőleges az érintési pontba húzott sugárta.

A körvonal érintőjének ismertetőjele

Az az egyenes, amely a körvonal egy pontjában metszi a kört és merőleges az ehhez a ponthoz húzott sugárta, az adott körvonalnak az érintője lesz.

Ha a körvonal középpontja és az egyenes közötti távolság a kör sugarával egyenlő, akkor ez az egyenes az adott kör érintője lesz.

A körvonalhoz egy pontból húzott érintők tulajdonsága

Ha egy adott pontból a körhöz két érintőt húznak, akkor az adott pontot az érintési pontokkal összekötő szakaszok egymással egyenlők.

Háromszög köré írt körvonal

A körvonalat a háromszög köré írtnak nevezzük, ha a háromszög mindegyik csúcsa illeszkedik a körre.

Háromszög köré írt körvonal középpontja

A háromszög köré írt körvonal középpontja a háromszög oldalai felezőmerőlegeseinek a metszéspontja.

Háromszögbe írt körvonal

A körvonalat a háromszögbe írtnak nevezzük, ha a háromszög mindegyik oldalát érinti.

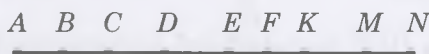
Háromszögbe írt körvonal középpontja

Háromszögbe írt körvonal középpontja a szögfelezőinek a metszéspontja.

A 7. OSZTÁLYOS MÉRTAN ISMÉTLÉSI FELADATAI

Legegyszerűbb geometriai alakzatok és tulajdonságaik

- 665.** Az a hosszúságú szakaszt 5 egyenlő részre osztották. Határozzátok meg a két szélső szakasz felezőpontjai közötti távolságot.
- 666.** A C pont az AB szakasz felezőpontja, $AB = 10$ cm. Az AB egyenesen határozzátok meg azt az X pontot, amelyre teljesül az $AX + BX + CX = 12$ cm.
- 667.** A D pont az MK szakasz felezőpontja, $MK = 16$ cm. Az MK egyenesen határozzátok meg azt az Y pontot, amelyre teljesül az $MY + KY + DY = 30$ cm.
- 668.** Az egyenesen 10 pontot jelöltek: $A, B, C, D, E, F, M, N, K, P$. Hány olyan szakasz keletkezett, melynek az A pont lesz az egyik végpontja? Összesen hány szakasz keletkezett, melyeknek a végpontjai az adott pontok lesznek? Függ-e attól a szakaszok száma, hogy ezek a pontok egy egyenesre illeszkednek, vagy nem függ?
- 669.** A 337. ábrán $AN = 24$ cm, $AB = BC$, $CD = DE$, $EF = FK$, $KM = MN$, $DF = 6$ cm. Határozzátok meg a BM szakasz hosszát.

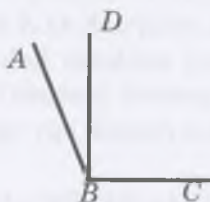
337. ábra

- 670.** Rajzoljatok egy MKE szöget, amely 120° . Húzzátok meg a KC félegyenest úgy, hogy $MKC\angle = 60^\circ$. Határozzátok meg a CKE szöget és állapítsátok meg a fajtáját. Hány megoldása van ennek a feladatnak?
- 671.** Az ABC és CBD mellékszögek fokmértéke úgy aránylanak egymáshoz, mint $5 : 4$. Határozzátok meg az ABC és ABD szögek szögfelezői közötti szöget. Hány megoldása van ennek a feladatnak?
- 672.** Két szögnek közös szára van és más közös pontjuk nincs. Mellékszögek-e ezek, ha: 1) fokmértékük úgy aránylik egymáshoz, mint $11 : 19$ és az egyik 32° -kal nagyobb, mint a másik; 2) a fokmértékük úgy aránylik egymáshoz, mint $7 : 3$ és az egyik 72° -kal kisebb mint a másik?

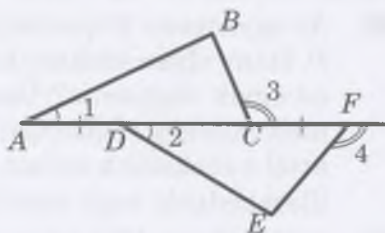
673. A 338. ábrán $BD \perp BC$. Az ABD és DBC szögek szögfelezői közti szög 55° . Határozzátok meg az ABD szöget.

Háromszögek

674. A háromszög kerülete 87 cm , az egyik oldala $a\text{ cm}$, a másik pedig $b\text{ cm}$. Adjatok meg egy kifejezést a harmadik oldal meghatározására. Számítsátok ki a harmadik oldalt, ha $a = 27$, $b = 21$.
675. Határozzátok meg az ABC háromszög területét, ha $AB + BC = 27\text{ cm}$, $AB + AC = 28\text{ cm}$, $BC + AC = 29\text{ cm}$.
676. A 339. ábrán $1\angle = 2\angle$, $3\angle = 4\angle$, $AD = CF$. Bizonyítsátok be, hogy $ABC\Delta = DEF\Delta$

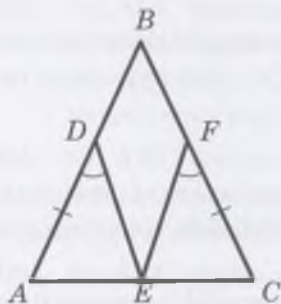
338. ábra

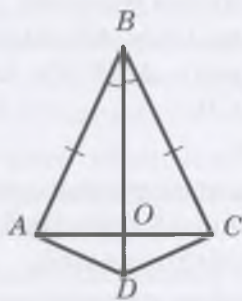
339. ábra

677. Az ABC és DEF hegyesszögű háromszögekben megrajzolták a BM és EK súlyvonalakat. Ismert, hogy $BC = EF$, $ABC\angle = DEF\angle$, $C\angle = F\angle$. Bizonyítsátok be, hogy: 1) $BMC\Delta = EFK\Delta$; 2) $ABM\Delta = DEK\Delta$.
678. BD és B_1D_1 az ABC és $A_1B_1C_1$ hegyesszögű háromszögek megfelelő magasságai. Bizonyítsátok be, hogy $ABC\Delta = A_1B_1C_1\Delta$, ha $BD = B_1D_1$, $AD = A_1D_1$, $CD = C_1D_1$.
679. Az ABC és MKE háromszögekben ismert, hogy $AB = MK$, $BC = KE$, $B\angle = K\angle$. Az AB szakaszon felvettek egy F pontot, az MK szakaszon pedig egy P -t úgy, hogy $ACF\angle = MEP\angle$. Milyen lesz a CF szakasz hossza, ha $PE = 15\text{ cm}$?
680. Az ABC és DEF háromszögekben ismert, hogy $AC = DF$, $BC = EF$, $C\angle = F\angle$. A BAC és ABC szögek szögfelezői egy O pontban metszik egymást, a DEF és EDF szögek szögfelezői pedig egy M pontban. Bizonyítsátok be, hogy $AOB\Delta = DME\Delta$.

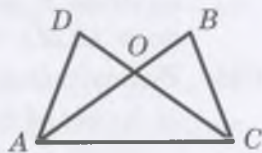
681. Az ABC egyenlő szárú háromszög BC alapja B csúcsán túli meghosszabbításán felvettek egy M pontot úgy, hogy $MBA\angle = 128^\circ$. Határozzátok meg az AC szár és az ACB szög szögfelezője közötti szöget.
682. Az A és B pontokból, amelyek az m egyeneshez képest azonos félsíkra illeszkednek, AC és BD merőlegeseket bocsátottak erre az egyenesre. Az A és B pontok egyenlő távolságra vannak az m egyenestől, az O pont pedig a CD szakasz felezőpontja. Bizonyítsátok be, hogy az AOB háromszög egyenlő szárú.
683. A 340. ábrán $AB = BC$, $AD = FC$, $ADE\angle = CFE\angle$. Bizonyítsátok be, hogy az E pont az AC szakasz felezőpontja.
684. Az ABC és ADC egyenlő szárú háromszögeknek közös az AC alapja. Bizonyítsátok be, hogy a BD egyenes az AC szakasz felezőmerőlegese lesz.
685. A 341. ábrán $AB = BC$, $ABO\angle = CBO\angle$. Bizonyítsátok be, hogy a $DAO\angle = DCO\angle$.
686. A 342. ábrán $OA = OC$, $OD = OB$. Bizonyítsátok be, hogy a $DAC\angle = BCA\angle$.

340. ábra

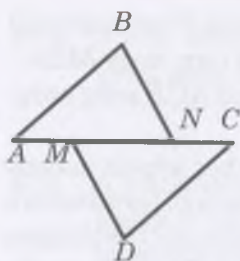

341. ábra

342. ábra

687. Az O pont az ABC háromszög AC és BC oldalfelező merőlegeseinek metszéspontja. Bizonyítsátok be, hogy: 1) az O pont az AB szakasz felezőpontja; 2) $ACB\angle = A\angle + B\angle$.
688. Az ABC háromszöget a súlyvonal két olyan háromszögre osztja, amelyek kerületei egyenlők. Bizonyítsátok be, hogy az ABC háromszög egyenlő szárú.

343. ábra

689. Az ABC háromszögben $AB = BC$, BD pedig a súlyvonal. Az ABC háromszög kerülete 50 cm, az ABD háromszögé pedig 40 cm. Határozzuk meg az BD súlyvonal hosszát.

690. Az ABC háromszög AC és BC oldalain megfelelően jelöltük az F és K pontokat. Bizonyítsátok be, hogyha AFB és AKB háromszögek egyenlők, valamint az AK és BF a háromszögek megfelelő oldalai, akkor az ABC háromszög egyenlő szárú

691. A 343. ábrán $AM = CN$, $AB = CD$, $BN = DM$. Bizonyítsátok be, hogy $ABN\angle = CDM\angle$.

692. Az ABC és $A_1B_1C_1$ háromszögek súlyvonalai AM és A_1M_1 egyenlők, $AB = A_1B_1$, $BC = B_1C_1$. Bizonyítsátok be, hogy $ABC\Delta = A_1B_1C_1\Delta$.

Párhuzamos egyenesek. A háromszög szögeinek összege

693. Az a egyenesre nem illeszkedő ponton keresztül három egyenest fektettek. Bizonyítsátok be, hogy ezek közül legalább kettő metszi az adott a egyenest.

694. Az ABC háromszög AB és AC oldalain megfelelően jelölték az M és K pontokat, $AMK\angle = ABC\angle$. Bizonyítsátok be, hogy $AKM\angle = ACB\angle$.

695. Bizonyítsátok be:

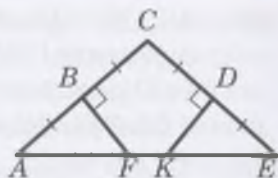
- 1) ha két párhuzamos egyenest egy harmadikkal metszünk, akkor a keletkezett különböző oldalakon fekvő szögek szögfelezői is párhuzamosak;
- 2) ha két párhuzamos egyenest egy harmadikkal metszünk, a keletkezett két egyoldali szög szögfelezői merőlegesek lesznek.

696. Ha két párhuzamos egyenest egy harmadikkal metszünk, akkor milyen lesz a megfelelő szögek szögfelezőinek kölcsönös helyzete?

697. A háromszög egyik csúcsán keresztül a szemközti oldallal párhuzamosan egy egyenest fektettek. Ez az egyenes a háromszög másik két oldalával egyenlő szögeket alkot. Bizonyítsátok be, hogy az adott háromszög egyenlő szárú lesz.

698. Az ABC egyenlő szárú háromszög AC és BC oldalainak a C csúcs utáni meghosszabbításán megfelelően jelölték az E és D pontokat úgy, hogy $DE \parallel AB$. Bizonyítsátok be, hogy a CDE háromszög is egyenlő szárú lesz.
699. Az ABC háromszög BC oldalán felvették az M és K pontokat (az M pont a B és K pontok között helyezkedik el) úgy, hogy $KAC\angle = B\angle$, $BAM\angle = C\angle$. Bizonyítsátok be, hogy az MAK háromszög egyenlő szárú lesz.
700. Az egyenlő szárú háromszög alapjára bocsátott magasság 2-szer kisebb az alapnál. Határozzátok meg az adott háromszög szögeit.
701. Az ABC háromszög AC oldalán felvették az O pontot úgy, hogy $AB = AO$. Ismeretes, hogy az ABC háromszög A csúcsánál lévő külső szöge 160° és a $C\angle = 40^\circ$. Bizonyítsátok be, hogy $BO = CO$.
702. Az ABC háromszög AC oldalának meghosszabbításain az A és C pontok mögött megfelelően felvették az M és K pontokat úgy, hogy $AM = AB$, $CK = BC$. Határozzátok meg az MBK szöget, ha $BAC\angle = 60^\circ$, $ACB\angle = 80^\circ$.
703. Az ABC háromszög AC oldalával párhuzamos egyenes az AB és AC oldalakat megfelelően az M és K pontokban metszi úgy, hogy $AM = MK$. Ismert, hogy $B\angle = 65^\circ$, $C\angle = 45^\circ$. Határozzátok meg a KAC szöget.
704. Az ABC háromszögben adott, hogy $A\angle = 55^\circ$, $B\angle = 75^\circ$. Határozzátok meg a C csúcsból bocsátott magasság és háromszög szögfelezője közötti szöget.
705. Az ABC egyenlő szárú háromszög ($AB = BC$) AD és BK magasságainak metszéspontja H , $AHB\angle = 128^\circ$. Határozzátok meg az ABC háromszög szögeit.
706. Az ABC egyenlő szárú háromszög ($AB = BC$) AD és CM magasságainak metszéspontja H , $AHC\angle = 140^\circ$. Határozzátok meg az ABC háromszög szögeit.
707. A derékszögű háromszög egyik hegyesszöge 42° . Határozzátok meg a derékszög szögfelezője és a háromszög átfogója közötti kisebbik szöget.

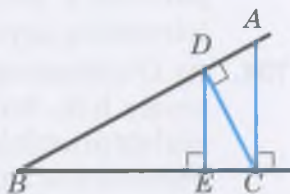
708. A C és D pontokból, melyek az m egyeneshez képest azonos félsíkra illeszkednek, CE és DF merőlegeket állítottak az adott egyenesre, $CF = DE$. Bizonyítsátok be, hogy $CE = DF$.

344. ábra

709. A 344. ábrán $AB = BC = CD = DE$, $BF \perp AC$, $DK \perp CE$. Bizonyítsátok be, hogy $AF = EK$.
710. Az ABC háromszögnek BM és CK magasságai H pontban metszik egymást, $ABC\angle = 35^\circ$, $ACB\angle = 83^\circ$. Határozzátok meg a BHC szöget.
711. A derékszögű háromszög derékszögének csúcsából bocsátott magasság és szögfelező közötti szög 12° . Határozzátok meg az adott háromszög hegyesszögeinek mértékét.
712. Az ABC egyenlő szárú derékszögű háromszög átfogóján M és K pontokat vettek fel úgy, hogy $AC = AM$ és $BC = BK$. Határozzátok meg az MCK szög mértékét.
713. A derékszögű háromszög derékszögének csúcsából az átfogóra merőlegest állítottak. Bizonyítsátok be, hogy a keletkezett két háromszögnek és az adott háromszögnek a megfelelő hegyesszögei egyenlők.
714. Az ABC és DEF háromszögekben ismert, hogy $A\angle = D\angle$, $B\angle = E\angle$, a BM és EN magasságok egyenlők. Bizonyítsátok be, hogy $ABC\Delta = DEF\Delta$.
715. Az ABC háromszög AM és CK magasságainak metszéspontja O , $OK = OM$, $BAM\angle = ACK\angle$. Bizonyítsátok be, hogy az ABC háromszög egyenlő oldalú.
716. Az egyenlő szárú háromszög két magassága a metszéspontjuknál 100° -os szöget zárnak be egymással. Határozzátok meg az adott háromszög szögeit.
717. Az ABC háromszögben az ACB szög derékszög, CH az adott háromszög magassága, CD a BCH háromszög szögfelezője. Bizonyítsátok be, hogy $AC = AD$.
718. Az egyenlő szárú háromszög egyik szögéből bocsátott szögfelező és a magasság közötti szög 15° . Határozzuk meg az adott háromszög szögeit. Hány megoldása van a feladatnak?
719. Az ABC derékszögű háromszög AB átfogójának meghosszabbításán az A és B pontok mögött felvettek egy D és E pontokat úgy, hogy $AC = AD$, $BC = BE$. Határozzátok meg a DCE szög mértékét.

720. Az ABC egyenlő oldalú háromszögben az AC oldal M felezőpontjából MK merőlegest bocsátottak a BC oldalra. Határozzátok meg az ABC háromszög területét, ha $KC = 3$ cm.
721. A derékszögű háromszög egyik szöge 60° , az átfogójának és a kisebbik befogójának összege pedig 27 cm. Határozzátok meg a háromszög oldalait.
722. Az ABC háromszögről tudjuk, hogy $C\angle = 90^\circ$, $A\angle = 15^\circ$, $BC = 11$ cm. Az AC befogón felvettek egy olyan M pontot, ahol $BMC\angle = 30^\circ$. Határozzátok meg az AM szakasz hosszát.
723. A B szög egyik szárán megjelölték a D és az A pontokat, a másik szárán pedig az E és C pontokat (345. ábra) úgy, hogy $AC \perp BC$, $DE \perp BC$, $CD \perp AB$. Határozzátok meg a DE szakaszt, ha $B\angle = 30^\circ$, $AC = 12$ cm.
724. Határozzátok meg azt a szöget, melyek az egyenlő oldalú háromszög oldalfelezőit tartalmazó egyenesek között keletkeznek.

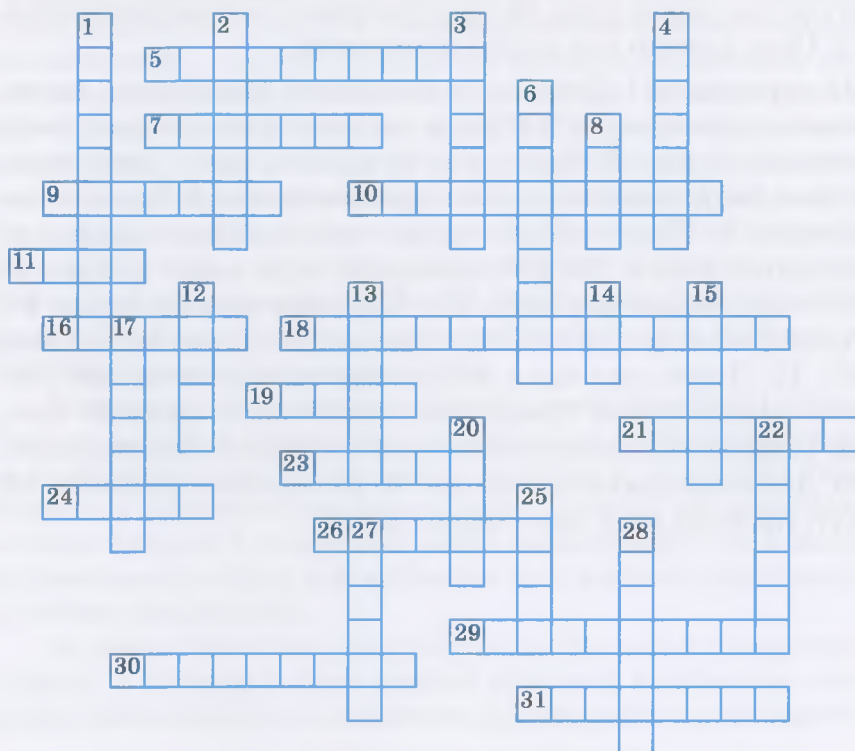
345. ábra

Körvonal és körlap

725. Az O középpontú körnek az AC átmérőjére, valamint az AB és BC húrokra igaz az $AB = BC$ egyenlőség. Határozzátok meg az AOB szöget.
726. Az AB és CD átmérői az O középpontú körnek merőlegesek egymásra. Az AB átmérőn az O pont különböző oldalán felvették az E és F pontokat úgy, hogy $CE = DF$. Bizonyítsátok be, hogy $OE = OF$.
727. Az O középpontú körvonalban MK és NP nem párhuzamos húrokat rajzoltak, ahol $MK = NP$, az A és B pontok az MK és NP húrok megfelelő felezőpontjai. Bizonyítsátok be, hogy az $OAB\angle = OBA\angle$.
728. A körben AB és BC húrokat húztak úgy, hogy mindegyik hossza megegyezik a kör sugarával. Határozzátok meg az ABC szöget?
729. Bizonyítsátok be, hogy az átmérő végpontjaira illeszkedő érintők párhuzamosak.

730. Az AB átmérő az MN és PK húrokat felezi, melyeknek hossza nem egyenlő az átmérő hosszával. Bizonyítsátok be, hogy $MN \parallel PK$.
731. Bizonyítsátok be, hogy a körvonal középpontja egyenlő távolságra van a körvonal bármelyik érintőjétől.
732. Az A ponton keresztül az O középpontú körhöz AM és AK érintőket húztak, amelyek az M és K pontokban érintik a körvonalat. Az OA szakasz és a kör metszéspontja a szakasz felezőpontja lesz. Határozzátok meg az MAK szöget.
733. Az egyenes párhuzamos az AC húrral, és érinti egy B pontban a körvonalat. Bizonyítsátok be, hogy az ABC háromszög egyenlő szárú.
734. Az O középpontú körvonal OC sugara az AB szakaszt felezi, amely nem átmérője a körnek. A C ponton keresztül a körhöz érintőt húzunk. Bizonyítsátok be, hogy ez az érintő párhuzamos az AB húrral.
735. A körvonal középpontja illeszkedik egy szög szögfelezőjéhez, a szárait a körvonal két-két pontban metszi. Bizonyítsátok be, hogy azok a szakaszok, melyet a körvonal kimetsz a szög száraiból, egyenlők lesznek.
736. Az M ponton keresztül az O középpontú körvonalhoz MK és ME érintőket húztak, ahol a K és E az érintési pontok, $\angle OMK = 30^\circ$, $MK = 6$ cm. Határozzátok meg a KE húr hosszát.
737. Bizonyítsátok be, hogy a kör húrja, amely merőleges egy másik húrra és a kör középpontjára illeszkedik, az adott körvonal átmérője lesz.
738. A körben AB átmérőt valamint AC és BD húrokat rajzoltak úgy, hogy $AC \parallel BD$. Bizonyítsátok be, hogy a CD a körvonal átmérője lesz.
739. Az ABC egyenlő szárú háromszögben $AB = BC$, O a beírt kör középpontja, az AC és AB oldalak D és E pontjai a beírt körvonal érintési pontjai. $\angle ABC = 48^\circ$. Határozzátok meg a $\angle DOE$ szög mértékét.
740. Az ABC háromszögbe írt körvonal K , M és E pontban megfelelően érinti az AB , BC és AC oldalakat, $AK = BM = CE$. Bizonyítsátok be, hogy az ABC háromszög egyenlő oldalú lesz.

741. Az ABC háromszög AD és CE szögfelezői az O_1 pontban metszik egymást, a DEB háromszög EF és DK szögfelezői pedig az O_2 -ben. Bizonyítsátok be, hogy a B , O_1 és O_2 pontok egy egyeneshez illeszkednek.
742. Fejtsd meg a keresztrejtvényt.

По горизонталі: 5. Прямі, які не перетинаються. 7. Два кути, одна сторона яких спільна, а дві інші — доповняльні промені. 9. Відрізок, що сполучає вершину трикутника із серединою протилежної сторони. 10. Два кути, сторони одного з яких є доповняльними променями сторін другого. 11. Геометричне місце точок, відстань від яких до даної точки не більша за дане число. 16. Відрізок, який сполучає точку кола з його центром. 18. Прямі, при перетині яких утворюються прямі кути. 19.

Відрізок, що сполучає дві точки кола. **21.** Коло, яке проходить через усі вершини трикутника. **23.** Перпендикуляр, проведений з вершини трикутника до прямої, що містить його протилежну сторону. **24.** Точка, рівновіддалена від усіх точок кола. **26.** Твердження, правильність якого встановлюють за допомогою доведення. **29.** Промінь з початком у вершині кута, який ділить кут на два рівних кути. **30.** Кут, суміжний із кутом трикутника. **31.** Сума довжин усіх сторін трикутника.

По вертикалі: **1.** Сторона прямокутного трикутника, протилежна прямому куту. **2.** Одна із частин, на які довільна точка розбиває пряму. **3.** Хорда, яка проходить через центр кола. **4.** Коло, яке дотикається до всіх сторін трикутника. **6.** Геометрична фігура. **8.** Геометричне місце точок, рівновіддалених від даної точки. **12.** Кут, градусна міра якого більша за 90° , але менша від 180° . **13.** Одиниця виміру кутів. **14.** Геометрична фігура. **15.** Кут, градусна міра якого дорівнює 90° . **17.** Пряма, яка має з колом одну спільну точку. **20.** Сторона прямокутного трикутника, прилегла до прямого кута. **22.** Твердження, правильність якого приймають без доведення. **25.** Давньогрецький математик. **27.** Автор книги «Начала». **28.** Кут, градусна міра якого менша від 90° .

BARÁTKOZUNK A SZÁMÍTÓGÉPPEL

Az 5. és a 6. osztályban a matematika tanulása során már használtuk a számítógépet, és meggyőződünk arról, hogy megbízható segítőnk lehet. A számítógép segít a mértan elsajátításában is.

A mértan az alakzatokat tanulmányozza: szakaszokat, háromszögeket, téglalapokat, téglatesteket, gömböket és más alakzatot. Ezért célszerű megtanulnia a **vektorgrafikus** rajzolóprogramok alkalmazását, melyek segítségével mértani alakzatokat rajzolhatunk és szerkesztéseket is végezhetünk. Ilyen program a *CorelDraw*, *Visio* stb. A fejezet rajzainak elkészítéséhez a tanár segítségével válasszatok grafikai rajzprogramot. A kiválasztott szoftver segítségével elkészíthetők azoknak a feladatoknak a rajzai is, melyek megoldásán éppen dolgoztok. Ha valamilyen beszámolót kell készíteni, vagy érdekes üzenetet akartok a barátaitoknak küldeni, akkor **prezentációkészítő programot** alkalmazhattok (például a *PowerPointot*). Ennek segítségével akár kisfilmet is készíthettek a mértani alakzatokról.

Nagyon sok olyan program létezik, amely hozzájárul ahhoz, hogy az iskolások könnyebben elsajátítsák a matematikát: ezek a multimédiás oktatóprogramok, melyeket a geometriai szerkesztések elkészítéséhez használnak. Ilyeneket az interneten is lehet keresni. De megfelelő tudás megszerzésével és készség fejlesztésével önállóan is készíthettek ilyen szoftvert, amely segíti a mértan elsajátítását.

Az alábbi feladatokat meg tudjátok oldani a számítógép segítségével. A többségük olyan mértani alakzatok szerkesztése, melyeket elkészíthettek a kiválasztott grafikai szoftver segítségével.

A pont és az egyenes

1. Már tudjátok, hogy a mértanban a pontnak nincs mérete. Ezért a pontot csak feltételeken kis körlapként ábrázolják, a grafikus szerkesztés során (lásd az 1. pont ábráit) vagy pixelként (képpont) a képernyőn. Ugyanígy a monitoron ábrázolt egyenesnek van szélessége (a vonal a geometriában szélesség nélküli).

Sajátítsátok el a grafikai szoftver lehetőségeit a pont és az egyenesek ábrázolására, tanuljátok meg, hogyan kell két ponton keresztül egyenest szerkeszteni.

2. Sajátítsátok el, hogyan kell a pontokat és az egyeneseket a latin ábécé nagy- és kisbetűivel jelölni.

A szakasz és hossza

3. Ábrázoljatok két pontot, szerkesszettek szakaszt, melynek az adott két pont lesz a végpontja.
4. Állapítsátok meg, hogy a grafikai szoftver hogyan adja meg a szakasz hosszát.
5. Szerkesszettek adott hosszúságú szakaszt.
6. Határozzátok meg azt az eszközt, amely segítségével mozgatni és forgatni lehet az adott alakzatot.
7. Szerkesszettek két szakaszt, majd egymásra helyezéssel hozzátok fedésbe őket.
8. Ábrázoljátok azt a rajzot, amely illusztrálja a szakasz hosszának legfontosabb tulajdonságát. Állapítsátok meg, a szakaszok hosszának megállapításával, hogy teljesül-e ez a tulajdonság.
9. Az általatos választott grafikai program rendelkezik-e olyan eszközzel, amely képes meghatározni a szakasz felezőpontját?

Félegyenes. Szög

10. Szerkesszettek különböző szögeket. Keressétek meg azt az eszközt, amellyel meg lehet határozni a szög mértékét, és egy adott fokmértékű szöget lehet szerkeszteni.
11. Ábrázoljátok azt a rajzot, amely illusztrálja a szög mérésének legfontosabb tulajdonságát. Állapítsátok meg, hogy teljesül-e ez a tulajdonság, a megszerkesztett szög mértékének megállapításával.
12. Keressétek meg azt a rajzeszközt, amelynek segítségével tudtok körívet rajzolni. Rajzoljatok néhány szöget, és az azonos méretű szögeket azonos számú körívvel jelöljétek. Figyeljétek meg, hogy a rajzokon különböző alakzatok más-más vastagsággal vannak jelölve. Keressétek meg azt az eszközt, amely lehetőséget ad a vonal vastagságának megváltoztatására.
13. Ábrázoljatok mellékszögeket és csúcsszögeket.

Merőleges egyenesek

14. Keressétek meg azt az eszközt, amellyel a grafikai szoftver segítségével merőleges egyeneseket lehet szerkeszteni. Szerkesszettek merőleges egyeneseket ezzel az eszközzel.
15. Rajzoljatok egy egyenest és az egyenesre illeszkedő pontot. Ezen a ponton keresztül rajzoljatok merőleges egyenest az adott egyenesre.

16. Rajzoljatok egy egyenest és az egyenesre nem illeszkedő pontot. Ezen a ponton keresztül rajzoljatok merőleges egyenest az adott egyenesre.

Háromszög. A háromszög magassága, súlyvonala, szögfelezője

17. Ahhoz, hogy megrajzoljunk egy háromszöget, általában először megrajzolunk három szakaszt, melyek a háromszög oldalai lesznek. Rajzoljátok meg ezt a három szakaszt. Keresétek meg azt az eszközt, amely lehetőséget ad egy alakzattá, háromszöggé összeragasztani a szakaszokat.
18. Rajzoljatok egy hegyesszögű, derékszögű és tompaszögű háromszöget.
19. Keresétek meg azt az eszközt, amely lehetőséget ad lemásolni a már elkészített alakzatot, és azt az eszközt, amellyel lehetséges mozgatni és elforgatni az alakzatot. Segítségükkel ábrázoljatok egybevágó háromszögeket.
20. Szerkesszettek egy tetszőleges háromszöget, és mindegyik csúcsából húzzátok meg a magasságát, súlyvonalait és szögfelezőjét. Milyen eszközöket kellene alkalmazni, hogy a szerkesztés pontos legyen? Végezzétek el ezt a szerkesztést a hegyesszögű, a derékszögű és a tompaszögű háromszögekre is.

Egyenlő szárú háromszög

21. Szerkesszettek egyenlő szárú és egyenlő oldalú háromszögeket. A rajzszerkesztő milyen lehetőségei teszik egyszerűbbé a szerkesztést?
22. Hogyan lehet alkalmazni a 10.3. tételt az egyenlő szárú háromszögek szerkesztésénél?

A háromszögek egybevágóságának ismertetőjelei

23. Szerkesszettek két olyan háromszöget, melyeknek a két oldaluk és a közbezárt szögük megfelelően egyenlő egymással.
24. Rajzoljatok egy szakaszt, és szerkesszétek meg a felezőmerőlegesét.
25. Szerkesszettek két háromszöget, melyeknek oldala és a rajta fekvő szögei megfelelően egyenlők egymással. Hogyan lehetne szemléltetni azt, hogy a háromszögek egybevágók?
26. Készítsetek olyan rajzot, amely bemutatja a felezőmerőleges tulajdonságát. Vegyetek fel néhány pontot a felezőmerőlegesen.

Milyen eszközzel lehet ellenőrizni, hogy ezek a pontok egyenlő távolságra lesznek a szakasz végpontjaitól?

Párhuzamos egyenesek

27. Az előző feladatokat végrehajtva megismerkedtetek azokkal az eszközökkel, melyek segítségével mértani alakzatokat tudtok másolni, mozgatni és szerkeszteni. Hogyan kell ezeknek az eszközöknek az alkalmazásával párhuzamos egyeneseket szerkeszteni?
28. Találjátok ki, hogyan szerkeszthetők párhuzamos egyenesek a 13.1. tétel alkalmazásával.
29. Rajzoljatok egy egyenest, és egy rá nem illeszkedő pontot. Rajzoljátok meg az adott egyenessel párhuzamos egyenest, amely illeszkedik erre a pontra. Nagybírástok meg a keletkezett rajzot. Lehet-e ezzel a rajzzal meggyőzően illusztrálni az egyenesek párhuzamossági axiómáját? Miért? Ez a példa azt mutatja, hogy minden mértani szerkesztés, amit a papíron vagy a számítógépen készítünk, eléggé esetleges. Ezért hiába a legcsodálatosabb rajz, nem a rajzra kell támaszkodni, hanem a matematikai tényekre és bizonyításra.
30. Alkalmazva a 14.1. – 14.3. tételeket, szerkesszettek néhány pár párhuzamos egyenest. A grafikus program alkalmazásával győződjetek meg arról, hogy az egyenesek tényleg párhuzamosak-e.
31. Készítsetek néhány olyan rajzot, melyek illusztrálják a párhuzamos egyenesek tulajdonságait. A grafikus program alkalmazásával győződjetek meg arról, hogy ezek a tulajdonságok tényleg teljesülnek.
32. Rajzoljatok két párhuzamos egyenest. Hogyan állapítható meg a köztük lévő távolság?

A háromszög szögeinek összege

33. Rajzoljatok egy tetszőleges háromszöget. Szerkesszétek meg az összes külső szögét. Alkalmazva a grafikus program eszközeit, állapítsátok meg a megszerkesztett szögek fokmértékét.

Derékszögű háromszög

34. Rajzoljatok egy derékszögű háromszöget, és jelöljétek vékony ívvel a derékszögét (lásd a 256. ábrát).

35. Szerkesszettek háromszögpárt, amely illusztrálja a derékszögű háromszögek egybevágóságát. Jelöljétek a rajzon egyforma számú vonalakkal az egyenlő oldalakat, és egyforma számú ívekkel az egyenlő szögeket.
36. Szerkesszettek derékszögű háromszöget, melynek hegyesszöge 30° . Ellenőriztétek, hogy igaz-e a 18.1. tétel állítása és a 1. pont 18. feladatának állítása.

Kör és körlap

37. Ismerkedjétek meg a körvonalat és a körlapot ábrázoló eszközökkel. Mivel különbözik a körvonal és a körlap ábrázolása? Milyen eszköz szükséges ahhoz, hogy az ábrázolt körvonalból körlapot készítsünk?
38. Rajzoljatok körvonalat, és húzzátok meg húrját és átmérőjét. A körvonal ábrázolásakor milyen eleme szükséges ahhoz, hogy az átmérőt pontosan megrajzolhassuk?
39. Rajzoljatok körvonalat és jelöljétek rajta egy pontot. Milyen eszközt kell alkalmazni ahhoz, hogy megrajzolhassuk az adott pontban a körvonal érintőjét?

A háromszögbe és köré írt körvonal

40. Rajzoljatok egy tetszőleges háromszöget. Szerkesszétek meg a háromszögbe és a köré írt körvonalat úgy, hogy ne alkalmazzátok a 21. pontban tanult elméleti ismereteket. Ezután szerkesszétek meg ugyanezeket a köröket, alkalmazva a 21.1. és 21.2. tételeket. Sikerül-e a szerkesztést gyorsabban és pontosabban elkészíteni?

Szerkesztési feladatok

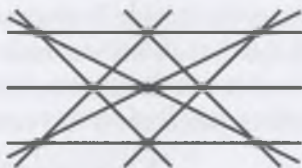
41. A szerkesztési feladatok megoldása során körzőt és vonalzót használunk. Ha grafikus szoftverrel akarjátok elkészíteni a szerkesztést, akkor milyen eszközöket lehet felhasználni a körző és a vonalzó helyett?
42. Ismerjétek meg azokat az eszközöket, amelyekkel különböző mértani alakzatok különböző színben ábrázolhatók.
43. Az általatok választott rajzszerkesztő rendelkezik-e olyan eszközzel, amely lehetővé teszi a mértani testek metszetének automatikus meghatározását?

MEGOLDÁSOK ÉS ÚTMUTATÁSOK

14. 1 pont vagy 4 pont vagy 6 pont. 15. A lehetséges metszéspon-
tok száma legalább 1, legfeljebb pedig 10. 16. 346. ábra.
17. 12 pont. 18. 347. ábra. 39. 8 cm vagy 56 cm. 41. 1) Az EF sza-
kasz minden pontja; 2) az A és B pontok (348. ábra); 3) ilyen
pontok nem léteznek. 42. Ilyen pontból kettő van. Ezek közül az
egyik egy olyan belső pontja az AB szakasznak, hogy $AC : BC =$
 $= 1 : 2$, a másik egy olyan A pont, amely a BC szakasz középpontja
lesz. 43. 4 cm. 44. a) 4 pont; b) 3 pont; c) 4 pont; d) 3 pont.
46. Útmutatás. Alkalmazzátok az egyenlőséget: 1) $13 - 2 \cdot 5 = 3$;
2) $3 \cdot 5 - 13 = 2$; 3) $2 \cdot 13 - 5 \cdot 5 = 1$.

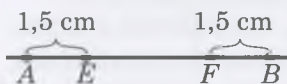

346. ábra

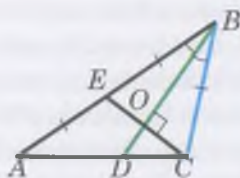

347. ábra

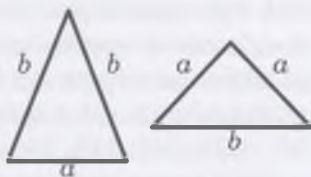
47. Útmutatás. Alkalmazzátok az egyenlőséget: 1) $2 \cdot 11 - 2 \cdot 7 =$
 $= 8$; 2) $3 \cdot 11 - 4 \cdot 7 = 5$. 69. 60° . 70. 108° . 73. 68° . 74. 153° .
75. 1) 6° ; 2) $0,5^\circ$. 77. 50° vagy 110° . 78. 77° vagy 163° . 82. Útmutatás.
Bármilyen félegyenestől kezdve rakjátok egymás mellé 14-szer az
adott szöget. Az így kapott szög 2° -kal lesz nagyobb, mint az egye-
nesszög. 83. 1) Útmutatás. Használjátok azt, hogy $19^\circ \cdot 19 = 361^\circ$.
84. Igen. Útmutatás. Feltételezzük, hogy ilyen szög nem létezik, és
ekkor ellentmondásra fogunk jutni. 105. 90° . 106. 180° . 107. 75° .
108. 108° , 72° . 109. 136° , 44° . 123. 1) 124° ; 2) 98° . 124. 126° . 128. 70° ,
 160° . 129. 1) Útmutatás. $90^\circ = 17^\circ \cdot 5 + 5^\circ$. 149. 48. cm. 150. 13 cm.
152. 120° . 188. 3 cm. 189. 10 cm. 191. 2) Útmutatás. Bizonyítsátok
be, hogy $\angle AOM = \angle BOK$. Az $\angle AOB$ szög
egyenesszög lesz. Ekkor $\angle AOM + \angle MOB =$
 $= 180^\circ$. Innen $\angle MOB + \angle BOK = 180^\circ$.
194. 20° , 70° . 223. 4 cm vagy 7 cm.
224. 4 cm és 6 cm vagy 5 cm és 5 cm.

348. ábra

349. ábra

350. ábra

228. 26 cm vagy 14 cm. 230. 1) $\frac{5a}{7}$; 2) $\frac{9a}{14}$. 243. *Útmutatás.*

Alkalmazzátok azt, hogyha a szögfelező egyúttal magasság is, akkor a háromszög egyenlő szárú lesz, bizonyítsátok be hogy a MAD és KBD háromszögek egyenlő szárúak. 244. 8 cm. 245. $AB : AC = 1 : 2$. 247. 2 cm, 3 cm, 4 cm. *Útmutatás.* A BD szakasz az ABC háromszög szögfelezője (349. ábra), a CE szakasz a súlyvonala, $BD \perp CE$. Bizonyítsuk be, hogy CBE háromszög egyenlő szárú ($BC = BE$). Ekkor $AB = 2BC$ és a következő esetek lehetségesek: $AB - BC = 1$ cm vagy $AB - BC = 2$ cm. 248. 2 cm. *Útmutatás.* Bizonyítsátok be, hogy a KMC és KDA háromszögek egyenlő szárúak lesznek. 264. Nem. *Útmutatás.* Vizsgáljátok meg a 350. ábrán lévő háromszögeket. 265. *Útmutatás.* Legyen ABC és $A_1B_1C_1$ az adott háromszögek. $AB = A_1B_1$, $AC = A_1C_1$, az AM és A_1M_1 szakaszok az ABC és $A_1B_1C_1$ háromszögek megfelelő oldalfelezői. Az AM és A_1M_1 szakaszok meghosszabbításán az M és M_1 pontok után megfelelően felmérjük az MD és M_1D_1 olyan szakaszokat, hogy $MD = AM$ és $M_1D_1 = A_1M_1$. Bizonyítsátok be, hogy az $AC = BD$ és $A_1C_1 = B_1D_1$. Aztán bizonyítsátok be, hogy az ABD és $A_1B_1D_1$, MBD és $M_1B_1D_1$ és végül az ABC és $A_1B_1C_1$ háromszögek egybevágók. 281. *Útmutatás.* Legyen az AM és A_1M_1 szakaszok az ABC és $A_1B_1C_1$ háromszögek megfelelő súlyvonalai, $AM = A_1M_1$, $BAM\angle = B_1A_1M_1\angle$, $CAM\angle = C_1A_1M_1\angle$. Az AM és A_1M_1 szakaszok M és M_1 pontokon túli meghosszabbítására felmérjük az MD és M_1D_1 olyan szakaszokat, hogy $MD = AM$ és $M_1D_1 = A_1M_1$. Bizonyítsátok be, hogy az $AC = BD$ és $A_1C_1 = B_1D_1$. Aztán bizonyítsátok be, hogy az ABD és $A_1B_1D_1$, egybevágók, innen már könnyen megkapjuk, hogy ABC és $A_1B_1C_1$ háromszögek is egybevágók. 293. Végtelen sok. 295. *Útmutatás.* Feltételezzük, hogy az a és b egyenesek metszik egymást. Kivá-

lasztunk egy tetszőleges pontot az a egyenesen, amelyik nem az a és b egyenesek metszéspontja lesz. A kiválasztott ponton keresztül lehet olyan egyenest fektetni, amelyik metszi az a egyenest és párhuzamos a b -vel, amely ellentmond a feltételnek. **296.** 6 cm. **297.** 35° . **298.** 90° . **317.** Nem. **320.** *Útmutatás.* Bizonyítsátok be, hogy a BKM háromszög egyenlő szárú. **321.** *Útmutatás.* Bizonyítsátok be, hogy $BF \parallel AC$ és $BD \parallel AC$, alkalmazzátok az egyenesek párhuzamosságának axiómáját. **322.** 111° vagy 69° . **340.** 40° . **343.** 40° , 70° , 70° . **344.** 121° . **348.** *Útmutatás.* Húzzatok a C ponton keresztül az AB -vel párhuzamos egyenest. **351.** *Útmutatás.* Bizonyítsátok be, hogy az $\hat{AMO}$ és $\hat{CKO}$ háromszögek egyenlő szárúak. **353.** $AD : DB = 2 : 3$. **396.** 25° , 55° , 100° . **399.** 35° , 35° , 110° . **400.** 140° . **403.** *Útmutatás.* Határozzátok meg az ABC háromszög szögeit és bizonyítsátok be, hogy AMB és MAC egyenlő szárú háromszögek. **404.** 36° , 72° , 72° . **405.** *Útmutatás.* Alkalmazzátok az indirekt bizonyítás módszerét. **407.** Hegyesszögű. *Útmutatás.* Vizsgáljátok meg sorba a háromszög szögeit. Mivel két másik szög összege nagyobb, mint 90° , ezért a vizsgált szög kisebb lesz, mint 90° . Mivel mindegyik szög kisebb, mint 90° , ezért a háromszög hegyesszögű lesz. **408.** *Útmutatás.* A DAC háromszög DAC szöge tompaszög. Tehát $DC > AC$. **410.** Nem. **412.** 36° , 72° , 72° vagy 90° , 45° , 45° . **414.** *Útmutatás.* Vegyetek az m egyenesen egy bármilyen X pontot és hasonlítsátok össze az $AX + BX$ összeget az AB szakasz hosszával. **415.** 3 cm. **416.** $90^\circ - \frac{\alpha}{2}$. **417.** *Útmutatás.* Az AM oldalfelező M -en túli meghosszabbítására felmérjük az MD szakaszt, amely egyenlő ezzel a súlyvonallal, és vizsgáljátok meg az ABD háromszöget. **418.** $\left(\frac{540}{7}\right)^\circ$, $\left(\frac{540}{7}\right)^\circ$, $\left(\frac{180}{7}\right)^\circ$. **419.** 90° , 40° , 50° . *Útmutatás.* Vizsgáljátok meg a DAK háromszöget, ahol a K pont az AB szakasz felezőpontja. **421.** 36 cm. **449.** *Útmutatás.* Bizonyítsátok be az AKH és a CMH háromszögek egybevágóságát. **450.** *Útmutatás.* Bizonyítsátok be, hogy $MEN \Delta = NFM \Delta$. Innen következik, hogy $MK = NK$. Ezenkívül $KE = FM = NE$. Tehát $MK = MN$. **451.** Nem. **453.** 50° , 130° . **465.** 30° , 1 cm. **466.** 9 cm. **467.** 15 cm. **470.** 8 cm. **471.** 6 cm. *Útmutatás.* Bizonyítsátok be, hogy az ADB háromszög egyenlő szárú. **473.** 21 cm. **491.** 1,5 cm.

492. 60 cm. 493. Adott sugarú és adott középpontú körvonal. 494. Annak a szakasznak a felezőmerőlegese, amely az adott pontokat köti össze. 495. Két egyenes, amely az adott egymást metsző egyenesek által alkotott négy szög szögfelezői lesznek. 496. Az adott alap felezőmerőlegésének minden pontja, kivéve a merőleges és az alap metszéspontját. 497. Annak a szakasznak a felezőmerőlegese, amely merőleges az adott egyenesekre, és amelyre a szakasz végpontjai illeszkednek. 498. Párhuzamos egyenes pár, melyek mindegyike megadott távolságra van az adott egyenestől. 499. *Útmutatás.* Kössétek össze az M pontot a körvonal O középpontjával. Vizsgáljátok meg az AOM és BOM háromszögeket. 500. A B pontot tartalmazó félsík minden pontja, amelynek a határvonala az AB szakasz felezőmerőlegese lesz, kivéve a félsík határvonalát. 501. A sík minden olyan pontja, amelyek nem tartoznak az A középpontú AB sugarú körlaphoz. 503. 55° , 85° , 40° . 505. 20° . 521. 1) 90° ; 2) 120° . 522. 12 cm. 523. 40° . 524. 120° . 529. Az adott egyenesre merőleges, az adott ponton áthaladó egyenes minden pontja, kivéve az adott pontot. 530. A szögfelező minden pontja, kivéve a szög csúcsát. 531. A sík minden pontja, kivéve az adott egyenes pontjait. 532. *Útmutatás.* Az OAK háromszöget vizsgálva bizonyítsátok be, hogy $OK = 2AK$. 533. *Útmutatás.* Alkalmazzatok a körvonalhoz egy adott pontból húzott érintő tulajdonságait. 537. 18° . 557. 24 cm, 24 cm, 20 cm. 558. 20 cm, 14 cm, 18 cm. 559. 50° , 55° , 75° . 562. *Útmutatás.* Alkalmazzatok a körhöz egy adott pontból húzott érintők tulajdonságát. 563. a . 564. 16 cm. *Útmutatás.* Bizonyítsátok be, hogy a keletkezett háromszögek kerületeinek összege egyenlő az adott háromszög kerületével. 565. 0,5 cm. *Útmutatás.* Legyen az M_1 és M_2 pontok azoknak a körvonalaknak az érintési pontjai, melyeket az ABD és DBC háromszögekbe írtak. A DM_1 és DM_2 szakaszokra alkalmazzatok az 562. feladat eredményét. 566. *Útmutatás.* Alkalmazzatok azt, hogy a háromszög szögfelezői, a jelen esetben az AMC -jé is, egy pontban metszik egymást. 567. *Útmutatás.* Jelöljétek a szög különböző szárain az M és N pontot. Rajzoljátok meg a BMN és BNM szögek szögfelezőit. A szög különböző szárain jelöljétek az E és F pontot. Rajzoljátok meg a BEF és BFE szögek szögfelezőit. 568. 36° , 36° , 108° . *Útmutatás.* Alkalmazzatok azt, hogy az FAO és BOA háromszögek egyenlő szárúak. 570. 52° ,

52° , 76° . **571.** 3 cm, 7 cm. **595.** *Útmutatás.* A szög szárán fekvő ponton keresztül fektessetek merőleges egyenest a szög másik szárához. **597.** *Útmutatás.* Szerkesszettek egy derékszögű háromszöget, melynek átfogója egyenlő az adott szögfelezővel, a hegyesszöge pedig az adott szög felével. **599.** *Útmutatás.* Szerkesszettek derékszögű háromszöget, melynek egyik befogója az adott alap felével egyenlő, a másik pedig a kör sugarával. **602.** *Útmutatás.* Szerkesszettek derékszögű háromszöget, az adott magassággal egyenlő befogó és szemben lévő hegyesszöge alapján, amely az adott szöggel egyenlő. **604.** *Útmutatás.* Szerkesszettek derékszögű háromszöget, amelynek az átmérője az adott oldallal egyenlő, a befogó pedig az adott magassággal. **611.** *Útmutatás.* Szerkesszettek derékszögű háromszöget, amelynek az egyik befogója a befogó és a sugár különbsége lesz, a másik befogó pedig a sugárral egyenlő. Akkor a másik befogóval szemközti szög a keresett háromszög hegyesszögének a felével lesz egyenlő. **615.** *Útmutatás.* Szerkesszettek körvonalat az adott három ponton keresztül. **616.** Szerkesszettek egy 60° -os szöget. Ezután alkalmazzátok a következő egyenlőséget: $6^\circ = 60^\circ - 54^\circ$. **618.** 1) 15° , 95° , 70° ; 2) 46° , 59° , 75° . **619.** 25° , 65° . **620.** 1) hegyesszögű; 2) tompaszögű. **631.** *Útmutatás.* A keresett pont az n egyenestől AB távolságra lévő PMH-hez tartozik. A PMH olyan párhuzamos egyenespár, melyek az n egyenessel párhuzamosak. Az egyeneseket metsző m egyenes metszéspontjai kielégítik a feltételt. A feladatnak két megoldása van. **638.** *Útmutatás.* Rajzoljatok egy szakaszt, amely merőleges lesz a két párhuzamos egyenesre, és az A és B végpontjai ezekre az egyenesekre illeszkednek. Akkor a keresett körvonal középpontja két PMH-hez tartozik: az első az A és B pontoktól egyenlő távolságra lévő pontokhoz és a másik az $\frac{1}{2} AB$ távolságra az adott ponttól. **639.** *Útmutatás.* Az adott egyenest B pontban érintő körvonalak középpontjainak mértani helye egy egyenes lesz, amely merőleges az adottra és ezen a ponton átmegy (az adott B pont a PMH-hez nem tartozik). Az A és B pontokon áthaladó körvonalak középpontjainak mértani helye az AB szakasz felezőmerőlegese lesz. **645.** *Útmutatás.* Szerkesszettek meg a BCD derékszögű háromszöget, melyben a BC befogó az adott befogóval lesz egyenlő, a DC befogó pedig az átfogó és a másik befogó összegével. Akkor a keresett ABC háromszög A csúcsa a BD szakasz

felezőmerőlegesére illeszkedik. **646. Útmutatás.** Szerkesszék meg az ADB háromszöget, melyben $D\angle = 45^\circ$, a DB oldal egyenlő az adott befogók összegével, az AB oldal pedig az adott átfogóval.

647. Útmutatás. Szerkesszék meg az ADB háromszöget, melyben $D\angle = 135^\circ$, DB oldal egyenlő az adott befogók különbségével, az AB oldal pedig az adott átfogóval.

648. Útmutatás. Szerkesszék meg a DBC háromszöget, melyben $C\angle = 90^\circ$, CB befogó az adott befogóval legyen egyenlő, és a CD befogó pedig az átfogó és a másik befogó különbségével. Ekkor a keresett A csúcs a DB szakasz felezőmerőlegesére fog illeszkedni.

650. Útmutatás. Szerkesszék meg az ADC háromszöget, melynek AC oldala az adottal egyenlő, a DC oldal legyen a két másik oldal összege, a DCA szög pedig egyezzen meg az adottal.

651. Útmutatás. Szerkesszék meg az ADC háromszöget, melyben az AC oldal az adott oldallal egyenlő, a C szög az adott szöggel egyenlő, a DC oldal pedig a két másik oldal különbségével. A keresett ABC háromszög B csúcsa az AD oldal felezőmerőlegesére illeszkedik. A leírt szerkesztést abban az esetben lehet alkalmazni, ha a C szög a nagyobbik ismeretlen oldalra fekvő szög lesz.

652. Útmutatás. Szerkesszék meg az ADC háromszöget, amelyben $D\angle = 90^\circ + \frac{\beta}{2}$, ahol β

az adott szög, az AC oldal egyenlő az adott oldallal, az AD oldal pedig az adott oldalak különbségével. Akkor a keresett B csúcs a DC oldal felezőmerőlegesére fog illeszkedni.

653. Útmutatás. Szerkesszék meg az ADC háromszöget, amelyben $D\angle = \frac{\beta}{2}$, ahol

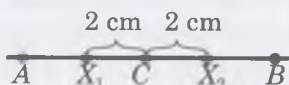
β az adott szög legyen, az AC oldal egyenlő az adott oldallal, az AD oldal pedig az adott oldalak összegével. Ekkor a keresett B csúcs a DC oldal felezőmerőlegeséhez fog illeszkedni.

654. Útmutatás. Szerkesszék meg az ADC háromszöget, amelyben az AC oldal egyenlő az adott oldallal, a DC oldal az ismeretlen oldalak összege lesz, $DAC\angle = 90^\circ + \alpha$, ahol α a feltételben szereplő szögek különbségének a fele.

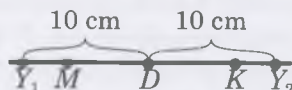
656. Útmutatás. Szerkesszék meg a derékszögű háromszöget a magassággal egyenlő befogója, valamint az adottal egyenlő szemben fekvő szöge alapján. Ennek a háromszögnek az átfogója lesz a keresett háromszög egyik oldala.

Ekkor a feladatot a 650. feladat alapján kell megoldani. **657. Útmutatás.** Szerkesszék meg a BDM derékszögű háromszöget, melyben a

BM átfogó az adott súlyvonallal egyenlő, a BD befogó pedig az adott magassággal. Ekkor a keresett háromszög körülírt körvonalának középpontja arra az egyenesre illeszkedik, amelyre az M pont illeszkedik és amely merőleges a DM szakaszra. **658. Útmutatás.** Szerkesszék meg az ABD háromszöget, melyben az AB és AD oldalak egyenlők az adott két oldallal, a BD oldal pedig 2-szer

351. ábra

352. ábra

nagyobb, mint az adott súlyvonal. **659. Útmutatás.** Szerkesszék meg az ADC háromszöget, melyben az AC egyenlő az adott oldallal, az AD oldal pedig 2-szer nagyobb, mint az adott oldalfelező, a D pontból húzott magasság az adott magassággal egyenlő. Mutassátok meg, hogy a keresett DC oldal lesz az egyik ismeretlen oldala a keresett háromszögnek. **661.** 65° . **662.** 15° , 75° . **663.**

180° . **665.** $\frac{4a}{5}$ ... **666.** Az X_1 és X_2 pontok a 351. ábrán láthatók.

667. Az Y_1 és Y_2 pontok a 352. ábrán láthatók. **670.** 60° vagy 180° . Két megoldása van. **671.** 40° vagy 140° . Két megoldása van. **673.** 20° . **675.** 42 cm. **689.** 15 cm. **700.** 45° , 45° , 90° . **702.** 30° , 40° , 110° . **703.** 35° . **704.** 10° . **705.** 52° , 52° , 76° . **706.** 70° , 70° , 40° . **711.** 33° , 57° . **712.** 45° . **716.** 50° , 50° , 80° vagy 80° , 80° , 20° . **718.** 70° , 70° , 40° vagy 50° , 50° , 80° . **719.** 135° . **722.** 22 cm. **723.** 9 cm. **724.** 60° . **728.** 120° . **732.** 60° . **736.** 6 cm. **738. Útmutatás.** Legyen O a körvonal középpontja. Bizonyítsátok be, hogy $COD\angle = 180^\circ$. **739.** 114° . **741. Útmutatás.** Bizonyítsátok be, hogy az O_1 és O_2 pontok a B szög szögfelezőjére illeszkednek.

Az Önellenőrzés teszt formában feladatainak megoldása

A feladat sorszáma	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1	C	D	A	C	C	C	B	B	C	B	C
2	B	B	D	D	B	C	B	B	A	C	B
3	D	C	C	A	A	B	C	C	B	C	B
4	C	D	A	C	B	A	C	C	D	B	—

TÁRGYMUTATÓ

- Adott egyenesre merőleges
     egyes szerkesztése 177
 Adott szöggel egyenlő
     szög szerkesztése 175
 Alaptulajdonság 47
 Átfogó 133
 Axióma 47
 Axióma az egyenesek
     párhuzamosságáról 105
 Befogó 133
 Csúcsszögek 37
 Derékszög 30
 Derékszögek tulajdonságai 37
 Derékszögű háromszögek
     egybevágóságának
     ismertetőjelei 134, 135
 Egy oldalon lévő szögek 109
 Egyállású szögek
     tulajdonságai 110
 Egybevágó alakzatok 59
 Egybevágó háromszögek 57
 Egyenes tétel 93
 Egyenes 12
 Egyenesek alaptulajdonsága 12
 Egyenesek közötti szög 42
 Egyenesek párhuzamosságának
     ismertetőjelei 104, 109
 Egyenlő szög 27
 Egyenlő oldalú háromszög 75
 Egyenlő szakaszok 17
 Egyenlő szárú
     háromszög alapja 74
 Egyenlő szárú háromszög
     alapnál lévő szöge 75
 Egyenlő szárú háromszög
     csúcshöge 75
 Egyenlő szárú háromszög szára 74
 Egyenlő szárú háromszög
     szögeinek csúcsa 75
 Egyenlő szárú
     háromszög tulajdonságai 75
 Egyenlő szárú háromszög 74
 Egyenlő szárú háromszögek
     ismertetőjelei 82
 Egyenlő szögek 27
 Egymást metsző egyenesek 13
 Egységnyi szög 27
 Egységszakasz 17
 Érintési pont 159
 Érintők tulajdonságai 160
 Félegyenes kezdőpontja 25
 Félegyenes 25
 Felezőmerőleges szerkesztése 176
 Felezőmerőlegesek
     metszéspontja 167
 Felső határvonala 27
 Felső 27
 Ferde 43
 Fok 27
 Fordított tétel 93
 Háromszög 56
 Háromszög oldala 56
 Háromszög kerülete 56
 Háromszög köré írt
     körvonal középpontja 168
 Háromszög köré írt körvonal 166
 Háromszög külső szöge 124
 Háromszög külső szögének
     tulajdonságai 124
 Háromszög magassága 59
 Háromszög súlyvonala 59
 Háromszög szerkesztése adott
     oldalai alapján 178 – 180
 Háromszög szöge 56
 Háromszög szögeinek összege 124
 Háromszög szögének csúcsa 56
 Háromszögbe írt körvonal
     középpontja 168
 Háromszögbe írt
     körvonal 167
 Háromszög szögfelezője 59
 Háromszög-egyenlőtlenség 125
 Háromszögek egybevágóságának
     alaptulajdonsága 58
 Háromszögek egybevágóságának
     ismertetőjelei 65, 66, 87
 Hegyesszög 30
 Hegyesszögű háromszög 56
 Hosszegység 18

Indirekt bizonyítás	93	Párhuzamos egyenesek	
Ismertetőjel tétel	93	tulajdonságai	109, 110
Kiegészítő félegyenesek	25	Párhuzamos félegyenesek	104
Kölcsönösen fordított tételek	93	Párhuzamos szakaszok	104
Kör köré írt háromszög	167	Perc	29
Kör sugara	153	Pont	12
Körbe írt háromszög	166	Pont és egyenes közötti távolság	43
Körlap	154	Pontok közötti távolság	19
Körlap átmérője	154	Pontok mértani helye	150
Körlap érintője	160	Pontok mértani helyének módszere	185
Körlap húrja	154	Posztulátum	50
Körlap középpontja	154	Pótszerkesztés módszere	94
Körlap sugara	154	Síkmértan	10
Körvonal	153	Szakasz	17
Körvonal átmérője	153	Szakasz belső pontja	17
Körvonal érintője	159	Szakasz felezése	177
Körvonal érintőjének ismertetőjelei	161	Szakasz felezőmerőlegese	65
Körvonal húrja	153	Szakasz felezőpontja	19
Körvonal középpontja	153	Szakasz hossza	18
Körvonal tulajdonságai	159	Szakasz hosszának alaptulajdonsága	19
Következmény	93	Szakasz végpontjai	17
Következmény tétel	93	Szakaszok összege	19
Különböző oldalon fekvő szögek tulajdonságai	109	Szerkesztési feladatok elemzése	175
Különböző oldalon lévő szögek	109	Szög	26
Különböző oldalú háromszög	76	Szög csúcsa	26
Másodperc	29	Szög fokmértéke	28
Megfelelő szögek tulajdonságai	110	Szög mértéke	28
Megfelelő szögek	109	Szög szára	26
Meghatározás	13	Szögek összege	30
Mellékszögek tulajdonságai	36	Szögfelező szerkesztése	178
Mellékszögek	36	Szögfelező	27
Merőleges	43	Szögfelezők metszéspontja	168
Merőleges egyenesek	41	Szögmértékének alaptulajdonsága	30
Merőleges félegyenesek	42	Tétel	13
Merőleges szakaszok	42	Tétel feltétele	92
Merőleges talppontja	43	Tétel következménye	92
Mérőszalag	18	Tompaszög	30
Mértan	10	Tompaszögű háromszög	57
Metsző	109	Tulajdonság tétel	93
Párhuzamos egyenesek	104	Vonás	30
Párhuzamos egyenesek alaptulajdonsága	105		
Párhuzamos egyenesek közötti távolság	119		

MATEMATIKAI KIFEJEZÉSEK EREDETE

Axióma [Аксиома]	– a görög <i>axios</i> szóból ered – jelentése elismerésre méltó
Szögfelező [Бисектриса]	– a latin <i>bis</i> – jelentése kétszeres és a <i>secrix</i> – jelentése metsző
Geometria [Геометрія]	– a latin <i>geo</i> – jelentése föld és a <i>metreo</i> – jelentése mérés
Átfogó [Гипотенуза]	– a latin <i>gipotenusa</i> – jelentése ami összeköt
Fok [Градус]	– a latin <i>gradus</i> – lépés, lépcső
Átló [Діагональ]	– a görög <i>dia</i> – keresztül, át és a <i>gonium</i> – szög
Átmérő [Діаметр]	– a görög <i>diametros</i> – átmérő
Befogó [Катет]	– a görög <i>katetos</i> – függő ón, függőleges irány
Négyszeg [Квадрат]	– a latin <i>quadratus</i> – négyszög (a <i>quattuor</i> – négy)
Kocka [Куб]	– a görög <i>kybos</i> – dobókocka
Matematika [Математика]	– a görög <i>mathematike</i> (a <i>mathema</i> – tudás, tudomány)
Súlyvonal [Медіана]	– a görög <i>medius</i> – középső
Méter [Метр]	– a francia <i>mètre</i> – mérőpálca vagy a görög <i>metron</i> – mérték
Párhuzamosság [Паралельність]	– a görög <i>parallelos</i> – aki közel megy
Kerület [Периметр]	– a görög <i>peri</i> – körül és a <i>metreo</i> – mérni
Mérőleges [Перпендикуляр]	– a latin <i>perpendicularis</i> – függőleges
Síkmértan [Планіметрія]	– a görög <i>planum</i> – sík
Arány [Пропорція]	– a latin <i>proportio</i> – összefüggés
Sugár [Радіус]	– a latin <i>radius</i> – küllő a kerékben, fénysugár
Tétel [Теорема]	– a görög <i>theoreo</i> – megvizsgálni, meggondolni
Szögmérő [Транспортер]	– a latin <i>transportaro</i> – átvinni, átfordítani
Álakzat [Фігура]	– a latin <i>figura</i> – kinézet, kép
Képlet [Формула]	– a latin <i>formula</i> – forma, szabály
Húr [Хорда]	– a görög <i>chorde</i> – húr, idegszál
Középpont [Центр]	– a latin <i>centrum</i> – a körző leszűrődő ága
Körző [Циркуль]	– a latin <i>circulus</i> – kör

TARTALOM

<i>A szerzőktől.....</i>	3
<i>Egyezményes jelek .....</i>	7
<i>Bevezető. Mit tanulmányoz a mértan? .....</i>	8
1. §. A legegyszerűbb mértani alakzatok és tulajdonságai	11
1. Pontok az egyenesen	12
2. A szakasz és hossza.....	17
3. Félegyenes. Szög. Szögek mérése.....	25
4. Mellék- és csúcsszögek.....	36
5. Merőleges egyenesek	41
6. Axiómák.....	46
• <i>A mértan történetéből .....</i>	48
1. Számú feladat. Önellenőrzés teszt formában.....	51
<i>Az 1. paragrafus összefoglalása.....</i>	53
2. §. Háromszögek	55
7. Egybevágó háromszögek. A háromszögek magassága, súlyvonala és szögfelezője	56
8. A háromszögek egybevágóságának első és második ismertetőjele (alapesete)	64
9. Az egyenlő szárú háromszög és tulajdonságai.....	74
10. Az egyenlő szárú háromszögek ismertetőjelei.....	81
11. A háromszögek egybevágóságának harmadik ismertetőjele	87
12. Tételek	92
2. számú feladat. Önellenőrzés teszt formában.....	97
<i>A 2. paragrafus összefoglalása .....</i>	100
3. §. Párhuzamos egyenesek.	
A háromszög szögeinek összege.....	103
13. Párhuzamos egyenesek.....	104
14. Két egyenes párhuzamosságának ismertetőjelei	109
• <i>Eukleidész ötödik posztulátuma.....</i>	116
15. Párhuzamos egyenesek tulajdonságai.....	117
16. A háromszög szögeinek összege. Háromszög-egyenlőtlenség	124
17. Derékszögű háromszög	133

18. A derékszögű háromszög tulajdonságai.....	140
3. számú feladat. Önellenőrzés teszt formában.....	144
A 3. paragrafus összefoglalása	146
4. §. Körvonal és körlap	149
19. A pontok mértani helye. Körvonal és körlap.....	150
20. A körvonal tulajdonságai. A körvonal érintője.....	159
21. A háromszögbe és köré írt körvonalak.....	166
22. Szerkesztési feladatok	174
23. A pontok mértani helye módszer alkalmazása a szerkesztési feladatoknál	185
● Fejezetek a mértani szerkesztések történetéből	191
4. számú feladat. Önellenőrzés teszt formában.....	193
A 4. paragrafus összefoglalása	194
A 7. osztályos mértan ismétlési feladatai.....	197
● Barátkozunk a számítógéppel	207
Megoldások és útmutatások.....	212
Az önellenőrzés teszt formában feladatainak megoldása.....	218
Tárgymutató.....	219
Matematikai kifejezések eredete.....	221

Навчальне видання

МЕРЗЛЯК Аркадій Григорович
ПОЛОНСЬКИЙ Віталій Борисович
ЯКІР Михайло Семенович

ГЕОМЕТРІЯ

Підручник для 7 класу
загальноосвітніх навчальних закладів
з навчанням угорською мовою

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

**Видано за рахунок державних коштів.
Продаж заборонено**

Переклад з української мови

Перекладачі *Поллої Дезидер Федорович,*
Штерр Аттіла Адальбертович, Кулін Юдіт Імріївна

Угорською мовою

Зав. редакцією *А. А. Варга*

Редактор *Б.Б. Ковач*

Художнє оформлення та дизайн *Ю. В. Висоцького*

Коректор *Г. М. Турканич*

Формат 60×90/16.

Ум. друк. арк. 14,0. Обл.-вид. арк. 13,15.

Тираж 900 пр. Зам. № 95П

Державне підприємство „Всеукраїнське спеціалізоване видавництво „Світ”
79008 м. Львів, вул. Галицька, 21

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4826 від 31.12.2014
www.svit.gov.ua, e-mail: office@svit.gov.ua, svit_vydav@ukr.net

Друк ТДВ „Патент”, 88006 м. Ужгород, вул. Гагаріна, 101
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4078 від 31.05.2011